

BELIKÁNIC S LÁSZLÓ

**ORSZÁGISMERET. EURÓPA, ÁZSIA, AFRIKA,
AMERIKA, AUSZTRÁLIA ORSZÁGAI
EGYETEMI JEGYZET**

(MÓDSZERTANI JAVASLATOKKAL ÉS TANTÁRGYI PROGRAMMAL)

UNGVÁR – 2018

**UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUMA
UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY**

MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓ TANSZÉK

Belikánics László

**ORSZÁGISMERET. EURÓPA ORSZÁGAI
EGYETEMI JEGYZET**

MÓDSZERTANI JAVASLATOK ÉS TANTÁRGYI PROGRAM

Felsőfokú szakképzés

Országismeret szak

Nappali, levelező tagozat

**III-IV akreditációs szintű felsőoktatási intézmények
diákjai számára**

UNGVÁR – 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

КАФЕДРА ІСТОРІЇ УГОРЩИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Беликанич Василь Васильович

КРАЇНОЗНАВСТВО. КРАЇНИ ЄВРОПИ, АЗІЇ, АФРИКИ, АМЕРИКИ, АВСТРАЛІЇ
КУРС ЛЕКЦІЙ

Навчально-методичний посібник

Методичні рекомендації та робоча навчальна програма та курс лекцій
(за вимогами кредитно-модульної системи)

Напрямок підготовки: бакалавр

Спеціальність: країнознавство

Форма навчання: денна, заочна

Ужгород – 2018

УДК 94 (100)(076)+908

ББК Д89 (4) я73-5

Б-43

Belikánics László. Országismeret. Európa országai. Egyetemi jegyzet (módszertani javaslatokkal és tantárgyi programmal (Szak: “Országismeret”) – Ungvár, 2018. – 174 old.

RECENZENSEK:

Kiss Éva - *professzor, a történelemtudományok doktora, UNE tanszékvezető*

Vovkánics I. – *professzor, a történelemtudományok doktora, UNE tanszékvezető*

Kiadását ajánlotta:

Kiadását ajánlotta:

- Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék (2017. február 4-i ülésén, 6. sz. jegyzőkönyv)
- Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar módszertani bizottsága (2017. február 4-i ülésén, 3. sz. jegyzőkönyv)
- Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar Tudományos Tanácsa (2017. március 3-i ülésén, 7. sz. jegyzőkönyv)

Belikánics László

UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM, 2018.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Всього: 90+ 90 +120 год. (лекцій – 30+30+30 год.; практ. – 14+ 14 + 14 год.; СРС – 46+46+46 год. Індивідуальна робота – 30 год.)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, предметна спеціальність (спеціалізація), освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
Кількість кредитів – 10	<p style="text-align: center;">Освітній рівень: бакалавр</p> <p style="text-align: center;">Галузь знань: 29 Міжнародні відносини</p> <p style="text-align: center;">Спеціальність: 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії"</p> <p style="text-align: center;">Предметна спеціальність (Спеціалізація) (за наявності):</p> <p style="text-align: center;">Освітня програма: Країнознавство</p>	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість модулів –		Статус дисципліни	
Змістових модулів –		Нормативний	
Загальна кількість годин –		Рік підготовки:	
Тижневих годин: для денної форми навчання:		1,2	
аудиторних – 44		Семестр:	
самостійної роботи – 46		1,2	
для заочної форми навчання:		Лекції:	
аудиторних –		30+30+30	
самостійної роботи –		Практичні (семінарські):	
		14+14+14	
		Лабораторні:	
		Самостійна робота:	
		46+46+46	
		Вид контролю:	
		Залік, екзамен	
	Форма контролю:		
	Усне опитування		

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Постійні динамічні суспільно-культурні, соціально-економічні та політичні зміни і перетворення протягом усієї історії людства в різних регіонах планети сприяли як занепаду, так і появи на світовій арені нових країн. Сьогодні на політичній карті світу нараховується 192 міжнародно визнані суверенні держави, в яких проживають десятки найрізноманітніших соціально-етнічних спільностей, народностей та націй. За роки незалежності Україна встановила свої зв'язки практично з більшістю світових держав. Тепер щоденно у різні країни світу їздять не тільки дипломати, як це було раніше, але й тисячі спеціалістів, туристів і бізнесменів. Істотно зросла потреба в таких спеціальностях з напрямку міжнародних відносин як країнознавство, фахівці з яких необхідні для роботи як у державних установах, так і в приватних бізнесових структурах. Підготовка спеціалістів такого профілю проводиться в декількох вузах України, і зокрема, в Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича.

Щоб правильно оцінювати сучасні міжнародні події та процеси і розуміти світ, у якому ми живемо, необхідно мати достатньо інформації про країни, які оточують нас: їх розташування, природні ресурси, розміщення населення, соціально-економічні, політичні та суспільно-культурні особливості. Країнознавство, як комплексна дисципліна, й дає ці знання.

Країнознавство це наука і навчальна дисципліна, яка комплексно досліджує, систематизує й узагальнює дані про ту чи іншу країну або регіон світу.

Об'єктом вивчення країнознавства є країни як основні одиниці сучасної суспільно-політичної організації світу, а також їх регіональні угруповання. **Предметом** вивчення країнознавства є історико-географічні, суспільно-політичні, соціально-економічні, культурно-духовні елементи функціонування країни на світовій арені.

Мета і завдання курсу полягають у формуванні в студентів уявлень та знань про історичне, політичне, економічне, суспільно-культурне становище провідних країн світового співтовариства, через комплексне, ширше за своїм змістом, вивчення окремих країн шляхом систематизації та узагальнення різномірних даних про їх природу, населення, господарство, соціальну сферу та культуру.

Опанувавши дану дисципліну студент повинен знати:

- класифікацію та типологізацію країн
- регіональний поділ світу
- історичний розвиток країн та особливості культури
- форму правління та державного устрою країн
- основні напрями економічного й політичного розвитку провідних країн світу.

Студент повинен уміти:

- досліджувати, систематизувати, аналізувати й узагальнювати зібрані дані про географічне положення країн, природу, культурно-історичні особливості народонаселення, політичний устрій та провідні економічні галузі світових держав та країн регіону, особливо тих з них, що безпосередньо впливають на внутрішню і зовнішню політику України.

Відповідно до освітньої програми, вивчення даної дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі середньої освіти, викладати історію (всесвітню та вітчизняну) в рамках середньої школи, розв'язувати задачі шкільного та вище шкільного рівня, розуміти сучасні тенденції історії та історичних процесів. Вміти застосовувати сучасні досягнення історичної науки та педагогіки для викладання в середній школі, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-1 Вправність мислення. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби та вразливі місця, суперечності та неповноту аргументації. Готовність до пізнання нового і неперервного навчання, до опанування нових знань і стратегій/способів мислення. Здатність раціонально організувати власну діяльність та ефективно використовувати час.

ЗК-2 Розвиненість рефлексії. Здатність відрізнити суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних та аргументованих, вміти надавати перевагу останнім. Критичність і

самокритичність мислення. Схильність до самоперевірки отриманих результатів, турбота про якісне виконання професійних завдань.

ЗК-3 Інтелектуальна комунікація. Увага і толерантність до іншої (й інакшої) думки, здатність аналізувати її зміст і структуру в процесі спілкування та адекватно на неї реагувати. Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, використовувати ввічливі форми звернення до опонента, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості. Навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації. Навички роботи в групі, розподіл функцій в колективній роботі. Відкритість, здатність сприймати та враховувати зауваги, оптимізувати власну позицію в процесі обговорення, налаштованість на діалог, залучення у власні міркування висловлених слухних ідей. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК-4 Мовно-текстологічна здатність. Аналіз та інтерпретація гуманітарного тексту: здатність виокремити та відтворити смислову структуру тексту, оцінити послідовність та валідність аргументації, виділити продуктивні ідеї. Порівняння змісту різних текстів, пошук та узагальнення інформації з досліджуваної проблеми. Навички написання аналітичних і публіцистичних гуманітарних текстів, реферування, створення систематизованих оглядів спеціальної літератури. Дотримання стандартів академічного оформлення тексту. Здатність використовувати (усно і письмово) державну мову в усіх сферах суспільного життя, читати фахову літературу іноземною, зокрема англійською мовою.

ЗК-5 Особиста ціннісно-вольова налаштованість. Інтелектуальне сумління, чесність у своїй справі та уникання симуляцій, плагиату та інших виявів недоброчесності. Розуміння необхідності відповідального ставлення до роботи, чіткого і своєчасного виконання обов'язків. Здатність працювати в колективі та самостійно, виявляти ініціативу, уникати некритичного слідування авторитетам. Здатність життєво та фахово реалізовувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства (зокрема сприйняття людини не як засобу, а як цілі та цінності), що нерозривно поєднана з навичками критичного мислення, опануванням і обстоюванням громадянських чеснот і прав, соціальною відповідальністю, а також патріотичним піклуванням про продуктивний розвиток держави і суспільства. Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

Ф-1 Здатність виявляти та опрацьовувати історичні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію.

Ф-2 Здатність критичного усвідомлення зв'язків між теперішніми подіями та минулими процесами.

Ф-3 Вміння створювати тексти однією з іноземних мов з використанням термінів, які прийняті в фаховому середовищі.

Ф-4 Здатність брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації.

Ф-5 Здатність усвідомлення різноманітності історіографічних поглядів у різні періоди і контексти; поважати різні точки зору, які походять з інших національних і культурних спільнот.

Ф-6 Вміння застосовувати принципи та методи педагогіки і психології у навчально-виховному процесі в середніх, професійно-технічних закладах та в системі післядипломної освіти.

Ф-7 Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної спеціалізації при розробці (у відповідності до певних вимог) наукових проектів прикладної спрямованості, а також при вирішенні певних практичних проблем.

Ф-8 Здатність читати історичні тексти чи оригінальні документи рідною мовою; самостійно підсумовувати чи переписувати та каталогізувати інформацію.

Ф-9 Вміння застосовувати сучасні методи викладання історії та суміжних дисциплін у навчальних закладах.

Ф-10 Аналізувати передовий, новаторський педагогічний досвід та власний досвід роботи. Постійно займатися професійною самоосвітою та самовихованням. Корегувати та прогнозувати результати своєї навчально-виховної роботи.

Ф-11 Формувати позитивне ставлення до вивчення історії та до суспільно-корисної діяльності.

Ф-12 Знання місцевої історії, національної, європейської та світової історії у порівняльній перспективі.

Ф-13 Здійснювати профорієнтаційну роботу.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти програмних результатів навчання відповідно до стандарту вищої освіти зі спеціальності «291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії"», та освітньої програми «Країнознавство»:

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Країнознавство» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

«Вступ до спеціальності»

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Країнознавство», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
<ul style="list-style-type: none">- Знати відповідні складові навчального процесу та необхідну навчальну документацію.- Знати застосувати знання методики викладання історії на практиці та розробити конспект уроку історії.- Використовувати різноманітні форми позаурочної та позакласної роботи з історії.- Володіти навичками організації науково-дослідної роботи учнів та користуватися набутими історичними знаннями у виховній роботі з учнями.- Вміти скласти психолого-педагогічну характеристику учня, класного колективу.- Вміти організувати та оцінювати дискусію з певного масиву навчального матеріалу з історії України та всесвітньої історії.- Аналізувати наукові історичні праці, їх фактологічну та методологічну складові.- Продемонструвати вміння українською та іноземною мовами характеризувати історичні процеси вітчизняної та світової історії.	ПРН 1 – 8

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Країнознавство»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Знати основні філософські категорії та поняття та аналізувати основні концептуальні підходи, що використовуються при періодизації вітчизняної та світової історії.	ПРН -9
Вміти інтерпретувати історичні факти, враховуючи історичну ситуацію та	

пояснити за допомогою цивілізаційного методу особливості історичного розвитку України та країн Світу.	ПРН -10
Вміння використовувати спеціальні історичні дисципліни при характеристиці історичних фактів.	ПРН -11
Визначити значення політичних, економічних, культурних, духовних чинників в історичному процесі.	ПРН -12
Володіти навичками джерелознавчого аналізу.	ПРН -13
Відтворити основний зміст окремих питань (проблем) вітчизняної та світової історії.	ПРН -14
Ідентифікувати визначні історичні постаті в контексті історії України та світової історії.	ПРН -17

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовний модуль 1. Країнознавство, як наука

Тема 1. Вступ. Місце країнознавства у системі наук

Система наук, місце у ній комплексного країнознавства. Історична, географічна, політична і міжнародна сутність країнознавства, зв'язок з іншими науками. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у сучасній науці та їх вплив на розвиток країнознавства.

Об'єкт і предмет вивчення країнознавства. Суспільні потреби у розвитку країнознавства і його завдання. Регіональні дисципліни і країнознавство: відмінність предметів досліджень. Підходи до країнознавства. Види наукового країнознавства.

Специфіка історичного, політичного та географічного мислення і його значення для країнознавців.

Тема 2. Країна. Держава. Нація.

Дефініція країни і держави. Динаміка політичної карти світу. Генезис та історичні форми держави. Функції держави. Держава як учасник міжнародних відносин. Прояв держави на міжнародній арені через зовнішню політику. Нація як основа сучасного державотворення. Національно-державний суверенітет і національні інтереси, їх прояв у міжнародних відносинах. Формально-юридична рівність держав і нерівність їх національної потужності. Країна як складна геосистема.

Тема 3. “Візитна картка” країни

Значення та функції загальних відомостей про країну. Короткі загальні відомості та відомості спеціального призначення. Етимологія назви держави. Країна та її столиця. Кількісні показники площі, населення. Зовнішні атрибути держави (прапор, герб, гімн тощо) як об'єкти дослідження. Розміри форми, кольорове забарвлення, змістове наповнення гербів та прапорів. Типові сюжети змісти національних гімнів. Історичні особливості виникнення, еволюція форми та змісту державних атрибутів. Інші символи держави (рослини, тварини, графічні знаки тощо). Державний устрій: форма правління (республіки монархії), адміністративно-територіальний устрій (унітарні, федеративні). Вищі посадові особи держави: президент, глава парламенту, прем'єр-міністр, міністр закордонних справ тощо. Суверенітет та незалежність.

Тема 4. Географічне та геополітичне положення країни

Сутність і види географічного положення. Макро-, мезо- та мікроположення.

Функції географічного положення у сучасних суспільних умовах.

Використання узагальнюючої категорії географічного положення. Його вплив на всі сторони життя країни. Типи географічного положення: фізико-географічне, економіко-географічне, політико-географічне, еколого-географічне. Методика дослідження географічного положення. Властивості економіко-географічного положення, його декомпозиція, проблема синтетичної оцінки. Геополітичне

положення. Методика його дослідження. Визнання його ролі і вплив на розвиток населення і господарства.

Тема 5. Принципи і значення районування країни

Основні риси внутрішніх географічних відмінностей. Значення та функції районування країни. Сутність та основні принципи районування країни. Види районування: фізико-географічне, історико-географічне, економічне, соціально-економічне, політико-географічне, етнографічне, військове, церковне, виборче та ін. Розмаїтість підходів до районування: статистично-морфометричний, історичний, функціональних ядер та ін. Економічні райони і їх типи. Депресивні райони. Природно-господарські райони (гідрографічні басейни і ін.). Нерівномірність і протиріччя розвитку районів. Територіальна політика держави. Районування і політико-територіальний устрій. Повноваження регіонів. Участь регіонів у міжнародній діяльності, транскордонне співробітництво. Територіальні інтереси і регіональна політика соціально-економічного розвитку.

Тема 6. Політична система суспільства як об'єкт країнознавчих досліджень.

Поняття політичної системи суспільства. Система, структура та організація політичного життя суспільства. Основні елементи і підсистеми політичної системи суспільства: політична влада, політичні відносини, політичні інститути (державна як базовий елемент політичної системи суспільства, політичні партії і рухи, групи інтересів і тиску), ідеологічна і нормативно-правова підсистема (політична ідеологія, політична культура, політичні та правові норми), засоби масової інформації. Структура та механізми функціонування політичної системи. Теорія політичних систем Г.Алмонда та Д.Істона.

Особливості політичних систем та інститутів влади. Функції політичної системи суспільства. Сучасні типології політичних систем: багатоваріантність критеріїв та різноманітність типів політичних систем. Політичний режим як динамічна характеристика політичної системи.

Тема 7. Типологія і регіоналізація країн світу

Дефініція регіоналізації, типології та класифікації. Основні критерії регіоналізації світового простору. Складність та суперечність типології країн світу за політологічними, соціально-економічними та системними критеріями. Сучасні типологічні схеми країн світу. Типологія країн світу за формою державного устрою (унітарні та федеративні), за формою державного правління (монархії та республіки), за ступенем соціально-економічного розвитку (доіндустріальні, індустріальні, постіндустріальні, інформаційні), за способом ведення господарства - з ринковою, перехідною, планово-централізованою економіками, за " трьома компонентами суспільного ладу" (Б. Гаврилишин): 1) цінностями, 2) політичними правліннями, 3) економічною системою; за рівнем соціально-економічного розвитку (високорозвинуті, середньорозвинуті, низькорозвинуті). Типологія країн за офіційними матеріалами ООН. Групування країн за розміщенням, за площею, за кількістю населення, за виходом до моря, за статусом незалежності (суверенна, залежна). Субрегіони Європи.

Змістовий модуль 2. Країни СНД.

Тема 8. Росія

Росія – євразійська держава, найбільша країна світу. Територія. Географічне положення. Історичний розвиток. Природа: різноманітність умов і багатство природних ресурсів. Народонаселення. Релігійна ситуація. Найбільші міста: Москва, Санкт-Петербург, Нижній Новгород, Новосибірськ. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: Москва (ансамбль Кремля і Красної площі) та Санкт-Петербург (історичний центр, Ермітаж) як осередки світової культури, храми Володимира та Суздаля, Троїце-Сергієва лавра, Юзьський погост. Внесок у світову культурну спадщину видатних росіян. Господарство. Сфера послуг. Освіта. Спорт. Туризм. Політичний устрій. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 9. Україна.

Територія. Географічне положення. Історичний розвиток. Природно-ресурсний потенціал. Народонаселення: складність демографічної ситуації. Релігійні конфесії. Найбільші міста: Київ, Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса, Львів. Культура, внесок у світову культурну спадщину видатних українців. Всесвітньо відомі пам'ятки культури: Києво-Печерська лавра, Софійський собор, собори Чернігова, площа Ринок (Львів), Почаївська лавра та ін. Господарство, сфера послуг, освіта, спорт, туризм, зовнішньоекономічні зв'язки. Політичний устрій. Зовнішня політика.

Тема 10. Білорусь і Молдова.

Територія. Географічне положення. Історичний розвиток. Природно-ресурсний потенціал. Народонаселення. Релігійна ситуація. Найбільші міста: Мінськ, Брест, Гомель, Вітебськ, Могилів, Кишинів, Тирасполь, Бендери. Культура, видатні діячі. Д. Кантемір, Ф. Скорина, В. Биков. Господарство. Політичний устрій. Придністровська республіка. Зовнішня політика.

Тема 11. Країни Закавказзя: Грузія, Азербайджан, Вірменія.

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігійна ситуація. Найбільші міста: Тбілісі, Баку, Єреван. Культура. Відомі історичні пам'ятки м. Шемахи. Господарство. Сфера послуг. Гірський туризм, курорти (Боржомі, Цхалтубо, Чорноморське узбережжя). Політичний устрій. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 12. Казахстан і країни Середньої Азії

Казахстан, Узбекистан, Киргизія, Туркменістан, Таджикистан. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігійна ситуація. Найбільші міста: Астана, Алмати, Караганди, Чимкент, Ташкент, Самарканд, Бухара, Ашгабат, Душанбе, Бішкек. Культура. Узбекистан – батьківщина відомого письменника А. Навої. Авіценна. Пам'ятки світового значення (Бухара, Самарканд), мавзолей у Хіві. Господарство. Політичний устрій. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Модуль II Країни Європи

Змістовий модуль 3 Країни Західної Європи.

Тема 13. Велика Британія та Ірландія – союз Англії, Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії.

Територія. Особливості острівного положення. Політичний устрій. Природа. Історичний розвиток. Колоніальні володіння. Англія – батьківщина промислової революції. Народонаселення. Релігійна ситуація. Найбільші міста: Лондон, Бірмінгем, Глазго, Дублін. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: Лондон (Вестмінстерське абатство, Тауер, Британський національний музей) як осередок світової культури, Королівська обсерваторія та Морський музей у Гринвічі, Стоунхендж. Великобританія – батьківщина видатних письменників (В. Шекспір, Ч. Діккенс, О. Уайльд, Б. Шоу, Д. Конрад, Д. Оруелл, Т. Еліот). Господарство. Сфера послуг. Освіта (Кембридж, Оксфорд). Спорт (футбол). Туризм. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 14. Франція

Територія. Географічне положення. Політичний устрій. Природа, історичний розвиток. Народонаселення. Релігійні конфесії. Найбільші міста: Париж, Ліон, Марсель. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: Париж (собор Нотр-Дам, Лувр, театр "Гранд-опера", Ейфелева вежа, Центр Помпіду) як осередок світової культури, Версаль. Франція – батьківщина видатних учених (Р. Декарт, Б. Паскаль, А. Ампер, Л. Пастер, П. Лаплас, Р. Лаперуз), письменників (Ж. Б. Мольєр, Стендаль, В. Гюго, О. де Бальзак, Е. Золя, Г. Флобер, Г. де Мопассан, Ж. А. Камю), художників (А. Матісс, К. Моне, Ж. Ренуар). Відомі курортні райони. Господарство. Сфера послуг. Освіта (Сорбонна). Туризм (Французька Рив'єра, Альпи). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 15. Німеччина – провідна індустріальна держава Європи

Територія. Центральність географічного положення. Політичний устрій. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігійні конфесії. Найбільші міста: Берлін, Кельн, Дрезден. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: Берлін як осередок світової культури, Кельнський собор, Дрезденська картинна галерея, Сан-Сусі. Німеччина – батьківщина видатних письменників (В. Гете, Ф. Шіллер, Т. Манн, Б. Брехт, Е.-М. Ремарк), композиторів (С. Бах, Р. Шуман, Л. Бетховен, Р. Вагнер). Господарство. Сфера послуг. Спорт (футбол). Туризм (курорт Баден-Баден). Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 16. Австрія, Швейцарія

Швейцарія і Австрія – держави нейтралітету і найнадійніших у світі банків. Політичний устрій та його особливості. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Найбільші міста: Берн, Цюріх, Женева, Відень, Грац. Культура. Всесвітньо відомий об'єкт – Відень (Хофбург) як осередок світової культури. Австрія – батьківщина видатних композиторів (В.-А. Моцарт,

І.Штраус, Ф.Шуберт), письменників (*Р.-М.Рільке, Ф.Кафка*). Господарство.Сфера послуг. Гірськолижний туризм (Альпи). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 17. Країни Бенілюксу

Бельгія. Нідерланди – країна квітникарства. Королівство Люксембург. Територія. Географічне положення. Природа. Низовинний рельєф, польдери, канали. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігійні конфесії. Найбільші міста: *Брюссель, Гаага, Роттердам, Амстердам, Люксембург.* Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: Брюссель та Амстердам – осередки світової культури, Ейсселмерська дамба. Внесок у світову культурну спадщину видатних живописців *Г.Рембрандта, В.Г. ван Гога, П.Рубенса*, письменника *М.Метерлінка*. Господарство. Світова слава молочної продукції, тепличних овочів і квітів. Сфера послуг. Торгівля (Антверпен – світовий центр торгівлі діамантами). Фінанси (Люксембург – міжнародний фінансовий центр). Туризм. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Змістовий модуль 4. Країни Північної та Центральної Європи

Тема 18. Країни Північної Європи (Фінляндія, Швеція, Норвегія, Данія, Ісландія)

Географічне положення, населення, природні ресурси, регіональні особливості Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії, Ісландії. Історія країн Північної Європи. Історичні зв'язки та взаємовпливи країн регіону. Сутність „шведської моделі” суспільно-економічного устрою. Державний устрій і сучасна політична система країн Північної Європи. Економічні особливості. Регіональні об'єднання та місце в міжнародних відносинах. Освіта, культура, спорт. Традиції, особливості національного характеру шведів, фіннів, данців, норвежців, ісландців.

Політичний устрій. Альтинг – найдавніший у світі парламент. Територія. *Фінляндія – край тисячі озер. Ісландія – царина льоду і вогню.* Географічне положення. Особливості стрімкого положення Ісландії. Природа. Своєрідність природних умов (гейзери, вулкани, льодовики) і ресурсів (термальні джерела) Ісландії. Історичний розвиток. Епоха вікінгів. Народонаселення. Релігія. Найбільші міста: *Стокгольм, Гетеборг, Осло, Копенгаген, Гельсінкі, Тампере, Берген.* Рейк'явік – найпівнічніша столиця світу. Культура. Швеція – батьківщина відомого вченого *К.Ліннея*; Норвегія – письменника *Г.Ібсена*, композитора *Е.Гріга*, мандрівників *Ф.Нансена, Р.Амундсена*. Господарство. Сфера послуг. Спорт (хокей). Гірськолижний туризм. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 19. Балтійські країни Естонія, Латвія, Литва

Природно-географічна характеристика, населення, етнічний склад, основні історичні етапи, державний устрій, політична система, економіка, соціальний розвиток, місце в міжнародних відносинах. Регіональне співробітництво. Проблема російськомовного населення і відносини з Росією. Проблеми євроадаптації. Культура, освіта, традиції, особливості національного характеру. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Найбільші міста: *Таллінн, Вільнюс, Рига.* Культура. Господарство. Сфера послуг. Туризм (Юрмала). Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 20. Країни Центральної Європи (Чехія, Словаччина)

Географічне положення, населення, природні ресурси, міста, регіональні особливості Чехії, Словаччини, Угорщини, Словенії. Етнокультурні особливості чехів, словаків, угорців, словенців. Історичний розвиток народів Центральної Європи в середньовіччя і новий час. Чехословаччина в 1918-1989 рр. Т. Масарик. О.Дубчек, В.Гавел - видатні політичні діячі Чехословаччини. Територія, географічне положення, природа, народонаселення. Релігія. Історичний розвиток. Політичний устрій. Історичні регіони (Чехія, Богемія, Моравія, Словаччина) і міста: *Прага, Братислава, Брно, Пльзень, Кошице.* Господарство. Культура. Сфера послуг, туризм. Зовнішня політика, зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 21. Країни центральної Європи (Угорщина, Польща)

Польща. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Найбільші міста: *Варшава, Лодзь, Краків.* Культура. Відомі об'єкти: історична частина Кракова. Польща – батьківщина відомих письменників *Ю.Тувіма, С.Лема, А.Міцкевича*, вченого *М.Коперника*, композиторів *Ф.Шопена, М.Огіньського*. Господарство. Сфера послуг. Туризм (узбережжя Балтики). Зовнішньоекономічні зв'язки. *Угорщина.* Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Найбільші міста: відомих композиторів *Ф.Ліста, І.Кальмана*. Господарство. Сфера послуг. Туризм (курорти Балатону). Зовнішньоекономічні зв'язки.

Змістовний модуль 5 Країни південної Європи

Тема 22. Болгарія і Румунія.

Територія. Географічне

положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Політичний устрій.

Найбільші міста: *Софія, Пловдив, Варна, Бухарест, Тимішоара, Констанца, Галац*. Культура. Болгарія – батьківщина братів *Кирила і Мефодія*. Господарство. Сфера послуг. Туризм (Золоті піски, Сонячний Берег, гірські курорти). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки. Туризм, спорт.

Тема 23. Греція, Албанія.

Греція – колыска європейської цивілізації. Територія. Географічне

положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Греція – батьківщина православ'я. Найбільші міста: *Афіни, Салоніки*. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: Афіни (Національний археологічний музей, Акрополь) як осередок світової культури, монастирі Метеори. Внесок у світову культурну спадщину давньогрецьких філософів (*Геродот, Гіппократ, Сократ, Платон, Аристотель, Гомер*). Господарство. Сфера послуг. Зовнішньоекономічні зв'язки. *Албанія*. Територія, географічне положення. Природа, історичний розвиток. Населення та релігія. Міста (Тирана, Ельбасан, Дуррес). Туристичні об'єкти (мечеті, фортеці). Історико-географічні райони, регіональні особливості Греції. Населення. Багата історична спадщина у свідомості сучасних греків. Стародавня Еллада і закладання основ європейської цивілізації. Соціокультурний феномен Візантії. Православ'я в історії Греції. Греція під турецьким домінуванням. Національна революція 1821-1829 рр. Філіеллінство в Європі. Греція у ХХ ст. Греко-турецькі протиріччя. Проблема Кіпру. Греція в ЄС. Державний устрій, політична система, економіка сучасної Греції. Роль Греції на Балканах. Освіта, культура, традиції сучасної Греції. Історико-архітектурні пам'ятки країни. Українсько-грецькі взаємини. Грецька діаспора України як чинник живлення двостороннього співробітництва.

Тема 24. Словенія, Хорватія, Сербія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Македонія .

Територія. Географічне

положення. Природа. Історичний розвиток. Політичний устрій. Народонаселення. Релігійні та етнічні конфлікти. Найбільші міста: *Белград, Любляна, Загреб, Скоп'є, Подгорица, Нови-Сад*. Господарство. Культура. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки. Туризм.

Тема 25. Італія та Ватикан

Природні, кліматичні умови, історико-географічні райони. Антична спадщина. Італія в епоху середньовіччя. Італійське Відродження. Боротьба за об'єднання і незалежність Італії (Рісорджименто). Італійський фашизм. На шляху сталого демократичного розвитку у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Особливості державного устрою та політичної системи Італії. Економіка сучасної Італії. Італія в ЄС, НАТО, „великій сімці”. Проблема Півдня і Півночі: історія та сучасність. Література, театр, музичне мистецтво, кінематограф, спорт Італії. Історико-архітектурні пам'ятки країни. Міста Рим, Мілан, Флоренція, Венеція, Генуя. Особливості національного характеру. *Ватикан – держава-місто*. Найменша країна світу в центрі Рима. Особливості культури: штаб-квартира римсько-католицької церкви. Всесвітньо відомий об'єкт – собор святого Петра.

Тема 26. Іспанія і Португалія

Природні, кліматичні умови, історико-географічні райони. Населення, етнічні особливості Іспанії. Історія Іспанії і Португалії. Епоха середньовіччя. Арабське завоювання Іспанії. Арабський слід в іспанській архітектурі. Реконкіста. Іспанія і Португалія у Великих географічних відкриттях. Іспанська і португальська колоніальні імперії. Іспанська культура середньовіччя і нового часу. Іспанія і Португалія у ХХ ст. Громадянська війна і франкістський режим в Іспанії. Розбудова демократичної держави і суспільства. Роль монархії і особистості Хуана Карлоса. Іспанія і Португалія в ЄС. Особливості державного устрою та політичної системи Іспанії і Португалії. Економіка сучасних Іспанії і Португалії. Іспанія і Португалія в ЄС, НАТО. Басконська проблема. Проблема тероризму та імміграції. Освіта, культура, мистецтво, спорт. Іспанські митці світового значення. Історико-архітектурні пам'ятки Іспанії та Португалії

Тема 27. Малі країни Європи

Малі держави Європи. Ватикан – держава-місто. Найменша країна світу в центрі Рима. Особливості культури: штаб-квартира римсько-католицької церкви. Всесвітньо відомий об'єкт – собор святого Петра. Князівство Ліхтенштейн – країна банків і туризму. Андорра – двоглава держава. Сан-Марино – перша у світі республіка, яка збереглася до нашого часу. Монако – князівство на французькому узбережжі Середземного моря. Мальта – один із центрів міжнародного туризму.

Тема 28. Міжетнічні протиріччя в регіоні

Проблеми постсоціалістичної трансформації. Міжетнічні конфлікти на Балканах. Проблема Косово. Державний устрій і сучасна політична система, економіка, культура Болгарії, Румунії, Хорватії, Македонії, Албанії, Сербії, Чорногорії.

МОДУЛЬ III Країни Азії

Змістовий модуль 6. Вступ

Тема 29. Країни Азії. Загальний огляд

Природні, соціально-економічні, культурні особливості регіону. Роль країн Азії у світі. Процеси економічної інтеграції. Суспільно-географічна регіоналізація Азії.

Змістовний модуль 7. Країни Східної Азії.

Тема 30. Китай

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Політичний устрій. Найбільші міста: *Пекін, Шанхай, Тяньцзинь, Харбін, Тайбей, Ухань*. Культура. Винаходи китайців (папір, шовк, фарфор, компас, порох). Китай – батьківщина філософа *Конфуція*. Всесвітньо відомі об'єкти: палаци Імператорського міста в Пекіні, Теракотова армія, Великий Китайський мур, місця паломництва Лхаси. Господарство. Сфера послуг. Спорт (ушу, кунфу). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 31. Монголія

Територія, географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Населення та релігія. Господарство. Культура. Зовнішня політика, зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 32. Японія

Територія. Своєрідність острівного положення. Особливості природи (землетруси, вулканізм, цунамі), історичний розвиток. Народонаселення. Політичний устрій. Найбільші міста: *Токіо, Йокогама, Осака, Нагоя, Кіото*. Мегаполіси. Особливості культури (театр кабукі, ікебана, оригамі, суші, кімоно). Японія – батьківщина письменників *Ісікави Такубоку, Кобо Абе*. Всесвітньо відомі об'єкти: храм Дайго-Дзи та Золотий храм у Кіото, міст Сето-Охасі. Господарство. Сфера послуг. Спорт (карате, дзюдо). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 33. Корея

. Територія. Своєрідність політичного устрою (існування двох держав на Корейському півострові). Природні умови, історичний розвиток. Народонаселення. Господарство. Найбільші міста: *Сеул, Пхеньян, Пусан, Тегу, Теджон, Хамхін*. Культура. Туристичні об'єкти: національні парки, палаци і фортеці, музеї. Сфера послуг. Спорт. Зовнішня політика. Корейська проблема. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Змістовий модуль 8. Країни Південно-Східної Азії.

Тема 34. Індонезія, Тимор-Лешті, Бруней

Індонезія – країна 13 тисяч островів. Територія. Особливості острівного положення. Своєрідність природи (вулканізм, землетруси). Історичний розвиток. Народонаселення. Політичний устрій. Найбільші міста: *Джакарта, Сурабая*. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: Боробудур, ботанічний сад м. Богорі. Господарство. Сфера послуг. Туризм (о. Балі). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

зв'язки. *Тимор-Лешті, Бруней*. Географічне положення, природні умови, народонаселення. Політичний устрій. Господарство. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 35. В'єтнам, Лаос, Камбоджа

Територія, географічне положення. Природні умови, історичний розвиток. Народно-населення. Політичний устрій. Господарство. Найбільші міста: *Ханой, Хошимін, Пномпень, В'єтъян*. Культура. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки. Туристичні об'єкти.

Тема 36. Малайзія, Сінгапур, Філіппіни

Територія, географічне положення. Природні умови, історичний розвиток. Народнонаселення. Політичний устрій. Господарство. Найбільші міста: *Сінгапур, Маніла, Себу, Куала-Лумпур*. Культура. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки. Туристичні об'єкти.

Тема 37. Таїланд, М'янма.

Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Політичний устрій. Народнонаселення, найбільші міста: *Бангкок, Чіанмай, Янгол, Мандалай*. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: буддистські храми. Господарство. Сфера послуг. Спорт (кікбоксинг). Туризм. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Змістовий модуль 9. Країни Південної Азії.

Тема 38. Індія.

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Політичний устрій. Народнонаселення, найбільші міста: *Мумбаї, Делі, Калката, Бангалор, Хайдарабад, Мадурай*. Культура. Індія – країна прянощів, батьківщина арабських чисел. Всесвітньо відомі об'єкти: мавзолей Тадж-Махал, храми Аджанти і Елори, Мадурай. Господарство. Сфера послуг. Кіноіндустрія. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 39. Пакистан, Бангладеш, Шрі Ланка, Непал, Бутан, Мальдіви

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Політичний устрій. Народнонаселення, найбільші міста: *Ісламабад, Махор, Карачі, Равалпінді, Дакка, Читтаконг, Коломбо, Катманду, Тхимпху, Мале*. Господарство. Спорт (альпінізм). Індо-пакистанський конфлікт. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 40. Іран.

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Політичний устрій. Релігія. Народно-населення, найбільші міста: *Тегеран, Ісфахан, Шіраз, Мешхед*. Господарство. Спорт. Культура. Відомі об'єкти: Персеполь, храми Ісфахана. Зовнішня політика (питання ядерного озброєння). Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 41. Афганістан, Ірак.

Ірак і Афганістан – "гарячі точки" планети. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народнонаселення. Політичний устрій. Релігія. Етнічні та політичні конфлікти. Найбільші міста: *Багдад, Басра, Кабул, Кандагар*. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: Іракський музей старовини та мечеть Рамадан у Багдаді, Велика мечеть в Самарі. Господарство. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Змістовий модуль 10. Країни Південно-Західної Азії.

Тема 42. Туреччина, Кіпр.

Туреччина – міст між Європою й Азією. Територія. Особливості географічного положення в Європі та Азії. Природа. Історичний розвиток. Політичний устрій. Народнонаселення. Релігійні конфесії. Найбільші міста: *Стамбул, Анкара, Ізмір*. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: Ай-Софія, Блакитна мечеть, палац Толкалі в Стамбулі, печерні церкви Кападокії, руїни Сард, храму Артеміди в Ефесі. Господарство. Сфера послуг. Туризм (курорти Анталії). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки. *Кіпр*. Географічне положення, територія, політичний устрій, історичний розвиток, народонаселення. Господарство. Етнічні конфлікти. Туризм.

Тема 43. Сирія, Ліван, Йорданія.

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігійні конфесії. Політичний устрій. Етнічні та політичні конфлікти. Найбільші міста: *Дамаск, Бейрут, Халеб, Амман*. Господарство. Туристичні об'єкти. Зовнішня політика, зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 44. Саудівська Аравія, ОАЕ, Ємен, Кувейт, Оман, Бахрейн, Катар.

Саудівська Аравія – світовий лідер нафто-одобування Територія. Географічне положення. Природа, історичний розвиток. Політичний устрій. Народонаселення. Саудівська Аравія – колиска мусульманства. Найбільше місто: *Ер-Ріяд*. Культура. Релігія. Всесвітньо відомі об'єкти: місця паломництва Мекки та Медини. Господарство. Сфера послуг. Туризм (паломництво). Зовнішньоекономічні зв'язки. Зовнішня політика. *Кувейт, Оман, Ємен, Бахрейн, Катар*. Загальна характеристика. Історичний розвиток, політичний устрій, господарство. Найбільші міста: *Сана, Ель-Кувейт, Доха, Манама, Маскат, Аден*.

Тема 45. Ізраїль, Палестинські території.

Ізраїль – країна трьох світових релігій. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Найбільші міста: *Єрусалим, Тель-Авів, Хайфа*. Культура. Релігії. Всесвітньо відомі об'єкти: місця паломництва Єрусалима (церква Св. Гроба Господнього, Стіна Плачу, храм Куббат-ас-Сахра). Господарство. Зовнішньоекономічні зв'язки. Ізраїльсько-палестинський конфлікт.

МОДУЛЬ 4 Африка, Америка, Австралія

Змістовий модуль 11. Країни Африки

Тема 46. Єгипет

Склад території. Загальний огляд. Історія формування політичної карти. Характерні риси населення, форми розселення. Особливості територіальної та галузевої структури господарства. *Єгипет – дар Нілу*. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Долина Нілу – колиска однієї з перших в історії людства цивілізацій. Народонаселення. Релігія. Найбільші міста: Каїр, Александрія. Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: піраміди фараонів, храми Карнака, Долина царів у Луксорі, мечеті Султан-Хасан і Рифаї у Каїрі, Мемфіс. Господарство. Сфера послуг. Туризм (Луксор, Хургада). Зовнішньоекономічні зв'язки. Зовнішня політика.

Тема 47. Країни Північної Африки (Марокко, Алжир, Туніс, Лівія)

Територія. Географічне положення, природні умови, політичний устрій. Історичний розвиток, народонаселення. Релігія. Найбільші міста: *Рабат, Касабланка, Танжер, Алжир, Оран, Туніс, Триполі*. Культура. Господарство, сфера послуг, туристичні об'єкти, зовнішня політика, зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 48. Країни Північно-Східної Африки (Ефіопія, Еритрея, Джибуті, Чад, Сомалі, Судан)

Територія. Географічне положення, природні умови, політичний устрій. Історичний розвиток, народонаселення. Ефіопія – земля найдавніших цивілізацій Африки. Найбільші міста: *Аддіс-Абеба, Омдурман, Асмера, Джибуті, Могадішо, Нджамена*. Культура. Релігія. Господарство, сфера послуг, туристичні об'єкти (*скельні церкви Лалібелі, імператорський палац у м. Гондері*), зовнішня політика, зовнішньоекономічні зв'язки. Етнічні та політичні конфлікти.

Тема 49. Країни Північно-Західної Африки (Західна Сахара, Мавританія, Малі, Нігер, Сенегал, Гамбія, Гвінея-Бісау, Гвінея, Гана, Буркіна-Фасо, Кот д'Івуар, Сьєрра-Леоне, Ліверія, Того, Бенін, Нігерія)

Територія. Географічне положення, природні умови, політичний устрій. Історичний розвиток, народонаселення. Найбільші міста: *Абуджа, Ібадан, Ніамей, Аккра, Бамако, Монровія, Фрітаун, Нуакшот, Канакрі, Абіджан*. Культура. Релігія. Господарство, сфера послуг, туристичні об'єкти, зовнішня політика, зовнішньоекономічні зв'язки. Етнічні та політичні конфлікти.

Тема 50. Країни Екваторіальної Африки (Камерун, ЦАР, Екваторіальна Гвінея, Конго, ДР Конго, Сан-Томе і Принсіпі, Кенія, Уганда, Руанда, Танзанія, Ангола, Сейшельські острови)

Територія. Географічне положення, природні умови, політичний устрій. Історичний розвиток, народонаселення. Найбільші міста: *Кіншаса, Найробі, Браззавіль, Луанда, Дар-ес-Салам, Лубумбаши*.

Культура. Релігія. Господарство, сфера послуг, туристичні об'єкти (національні парки Кенії, форт Ісуса), зовнішня політика, зовнішньоекономічні зв'язки. Етнічні та політичні конфлікти.

Тема 51. Країни Південної Африки (Замбія, Малаві, Мозамбік, Зімбабве, Намібія, Ботсвана, ПАР, Свазіленд, Лесото, Мадагаскар, Маврикій, Коморські острови)

Південна Африка – економічний лідер. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Політичний устрій. Найбільші міста: *Кейптаун, Йоганнесбург, Преторія, Лусака, Хараре, Мануту.* Особливості культури зулу, ндебеле, бушменів. ПАР – батьківщина відомого борця за правачорношкірих *Н.Мандели.* Господарство. Сфера послуг. Туризм (національні природні парки, курорти узбережжя Індійського океану). Зовнішньоекономічні зв'язки *Мадагаскар – ендемічний уламок Африки.* Територія. Особливості острівного положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Найбільше місто – *Антананаріву.* Культура. Релігія. Господарство. Сфера послуг. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Змістовий модуль 12. Країни Америки

Тема 52. США.

Загальний огляд країн Америки. Північна та Латинська Америка. Склад регіонів. Історія відкриття та дослідження. Доколумбова Америка. Європейська колонізація. Формування політичної карти. Міжнародні організації Америки. *США – світовий економічний лідер.* Географічне положення. Територія. Конституція. Місце і роль США в Америці та світі. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігійні конфесії. Політичний устрій. Найбільші міста: *Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Чикаго, Вашингтон.* Культура. США – батьківщина блюзу, джазу. Всесвітньо відомі об'єкти: Метрополітен-музей, Статуя Свободи, хмарочос Емпайр-Стейт-Білдинг у Нью-Йорку, гора Рашмор, Діснейленд, Індепенденс-хол. Внесок у світову культурну спадщину *Ф.Купера, У.Уйтмена, Г.Джеймса, М.Твена, Д.Лондона, Т.Драйзера, Е.Хемінгуей, Д.Селінджер.* Господарство. Сфера послуг. Фінансова система. Голівуд – центр кіноіндустрії. Спорт. Туризм (Єллоустонський національний парк, Ніагарський водоспад, Гранд-Каньйон, узбережжя Каліфорнії та Флориди, Гаваї). Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 53. Канада – Країна кленового листа.

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Політичний устрій. Українська діаспора. Найбільші міста: *Торонто, Монреаль, Ванкувер, Оттава.* Культура. Всесвітньо відомі об'єкти: історична частина Квебека, собор Нотр-Дам у Монреалі, Канадієн Нейшнл Тауер у Торонто. Господарство. Сфера послуг. Спорт (хокей). Туризм (Кордильєри, Банор). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 54. Мексика – земля ацтеків і майя.

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Політичний устрій. Народонаселення. Найбільші міста: *Мехіко, Гвадалахара, Монтеррей.* Культура. Відомий об'єкт – Національний музей антропології у Мехіко. Господарство. Сфера послуг. Туризм (курорт Акапулько). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 55. Куба – соціалістична республіка в Америці

Територія. Особливості острівного положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Політичний устрій. Найбільші міста: *Гавана, Сантьяго-де-Куба.* Культура. Танці (румба, ча-ча-ча). Господарство. Сфера послуг. Спорт (бокс). Туризм. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 56. Країни Центральної Америки та Карибського басейну

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Політичний устрій. Народонаселення. Найбільші міста: *Порт-о-Пренс, Санто-Домінго, Кінгстон, Гватемала, Сан-Сальвадор, Тегусігальпа, Сан-Хосе, Манагуа, Панама.* Культура. Господарство. Сфера послуг. Туризм. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 57. Бразилія та Аргентина

Бразилія – провідна індустріальна держава Латинської Америки. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Політичний устрій. Найбільші міста: *Сан-Паулу, Ріо-де-Жанейро, Бразилія.* Культура. Відомі об'єкти: м. Бразилія – “архітектурна поема ХХІ ст.”.

Особливості розвитку господарства: “цукрова”, “золота”, “кавова” лихоманка, “каучуковий бум”. Сфера послуг. Спорт (футбол). Туризм (курорти Ріо-де-Жанейро). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки. *Аргентина – Країна срібла*. Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Політичний устрій. Найбільші міста: *Буенос-Айрес, Кордова*. Культура. Відомий об'єкт – споруда Національного конгресу. Господарство. Сфера послуг. Спорт (футбол). Туризм. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 58. Країни Латинської Америки (Чилі, Уругвай, Парагвай, Болівія, Еквадор, Венесуела, Гайяна, Суринам)

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Стародавні держави інків. Панування іспанців. Народонаселення. Політичний устрій. Найбільші міста: *Ліма, Каракас, Санта Фе де Богота, Кіто, Ла-Пас, Монтевідео, Асунсьйон, Сантьяго*. Культура. Відомі об'єкти: Палац уряду, руїни Мачу-Пікчу, Куско. Перу – батьківщина письменника *Маріо Варгана Льоса*. Господарство. Сфера послуг. Туризм. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки. Змістовий модуль 13. Австралія та океанія

Змістовий модуль 13. Австралія

Тема 59. Загальний огляд.

Склад регіону. Віддаленість територій. Особливості природи: коралові рифи, атоли, ендемічність флори та фауни. Історія відкриття та дослідження. Внесок *М.Миклухи-Маклая* в дослідження регіону. Формування політичної карти.

Тема 60. Австралія

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Політичний устрій. Українська діаспора. Найбільші міста: *Сідней, Мельбурн, Канберра*. Культура. Господарство. Сфера послуг. Спорт (теніс, віндсерфінг, парусний спорт). Туризм (Квінсленд, Тасманія, курорт Олбані). Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 61. Нова Зеландія

Територія. Географічне положення. Особливості природи (вулканізм, гейзери, ендемічність флори і фауни). Історичний розвиток. Народонаселення. Релігія. Політичний устрій. Найбільші міста: *Окленд, Веллінгтон*. Культура маорі. Відомі об'єкти: картинна галерея в Окленді, Трояндовий сад Парнелла, Національна галерея мистецтв у Веллінгтоні. Господарство. Сфера послуг. Спорт (регбі, крикет, водні види). Туризм. Зовнішня політика. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Тема 62. Країни Океанії

Територія. Географічне положення. Природа. Історичний розвиток. Народонаселення. Релігійні вірування. Політичний устрій. Найбільші міста – *Палікір, Порт-Морсбі, Корор, Сува, Фунафуті, Хоніара, Байрікі, Маджурд, Нукуалофа, Порт-Віла*. Культура. Господарство. Сфера послуг. Туризм. Зовнішньоекономічні зв'язки.

5.2. Структура навчальної дисципліни

A TANTÁRGY TEMATIKUS TERVÉNEK LEÍRÁSA (1 FÉLÉV)

Az országismeret (1) tantárgy szerkezete:	Óraszám (ebből):				Tanulmányi év:	A felmérés módja:	
	Ö.			Öm.			Em.
		E.	Gyf.				
	90	30	14	46	I. évfolyam, 1. szemeszter	Felsz. Ref., dolg.	

**1. MODUL
BEVEZETÉS AZ ORSZÁGISMERETBE**

**TARTALMI MODUL 1.
AZ ORSZÁGISMERET MINT TUDOMÁNY**

1. Az országismeret tárgya feladata és helye a tudományok sorában.		2	2	3			
2. Az országismeret története.		2	2	2			
3. Az ország, az állam és a nemzet fogalma.		2		3			
4. Adott ország "Névjegykártyája"		2	2	3			
5. A földrajzi és geopolitikai fekvés.		2		3			
6. A terület és a tér fogalmi a csoportosításban.		2	2				
7. Az általános természeti tényezők.		2		3			
8. A politikai és gazdaságföldrajz fogalma.		2	2				
9. A politikai rendszerek és jellemzésük.		2	2	3			
10. A társadalomföldrajzi ismeretek alkalmazása az országismeretben.		2		3			
11. A világ országainak csoportosítása.		2	2	3			
A modul elsajátításának felmérése		22	14	26			

**2. MODUL
A FÜGGETLEN ÁLLAMOK KÖZÖSSÉGE**

**TARTALMI MODUL 2.
A FÁK ORSZÁGOK ÉS VONZÁSKÖRZETÜK JELLEMZÉSE**

12. A Független államok közössége (FÁK).		2	2	2			
--	--	---	---	---	--	--	--

13. Ukrajna bemutatása.		2	2	2			
14. Oroszország.		2	2	2			
15. Fehéroroszország és Moldova jellemzése.		2	2	4			
16. A Kaukázus vidéke: Örményország, Azerbajdzsán, Grúzia.		2	2	4			
17. Kazahsztán - Közép-Ázsi legnagyobb országa.		2	2	2			
18. Közép-Ázsia egyéb országai: Üzbegisztán, Türkmenisztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán.		2	2	2			
A modul elsajátításának felmérése		14	14	18			

Megjegyzés:

Ö – összesen, E. – előadás, GyF. – gyakorlati foglalkozás, ÖM. – önálló munka, EM. – egyéni munka.

I. modul

TÉMA	ELŐADÁSOK	GYAKORLATI FOGLALKOZÁSOK	ÖNNÁLLÓ MUNKA	EGYÉNI MUNKA
1. Az országismeret tárgya feladata és helye a tudományok sorában.	2	2	3	
2. Az országismeret története.	2	2	2	
3. Az ország, az állam és a nemzet fogalma.	2		3	
4. Adott ország "Névjegykártyája".	2	2	3	
5. A földrajzi és geopolitikai fekvés.	2		3	
6. A terület és a tér fogalmai a csoportosításban.	2	2		

7. Az általános természeti tényezők.	2		3	
8. A politikai és gazdaságföldrajz fogalma.	2	2		
9. A politikai rendszerek és jellemzésük.	2	2	3	
10. A társadalomföldrajzi ismeretek alkalmazása az országismeretben.	2		3	
11. A világ országainak csoportosítása.	2	2	3	
A modul elsajátításának felmérése				
Összesen az 1. modul	22	14	26	

II. modul

TÉMA	ELŐADÁSOK	GYAKORLATI FOGLALKOZÁSOK	ÖNNÁLLÓ MUNKA	EGYÉNI MUNKA
1. A Független államok közössége (FÁK).	2	2	2	
2. Ukrajna bemutatása.	2	2	2	
3. Oroszország.	2	2	2	
4. Fehéroroszország és Moldova jellemzése.	2	2	4	
5. A Kaukázus vidéke: Örményország, Azerbajdzsán, Grúzia.	2	2	4	
6. Kazahsztán - Közép-Ázsi legnagyobb országa.	2	2	2	
7. Közép-Ázsia egyéb országai: Üzbegisztán, Türkmenisztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán.	2	2	2	
A modul elsajátításának felmérése				
Összesen az 2. modul	14	14	18	

EURÓPA ORSZÁGAI

Az országismeret (2) tantárgy szerkezete:	Óraszám (ebből):					Tanulmányi év:	A felmérés módja:
	Ö.			Öm.	Em.		
		E.	Gyf.				
	90	32	14	44		I. évfolyam, 2. szemeszter	Felsz. Ref., dolg.
3. MODUL							
EURÓPA ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA							
TARTALMI MODUL 1.							
AZ EURÓPAI UNIÓ BEMUTATÁSA							
1. Európa természetföldrajzi sajátosságai és makrorégiói		2	2	2			
2. Az Európai Unió kialakulása és fejlődése		2	4	2			
TARTALMI MODUL 2.							
NYUGAT-EURÓPA ORSZÁGAI							
3. Nagy-Britannia		1	1	2			
4. Írország		1		2			
5. Franciaország		1		3			
6. Németország – Európa vezető országa		1	1	3			
7. Ausztria és Svájc		2		3			
8. A Benelux államok		2	2	3			
A modul elsajátításának felmérése		12	4	20			
II. MODUL							
ÉSZAK-, KÖZÉP- ÉS DÉL-EURÓPA							
TARTALMIMODUL 3.							
ÉSZAK- ÉS KÖZÉP-EURÓPA ORSZÁGAI							
9. Észak-Európa országai: Svédország, Finnország, Norvégia, Dánia, Izland		2	2	2			
10. A Balti országok: Litvánia, Lettország, Észtország		2	2	2			

11. Csehország, Szlovákia		2	2	2			
12. Lengyelország, Magyarország		2		2			
TARTALMI MODUL 4. DÉL-EURÓPA ORSZÁGAI							
13. Románia, Bulgária		2	2	2			
14. A volt Jugoszlávia utódállamai: Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Montenegró, Bosznia- Hercegovina, Macedónia		2		2			
15. Görögország, Albánia		2		2			
16. Olaszország, Vatikán		2		2			
17. Spanyolország és Portugália		2		4			
18. Európa törpeállamai		2	2	4			
A modul elsajátításának felmérése		20	10	24			

Megjegyzés:

Ö – összesen, E. – előadás, GyF. – gyakorlati foglalkozás, ÖM. – önálló munka, EM. – egyéni munka.

I. modul

Téma	Előadások	Gyakorlati foglalkozások	Önálló munka	Egyéni munka
1. Európa természetföldrajzi sajátosságai és makrorégiói	2	2	2	
2. Az Európai Unió kialakulása és fejlődése	2	4	2	
3. Nagy-Britannia	2	2	2	
4. Írország	2		2	
5. Franciaország	2		3	
6. Németország – Európa vezető országa	2	2	3	
7. Ausztria és Svájc	2		3	
8. A Benelux államok	2	2	3	

A modul elsajátításának felmérése				
Összesen az 1. modul	16	12	20	

II. modul

Téma	Előadások	Gyakorlati foglalkozások	Önnálló munka	Egyéni munka
1. Észak-Európa országai: Svédország, Finnország, Norvégia, Dánia, Izland	2	2	2	
2. A Balti országok: Litvánia, Lettország, Észtország	2	2	2	
3. Csehország, Szlovákia	2	2	2	
4. Lengyelország, Magyarország	2		2	
5. Románia, Bulgária	2	2	2	
6. A volt Jugoszlávia utódállamai: Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Montenegró, Bosznia-Hercegovina, Macedónia	2	2	2	
7. Görögország, Albánia	2		2	
8. Olaszország, Vatikán	2	2	2	
9. Spanyolország és Portugália	2	2	4	
10. Európa törpeállamai	2	2	4	
A modul elsajátításának felmérése				
Összesen az 2. modul	20	16	24	

II – III FÉLÉV

A TANTÁRGY TEMATIKUS TERVÉNEK LEÍRÁSA

Az országismeret (3) tantárgy szerkezete:	Óraszám (ebből):				Tanulmányi év:	A felmérés módja:	
	Ö.			Öm.			Em.
		E.	Gyf.				
	120	30	14	46	30	II. évfolyam, 1. szemeszter	Felsz. Ref., dolg.
4. MODUL							
ÁZSIA ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA							

TARTALMI MODUL 1.							
ÁZSIA NAGYOBB MAKORÉGIÓI							
1. Az ázsiai világrész általános bemutatása		1		2	5		
TARTALMI MODUL 2.							
BELSŐ- ÉS KELET-ÁZSIA ORSZÁGAI							
2. Kína		2		2			
3. Mongólia		1		2			
4. A két Korea		2		2			
5. Japán		2	2	2			
TARTALMI MODUL 3.							
DÉLKELET-ÁZSIA ORSZÁGAI							
6. Az Indokínai-félsziget országai: Thaiföld, Mianmár (Burma)		2	2	2	5		
7. Az Indokínai-félsziget országai: Vietnám, Laosz, Kambodzsa		1		2			
8. Az Indokínai-félsziget országai: Malajzia, Szingapúr		1		2			
9. A délkelet-ázsiai szigetvilág országai: Indonézia, Kelet-Timor, Brunei, Fülöp-szigetek		1	2	2	5		
A modul elsajátításának felmérése		13	6	18			
II. MODUL							
DÉL- ÉS DÉLNYUGAT-ÁZSIA ORSZÁGAI							
TARTALMI MODUL 3							
DÉL-ÁZSIA ORSZÁGAI							
10. India		2		2			
11. Pakisztán, Banglades, Srí Lanka		1		2	5		

12. Nepál, Bhután, Maldív-szigetek		1		2			
TARTALMI MODUL 4. DÉLNYUGAT-ÁZSIA ORSZÁGAI							
13. Törökország és Ciprus		1		2	5		
14. Az Iráni- Medencevidék államai: Irán, Afganisztán		1		2			
15. A „termékeny félhold” államai: Irak, Szíria, Libanon		1		1			
16. A „termékeny félhold” államai: Jordánia, Izrael, Palesztin autonóm területek		1	2	1	5		
17. Az Arab-félsziget államai: Szaud-Arábia, Jemen, Omán		1		2			
18. Az Arab-félsziget államai: Egyesült Arab Emírségek, Katar, Bahrein, Kuvait		1		1			
TARTALMI MODUL 5. AUSZTRÁLIA							
19. Ausztrália és Új- Zéland általános bemutatása		2		3			
20. Óceánia országainak jellemezése		1	2				
A modul elsajátításának felmérése		13	4	18	30		

Megjegyzés:

Ö – összesen, E. – előadás, GyF. – gyakorlati foglalkozás, ÖM. – önálló munka, EM. – egyéni munka.

I. modul

TÉMA	ELŐADÁSOK	GYAKORLATI FOGLALKOZÁSOK	ÖNNÁLLÓ MUNKA	EGYÉNI MUNKA
1. Az ázsiai világrész általános bemutatása	1		2	
2.Kína	2		2	
3.Mongólia	1		2	
4.A két Korea	2		2	
5.Japán	2	2	2	
6.Az Indokínai-félsziget országai: Thaiföld, Mianmár (Burma)	2	2	2	
7. Az Indokínai-félsziget országai: Vietnám, Laosz, Kambodzsa	1		2	
8.Az Indokínai-félsziget országai: Malajzia, Szingapúr	1		2	
9. A délkelet-ázsiai szigetvilág országai: Indonézia, Kelet-Timor, Brunei, Fülöp-szigetek	1	2	2	
A modul elsajátításának felmérése				
Összesen az 1. modul	13	6	18	

II. modul

TÉMA	ELŐADÁSOK	GYAKORLATI FOGLALKOZÁSOK	ÖNNÁLLÓ MUNKA	EGYÉNI MUNKA
1. India	2		2	
2. Pakisztán, Banglades, Srí Lanka	1		2	
3. Nepál, Bhután, Maldív-szigetek	1		2	
4.Törökország és Ciprus	1		2	

5. Az Iráni-Medencevidék államai: Irán, Afganisztán	1		2	
6. A „termékeny félhold” államai: Irak, Szíria, Libanon	1		1	
7. A „termékeny félhold” államai: Jordánia, Izrael, Palesztin autonóm területek	1	2	1	
8. Az Arab-félsziget államai: Szaud-Arábia, Jemen, Omán	1		2	
9. Az Arab-félsziget államai: Egyesült Arab Emírségek, Katar, Bahrein, Kuvait	1		1	
10. Ausztrália és Új-Zéland általános bemutatása	2		3	
11. Óceánia országainak jellemzése	1	2		
A modul elsajátításának felmérése				
Összesen az 2. modul	13	4	18	

ELŐADÁSOK

1. Téma: Európa természetföldrajzi sajátosságai és makrorégiói

- 1.1. Európa természetföldrajzi sajátosságai
- 1.2. Európa nagyobb természeti egységei
- 1.3. Európa éghajlata
- 1.4. Európa vízrajza
- 1.5. Európa társadalomföldrajzi jellemzése

1.1. Európa természetföldrajzi sajátosságai

Európa Földünk egyik kontinense, amelynek határai nyugaton az Atlanti-óceán, északon a Jeges-tenger, keleten az Urál hegység, az Urál-folyó és a Kaszpi-tenger, délkeleten a Kaukázus vidéke és a Fekete-tenger, délen pedig a Földközi-tenger. Európa Ázsiával együtt alkotja Euráziát, amelynek Európa a nyugati ötöd részét teszi ki. Európa a Föld északi és keleti félgömbjén elterülő kontinens. Kis része átnyúlik a nyugati félgömbre is. Rajta halad át a kezdő hosszúsági kör. Keleten szorosan összefügg Ázsiával. A két kontinens pontos határa megállapodás kérdése, nincs egyértelmű földrajzi határ. A ma leginkább elfogadott határvonal: a Dardanellák, a Boszporusz, a Fekete-tenger, a Nagy-Kaukázus vízválasztó vonala, a Kaszpi-tenger északnyugati része, az Urál folyó és az Urál hegység egészen a Jeges-tengerig. A kontinenst Észak-, Dél-, Nyugat-, Kelet- és Közép-Európára osztják. Európa partvonala a legtagoltabb a kontinensek közül. Nagy félszigetei: Skandináv-, a Pireneusi-, az Appennini- és a Balkán-félsziget. Szárazföldre benyúló legnagyobb tengerei: a Balti-, az Adriai- és az Égei-tenger. Szigetei közül az Atlanti-óceánban a távolabb fekvő Izland és a Brit-sziget a legjelentősebbek. A Földközi-tenger szigetei közül a legnagyobbak: Korzika, Szardínia és Szicília. A Balti-tenger legnagyobb tengeröble a Botteni-öböl. Európa partjait a Skandináv-félszigeten és Brit-szigetek ÉNy-i vonalán hosszú, keskeny, mély, meredek falú, elágazó tengeröblök: a fjordok csipkézik. Völgyüket eredetileg a folyók rajzolták ki. Európa partvonala erősen tagolt. Tagoltságát szemléletesen mutatja, hogy a körülbelül háromszor akkora területű Afrika partvonalának hossza csak a 4/5-e az európai partvonal hosszának. Ehhez vegyük még figyelembe azt is, hogy Európa keleti felének legnagyobb része nem tengerekhez kapcsolódik.

1.2. Európa nagyobb természeti egységei

Európa részeit többféleképpen is meg lehet határozni. Az egyes lehatárolások között gyakran vannak átfedések. A legáltalánosabban elfogadott felosztás öt területre osztja Európát: Észak-Európa, Nyugat-Európa, Dél-Európa, Közép-Európa, Kelet-Európa.

Észak-Európát a következő országok alkotják: Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország, Izland. Az észak-európai országokat szoros kapcsolatok fűzik egymáshoz. A fejlett gazdaság miatt ezekben az országokban emberek magas életszínvonalon élnek. A finn nyelv kivételével a többi ország nyelve szoros rokonságban áll egymással.

Nyugat-Európát a következő országok alkotják: Egyesült Királyság, Írország, Franciaország, Belgium, Hollandia, Luxemburg. Nagy-Britanniát a La Manche csatorna választja el Európa többi részétől. Franciaország Nyugat-Európa legnagyobb területű országa. Nyugatról a La Manche illetve az Atlanti-óceán határolja, délnyugaton a Pireneusok hegylánc választja el az Ibériai-félszigettől, délen a Földközi-tenger hajjai mossák partjait, keleten pedig az Alpok vonulatai képeznek markáns határt. A Benelux államok kifejezés egy nyugat-európai államcsoportot jelöl. Belgium, Hollandia (hollandul Nederland) és Luxemburg (Be-Ne-Lux) nevének rövidítéséből alakult ki. A három országot összeköti a földrajzi közelség, a történelmi múlt, illetve a gazdasági kapcsolataik is.

Dél-Európához tartozó országok: Portugália, Spanyolország, Olaszország. Az Ibériai- (más néven Pireneusi-) félszigeten elhelyezkedő Spanyolország és Portugália természeti arculatát elsősorban lepusztult röghegységek és síkságok határozzák meg. Spanyolország több, külön fejlődési utat bejárt történelmi tájegységből áll, amelyek kultúrája, nemzetiségei, és az ott beszélt nyelvek is különböznek. Az Appennini-félsziget észak-déli irányban mintegy 1800 kilométer kiterjedésű. Olaszország észak-dél fejlettségi megosztottsága részben természeti tényezőkre vezethető vissza: a két terület eltérő éghajlattal, természeti erőforrásokkal rendelkezik, ami erősen hatott a gazdasági fejlődésükre. A Balkán-félsziget országait is Dél-Európához lehet sorolni, de országait gyakran Délkelet-Európának tekintik: Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Montenegró, Koszovó, Albánia, Macedónia, Görögország, Bulgária. A félsziget északi részétől az Adria partjáig a volt Jugoszláv utódállamok és Albánia területei húzódnak. Horvátország földrajzi helyzetének egyik legfontosabb tényezője az Adria. A tagolt, fehér sziklás partvidék, egyedülálló szépségű Európában. Szerbia és Montenegró a Balkán-félsziget északi és középső részén található, illetve Szerbia területe a Kárpát-medence déli részére is átnyúlik. Görögország az Égei-tengert fogja körbe, Bulgária partjait a Fekete-tenger mossa. Dél-Európa területének legnagyobb részén mediterrán éghajlat uralkodik.

Közép-Európához tartozó országok: Németország, Svájc, Liechtenstein, Ausztria, Szlovénia Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Románia. Németország három legnagyobb földrajzi tájegysége a Germán- (vagy Német-) alföld, a Német-középhegység és az Alpok az Előalpokkal – utóbbi kettő között helyezkedik el a lépcsős Sváb-Bajor-medence. Ausztria, Svájc és Szlovénia az Alpok országai. A hegység változatos kőzetekből álló alacsonyabb-magasabb vonulatai a három ország területét csaknem teljes egészében elfoglalják. A zömmel alacsony tengerszint feletti magassággal jellemezhető Lengyelország északi területeit nagyrészt az eljegesedések és a tenger alakította mai formájára. Délebbre találhatóak a gazdaság legfontosabb erőforrásait biztosító, óidőben képződött röghegységek. Csehországot minden oldalról hegységek keretezik, és az ország domborzatának is a hegy- illetve dombvidékek a meghatározói. A kiemelkedő térszínnek két medencét, a Cseh- illetve a Morva-medencét ölelik körül. Szlovákia területét nagyrészt hegyvidék borítja. Magyarország jelentős részét az Alföld sík vidéke uralja. A többi terület alacsony röghegység és dombvidék. Románia rendkívül sokszínű természeti adottságokkal rendelkezik: a hegységektől az alföldekig sokféle tájtypus előfordul. Az ország képének meghatározó eleme a Keleti- és Déli-Kárpátok koszorúja, amelyek a lánchegység keletkezésekor megsülylyedt Erdélyi-medencét ölelik körbe.

Kelet-Európához tartozó országok: Fehéroroszország, Ukrajna, Oroszország, Moldova, Észtország, Lettország, Litvánia. A három balti államot néha Észak-Európához sorolják. Kelet-Európa egyetlen hatalmas tája a Kelet-európai-síkság. Mai felszíne az újidő negyedidőszakában alakult ki, amit a többször előrenyomuló, néha 2000 métert is meghaladó jégtakaró formált. A nem teljesen sík vidékből különböző magasságú hátságok emelkednek ki, déli részén vastag lösztakaró alakult ki.

1.3. Európa éghajlata

Európa klímáját elsősorban földrajzi fekvése (északi mérsékelt öv, Atlanti-óceán szomszédsága), a kontinens tagoltsága és a domborzat határozza meg. Időjárását a mérsékelt övi ciklonok és anticiklonok alakítják. Az észak-déli fekvés és az óceántól való távolság az alapvető a helyi klíma alakulásában, amelyet a domborzat módosít. A kontinensen a mediterrán, az óceáni, a nedves és száraz kontinentális, a boreális, a tundra valamint a hegyvidéki éghajlat alakult ki.

Európa egészen kis, északi részét leszámítva az északi mérsékelt övezetben fekszik. Éghajlatára elsődleges befolyással van földrajzi helyzete. Tájainak klímája a mérsékelt övezetre jellemző éghajlattípusokból áll, a kontinens tagoltsága, az Atlanti-óceán (és az Észak-atlanti-

áramlás), valamint a domborzat az egyes éghajlattípusok közti átmeneteket fölerősítik, és a szélsőségeségeket mérséklék. Az Észak-atlanti-áramlás hatására létrejövő pozitív hőmérsékleti anomália, valamint a magasabb hegységek kevés kivételtől eltekintve kelet-nyugati csapásirányú helyzetének köszönhetően Európa klímája jóval kiegyenlítettebb mint például Észak-Amerika éghajlata, télen jóval kevésbé hideg, nyáron pedig kevésbé forró.

Az éghajlatot befolyásoló tényezők közül az egyik legfontosabb az Észak-atlanti-áramlás, amely Európa nyugati és északnyugati partvidékének klímájára elsődleges hatással van. Az áramlás a Mexikói-öbölből kiinduló, és az Atlanti-óceánt keresztbe átszelő (északkeleti irányú) meleg Golf-áramlat Európai vége, amely télen a világ legnagyobb értékű (helyenként akár 15 Celsius fokot is elérő) pozitív hőmérsékleti anomáliáját okozza a földrész nyugati partvidékén, de hatása a partoktól távolabb is érezhető. Az áramlás hatása nyáron kevésbé jelentős, a nyugati partokon ekkor az óceán hűtő hatása érvényesül. A kontinens időjárását a mérsékelt övi ciklonok és anticiklonok határozzák meg, közülük vannak állandó vagy időszakosan állandó légköri képződmények, amelyek uralomra jutása döntő lehet az adott évben egész Európa időjárásának alakulásában. Az Azori-szigetek fölött kialakuló magas nyomású képződmény (azori minimum) meleg és száraz időt hoz, a tőle északra található ciklon, az izlandi minimum csapadékban gazdag időjárást okoz. A nyáron, Irán fölött kialakuló ún. perzsa minimum szívóhatása meleg és esős időjárást eredményez, míg télen Oroszország fölött létrejövő ún. szibériai maximum anticiklon száraz és rendkívül hideg teleket hozhat. Az óceán mérséklő hatása és a csapadékmennyiség a partoktól távolodva fokozatosan csökken, de köszönhetően a földrész nagy tagoltságának és a domborzati viszonyoknak hatása egészen Kelet-Európáig érezhető. A domborzat is hatással van a klímára. A magasabb hegyek útját állják az északról betörő fagyoknak illetve a trópusok felől északra tartó meleg léghullámoknak, azonban kisebb akadályt jelentenek a csapadékot szállító nyugati légáramlatoknak. Több hegységnek jelentős éghajlatválasztó szerepe van (pl. Skandináv-hegység, Alpok, Dinári-hegység stb.).

1.4. Európa vízrajza

Gazdag és fejlett vízhálózat, és számos folyó jellemzi Európát, amelyek hét különböző tengerbe ömlenek. Nyugat-Európában nagy a vízfolyás-sűrűség, de a folyók viszonylag rövidek, ugyanakkor bővizűek. Kelet-Európa ingadozó vízjárású folyói hosszúak, ugyanakkor kisebb a folyósűrűség. Dél-Európa rövid mediterrán folyói szélsőséges vízjárásúak, Észak-Európa szintén rövid, de bővizűbb folyói számos zuhogón, vízesésen keresztül jutnak a tengerbe.

Európa vízhálózata igen fejlett és gazdag, köszönhetően a nagy területeket jellemző viszonylag bőséges csapadéknak. Az óceáni területek folyóinak vízjárása kiegyenlítettebb, jellemzően tölcserörtorkolatuk van, a kontinentális területeken futó folyók ingadozó vízjárásúak, torkolatuknál deltát építenek.

Európa legnagyobb folyója a Kelet-Európai-síkságon futó és a Kaszpi-tóba ömlő Volga (3531 km). A második legnagyobb vízfolyás a Közép-Európán végighaladó, 7 ország területén keresztülfutó Duna (2850 km), amely a Fekete-tengerbe ömlik. Nyugat-Európa leghosszabb folyója az Északi-tengerbe ömlő Rajna, ide ömlik még az Elba is. Az Északi-tengert a Fekete-tengerrel összekötő Duna-Majna-Rajna-csatorna Európa legfontosabb belföldi víziútja. A Balti-tengerbe ömlik a Visztula. Dél-Európában jelentős vízfolyás a Rhone, a Pó és az Ebro, Kelet-Európában pedig a Don és a Dnyeper, valamint az Ázsiával határfolyót képező Urál.

Területéhez mérten Európa az állóvizekben leggazdagabb földrész. Északon a legtöbb tó glaciális eredetű, köztük a legnagyobb tó, a Ladoga is, de ilyen az Onyega vagy Skandinávia tavai, köztük a Vanern, Vattern, Malaren. Közép-Európa legnagyobb állóvize a Balaton. Az Alpok tavai szintén jégkori eredetűek, fjordos tavak vagy végmorénával felduzzasztott tavak (például Garda-tó, Genfi-tó, Comói-tó, Bodeni-tó stb.)

1.5. Európa társadalomföldrajzi jellemzése

Európa több hullámban népesedett be, és rengeteg történelmi valamint természeti esemény formálta a demográfiai folyamatokat. Számos népesedési folyamat (például a népességrobbanás vagy az öregedő társadalom jelensége) itt jelent meg az elsők között. Napjainkban a kontinens országainak átlagéletkora növekszik, ami komoly vélhetően gazdasági problémákat is okoz majd a jövőben.

Európa területe Afrika illetve Ázsia felől népesült be. Afrikából mintegy 200 000 éve érkeztek a kontinensre az első népesebb embercsoportok. Ázsia felől körülbelül 80 000 éve indult meg a betelepülés. Az első, viszonylag sűrűn lakott területek a Földközi-tenger térségében és folyóvölgyekben alakultak ki. Ezt követően előbb a bronzkorban, majd a Római Birodalom hanyatlásának időszakában két nagy népvándorlási hullám formálta a kontinens népesedési arculatát. A háborúk, járványok és természeti katasztrófák következtében a népesség csak lassan növekedett. A 14. századi pestisjárványoknak egy-egy ország lakosságának akár 30-40%-a is áldozatul eshetett! A növekedés a 18. századtól indult meg, a javuló közegészségügyi és élelmezési viszonyok miatt. Ezt követően viszont a kivándorlás lassította a növekedést, hiszen a 19. század második felében több tízmilliónyan hagyták el Európát. A 20. század folyamán a legtöbb országban folyamatosan csökkent a születési arányszám, és a lassuló népességnövekedés több helyen akár fogyásba is válhatott.

A 2009-es adatok alapján Európa népességszáma 731 millió fő, ami a világ népességének körülbelül 11%-át jelenti. Mivel más kontinenseken magasabb a természetes szaporulat, ezért az „öreg kontinens” részesedése folyamatosan csökken a világ népességén belül. Az 1900-as évek elején még minden 4. ember a Földön Európában élt. A legtöbb európai országban nőtlébbet tapasztalható, ennek nagyrészt az az oka, hogy (biológiai okok miatt) a nők születéskor várható élettartama magasabb. Emellett – főleg az egykori Szovjetunió területén (például Ukrajnában) – a második világháború embervesztése is fokozza a nőtlébbetet. A legnagyobb nőtlébbet Észtsországnban és Lettországnban van.

A születések csökkenő száma és a várható élettartam emelkedése miatt Európa „öregedő kontinens”. Ez azt jelenti, hogy egyre növekszik az idősek aránya a társadalmon belül, aminek következtében pedig csökken a munkaképes korúak aránya. Különösen a kelet-európai országokban jelent mindez súlyos problémát, ezekben a leginkább elöregedő a társadalom. Az öregedő társadalmú országok népessége is csökken.

A nyugat-európai országok népességnövekedésének egy része a bevándorlásból származik: a jómódú országok vonzó célpontot jelentenek a szegény afrikai és ázsiai országok lakosainak. Ez azonban nem egy országban társadalmi feszültségeket okoz.

A kontinens népessége egyenlőtlenül oszlik el: Nyugat-Európa sűrűbben lakott, mint Kelet-Európa. Nyugaton jöttek létre a legnagyobb városi tömörülések (agglomerációk) is, mint például a németországi Ruhr-vidék vagy a hollandiai Randstad. Ezekben akár 300 fő/km² is lehet a népsűrűség, de a legsűrűbben lakott területeken 4000 fölé is kúszhat ez az érték. Az éghajlati adottságok miatt alacsony Észak-Európa népsűrűsége is; a leghidegebb, legzordabb környezetet biztosító tundrai területeken akár 1 fő/km² alatti is lehet.

Európa népsűrűsége

A történelmi fejlődés eredményeképpen Európa nyelvi és kulturális szempontból rendkívül sokszínű kontinens. A nyelvek azonban nyelvcsaládokba, illetve azokon belül nyelvcsoportokba és ágakba sorolhatóak, az ezekhez tartozó nyelvek többé-kevésbé hasonlítanak egymásra szókincsükben, nyelvtani szabályaikban. A hasonlóság vagy eltérés főleg attól függ, milyen régen vált szét egy-egy nyelv fejlődése, illetve, hogy mekkora földrajzi távolság volt közöttük.

A sokszínűség ellenére a lakosság nagy részének nyelve visszavezethető egy közös nyelvre, az indoeurópaira. Az ehhez a nyelvcsaládhoz tartozók mellett a többi csak kisebb szigeteket alkotva jelenik meg. Egyes kisebb nyelvek visszaszorulóban vannak, és egyre kevesebben beszélik őket.

Az újlatin nyelvek az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartoznak, amelyek a latin nyelv beszélt változatából alakultak ki. Kialakulásuk a Római Birodalom idejére vezethető vissza, amikor a latin volt az uralkodó nyelv a Földközi-tenger térségében. Az egyes területeken ebből alakultak ki előbb a helyi nyelvjárások, majd az önálló nyelvek. A ma ismert újlatin nyelvek: portugál, spanyol, katalán, francia, olasz és román. A gyarmatosítás miatt több újlatin nyelv (a spanyol, portugál és a francia) Európán kívül is széles körben elterjedt. Emellett a francia nyelv használata elterjedt a diplomáciai életben (az angol mellett).

A germán nyelvek szintén az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartoznak, és elsősorban Nyugat-európához kötődnek. A legelterjedtebb az angol, amely talán a legelterjedtebb világnyelv, és világszerte több mint 400 millió ember anyanyelve, de több mint egymilliárdnyian beszélik. További germán nyelvek a német, a holland, illetve az északi germán nyelvek (norvég, dán, svéd, izlandi).

A szlávok szintén az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartoznak. Kelet-Európa, Közép-Európa és a Balkán nagy részén, valamint Európán kívül Észak-Ázsiában beszélik őket, három csoportjuk alakult ki: a nyugati- a dél- és a keleti szláv nyelvek. Ide tartozik a cseh, a szlovák, a szerb, az orosz és a lengyel nyelv is. Mivel nagy területen elterjedtek, a szláv nyelvek igen sokfélék, hiszen sokféle kultúra hatott rájuk. De a szláv nyelvek is hatottak más népekre, így például a magyarban is számos szláv eredetű szót használunk.

Az urális nyelvek közé tartoznak a finnugor nyelvek, amelyek közé a magyar is tartozik. Összesen körülbelül 24 millió ember beszéli valamelyik finnugor nyelvet, a Kárpát-medencében, Észak-Európában, Kelet-Európában, illetve Szibériában. A magyaron kívül a finnt, észtet és a mordvint beszéli a legtöbben. A viszonylag kevesek által használt kelta nyelvek az indoeurópai nyelvcsalád nyugati ágához tartoznak. Ide tartozik az ír (gael), a skót gael, a walesi, a cornwalli és a breton. A legtöbben a walesit beszélik, több mint 700 ezren. Az ír nyelv az angol térhódítása miatt Írországon kívül is visszaszorult, és már csak körülbelül 300 ezer ember beszéli

anyanyelvi szinten az országban. Úgynevezett izolált (elszigetelt) nyelveknek nevezzük azokat, amelyek egyetlen nyelvcsaládba sem sorolhatóak. Ilyen a baszk, amelyet Spanyolországban és Franciaországban körülbelül 700 000 ember beszél. Feltételezések szerint a baszk egy olyan nyelv utolsó képviselője, amely az indoeurópai nyelvek megjelenése előtt igen elterjedt lehetett Nyugat-Európában.

Bár Európa népességének nagy része keresztény vallású, a kontinens igen sokszínű vallási képet mutat. A vallásnak, ezen belül a kereszténységnek igen fontos szerepe van az európai kultúrában és történelemben, része a közös európai örökségnek.

Európát a kereszténység előtt számos kisebb vallás jellemezte, amelyek közül a görög-római többistenhit volt a legismertebb. A kereszténység a Római Birodalomban terjedt el, és a Birodalom székhelye vált a vallás központjává is. A belső ellentétek kiéleződése miatt (ezek például az egyház szervezetével, vagy az hitelvek értelmezésével kapcsolatos viták voltak) több vallásszakadás is történt, amelyek következtében létrejöttek a kereszténység különböző ágai. Az Arab-félszigeten a 7. században kialakult iszlám a 8. századi arab hódítással jelent meg az Ibériai félszigeten (de később a területek visszafoglalásával innen eltűnt), majd a 13-14. században a török hódítások révén Kelet-Európában.

A kereszténység a legelterjedtebb vallás Európában. Három fő irányzata a katolikus, protestáns, és az ortodox kereszténység, de ezek mellett több kisebb irányzat is létezik. A katolikus egyház (amely két csoportra, a nyugati és a görög katolikus egyházra oszlik) vezetője a Pápa. Európa délnyugati (Spanyolország, Franciaország, Olaszország) része teljes egészében római katolikusnak tekinthető, emellett Dél-Németország, Ausztria, Lengyelország és Írország, Horvátország és Szlovénia lakossága is túlnyomórészt katolikus. A katolikusok többségben vannak Magyarországon, Csehországban és Szlovákiában is. A protestáns egyházak a reformáció során jöttek létre a 16. századtól kezdve. A római katolikus egyházból váltak ki, elvetik a római pápa vezető szerepét, vagy a katolikus egyház kialakult felépítését. A protestánsok több különböző irányzat között oszlanak meg, legnagyobb létszámúak a Luthert követő evangélikusok (Svédország, Norvégia, Németország nagy része), az anglikánok, akik VIII. Henrik uralkodása alatt váltak külön a katolikusoktól (Anglia és Wales), és a Kálvin tanai követő reformátusok (Magyarország egyes részei, Skócia, Hollandia, Svájc). Az ortodox (más néven görögkeleti vagy pravoszláv) egyház a 11. században jött létre, a bizánci egyházszakadással, mert az ortodoxok nem fogadták el Róma fennhatóságát, és vallásértelmezéseit. Az ortodoxok Dél-Kelet-Európa népességének jelentős részét adják (Románia, Bulgária, Szerbia, Görögország, Montenegró stb.), emellett több szovjet utódállamban, például Fehéroroszországban, Moldovában, Oroszországban és Ukrajnában is erős van az ortodox vallás szerepe. Az ortodox egyházak nemzeti alapon szerveződnek, azaz beszélhetünk orosz, ukrán, bolgár stb. ortodox egyházakról.

2. Téma: Az Európai Unió kialakulása és fejlődése

- 2.1. Az európai integráció kialakulásának okai
- 2.2. Az EU kialakulásának főbb momentumai
- 2.3. Az Európai Unió működéséről szóló szerződések
- 2.4. Az EU szervezetei

2.1. Az európai integráció kialakulásának okai

A nyugat-európai államok régóta központi szerepet játszanak a világgazdaságban. A 20. század közepére azonban olyan helyzet alakult ki, hogy nyilvánvalóvá vált: jelentőségüket csak úgy őrizhetik meg, ha összefognak. Az országhatárok gátolták a nemzetközi kereskedelmet, és a különböző területek vagy vállalatok közötti gazdasági együttműködést. Ez szükségessé tette,

hogy az egyes országok közös piacot hozzanak létre, amelyet az államhatárok, kereskedelmi szabályozások a lehető legkisebb mértékben korlátoznak. Nyugat-Európa gazdasága rendkívüli károkat szenvedett, és megrokkanna került ki a II. világháborúból. Az USA nyomasztó gazdasági fölénye és a Szovjetunió fenyegető katonai ereje is együttműködésre ösztönözte a térség országait. Az összefogás célja az volt, hogy mind katonailag, mind gazdaságilag is erősek maradjanak a térség országai, és ne váljanak se kiszolgáltatottá se az Egyesült Államok, se a Szovjetunió irányába. Az integrációt a korábban kialakult gazdasági kapcsolatok is segítették, amelyek a földrajzi közelség alapján jöttek létre. Így például nagyon szoros kapcsolat alakult ki a német és francia vas- és acélgyártás között. Ennek oka a természeti erőforrások elhelyezkedése volt: a Ruhr-vidék kőszene és a lotharingiai vasérc-lelőhelyek közelsége kiváló lehetőséget biztosított az iparágon belüli együttműködésre. A nyugat-európai országok a tőke koncentrációja szempontjából hátrányban voltak az Egyesült Államokkal szemben: az átlagos amerikai vállalatok ugyanis nagyobbak voltak, mint az európaiak. Ez hátrányt jelentett a nagy kutatási költségeket igénylő iparágakban. Ezért a magas kutatási költségű iparágakban több ország összefogására volt szükség. Emellett az 1970-es évektől az energiahordozók (elsősorban a kőolaj) áremelkedése megrendítette az európai országok gazdaságát, mivel ezek viszonylag szegények számítanak ásványkincsekben. Az új feltételek a gazdaság stabil működtetése érdekében közös energiagazdálkodási intézkedéseket követeltek meg, például takarékoság, a energetikai hálózatok összekapcsolása stb. Az integrációban részt vevő országokat a közös történelem, kultúra is összeköti. Ennek a kulturális örökségnek része például a kereszténység és a felvilágosodás hatása. A közös történelem pedig egészen a Római Birodalomig visszavezethető.

2.2. Az EU kialakulásának főbb momentumai

A világgazdaság kihívásai és a közös gyökerek indokolta összefogás több mint fél évszázados múltra tekinthet vissza. Az eredetileg csupán hat országra és csak az acéliparra és szénbányászatra korlátozódó integráció mára széles körű, 28 tagú együttműködéssé változott. Az Unió jelképe az európai zászló, amelyen a kék háttéren kört alkotó 12 csillag jelképezi a tökéletesség, teljesség és egység eszményét. Az integráció első lépése az akkoriban kulcsfontosságúnak számító szénbányászat és vaskohászat terén történt meg. 1951-ben hat ország (Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, NSZK, Olaszország) létrehozta az **Európai Szén- és Acélközösséget**, más néven a **Montánuniót**. Ez lehetővé tette, hogy a résztvevő országok egymással együttműködve csökkentsék annak a veszélyét, hogy az acélból vagy szénből hiány alakuljon ki. Emellett a Montánunióval a fegyverkezés ellenőrzését is megvalósíthatták. 1957-ben az **Európai Gazdasági Közösséget** illetve az **Európai Atomenergia Közösséget (Euratom)** megalapító **Római Szerződést** ugyanaz a hat ország írta alá, akik a Montánuniót is létrehozták. A céljuk az volt, hogy teljesen egységes belső piacot hozzanak létre. A tagállamok az egymás közötti kereskedelmi forgalomban fokozatosan megszüntették a vámokat és a mennyiségi korlátozásokat. Ez elmélyítette a tagállamok közötti munkamegosztást: ma már külkereskedelmük legnagyobb részét egymás között bonyolítják le. A többi (integráción kívüli) ország áruira egységes vámokat szabnak ki. Az egységes belső piac kialakulásához szükséges volt, hogy a tőke és a munkaerő szabad áramlását is biztosítsák. Ez azt jelenti, hogy az integráción belül az országhatárok nem korlátozzák a befektetéseket, vagy a munkavállalást. A munkaerő szabad áramlásának feltételei nagyrészt már az 1970-es évekre megteremtődtek, de teljes egészében csak 1993-tól szabad a munkaerő áramlása. Emellett a szolgáltatások is szabadon áramolhatnak: a tagállamok bankjai, biztosítótársaságai, fuvarozóvállalatai a közösség egész területén szabadon működhetnek. A közösség más országaiból való cégeket a „hazai” vállalatokkal azonos bánásmód illeti meg. A tagállamok közös gazdaságpolitikai intézkedésekkel támogatják a mezőgazdaságot, továbbá az elmaradott,

válságba került vidékek gazdasági fejlesztését. Emellett az EU közös adópolitikát is folytat, aminek részeként igyekeznek megszüntetni a tagállamok adórendszere közötti ellentmondásokat. Erre azért van szükség, mert ha túl nagy különbségek vannak az adófajták között, az akadályozza a közös piac működését. Emellett az unióban igyekeznek felzárkóztatni az elmaradott területeket is, amire évente több tízmilliárd eurót költenek. A szegényebb térségek fejlesztése előnyös a jobb helyzetben lévő térségek lakóinak és vállalatainak is, hiszen így nő a lehetséges piac az ott megtermelt áruk számára. A közös gazdaságpolitika erősödésével 2002-re létrejött a pénzügyi unió, és Nagy-Britannia, Dánia és Svédország kivételével a tagállamok bevezették az eurót. A közös pénz előnye, hogy eltűnik a különböző nemzeti valuták közötti átváltási veszteség, egyszerűsödik a pénzügyi élet és a kereskedelem. A szigorú feltételek (például az inflációra vagy a költségvetési hiányra, államadósságra vonatkozó előírások) miatt 2004-ben és 2007-ben felvett új tagállamok közül egyelőre csak néhány ország csatlakozott az eurózónához. Az euró bevezetésének feltételeit a 1992-ben aláírt **Maastrichti Szerződés** határozta meg. Ugyanez a szerződés változtatta az integráció nevét Európai Unióra. Az euró bankjegyek az egész Unióban ugyanúgy néznek ki, míg az érték külsejét az egyes tagállamok maguk határozhatják meg. A kibocsátás helyszínétől függetlenül az értéket mindenhol ugyanúgy elfogadják. A munkaerő és áruk szabad áramlása szempontjából döntő fontosságú az 1995-ben hatályba lépett **Schengeni Egyezmény**, amely megszüntette az Unió belső határain a személy- és áruforgalom ellenőrzését. Megszűnt tehát az útlevél-vizsgálat és a vámkezelés, felszámolták a határállomásokat. Szigorították viszont az ellenőrzést az EU külső határain. A Schengeni Egyezményt Nagy-Britannia és Írország nem írta alá, Izland, Norvégia és Svájc viszont csatlakoztak a schengeni övezethez, bár nem tagjai az Európai Uniónak.

2.3. Az Európai Unió működéséről szóló szerződések

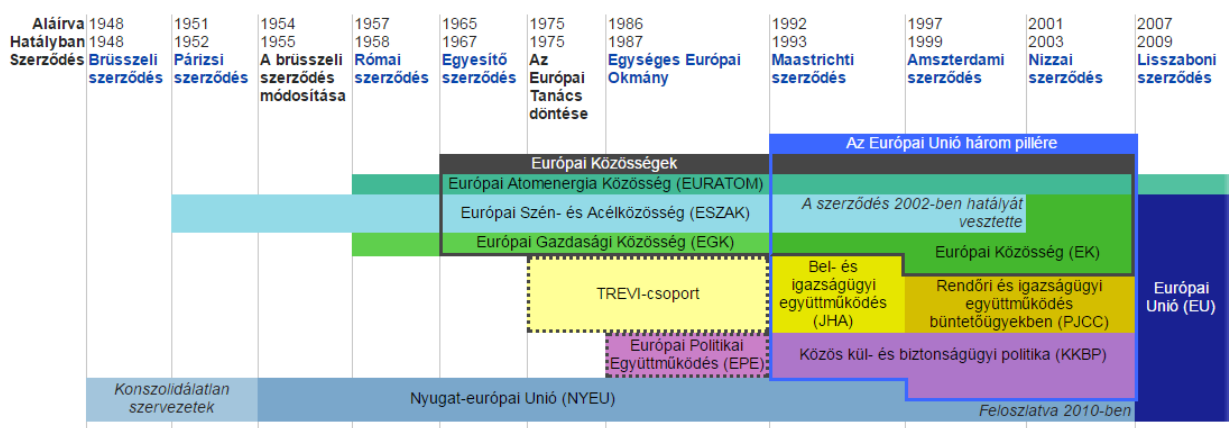
Az Európai Unió jogállamiságon alapuló közösség. Ez azt jelenti, hogy valamennyi uniós intézkedés alapjául olyan szerződések szolgálnak, amelyeket minden uniós tagállam – önkéntesen és demokratikus módon – jóváhagyott. Például ha egy szakpolitikai területre egyetlen szerződés sem utal, akkor a Bizottság azon a területen nem tehet javaslatot jogszabályra.

A szerződés az uniós tagállamok között létrejött, kötelező erejű megállapodás, amely meghatározza az uniós célkitűzéseket, az uniós intézményekre vonatkozó szabályokat, a döntéshozatal módját és az EU és tagállamai közötti viszonyt. A szerződések módosítására az EU hatékonyságának és átláthatóságának javítása, az új tagállamok csatlakozására való felkészülés, valamint új együttműködési területek – például az egységes valuta – bevezetése érdekében kerül sor.

Az európai integrációt négy szerződés hozta létre:

- ❖ A **párizsi szerződés**, mely létrehozta az Európai Szén- és Acélközösséget (ESZAK), 1951. április 18-án írták alá, 1952. július 23-án lépett hatályba és 2002. július 23-án járt le.
- ❖ Az Európai Atomenergia Közösséget (Euratom) létrehozó szerződés
- ❖ Az Európai Gazdasági Közösséget (EGK) létrehozó szerződés, amelyet – az Európai Atomenergia Közösség (Euratom)-szerződéssel együtt – Rómában írtak alá 1957. március 25-én, és 1958. január 1-jén lépett hatályba. A két szerződés közös neve „**római szerződések**”. Magában a „római szerződés” az EGK-szerződést jelenti.
- ❖ A maastrichti szerződés, melyet 1992. február 7-én írtak alá, és 1993. november 1-jén lépett hatályba. Az Európai Gazdasági Közösség nevét „Európai Közösségre” (EK) változtatta és új kormányközi szerkezetet vezetett be: az Európai Közösségek (ESZAK, EK, Euratom), a közös kül- és biztonságpolitika, a bel- és igazságügyi együttműködés

alkotja az Európai Unió három pillérét. A gazdaság mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a közös európai politika.

2.4. Az EU szervezetei

Az összehangoltabb, gördülékenyebb működés érdekében a gazdasági és politikai irányítás egyes feladatait a tagállamok átengedték a közösség újonnan létrehozott szerveinek, amelyeknek bizonyos nemzetek fölötti hatáskörük van – azaz az egyes országok kormánya vagy parlamentje nem korlátozhatja ezek működését. Az integrációs intézmények működtetésében és ellenőrzésében minden tagállam részt vesz. Az **Európai Tanács** - a tagállamok állam- és kormányfőinek testülete. Az Európai Tanács az integráció legfelsőbb döntéshozója, amely kizárólag a legfontosabb kérdésekben dönt. Az Európai Tanács a tagállamok közötti kompromisszumok megkötésének fő színtere. Évente 2 rendes ülést és 1-3 rendkívüli ülést tart. Itt döntenek például az Unió jövőjét érintő dokumentumokról, fejlesztési irányokról. Az EU állampolgárai által 5 évente választott képviselőtestület, amelynek tagjai nem nemzeti hovatartozás alapján, hanem nemzetközi pártfrakciókba csoportosulva látják el munkájukat. A **Parlament** működése három városhoz is kapcsolódik: a plenáris üléseket Strasbourgban, a bizottsági, frakció- és rendkívüli üléseket Brüsszelben tartják, míg a titkárság és az ügyosztályok Luxembourgban működnek. A Parlament szavazza meg az Unió költségvetését (azaz végső soron dönt arról, milyen célra mennyit költsenek), a Bizottság kinevezését, és európai jogszabályokat fogad el.

Az **Európai Unió Tanácsa** a tagállamok egyeztető fóruma, az EU fő döntéshozó szerve, amely önállóan vagy az Európai Parlamenttel együtt hoz döntéseket. A Tanácsban minden ország szavazattal rendelkezik. Ülésein a tagállamok kormányainak képviselői - általában miniszterei - vesznek részt, ezért Miniszterek Tanácsaként is emlegetik. Összetétele attól függ, hogy milyen kérdést tárgyalnak, hiszen mindig a tagállamok illetékes miniszterei vesznek részt az ülésen. A miniszterek saját államukat képviselik, és az adott miniszter aláírása olyan, mintha egész kormánya aláírta volna a kérdéses dokumentumot. Itt végzik például a gazdaság- vagy külpolitika összehangolását. Az **Európai Bizottság** az EU mindennapi munkáját végző szerve, amelynek fő tevékenysége a döntés-előkészítés, javaslattevés, de ellenőrző, képviselői és kivételes esetekben döntéshozó, végrehajtó feladatokat is ellát. 28 tagja (köztük egy elnök és két alelnök) van, ők a biztosok - azaz minden tagállam egy főt delegál a Bizottságba. Minden biztoshoz az EU működésének egy-egy területe tartozik (például regionális politika, mezőgazdaság, adózás, környezetvédelem stb.), amelyért ő felel. A biztosok felügyelete alatt közel 20 000 tisztviselő dolgozik. A Bizottság elnökét és tagjait a tagállamok az Európai Parlament egyetértésével jelölik ki 5 éves hivatali időszakra. A testület nem közvetlenül a tagállamok, hanem az Unió egészének érdekei alapján cselekszik.

Az **Európai Központi Bank** - pénzügyi unió és a közös pénz (az euró) működtetésének felelőse. Fő feladata az euró stabilitásának megőrzése, az infláció megakadályozása. A Központi

Bank székhelye Frankfurt am Mainban, Németországban található. Az EKB jogosult az euró kibocsátásának engedélyezésére, és meghatározza a pénzügyi politika fő irányait (például eurókamatok nagysága). Az **EU Ombudsmanjának** feladata, hogy kivizsgálja a közösségi intézmények tevékenységével kapcsolatban benyújtott állampolgári panaszokat. Ilyen esetek lehetnek, ha valaki úgy érzi, hogy az Unió valamelyik intézménye részéről hátrányos megkülönböztetés érte, vagy nem adtak meg neki szükséges információkat például egy pályázatban. Az **Európai Adatvédelmi Biztos** tisztséget 2001-ben hozták létre, hogy biztosítsák, hogy a személyes adatok feldolgozása során az összes uniós intézmény és szerv tiszteletben tartja az emberek jogát magánéletük és személyes adataik védelméhez. Azaz a különböző pályázatokban, ügyintézés során az Uniónak megadott információkra vigyázni kell az intézményeknek – ha nem így tesznek, az Adatvédelmi Biztos kivizsgálja az ügyet.

3. Téma: Nagy-Britannia

- 3.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások
- 3.2. Történelem
- 3.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika
- 3.4. Demográfia
- 3.5. Gazdaság és régiók
- 3.6. Idegenforgalom

3.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások

Egyesült Királyság. Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії). Terület: **244140 km²**. Népszám: **64 344 000** fő (2015). Főváros: **London**.

Nagy-Britannia nyugat-európai szigetország, mely a Brit-sziget teljes területét és az Ír-sziget északkeleti részét, valamint több kisebb szigetet foglal magába. Szárazföldi határa csak Észak-Írországnak van, Írországgal, ettől eltekintve az országot az Atlanti-óceán, az Északi-tenger, a La Manche és az Ír-tenger határolja. A legnagyobb szigetet, a Brit-szigetet a Csatorna-alagút köti össze Franciaországgal. Az Egyesült Királyság egységállam (unitárius állam), melynek négy országa Anglia, Észak-Írország, Skócia és Wales.

A **Brit-szigetet**, az **Ír-szigetet** és a körülöttük fekvő mintegy 1000 kisebb-nagyobb szigetet együttesen **Brit-szigeteknek** is nevezik. A két fő szigeten kívül a legjelentősebbek a Nyugat-Skócia partjai mellett található **Hebridák** szigetcsoport és a skót szárazföldről északkeletre fekvő **Orkney** és **Shetland**, amelyek közigazgatásilag Skóciához tartoznak, valamint az Ír-tengerben elhelyezkedő, önálló **Man** szigete. A Brit-szigeteken a bőséges csapadék hatására sűrű vízhálózat alakult ki. Az aránylag kis terület és a domborzati viszonyok következtében azonban a folyók rövidek. Fontosabbak közülük a Shannon, a Severn vagy a Temze. Az Ír-sziget és a Skót-felföld glaciális eredetű tavakban gazdag (Lough Neagh). Uralkodó a nedves óceáni éghajlat, melyet a Golf-áramlat befolyásol. Jellemzőek a hűvös nyarak és az enyhe telek. Az évi átlagos csapadékmennyiség NY–K-i irányban csökken, a hegyekben aláhulló 2500 mm-től a síkságon mért 700 mm-ig. Átlagosan 1000 mm csapadék esik az ország területének nagyobb részén. A magas páratartalom miatt gyakori a sűrű köd, mely a nagyvárosok túlszennyezett levegőjével szmogot képez. Ez káros az egészségre, de a környezetvédelmi intézkedéseknek köszönhetően ma már egyre ritkábban fordul elő.

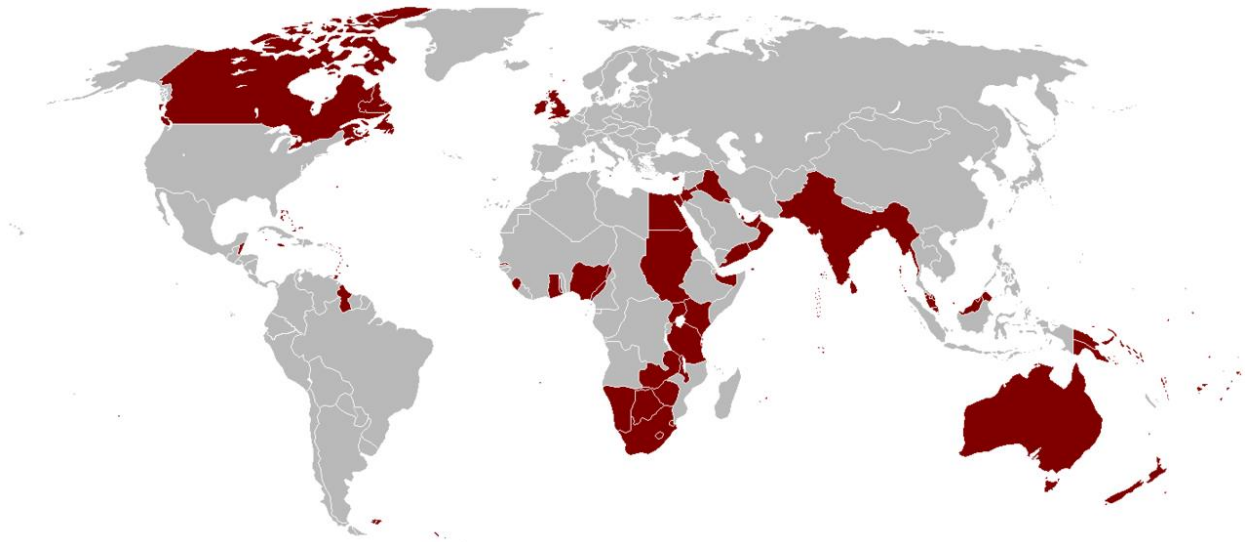
3.2. Történelem

A Dover-tengerszoros helyén a jégkorszak végén még fennállott egykori földhídon vándorolt be a kőkorszak embere a mai Nagy-Britanniába, s annak keleti és déli részét népesítette be. A bronzkorban betelepült kelták majd időszámításunk hajnalán a rómaiak települtek be, akik érceket bányásztak, városokat alapítottak, utakat építettek egészen i. sz. 5 századáig, amikor is **angolszászok** foglalták el a fősziget több mint a felét. Az angolok, szászok, jütek, vikingek, dánok, valamint a 11. század közepén betört, elfranciásodott normannok asszimilációjából jött létre az angol nép, nyelvükből pedig az angol nyelv.

Az angolszászok a Normannok, a Plantagenetek, a Lancaster-dinasztia és a Tudorok uralkodása idején (1066-1603) megalapozták a királyság későbbi, több évszázados vezető szerepét. Az 1215-ben elfogadott **Magna Charta Libertatum** nemcsak a főnemesség előjogait kodifikálta, hanem a városoknak is biztosítékokat nyújtott a feudális önkényeskedéssel szemben. A franciákkal vívott százéves háború idején (1337-től megszakításokkal 1453-ig) előre halad a feudalizmus klasszikus intézményeinek fellazulása, melyet tovább gyorsít a „**rózsák háborúja**” (1455- 1485), amely gyakorlatilag kiirtotta a főnemességet. 1534-ben **VIII. Henrik** király elszakadt a pápaságtól, feloszlatta a szerzetesrendeket, és megalakította az anglikán egyházat.

I. Erzsébet uralkodása (1558-1603) az abszolutizmus virágkora: létrejönnek a kereskedelmi társaságok, létrehozzák a modern bankokat, a tőzsdét, s Anglia fokozatosan a tengerek ura (The Lord of the Sea's) lesz. Ekkor jön létre a perszonálunió a 13. században meghódított Walesszel, ám Skócia csak 1707-ben, Írország pedig 1801-ben kényszerül egyesülni Angliával. Így alakul ki Nagy-Britannia és Írország Egyesült Királyság, ami később (1922 után) Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság elnevezésre módosul. Jelentős lépés a világhegemonia felé a spanyol Armada megsemmisítése (1588) és a Német Hanza városok konkurenciájának megtörése. 1603-ban perszonálunióra lépett skót és az angol királyság a skót Stuart dinasztia trónraléptével. 1642-ben polgárháború tört ki a király és a parlament között. Megalakult az Angol Köztársaság, 1649-ben kivégezték I. Károly királyt. 1660-ban restaurálták a monarchiát, az új király II. Károly lett. 1688-ban a Stuartokat száműzték, az angol trónra Hollandia helytartóját, Orániai Vilmost és Máriát hívták meg.

1707-ben egyesült Anglia és Skócia, Nagy-Britannia Egyesült Királysága néven. 1714-ben trónra lépett a Hannover-ház. Az 1775–1783 között vívott amerikai függetlenségi háborúban elvesztek az észak-amerikai gyarmatok. Az utolsó királyi vétó 1707-ben hangzik el, a monarchia immár formálissá válik, s a parlamenti rendszer az akkor kialakult és lényegileg azóta is létező és funkcionáló kétpárti váltógazdasággal a parlamentnek felelős kormányzattal a liberális-demokratikus berendezkedés östípusát teremti meg. A 17-18. századi háborúk eredményeként Anglia gyarmatbirodalma számottevően gyarapodott. 1801-ben Nagy-Britannia Egyesült Királysága és Írország egyesült, az államot ettől kezdve Nagy-Britannia és Írország Egyesült Királyságának hívták. 1825-ben átadták az az első közforgalmú vasútvonalat. 1829-ben egyenjogúsították katolikusokat. A század második felében kialakult a **Brit Birodalom**. A birodalom részét képezte Kanada, a brit birtoknak nyílvánított Ausztrália, India.

A brit birodalom kiterjedése 1921-ben

A 19. század húszas éveitől az új társadalmi erőként megjelenő gyáripari munkásság a brit társadalomfejlődésre jellemző reformsorozattal emancipálódik, politikai és érdekvédelmi szervezetei révén az ország, a nemzet egyik politikaformáló tényezőjévé válik (1831-1924 között 6 választójogi reform, 2%-tól az egész társadalom választójogáig). 1901-től a Sachsen-Coburg und Gotha-dinasztia, 1917 óta a Windsor-dinasztia adja az uralkodót. A századfordulót követő liberális kormányok tovább liberalizálják a monarchiát. 1898–1902 között vívták Dél-Afrikában a búr háborúkat. Az I. világháborúban az antant tagja volt. A győzelem után számos korábbi német és török gyarmatot a Brit Birodalomhoz csatoltak, mely ekkor érte el legnagyobb területi kiterjedését. 1921-ben aláírták az angol-ír szerződést, megalakult az Ír Szabadállam, az ország neve **1927-től** Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága. A II. világháborúban (1939–1945) súlyos veszteségeket szenvedett az ország. Fontos belpolitikai változást jelentett, hogy a két világháború közötti időszakban a Munkáspárt jelentős belpolitikai tényezővé lépett elő. Ez a tendencia és a liberálisok hanyatlása a második világháború után teljesebben ki. 1945-től a kétpárti váltógazdaság a konzervatívok és a munkáspártiak cserélődését jelenti. A 20. század 60-as éveiben befejeződik a dekolonizáció. 1952-ben lépett trónra **II. Erzsébet**. Az Egyesült Királyság 1973-ban lépett be a Közös Piacba.

3.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika

Az Egyesült Királyság államformája **monarchia**, kormányformája **parlamentáris monarchia**, ahol a király „uralkodik, de nem kormányoz”. Az államhatalmat a miniszterelnök és a parlament gyakorolja, így a király vagy királynő szerepe főképp reprezentatív, ő a nemzet egységének jelképe. Az elmúlt 1000 év alatt ez csak egyszer szakadt meg, az 1649 és 1660 közötti angol forradalom alatt, amikor az ország köztársasággá (Commonwealth of England) rendezkedett be. Oliver Cromwell (1599. április 25. – 1658. szeptember 3., uralkodott: 1649–1658), a polgárháború vezére vette kezébe az ország irányítását, Lord Protector címmel az ország államfője lett és beköltözött a királyi palotába.

A legfőbb törvényhozó szerv a **parlament** (Houses of Parliament), mely a **Lordok Házából** (House of Lords) és az **Alsóházából** (House of Commons, szó szerint „közösségek háza”, képviselőház) áll. Az Alsóház 650 képviselőjét egyidőben, egyéni választókerületi rendszerben, általános, egyenlő és titkos szavazással, egyszerű többséggel választják (az elhunyt vagy lemondott képviselők helyét időközi pótválasztásokon töltik be). Általában ötévenként tartanak alsóházi választásokat, de a miniszterelnök bármikor kérheti új választások kiírását, ha jónak látja. Az uralkodó jogilag ugyanolyan nélkülözhetetlen része a törvényalkotás folyamatának,

mint a parlament. A törvények a királynő szentesítésével (Royal Assent) lépnek életbe, ezt a jóváhagyást azonban évszázadok óta nem tagadták meg. Hasonlóképpen számos, az uralkodót érintő döntéshez (például királyi család tagjainak házassága) a Parlament jóváhagyása kell.

A végrehajtó hatalom a parlamentben többséggel bíró párt által adott szűkebb kormány (kabinet) és elsősorban a miniszterelnök (a kormánypárt vezére, Leader) kezében van. A kormány a minisztériumok, az állami szintű közigazgatási szervek és más állami intézmények, az erőszakos szervezetek, állami tulajdonban lévő vállalatok irányításáért felel.

A brit politikai rendszert hagyományosan két nagy párt, a Konzervatív Párt és a Munkáspárt dominálja, jóllehet együttes szavazati arányuk az 1951-es 97%-ról mára 66% körülire olvadt. Mivel azonban a brit választási rendszer egyéni választókerületekre épül, a szavazatok relatív többségével (akár egyharmadával) is kormányzóképes többséget kaphat egy párt. Ugyancsak ebből adódik, hogy az egy-egy régióban erős pártok (például a Skót Nemzeti Párt) országos szinten alacsony szavazataránnyal is jelentősen több mandátumhoz juthatnak, mint az országos szinten közepesnek számító pártok (pl. a hagyományosan harmadik erőnek számító Liberális Demokraták, vagy a 2010-es években megerősödött Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja).

A legjelentősebb politikai pártok a 2015. május 7-i választások előzetes eredményei alapján:

UK results after 646 of 650 seats		SORT BY				VOTES	VOTE SHARE	+/-%
		SEATS	GAIN	LOSS	+/-			
	Conservative	327	34	11	+23	11,240,882	36.8	+0.8
	Labour	232	22	48	-26	9,303,900	30.5	+1.4
	Scottish National Party	56	50	0	+50	1,454,436	4.8	+3.1
	Liberal Democrat	8	0	48	-48	2,389,480	7.8	-15.2
	Democratic Unionist Party	8	1	1	0	184,260	0.6	0.0
	Sinn Féin	4	0	1	-1	176,232	0.6	0.0
	Plaid Cymru	3	0	0	0	181,694	0.6	0.0
	Social Democratic & Labour Party	3	0	0	0	99,809	0.3	0.0
	Ulster Unionist Party	2	2	0	+2	114,935	0.4	0.0
	UKIP	1	1	0	+1	3,861,457	12.7	+9.6
	Green Party	1	0	0	0	1,146,703	3.8	+2.8

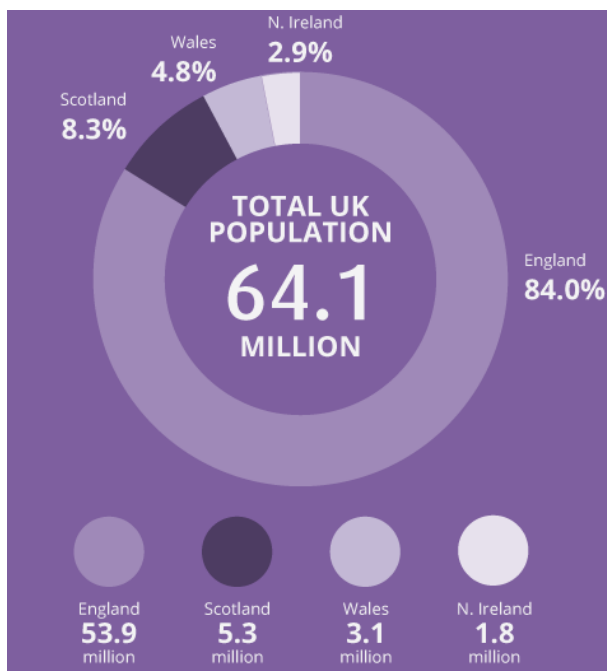
(Konzervatív Párt (Conservative), Munkáspárt (Labour), Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja (UKIP), Liberális Demokraták (Liberal Democrat), Skót Nemzeti Párt (SNP), Anglia és Wales Zöld Pártja (Green Party), Demokratikus Unionista Párt (Democratic Unionist Party), Plaid Cymru, Sinn Féin).

A II. világháborúban elszenvedett nagy veszteségeit pótolandó Nagy-Britannia – mintegy Churchill szavait követve – azon munkálkodott, hogy megmaradt tekintélyéből, kapcsolataiból és tartalékaiból újra egészséges és stabil országot kovácsoljon össze. Churchill jó szónokként frappánsan meghatározta, miben rejlik Nagy-Britannia múltja, jelene és jövője: A három ölelkező kör teszi naggyá, és töretlenné: az amerikai testvérekkel fenntartott különleges kapcsolat, a volt gyarmatbirodalom területén létrejött Nemzetközösség, mely a békebeli időkben a szigetország tejjel-mézzel folyó kánaánja volt, és az európai barátaival kiépítendő fontos kapcsolat, az „Európai Egyesült Államok”. Nagy-Britannia azonban mintha téli álmát aludta volna, még mindig a birodalmi tekintélye és rég elveszett nemzetközi befolyása fölött örködött. Attlee, és Eden miniszterelnöksége alatt az a tendencia figyelhető meg, hogy az amerikai különleges kapcsolat ápolására fordították a legnagyobb energiákat. Ennek több oka is volt. A háború során jelentkező pénzügyi problémák mondhatni alig enyhültek a '80-as évekig. Súlyos költségvetési hiányok, magas munkanélküliség, és egyre növekvő infláció uralta a gazdaságot. Az első évtizedekben az amerikai hitelek nélkül Nagy-Britannia alig boldogult volna. A

gazdasági függőség mellett a brit vezetés „ajándéknak” tekintette azokat az erőket, melyeket Washington a függetlenségi harcaikat vívó nemzetközösségbeli államokkal szemben nyújtott. Nagy-Britannia egyre sikertelenebb és egyre több anyagi forrást felemészítő törekvései a régi hatalmi pozíció visszaszerzésére számtalan maradandó sérülést okoztak a brit gazdaságnak. Az ezalatt integrálódó európai szomszédai egyre szebb eredményeket értek el, és mutatók közötti tatóngó különbség már Londonnak is feltűnt. Harold Macmillan volt az első miniszterelnök, aki, érezvén a „változás szelét” benyújtotta csatlakozási kérelmét az Európai Közösséghez. Nagy-Britannia az Európai Közösség vonakodó tagja. Nem csupán megkésve csatlakozott, mivel későn ismerte fel valódi helyzetét, és lehetőségeinek korlátait. Tagként is elmondható róla, hogy egyes időszakokban hátráltatta az integráció tökéletesítését illetve mélyítését (Thatcher idejében), máskor pedig elzárkózik a közös politikákban való részvételtől. Ezért részesült kezdetről fogva költségvetési visszatérítésekben, a szerényebb arányú mezőgazdasági támogatására való tekintettel (Thatcher), ezért tárgyalta újra szinte valamennyi miniszterelnök a csatlakozási megállapodás kényes pontjait, ezért maradt ki a schengeni egyezményből és a monetáris unióból. Európával és az USA-val egyaránt szoros kapcsolatot tart fenn, és a nemzetközösségi államokkal is kielégítő gazdasági forgalmat bonyolít. Tony Blair az első miniszterelnök, aki – kis hiányosságokkal – mindhárom körben kiaknázza a lehetőségeit.

3.4. Demográfia

Az Egyesült Királyság lakossága 2015-ben a becslések szerint - 64 344 ezer fő (ENSZ, Népszégségi osztály), itt található az egyik legmagasabb arányú városi lakosság Európában. Az ország legszembetűnőbb demográfiai jellemzője az idős lakosság egyre növekvő aránya. Amint az 1940-es évek végén születettek nagy száma közeledik a nyugdíj korhatárhoz, a 65+ éves emberek száma a 2003-as 16%-ról 2030-ra 20%-ot ér el. A születési ráta valamivel magasabb az európai átlagnál. A természetes szaporodás pozitív, bár 1980-tól 35%-kal csökkent. A születéskor várható átlagos élettartam növekedőben van: 2007-ben 79,86 (férfiaknál 77,7, nőknél 81,93).

A lakosság területi eloszlása (2013, Britt Nemzeti Statisztikai Intézet)

- Népsűrűség: 246 fő/km²
- Népszégség-növekedés: 0,28% (2006)
- Születéskor várható átlagos élettartam: férfiak 76 év, nők 81 év (2006 becslés)
- Életkor szerinti megoszlás: 0-14 éves 17,5%, 15-64 éves 66,8%, 65 év feletti 15,8%
- Városi lakosság aránya: 89%
- Írástudatlanság: 1% alatt
- Hivatalos nyelv: angol, regionálisan: walesi, gael
- Etnikai megoszlás 2011-ben: 87% fehér, 3% fekete, 2,3% indiai, 1,9% pakisztáni, 0,7% bangladesi, 0,7% kínai, 1,4% más ázsiai, 2% kevert etnikumú, 1% egyéb
- Vallások: keresztény (anglikán, római katolikus, skót presbiteriánus, metodista) 71,6%, muszlim 2,7%, hindu 1%, egyéb 1,6%, felekezeten kívüli 23,1%

Az 1970-es éveket követően a többi európai országhoz hasonlóan az Egyesült Királyságban is rohamosan visszaesett a születések száma. Ez a tendencia egészen 2000-ig tartott. A legalacsonyabb éves népességnövekedés 2001-ben volt, amikor átlagosan egy nőre 1,63 gyermek jutott. Ez az érték azóta folyamatosan növekszik. A legújabb adatok szerint 2008-ban egy nőre már 1,96 gyermek jutott. A születések számának gyors növekedése mellett a bevándorlás is meghatározó tényező, valamint az átlagos várható élettartam is emelkedik.

3.5. Gazdaság és régiók

Főbb mutatók: **GDP** (bruttó hazai össztermék) növekedés: 3 % (2014, Eurostat), **egy főre jutó GDP** (vásárlóerő paritáson): 39 216 euro (2014, Eurostat), **munkanélküliségi ráta**: 6,1 % (2014, Britt statisztikai Hivatal), **inflációs ráta**: 2,2 százalék (2009) (2010, Eurostat), a **foglalkoztatottak száma**: 30,64 millió (2014, Britt statisztikai Hivatal).

Nagy-Britannia a kapitalizmus szülőhazája. Itt bontakozott ki az ipari forradalom. A gyors fejlődést elősegítette az ország fában, kőszénben és ércekben való gazdasága és gyarmatbirodalmának nyersanyagbősége is. A 19. században elsősorban a nemzetközi piacokra támaszkodva vált a „*világ műhelyévé*”, ami lehetővé tette, hogy a világgazdaság és a világpolitika döntő tényezője legyen. A 19. századot „Anglia évszázada”-nak nevezik, hiszen mint a modern gyárpar szülőhazája, monopol helyzettel bírt az ipari termelés legtöbb ágában, de Nagy-Britannia volt a Föld legnagyobb gyarmattartója és kereskedője, tengeri hatalma és bankára is.

Nagy-Britannia a világ egyik legfejlettebb ipari országa, gazdasága bármelyik másik EU-tagállaménál jóval nagyobb önállósággal rendelkezik. A mezőgazdasági termelés erősen gépesített és európai viszonylatban rendkívül hatékony; az élelmiszer szükséglet 60 százalékát a munkaerő 2 százaléka állítja elő. Természeti kincsekben gazdag, azonban kőolaj és földgáz tartalékai csökkennek. Széntermelésben és villamosenergia-előállításban az elsők között van a világon. A szolgáltatások, különösen a banki, biztosítási és üzleti szolgáltatások adják a GDP legnagyobb százalékát miközben az ipar ebben a tekintetben visszaszorulóban van. Kialábalva az 1992-es gazdasági visszaesésből, Nagy-Baritannia gazdasága élvezte leghosszabb ideig a gazdasági terjeszkedés eredményeit és ezidő alatt növekedése meghaladta a többi nyugat-európai országét. A 2008-as gazdasági válság különösen erőteljesen sújtotta az országot a pénzügyi szektor kiemelkedő fontossága miatt. A meredeken csökkenő ingatlanárak, a kölcsönök és a globális pénzügyi válság felerősítette Nagy-Britannia gazdasági problémáit, ami arra indította Gordon Brown kormányát, hogy gazdaságélénkítő intézkedéseket hozzon és stabilizálja a pénzügyi piacot, mely magába foglalta a bankszektorban az állami tőkeemeléseket, az adócsökkentést, a hitelfelvételi szabályok módosítását és a betétbiztosítási rendszerek által garantált összegek határait is.

Az Egyesült Királyság a világ ötödik legnagyobb gazdasága. Tőkeexportban és importban az USA-t követően a második helyen áll. Az Egyesült Királyság GDP-jét 76%-kal dominálja a szolgáltató szektor, míg a folyamatosan csökkenő arányú ipari termelés 23%-ot tesz ki (ezen belül mindössze 4%-ot képvisel az energiaszektor, amelyből az ország változatlanul importra kényszerül). A nagymértékben visszaszoruló mezőgazdaság részaránya még az 1%-ot is alig éri el a GDP előállításában, de így is 60%-ban képes ellátni a 64 milliós lakosságot.

Bányászat: A Pennine-hegységben lévő kőszénbányák nagy részét az utóbbi időkben megszüntették, főként a környezetszennyezés, és a hatástalan felhasználás miatt. Kőolajat és földgázt jelenleg is az Északi-tengeren termelnek ki, ebből exportra is jut. Emellett egyre nagyobb szerepe van az atomenergiának, és a megújuló környezetkímélő energiák felhasználásának.

Ipar: Vas- és színesfémkohászat a kikötővárosokban jelentős. A feldolgozóipar jelentős ágazatai: autógyártás, repülőgyártás, elektronika, számítástechnikai ipar, háztartási gépek gyártása, textil- és ruhaipar, vegyipar. A feldolgozóipar termékeit a főváros környékén, az egyetemi városokban és a kikötővárosokban állítják elő. Az ország legnagyobb ipari városa Birmingham. A feldolgozóipart korszerű technológiai eljárás, és a termékek kiváló minősége jellemzi.

Mezőgazdaság: Az angol farmok korszerű termelési eszközöket alkalmaznak. A zöldség- és a gyümölcsstermesztéssel főként a városokat látják el. Hatékony és belterjes termelés folyik a szántóföldeken is. Az állattenyésztésben a juhtenyésztés a legjellemzőbb.

Nagy-Britannia alkotmányos részei: Anglia (London), Skócia (Edinburgh), Wales (Cardiff), Észak-Írország (Belfast). Közvetlenül a brit korona alá tartozó, teljes belső önkormányzattal rendelkező területek: Alderney, Guernsey és tartozékai, Jersey, Man-sziget. Az Egyesült Királyság tengerentúli területei: Akrotíri és Dekélia, Anguilla, Ascension, Bermuda, Brit Antarktisz területek, Brit Indiai-óceáni terület, Brit Virgin-szigetek, Déli-Georgia és Déli-Sandwich-szigetek, Falkland (Malvin)-szigetek, Gibraltár, Kajmán-szigetek, Monserrat, Pitcairn-szigetek, Szent Ilona, Tristan da Cunha, Turks- és Caicos-szigetek.

Nagy-Britannia az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1945.10.24. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1949.04.04. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagja; 1949.08.03. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1955.05.06. - a Nyugat-európai Unió (WEU) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1973.01.01. - az Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEE); 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 2008.06.18. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

3.6. Idegenforgalom

Az Egyesült Királyság turizmusának egyik legfontosabb gócpontja a főváros, London, amely üzleti szerepköre mellett világszerte ismert kulturális központ is, rengeteg látnivalóval (Tower Bridge, Big Ben, Szent Pál Katedrális, Buckingham Palota, Hyde Park stb.). Európa egyik leglátogatottabb városa, évente több mint 15 milliárd font bevétel származik a londoni turizmusból. A főváros közeli Brighton a legismertebb tengerparti üdülőhely, amely az ország egyik leginkább napsütötte települése, és elsősorban a belföldi turizmus célpontja. Az állítólag benne élő szörnyről világszerte ismert a skóciai Loch Ness, amely egy, a jég felszínformáló munkája következtében kialakult mély tó. Az Európához legközelebb fekvő város Dover, amely fehér szikláiról ismert, és az ország legforgalmasabb átkelőhelye – a francia Calais csupán 34 kilométernyire fekszik innen. Az őskori eredetű Stonehenge körkörös elhelyezett földhányásokból és kőtömbökből áll, amelyről biztosan még ma sem lehet tudni, hogy mire használták, nagy valószínűséggel vallási célokat szolgált. Napjainkban évente több mint egymillió látogatója van. A közelében található Salisburyben a 13. század óta rendszeresen heti két alkalommal piac működik, emellett katedrálisáról ismert. Észak-Írországban található a vulkáni tevékenység eredményeképpen létrejött Óriások Útja; a terület mintegy 40 000 bazaltoszlopból áll, amelyek szorosan egymáshoz illeszkednek.

4. Téma: Írország

- 4.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások
- 4.2. Történelem
- 4.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika
- 4.4. Demográfia

4.5. Gazdaság és régiók

4.6. Idegenforgalom

4.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások

Ír Köztársaság (Republic of Ireland, Республіка Ірландія). Terület: **70 273 km²**, Népség: **4 427 000** (2015). Főváros: **Dublin**.

Írország Európa északnyugati részén és harmadik legnagyobb szigetén, az Ír-szigeten található állam. A sziget északi része (hét megye) brit fennhatóság alá tartozik, ezt nevezik Észak-Írországnak. A sziget többi része a tulajdonképpeni Írország. Írország az Atlanti-óceán északkeleti- és Európa északnyugati részén található Ír-szigetöthozódát teszi ki. A Brit-szigettől az Ír-tenger, Európától pedig a Kelta-tenger választja el. Dombok, hegyek inkább csak a partok mentén találhatóak, és ezek sem túl magasak. Leghosszabb folyója, a **Shannon** kettészeli a szigetet. Hossza 370 km, amihez hozzáadódik még a Limericknél kezdődő 70 km hosszú torkolata. A 18. század nagy vállalkozása volt a Királyi csatorna rendszer kiépítése, melynek fő ága a Királyi Főcsatorna Dublint hivatott összekötni a Barrow és a Shannon folyókkal. Írország éghajlata az Észak-atlanti-áramlat meleg vizeinek köszönhetően sokkal enyhébb, mint más, hasonló földrajzi szélességű területeké. Az átlagos téli hőmérséklet +4,5 – +7 °C, ami 14 fokkal magasabb, mint az azonos szélességi körön fekvő helyeké általában. A csapadék sok, 1500–2500 mm. Megoszlása egész évben egyenletes.

4.2. Történelem

Az Ír-szigetet i.e. 500 körül a kontinensről érkező kelta törzsek népesítették be, amelyek az i. sz. 5. századától kezdve fokozatosan felvették a kereszténységet. 1171-ben II. Henrik angol király seregeinek partraszállásával a sziget gyarmatosítása kezdődött meg. Az angolok hosszan tartó, véres háborúkban a 12-16. század során leigázták az ír népet. Az angliából és Skóciából bevándorolt protestáns nemesség megfosztotta földjüktől a katólikus ír földesurakat és szabad parasztokat. A kizsákmányoláshoz kegyetlen nemzeti elnyomás társult. **1801**-ben Írország egyesül Angliával, Nagy-Britannia és Írország Egyesült Királyság néven. Az egyre fokozódó éhínség és nyomor az USA-ba való tömeges kivándorlást eredményezte. Az 1845-ben még 8,5 millió lakosú sziget népessége egy évszázad alatt a felére apadt. Az ipari forradalom idején az Ír-sziget Nagy-Britannia fontos élelmiszerellátó bázisa lett. 1845 és 1850 között a katasztrófálisan gyenge burgonya termékek miatt bekövetkezett a **Nagy Éhínség**. 1922-ben Nagy-Britannia kénytelen volt domíniumi státuszt adni az ún. **Ír Szabadállamnak**, amely 1937-ben köztársasággá alakult, 1949-ben pedig a nemzetközösségből is kilépett. A Nagy-Britanniához fűződő gazdasági kötelékek azonban máig is erősek.

4.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika

Az 1937-es, legutóbb 1972-ben módosított alkotmány értelmében az államforma **köztársaság**. A köztársaság élén az elnök áll, akit hét évre választanak közvetlen szavazással. Öt évre választják a **Nemzeti Parlamentet**, benne a 166 választott tagból álló **Képviselőházat**, s a 60 tagú **Szenátust**. Az arányos ír választási rendszerben a szavazók nem csak a választott párt iránti támogatásukat fejezhetik ki, de a jelöltek rangsorba állításával véleményt mondhatnak a többi pártól is. A pártokat az ily módon kapott preferenciák további mandátumokhoz juttatják. 2011. február 25-én előrehozott parlamenti választásokat tartottak, amelyen a Fianna Fáil (FF) súlyos vereséget szenvedett. A választásokat a Fine Gael (FG) párt nyerte meg a szavazatok 36,1 százalékával. A Munkáspárt lett a második, a voksok 19 százalékával és a Fianna Fáil a harmadik, a szavazatok 17 százalékával. A kormányfő 2011. március 9. óta Enda Kenny, akit az előre hozott választások után a parlament választott, s Brian Cowen váltotta. Pártja, a Fine Gael

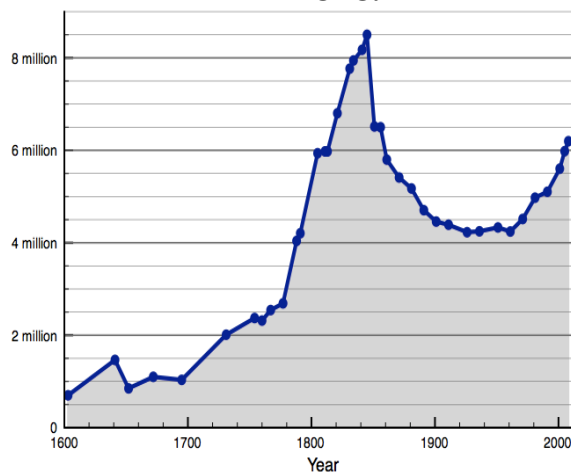
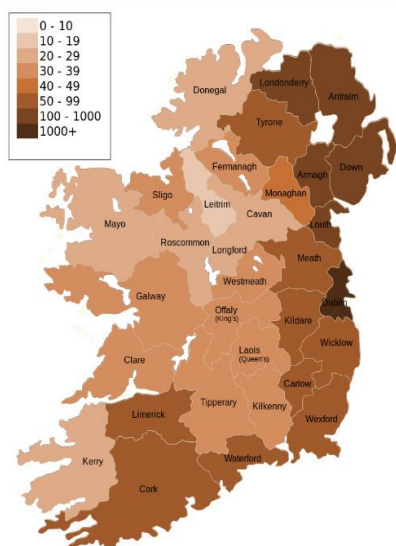
(FG) a Munkáspárttal koalícióban kormányoz. Az állam legfőbb közjogi méltósága a köztársasági elnök (President).

A sziget a törzsi rendszerben élő kelták idején öt tartományra oszlott: Ulster, Connaught, Leinster, Munster és Meath, ez utóbbi később beolvadt Leinster tartományba, így alakult ki a ma is számon tartott négyes tartományi rendszer. Ma Ulster 9 megyéjéből 6 az Egyesült Királysághoz tartozik. Az Ír-szigetnek összesen 32 megyéje (county) volt, ebből 26 alkotta megalakulásakor az Ír Köztársaságot, ezek nem egyeztek meg pontosan a mai közigazgatási egységekkel. Dublin felosztása kettővel, Tipperaryé egyvel növelte a megyék számát a közigazgatásban. Cork, Limerick, Galway, és Waterford szintén 2-2 megyét alkot, külön a város, és külön a környező vidéke. Írország főbb partnerei: az EU országai, USA, Japán.

4.4. Demográfia

A brit nagyipar árnyékában a szénben és érceken szegény, gyarmati helyzetű Ír-szigeten nem bontakozott ki az iparosodás folyamata, sőt a meglévő fonó-szövő házipar is elsorvadt. Amíg más államokban a mezőgazdasági népesség számának törvényszerű csökkenésével arányosan gyarapodott a városok és ipari települések lélekszáma, Írországban a mezőgazdaságból való kiválás szinte mindig egyet jelentett az ország elhagyásával. A gyengén fejlett városok a falusi elvándorlóknak csak jelentéktelen töredékét tudták felvenni. A társadalmi-foglalkozási átrendeződés tehát nem az országon belül, hanem kivándorlás útján ment végbe. Ebben közrejátszott, hogy a kifelé irányuló migrációnak sem nyelvi, sem adminisztratív akadálya nem volt. A kivándorlás nemcsak a nagy természetes szaporodást szívta fel, hanem 1845-től számítva egy évszázad alatt 8,5 millióról felére apasztotta az egész Ír-sziget népességszámát. Az elnépesedés hosszan tartó, példátlan arányú folyamata tette Írországot Nyugat-Európa leggyéribben lakott államává. A lakosság számának állandó csökkenését csak a hatvanas évek elején állította meg a hazai gyáripár kibontakozása, amit az állam rendkívüli kedvezményekkel ösztönzött. A kivándorlás évi 15000-20000 főre mérséklődött, majd a hetvenes években teljesen megszűnt. A jelentékeny természetes szaporodás következtében a népesség újból gyarapodni kezdett. 1970-re az ipar a foglalkoztatottak arányszámát tekintve utolérte, 1980-ra pedig jóval megelőzte a mezőgazdaságot. A vidékről elvándorlók jó része a déli és keleti tengerparton fejlődésnek indult városokban – főként Dublinban és Corkban – telepedett le. E két nagyváros a lakosság negyedét tömöríti, míg az ország túlnyomó részén uralkodó szórványtelepüléseken – a népesség egyharmada él.

A hosszú elnyomás korszakában az ír földön általánossá vált az angol nyelv használata. A nemzeti nyelvet a lakoságnak csupán 30 %-a beszéli, noha feltámasztására és elterjesztésére a függetlenné vált állam sokat tett. Csak a nyugati területeken őrizte meg egyeduralmát az ír nyelv.

Az országot 2011-ben 85%-ban írek (kelták) lakták. Kb. 9% egyéb fehér, kb. 2% ázsiai, 1.4% fekete, 2,5% egyéb. Külföldről betelepülő legnagyobb csoportok a lengyelek, britek, amerikai állampolgárok, litvánok, lettek, nigériaiak, németek, indiaiak, pakisztánok, kínaiak.

2011-es felmérés alapján a lakosság 84%-a római katolikus, 7,6% vallás nélküli, 2,8% anglikán, 1% muzulmán, 1% ortodox keresztény. Az országban 4 római katolikus püspökség van: Armagh, Dublin, Tuam és Cashel. Az ország vallási vezetője Armagh érseke. Az anglikán egyház 1869 óta független a brit anglikán egyháztól. A vallási vezető szintén Armaghban székel. Észak-Írországból a mai napig komoly probléma a vallási köntösben megjelenő etnikai konfliktus.

4.5. Gazdaság

Főbb mutatók: Bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése: **3,5 %** (2015) (2015, OECD), Egy főre jutó GDP:**46 700 dollár** (2015, Eurostat), Munkanélküliségi ráta: **11,3 %** (2015, OECD), Inflációs ráta: **1,7 %** (2010, Eurostat).

Írország még a 20. század nagy részében is a nyugati világ gazdaságilag fejletlen, alacsony népességű, kis területű országa volt. Nehezen ért el sikereket a nem-mezőgazdasági jellegű termékek gyártásában, s soha nem volt katonai nagyhatalom.

A nagyarányú kivándorlás miatt az agrárnépsűrűség a száz év előttinek harmadára esett vissza, és állandó lassú csökkenést mutat a farmok száma is. Átlagos nagyságuk 20 hektár körül van, nyugaton és északon azonban gyakoriak a kicsiny, elaprózott gazdaságok. Írország legtöbb vidékén a farmok vegyes gazdálkodást folytatnak. A szarvasmarha állomány igen tekintélyes. Az állattenyésztés termékei az ír export értékének harmadát képviselik. Hagyományos felvevőpiac Nagy-Britannia. A legfontosabb élelmiszernövény a **burgonya**. A gabonafélék között az **árpa** vezet, a **zab** és a **búza** előtt.

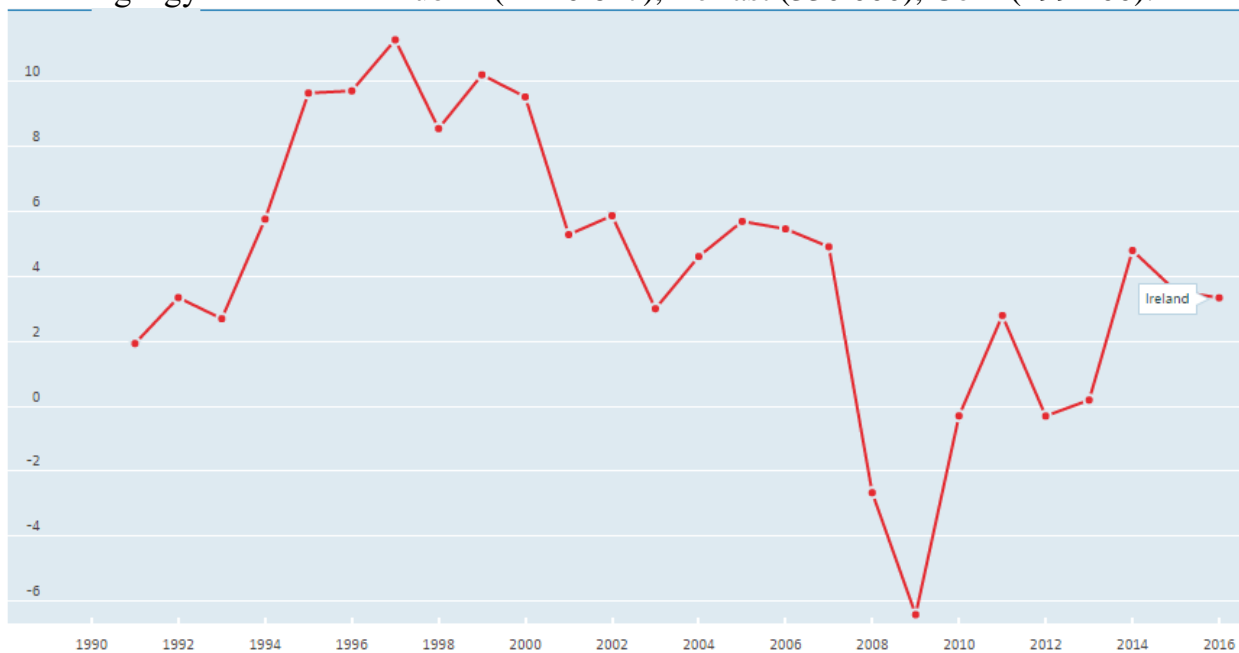
Írország az elmúlt évtizedben tapasztalt gazdasági növekedése a legnagyobb dinamizmust mutatta az Európai Unióban. A növekedés ír varázssitalának receptje nagyon összetett: a **kelta tigris**-jelenség részben a 1990-es évek józan, céltudatos és célkövető gazdaságpolitikájának eredménye volt, másrészt a Strukturális Alapok támogatásai, a globalizálódó világgazdaság és egyéb, országspecifikus tényezők (mint az angol anyanyelv, a periférikus fekvés) is a mixtúra elemeit alkotják. Példaértékű valamint, ahogyan az írek megfelelő körülményeket teremtettek, hogy az ország a multinacionális cégek számára vonzó telephellyé váljon. A kulcsrakész ipari parkok, támogatások, ösztönzők segítségével kezdetben a munkaerő-intenzív iparágakat sikerült az országba vonzani, majd a hatvanas évektől egyre inkább a modern, high-tech nagyvállalatok betelepülése volt jellemző. Ezek a vállalatok főleg behozott inputokból exportra termelnek és nem fonódnak össze a helyi iparágakkal. Ezért az ír ipar a mai napig duális szerkezetű. Azonban

a jelentős technológia-transzferet és **K+F-beruházásokat** magukkal hozó multik elősegítik a tudásgazdaság kiépülését Írorszáiban. Az ország csatlakozása az Európai Gazdasági Közösséghez 1973-ban sokat lendített a periférikus, gazdaságilag is elmaradott ország helyzetén, hiszen jogosulttá vált egy sor, a felzárkózását segítő szubvencióra. Ezeket a támogatások jelentős mértékben hozzájárultak Írország hosszú távú gazdasági fejlődéséhez. Az 1987-ben elindult sikeres stabilizációs program öt pillérre épült: fiskális konszolidáció, jól működő társadalmi érdekegyeztetés (konszenzusos megállapodások), kvalifikált munkaerő (az oktatási és képzési rendszer reformja), külföldi tőke exporttevékenysége, az Európai Unió exportjuttatásai. Majd a kilencvenes években, olykor kétszámjegyű, ámde mindenképpen átlagfeletti-dinamikájú éves GDP-növekedéssel elvezetett egészen a „kelta tigris” cím kiérdemléséig, mely arra utal, hogy az ír gazdaság gyors iramú fejlődése csakis a délkelet-ázsiai kistigrisek növekedéséhez fogható. 2001 világgazdasági recessziója óta napjainkban az ír gazdaság növekedése is lassuló tendenciát mutat. S meglehetősen, a foglalkoztatottság csökken, az elemzők nem borúlátóak, szerintük az extigris rövidesen rááll egy átlagos növekedési ütemű, hosszú távú fejlődési pályára. 1995-2007 között átlagosan 6 százalékos GDP-növekedést produkált, de gazdasága éles visszaesést mutatott 2008-ban és Írország, az elmúlt évtizedben először, kénytelen szembenézni a gazdasági világválság okozta recesszióval. A hagyományosan fontos mezőgazdasági ágazatot hátráltatja az ipar és szolgáltatási ágazat visszaesése. Az ingatlanpiac összeomlása érezteti hatását az egész gazdasági környezetben. Bár az export szektort a multinacionális cégek uralják, mégis Írország gazdasági életének húzóágazata maradt. A mezőgazdaság adja az export 80 százalékát foglalkoztatja a munkaerő 29 százalékát és adja a GDP 46 százalékát. Az euró bevezetésére 2002-ben került sor, más 11 EU tagállammal együtt.

Két nagy gazdasági-ipari régiót találhatók Írország területén:

1. **Dublin-Belfast folyosó** – 3,3 millió lakos;
2. **Cork-Limerick-Galway folyosó** – 1 millió lakos.

Legnagyobb városok: Dublin (1 110 627), Belfast (330 000), Cork (199 200).

A GDP növekedése Írorszáiban 1990-2015 között. (2015, OECD)

Írország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1949.08.03. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1955.12.14. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1973.01.01. - az Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1992. - a Nyugat-európai Unió (WEU) megfigyelője;

2008.06.12. - népszavazáson elutasította az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést; 2009.10.02. - népszavazáson elfogadta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

4.6. Idegenforgalom

Napjaink globalizálódó világában egyre inkább érzékelhető, hogy a gazdaság-politikai, társadalmi események tovaggyűrűzése mindenhol hatással van Földünk gazdasági életében. Az Ír Köztársaság turizmusa az 1990-es évtizedtől töretlen fejlődésen ment keresztül, mutatói alapján a leggyorsabban fejlődő és egyik leghatékonyabb idegenforgalmi ágazatát adta az Európai Uniónak. Az új évezred azonban egy addig sosem tapasztalt versenyhelyzetbe sodorta az országot, melyet csak tetézt a globális gazdasági aktivitás, illetve a terrortámadások okozta utazási kedv drasztikus csökkenése. Az időközben kitört száj –és körömfájás járvány is jelentősen visszavetette az Írországra igyekvő turisták utazási kedvét.

A világ turizmusának trendjeit vizsgálva az utóbbi bő egy évtized statisztikai alapján leszögezhetjük, hogy az Ír Köztársaság turizmusa –csakúgy, mint gazdasága- igen látványos fejlődésen ment keresztül. A fejlődést mind kvantitatív, mind kvalitatív mutatók is alátámasztották a munkahelyteremtés, a területi-gazdasági különbségek mérséklése, a mind magasabb életszínvonal, az oktatás-képzés, az egyre nagyobb volumenű turista érkezések és számos más egyéb indikátorok számszerű adataira építve. Földrajzi aspektusból vizsgálva az Ír Köztársaság szigetjellegeből adódóan erősen függ a tengeri, illetve légi közlekedés pillanatnyi világgazdasági helyzetétől.

A főváros a legkedveltebb turisztikai desztináció. Bár Dublin nem tartozik azon európai városok közé, melyek világhíres látványosságokkal rendelkeznek, de ezeket a nem túl elterjedt nevezetességeket is érdemes látni. Az élet Írországra meglehetősen különbözik más európai városoktól. Dublin belvárosában sétálva különböző történelmi korokban épült műemlékekre, szobrokra akadhatunk, amelyek mind Írországra viharos történelméről, mind az ír kultúráról és művészetről tanúskodnak. Dublin két leghíresebb temploma a Szent Patrik Katedrális és a Krisztus Temploma Katedrális.

5. Téma: Franciaország

- 5.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások
- 5.2. Történelem
- 5.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika
- 5.4. Demográfia
- 5.5. Gazdaság és régiók
- 5.6. Idegenforgalom

5.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások

Franciaország, Francia köztársaság (République française, France, Респбуліка Франція). Terület: **547 030 km²**, Lakosság: **64 900 000** (2015, ENSZ), Főváros: **Párizs**.

Franciaország központi területe Nyugat-Európában helyezkedik el, de világszerte rendelkezik megyékkel és területekkel. A központi rész a Földközi-tengertől a La Manche-csatornáig és az Északi-tengerig, valamint a Rajnától az Atlanti-óceánig terjed. Ezt a territóriumot hatszögletű alakja miatt a franciák gyakran emlegetik *'Hexagone* (magyarul a hatszög) néven. Nyugat-Európa legnagyobb területű állama. A francia vidékek domborzata igen változatos képet mutat. A tájak északon és nyugaton tengerparti síkságokká szelídülnek, míg a keleti és déli- délkeleti vidékek vadregényes hegláncokkal (például Francia-középhegység) kápráztatják el az oda látogatót. Délen tör az ég felé a Pireneusokú vonulata, és innen a Földközi-

tenger partján, a Francia Riviérán végighaladva elérjük az Alpok csúcsait. Itt emelkedik Európa legmagasabb pontja is, a **4808 m-es Mont Blanc**.

Franciaország éghajlatát az **óceáni** és **mediterrán** hatások befolyásolják legerősebben. Az ország túlnyomó részének éghajlata enyhe telű óceáni, a tengerpartoktól távolabbi területeken azonban a kontinentális éghajlat sajátosságai is megjelennek. A földközi-tengeri partvidék éghajlata jellemzően mediterrán, ugyanakkor a magasabb hegyvidékeken, így elsősorban az alpi területeken változatos magashegységi éghajlat alakult ki. Az ide látogatók tehát egész évben igen eltérő időjárással találkozhatnak az ország különböző részein. A vízrajzot az éghajlati adottságok határozzák meg. Északon, a Párizsi-medence vízrajzi tengelyének számító **Szajna** a nedves, kiegyenlített óceáni klímának köszönhetően egész évben hajózható. Az ország leghosszabb folyója, a **Loire** (1020 km) vízjárása jóval ingadozóbb. Még szélsőségesebb vízjárás jellemzi a mellékvizeit a hegyvidékekből összegyűjtő **Garrone**-t. A Földközi-tengerbe ömlő **Rhone**, bár nem éri el a Loire, sőt, a Szajna hosszúságát sem, jóval több vizet szállít azoknál, átlagos vízhozama együttvéve meghaladja az előbb említett három vízfolyását.

5.2. Történelem

A mai Franciaország határai majdnem egybeesnek a történelmi Gallia (Alpokontúli) területeivel, amelyeket egykor **Gallia Transalpina** néven ismertek. A területen kelta (latinul gall) törzsek éltek. Az i. e. 1. században Gallia egésze a terjeszkedő Római Birodalom provinciája lett, a rómaiak mindenütt városokat építettek, az őslakosság pedig összekeveredett velük és átvette a latin nyelvet (romanizáció). A 2-3. század között a kereszténység is elterjedt.

A 4. század végén egyre fenyegetőbbé vált a keleti határon áttörő germán törzsek, majd az 5. századtól különösen a frankok jelenléte, akiknek nevéből a „francia” elnevezés is származik. Az 5-9. század között az ország területe a Frank Birodalom részét képezte, amelynek legnagyobb uralkodója **Nagy Károly** volt. Utódai 843-ban a birodalmat három részre osztották, ennek nyugati részéből, a Nyugati-Frank Királyságból alakult ki Franciaország. Nagy Károly leszármazottai, a Karolingok uralták Franciaországot egészen 987-ig, ám a dinasztia ekkor kihalt. Ekkor Ile-de-France herceget, Párizs grófját, Capet Hugót koronázták királlyá. Az ő leszármazottaiból alakultak meg az országot uraló következő nagy dinasztiák, a Capetingek, a Valois-ház és a Bourbon-dinasztia, amelyek a hosszú örökösödési háborúk és házassági szövetségek során végül az egész országot egyesítették. A királyság a 17. századtól élte a fénykorát, különösen XIV. Lajos („A Napkirály”) uralma alatt (1643–1715). Ekkor Franciaország óriási hatással volt az egész európai politikára, gazdaságra és kultúrára, népességének gyors növekedése pedig Európa legnagyobb lakosságú országává tette. Megkezdődött a francia gyarmatosítás is. A királyság **1792-ig** állt fenn, amikor a nagy francia forradalom kikiáltotta a köztársaságot. 1799-ben **Napoléon Bonaparte** tábornok ragadta magához a hatalmat, aki 1799-ben puccsal megdöntötte a köztársaságot, és első konzullá, majd 1804-ben I. Napóleon néven császárrá kiáltotta ki magát. Seregeivel számos hadjárat során elfoglalta szinte fél Európát, legyőzte az ellene szervezett európai koalíciók hadseregeit, a meghódított országokból csatlós államokat kreált, és több helyen saját családjának tagjait ültette trónra. Oroszország elleni hadjárata azonban kudarccal járt, és a napóleoni háborúkban kb. egymillió francia katona halt meg. Mégis ez az időszak volt a francia dicsőségnek és a francia nemzet kialakulásának nagy korszaka. Napóleon 1815-ös vereségét követően, Franciaországban restaurálták a **Bourbon**-királyságot. 1830-ban újabb forradalom tört ki, amelynek eredményeként elűzték a Bourbon uralkodót, és alkotmányos királyságot vezettek be, az Orléans-i házból választott uralkodóval.

1848-ban ismét forradalom következett, melynek során a Nemzetgyűlés kikiáltotta a „második Francia Köztársaságot”. Ez azonban rövid életű volt, Napóleon Bonaparte unokaöccse, Louis Napoléon tábornok puccsal megszerezte a főhatalmat, és 1852-ben III.

Napóleon néven császárrá koronáztatta magát (Második Császárság). Uralma alatt az ország gyors ütemben fejlődött, meggyorsult a gyarmatszerzés is, és Franciaország európai pozíciói megerősödtek. III. Napóleon császár 1870-ben a Francia Császárságot parlamentáris monarchiává nyilvánította. Ebben az évben azonban kitört a **porosz–francia** háború, amelyben a Franciaország súlyos vereséget szenvedett. Miután a németek megszállták az országot, a császár megbukott. 1871-ben polgári radikális – szocialista forradalom kezdődött, megalakult a párizsi kommün. Ennek leverése után létrejött a „harmadik köztársaság”. Franciaország 1870 és 1914 között jelentős gyarmatbirodalmat épített ki (francia imperializmus). Létrejött a **brit-francia szövetség (antant)** a fegyverkező Német Birodalom ellensúlyozására. Angolszász szövetségeseinek segítségével Franciaország az első világháborúból, majd a náci német megszállást követően a második világháborúból is végül győztesként került ki. Ez azonban nem akadályozta meg a gyarmatbirodalom (Afrika, Ázsia, Óceánia) széthullását az 1950-es években. A háború után az úgynevezett „negyedik köztársaság”, majd 1958-tól máig az „ötödik köztársaság” következett, amely **Charles de Gaulle** vezetésével új alkotmányt dolgozott ki a köztársasági elnök megnövekedett jogkörével.

1968-ban baloldali diáklázadások törtek ki, a polgárháborús veszélyt sikerült elhárítani, azonban de Gaulle lemondott. Utódai, Georges Pompidou és Valéry Giscard d'Estaing még sokáig az ő nyomdokain jártak, majd 1981-ben a szocialista Francois Mitterrand vette át helyüket, aki számos szociális reformot hajtott végre. Mivel azonban a fő társadalmi problémákat nem sikerült megoldania, bukása után megerősödött a jobboldal. Az elnöki posztot 1995 óta Jacques Chirac töltötte be. A 2007-es elnökválasztáson a magyar gyökerekkel rendelkező Nicolas Sarkozy lett a köztársasági elnök.

5.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika

1958. szeptember 28-án elfogadták az **Ötödik Köztársaság** máig érvényes Alkotmányát az azóta elfogadott módosításokkal. Franciaország demokrácia, annak is a fél-prezidenciális változata; az elnök politikai súlya a parlamentáris rendszerekben megszokottnál nagyobb, de például az amerikai elnökénél kisebb.

Az államfő különleges státusát jól mutatja, hogy az alkotmány államszervezeti része az elnökről szóló II. címmel kezdődik. A korábbi, 1946-os alkotmány a Nemzetgyűlést helyezte az államfő elé. Az elnök a végrehajtó hatalom része. Mivel a végrehajtó hatalomnak része a kormány is, ezért a végrehajtó hatalom „dualista”, „kétfejű” („bicéphale”) jellegű. A köztársasági elnököt általános közvetlen választással öt évre választják. Az 1958-ban elfogadott alkotmány az államfő közvetett választását írta elő, az elektorok a parlamenti képviselők, a szenátorok és az önkormányzatok képviselői voltak. Az államfő közvetlen választását 1962-ben vezették be. Az elnök mandátuma eredetileg hét éves volt, ezt a 2000-ben csökkentették a jelenlegi öt évre. Az elnököt, két fordulóban, öt évre választják, általános, közvetlen választással. A 2000. szeptember 24-én megtartott népszavazás döntése alapján hétről öt évre rövidítették az államfő megbízatását, hasonlóan a parlamenti ciklushoz. A legutóbbi, 2012. április 22-én és május 7-én megtartott elnökválasztáson **Francois Hollande** szocialista jelölt a második fordulóban, a szavazatok 51,62 százalékával elnyerte a köztársasági elnöki tiszteletet. 2012. május 15-én beiktatták köztársasági elnöki hivatalába.

A francia törvényhozás szerve a **Nemzetgyűlésből** (Assemblée Nationale) és a **Szenátusból** (Sénat) álló kétkamarás parlament. A Nemzetgyűlés 577 tagja az egyes választókerületeket képviseli és ötévente, közvetlenül választják őket. A mindenkori kormánynak szüksége van a Nemzetgyűlés többségének támogatására, ugyanis a gyűlésnek joga van feloszlatni a kabinetet. A 321 (2010-től 343) szenátort egy csaknem 150 000 tagú elektori kollégium választja hatéves ciklusokra; a Szenátus tagjainak egyik majd másik feléről háromévente szavaznak. Ha a két ház között nincs egyetértés, akkor a végső szó a

Nemzetgyűlésé. Jelenleg a Szenátusban az Unió egy Népi Mozgalomért (UMP) van többségben, míg a Nemzetgyűlésben a szocialisták. A legutóbbi választást 2012. június 10-én és június 17-én tartották. A Szocialista Párt (PS) az 314 képviselői helyhez, a jobbközép Népi Mozgalom Uniója (UMP) 194, a Zöldek 17, az Új Centrum nevű párt 14, egyéb jobboldali formációk 21, a radikális Baloldali Front 10, a szélsőjobboldal 3, ebből kettőt a Nemzeti Front, a centrista Modem 2 mandátumhoz jutott. Bejutott még két független baloldali képviselő is. Így az új nemzetgyűlésben a parlamenti baloldal 343 képviselővel a parlamenti jobboldal 229 fővel rendelkezik. Pártok: Szélsőbaloldali - Forradalmi Kommunista Liga (LCR); Munkásharc (LO); Munkások Pártja (PT). Baloldali - Szocialista Párt (PS); Baloldali Radikális Párt (PRG); Köztársasági és Állampolgári Mozgalom (MRC); Francia Kommunista Párt (PCF); A Zöldek. Centrista: Unió a Francia Demokráciáért (UDF) (2007-óta Demokrata Mozgalom (Modem)); Radikális Párt (PR). Jobboldali - Unió egy Népi Mozgalomért (UMP) (Union pour un mouvement populaire); Mozgalom a Franciáért (MPF). Szélsőjobboldali - Nemzeti Front (FN); Köztársasági Nemzeti Mozgalom (MNR).

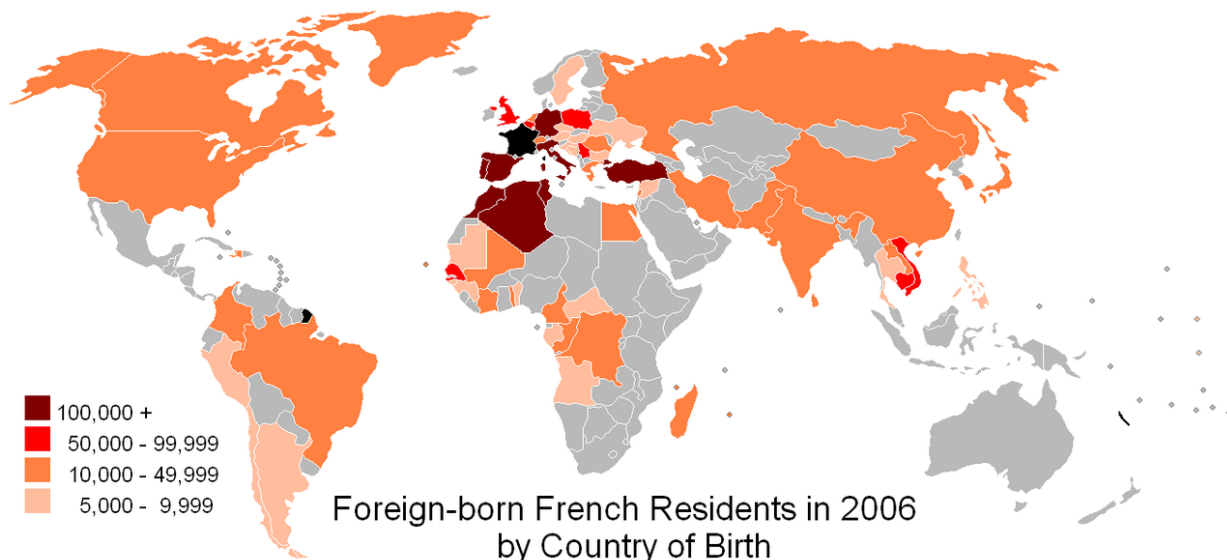
A francia alkotmány értelmében a miniszterelnököt az államfő nevezi ki, a parlament nem tart bizalmi szavazást beiktatásakor, hivatalba lépésétől kezdve viszont felelősséggel tartozik a törvényhozásnak. 2012. május 15-én Jean-Marc Ayrault-t nevezte ki miniszterelnökké Francois Hollande köztársasági elnök, elődje Francois Fillon, aki 2007. május 17-től volt a francia kormány élén. 2014. március 31-én lemondott Jean-Marc Ayrault miniszterelnök és kormánya. Francois Hollande köztársasági elnök Manuel Valls belügyminisztert kérte fel kormányalakításra. Április 2-án megalakult Manuel Valls miniszterelnök kormánya.

A **régiók** Franciaország legmagasabb szintű, legnagyobb területű közigazgatási egységei. A Franciaország európai részeit alkotó **96 megye** (département) 22 régióba van beosztva, ezeken kívül a négy tengerentúli megye (Guadeloupe, Martinique, Francia Guyana és Réunion) is egy-egy tengerentúli régiót alkot. Korzika egy ún. kollektív territórium, de a köznapi használatban régióként tartják számon. A régiók főleg az infrastruktúra és a felsőoktatás fenntartása és fejlesztése terén rendelkeznek feladattal és hatáskörrel.

Franciaország külpolitikáját a 90-es évek óta az Európai Unió fejlődésének elősegítése, ezen belül különösen a Németországgal való kibékülés és együttműködés jellemzi. 1999-ben bevezették az eurót. Ennek ellenére az ország lakosságának többsége a 2005. májusi népszavazáson az Európai Alkotmány ellen szavazott.

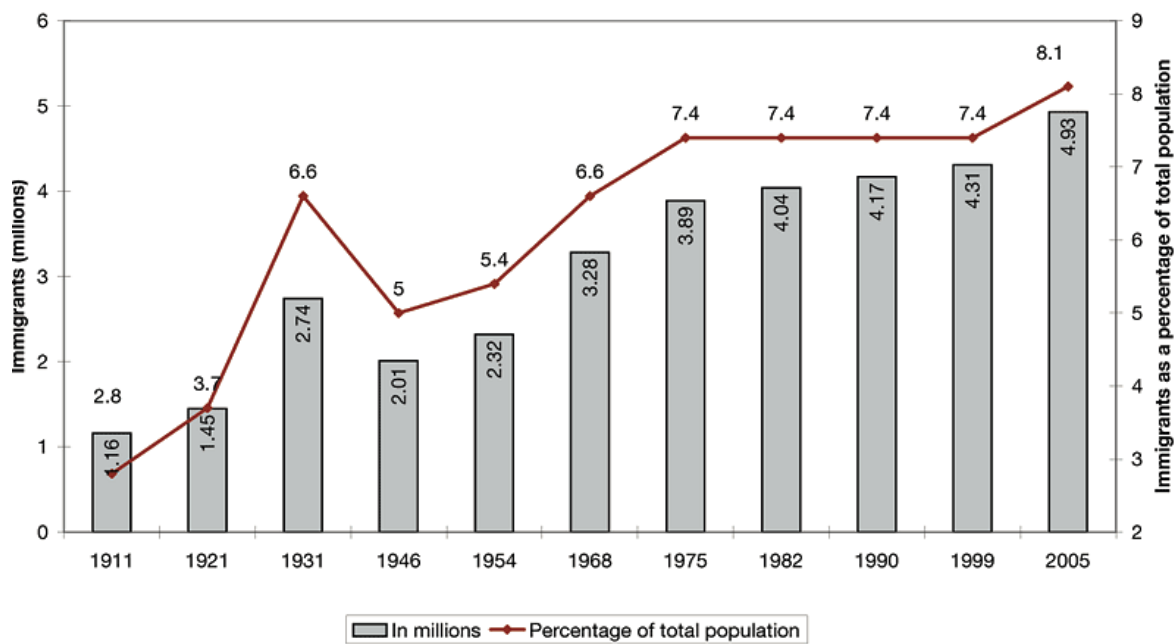
5.4. Demográfia

Franciaország a második világháborút követően csaknem teljesen elvesztette hatalmas – felbomlásakor 76 000 000 főt tömörítő – gyarmatbirodalmát. Népessége 1954-1989 között több 13 000 000-val nőtt. Ebben a felszabaduló gyarmatok telepesnépességének visszaáramlása, valamint a külföldiek betelepődése játszott elsődleges szerepet, a természetes szaporodás fokozatosan mérséklődött. A vendégmunkások száma a nyolcvanas évek közepén 4 400 000 fő volt (a népesség mintegy 8%-a), közülük 170 000 menekültnek minősült. A külföldi munkavállalók 22%-a portugál, 20%-a algériai, 14,5%-a spanyol, 13,4%-a olasz, 7,6%-a marokkói, 4,1%-a tuniszi, 2%-a jugoszláv, 1,5%-a török állampolgár volt. Franciaország népessége 1800 óta csupán megkétszereződött, ezzel Európa leglassabban növekvő társadalmának számít. A népességfejlődés területi alakulása egyenlőtlen, kiemelkedő növekedést a párizsi régió, továbbá az északi iparvidék (**Lille-Calais térsége**) és a mediterrán partvidék mutatott. Az ország közepén, valamint Normandiában és Korzikában csökkent a népesség. Ezt főleg belső a nagymértékű belső vándorlás idézte elő. A városi népesség gyors növekedése a falusi térségek elnéptelenedése révén haladt előre, de a külföldi bevándorlók is főleg a városokat duzzasztották. Franciaország népsűrűsége európai viszonylatban közepesnek minősíthető, a feljett ipari országokhoz képest azonban alacsony.

A tartósan Franciaországban élő külföldiek származási országa 1999-ben

1974-et követően a népességnövekedés lelassult, mélypontját éves 0,39%-os növekedéssel 1990-ben érte el, amivel már sokkal inkább összhangba került Európa népességfogyásnak indult többi részével. Mindezek után a 2004-es francia népszámlálás adatai jócskán meglepték a demográfusokat. A 2004-es népszámlálás szerint megtörtént, amit senki nem jósolt előre, az 1999-es népszámlálást követően a népességnövekedés felgyorsult. 1999 és 2003 között a népességbővülés 0,58% körül alakult, 2004-ben pedig **0,68%** lett, ez csaknem elérte az észak-amerikai szintet. 2004 a legmagasabb népességnövekedést eredményezte az országban 1974 óta, és ezzel Franciaország jóval megelőzi Európa többi országát (leszámítva Írországot). A váratlan eredmények jelentős következményekkel járhatnak a jövőre nézve. Oroszország és Németország után Franciaország jelenleg a harmadik legnépesebb ország Európában. A demográfusok eredetileg úgy számították, hogy 2050-re Franciaország európai területén 64 millió ember fog élni, de ma már egyetértenek abban, hogy az 1990-es növekedési ütemre alapozott becsléseik visszafogottak voltak. Ma már úgy tartják, a tengerentúli területek nélküli Franciaország lakossága 2050-re eléri a 75 millió főt. Ha ezek a becslések valósággá válnak, ez értelemszerűen változásokat eredményez a brüsszeli erőviszonyokban is. 2004 közepén Franciaország lakosainak száma (a tengerentúli részekkel együtt) 13,6%-át tette ki a 460 millió fős EU-nak. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) szerint a politikai menedéket kérők aránya 2003 és 2004 között 3%-kal nőtt, míg ugyanezen időszak alatt az Egyesült Államok számára benyújtott menekültügyi kérelmek száma 29%-kal csökkent. Franciaország ezzel 2004-ben átvette az USA vezető helyét a menekültek célországainak listáján.

Bevándorlási mutatók Franciaország területén 1911-2005 között (forrás: INED)

Franciaországot a történelem előtti időktől kezdve kereskedelmi, népvándorlási és hadműveleti utak szövik át. A mai népesség az évszázadok során négy fő európai népcsoport keveredése eredményeképpen alakult ki: **kelta** (gall és breton), **akvitán** (baszk származású), **római és germán** (frank, vizigót, burgund, normann). A történelmi népcsoportokon kívül a 19. századtól kezdve további népcsoportok települtek Franciaországba, csak a legismertebbeket említve belgák, olaszok, spanyolok, portugálok, lengyelek, örmények, kelet-európai zsidók, magreb népek, arabok, berberok, fekete-afrikaiak és kínaiak. Jelenlegi becslések szerint a francia népesség 40%-át ezek a bevándorló hullámok teszik ki, amivel Franciaország etnikailag az egyik legváltozatosabb országgá vált Európában és ebben jelentősen hasonlít az Egyesült Államokhoz és Kanadához. A hivatalos statisztika szerint, a franciák aránya még mindig 84%. A bevándorlók aránya azonban egyre nő, megbecsülni nehéz a számukat. Többségük afrikai és ázsiai bevándorló, elsősorban arab és fekete. Főleg a volt gyarmatokról érkeznek, leginkább Algériából, Marokkóból, Tunéziából. A franciákon belül a különböző, nyelvjárások (valójában önálló nyelvek) beszélői, mint például az okszitánok, provanszálók aránya 21%. Az elzászi németek és a bretonok aránya egyaránt 1.5%. A katalánok, cigányok és korzikaiak aránya 1,5-1,5%. A flamandok 0.3% míg a baszkok aránya 0.2%.

Franciaországban az egyetlen hivatalos nyelv a **francia**. Ugyanakkor esetenként, főként az idősebbek, több más helyi nyelvet és dialektust is megértenek és használnak, mint például a provanszál, a katalán, a baszk, a breton, a Haiti kreol, a korzikai, a flamand, a lotaringiai német, valamint néhány további dialektus, mint például az elzászi, a gaszkonyi és a picard. Ezeket a történelmi nyelveket és nyelvjárásokat tájszólásként kezelik, noha ez legtöbbször nézve hamis. Némelyiket már iskolákban is tanítják, noha helyi és nemzeti szinten is hivatalosan csak egy nyelvet ismernek el. Néhány, a bevándorlók által beszélt nyelv szintén elterjedt, különösen a nagyvárosokban: a portugál, amaghreb arab, berber nyelvek, dél-szaharai nyelvek, a török, a kínai (wu, kantoni, min nan és mandarin), a vietnami és a khmer a leggyakoribbak.

Franciaország történelmileg túlnyomórészt **római katolikus ország** antiklerikális tendenciákkal. A vallásszabadság alkotmányos alapjog, ahogy az Emberi és polgári jogok nyilatkozatában lefektették. A közszféra és a vallások között a laicité (laicizmus) a meghatározó elv, mely szerint a kormány nem avatkozik az ország vallási közösségeinek életébe, de nem is támogatja azokat. A kormány nem vezet statisztikát a lakosok vallásáról. Ismeretlen forrású

statisztika elérhető a 'CIA World Factbook' című kiadványban, amely szerint: római katolikus 83-88%, muszlim 5-10%, protestáns 2%, zsidó 1 %. Egy 2003-as felmérés szerint a lakosok 41%-a szerint Isten létezése „kizárt” vagy „valószínűtlen”, 33% állítja, hogy az „ateista” szó többé-kevésbé ráillik, 51% kereszténynek vallja magát. A hívők közül 62% római katolikusnak, 6% muszlimnak, 2% protestánsnak, 1% zsidónak, 2% pedig más vallásúnak mondta magát, 26% azt állította, hogy nem hisz vallásokban, 1% pedig megtagadta a válaszadást. Franciaországban található Nyugat-Európa legnépesebb muszlim közössége. Legfőbb központjuk a Párizsi Nagymecset.

5.5. Gazdaság

Főbb mutatók: Bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése: **1,7 %** (2015, OCDS), Egy főre eső GDP (vásárlóerő paritáson): **38 853** dollár (2015, OCDS), Munkanélküliségi ráta: **9,9 %** (2015, OCDS), Inflációs ráta: **2,3 %** (2012, Eurostat).

Bruttó hazai összterméke alapján Franciaország a világ kilencedik gazdasági hatalma. Iparában kiemelkedő a csúcstechnikai termékek előállítására. Nyugat-Európában vezető helyen áll a mezőgazdasági termékek, elsősorban a cukorrépa, gabona, bor, szőlő, tejtermékek terén. 2005-ben a Föld hatodik legnagyobb gazdaságát tudhatta magának, 2118 milliárd dolláros GDP-vel. Mindazonáltal az egy főre jutó GDP szerinti európai rangsorolásban csak a 9-edik volt 25-ből az Eurostat szerint, és világszinten a 17-edik.

A francia GDP alakulása 1960-2014 között (forrás WBG)

A francia gazdaság alapjait a természeti adottságok, a történelmi múlt, az egykori gyarmatokról beáramló nyersanyagok, a magas technikai színvonal és minőség valamint a termelékenység határozza meg. Franciaország Európa második legjelentősebb ipari országa, amelynek gazdasági teljesítményét az Unión belül egyedül Németország múlja felül.

A természeti adottságok lehetővé tették, hogy fejlett, változatos és világszínvonalú élelmiszeripari termékeket előállító mezőgazdaság alakuljon ki, amely az Európai Unión belül is meghatározó tényező. Az Atlanti-óceán mellékén a hűvös, csapadékos éghajlat alatt jött létre Franciaország legfontosabb állattenyésztő körzete, amelyen belül kiemelkedik a szarvasmarhatartás (Bretagne). A Párizsi-medence az ország legfontosabb minőségi búzatermő övezete, amely Franciaországot Európa vezető búzaexportőrévé teszi. A szőlő- és borkészítés számos vidéken világhírű (Bordeaux, Champagne, Rhone mellék stb.), Olaszországgal együtt vezetik a világranglistát. A meleg, mediterrán területeken virágzik továbbá a zöldség- és gyümölcsstermesztés.

A francia klasszikus nehézipar *Lotaringia* vasércére illetve a Ruhr vidék (Németország) feketekőszénre települt. A vasművek a lotaringiai telepek kimerülése után import vasércből állítanak elő vasat illetve acélt. A kohászati üzemek ezért áttelepültek a kikötőkbe (Marseilles, Dunkerque). Viszonylag jelentős bauxitkészletek teremtették meg a fejlett alumíniumkohászat

alapjait. A kősó- és kálisótelepek fejlett vegyipar kialakulását segítették elő. A **Párizsi-medencében** csekély mennyiségű szénhidrogéntelepeket tártak föl, az ország ezért a Közel-Keletről importált kőolajat és földgázt dolgoz fel (Marseilles környéke). Kisebb uránérctelepek is vannak, ezek az ország energiámenységének zömét tápláló atomerőműveket táplálják. A villamos energia csaknem 75 százalékát állami tulajdonú atomerőművek termelik, amelyek helyi illetve import uránércet dolgoznak föl. Az atomerőművi berendezések gyártása világviszonylatban is kiemelkedőnek számít. A nagy folyórendszerek mentén számos vízierőművet létesítettek. Az alternatív energia (szél- nap, geotermikus) az ország természeti adottságaihoz igazodik, és kevésbé jelentős, mint némely más európai államban. Franciaország gépgyártására jellemző a legkorszerűbb technológia alkalmazása, a magas termelékenység és a minőségi termékek előállítás. A francia gépipari termékek az ország kivitelének legjelentősebb tételeit adják. Az egyik legjelentősebb ágazat a nagy múltú **személygépkocsi gyártás (Citroen, Peugeot, Renault)**, amely Párizs környékére tömörült. A nagy szakértelmet igénylő műszer-, számítógép- és elektromos gépipar is kiemelkedőnek számít. További jelentős ágazat a **hadipar**, illetve a személyi és katonai repülőgépgyártás (Párizs, Toulouse).

A Francia Köztársaság magában foglalja az anyaországot (mely 22 régióra és 96 megyére oszlik), hozzátartozik négy tengerentúli megye DOM - Département d outre mer - Guadeloupe, Martinique, Francia Guayana és Réunion, és a tengerentúli területek - TOM - Territoires d outremer - Francia Polinézia, Új-Kaledónia, Wallis és Futuna, Francia Déli Sarki és Antarktiszi Területek Mayotte, Saint-Pierre és Miquelon, Saint-Barthélemy.

Franciaország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1945.10.24. - az Egyesült nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1949.04.04. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagja; 1949.08.04. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1955.05.06. - a Nyugat-európai Unió (WEU) tagja ;1958.01.01. - az Európai Gazdasági Közösség, 1967.07.01-től Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 2005.05.29. - elutasította az EU alkotmányát (népszavazás); 2008.02.07. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

5.6. Idegenforgalom

Franciaország nem csak európai, hanem világviszonylatban is kiemelkedő idegenforgalommal bír. A változatos tájak, a természeti szépségek, a műemlékekben gazdag történelmi városok, a kulturális események kiemelkedő mértékű idegenforgalmat generálnak. A legfontosabb idegenforgalmi központ a 10 és fél millió lakosú Párizs, amely többek között a kultúra, a tudomány illetve a női divat nemzetközileg elismert központja. Párizson kívül a másik legjelentősebb turisztikai desztináció az ország földközi-tengeri partvidéke, a Francia Riviéra méregdrága városai és szállodái a világ minden tájáról a felső tízezrek pihenőhelyei is (Nizza, Cannes, Antibes stb.) A parttól távolabb Provence kis falvai, napraforgótáblái és levendulamezői szintén sok látogatót vonzanak, akár csak a Francia-Alpok vonulatai, amelyek egész évben kielégítik a hegymászás, az alpesi sportok szerelmeseit. A Loire völgye a kulturális turizmus központja, a látogatók számos, a folyó mentén épült kastélyban gyönyörködhetnek. Egyre több turista keresi föl továbbá Normandia és Bretagne borongós, elhagyatott vidékeit is.

6. Téma: Németország

- 6.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások
- 6.2. Történelem

- 6.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika
- 6.4. Demográfia
- 6.5. Gazdaság és régiók
- 6.6. Idegenforgalom

6.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások

Németország, Német Szövetségi Köztársaság (Федеративна Республіка Німеччини, Deutschland, Bundesrepublik Deutschland). Terület: **357 021 km²**. Néesség: **82 100 000** fő (2015). Főváros: **Berlin**.

Európa vezető, s a világ negyedik vezető ipari és gazdasági nagyhatalma (az USA, Kína és Japán után), Közép-Európában fekszik. Közép-Európa nyugati részén található, Franciaország, Luxemburg, Belgium, Hollandia, Dánia, Lengyelország, a Cseh Köztársaság, Ausztria és Svájc, illetve északon az Északi- és a Balti-tenger határolja. Németország a déli határánál fekvő Alpok hegylánctól az északi határt képező Északi-tengerig és Balti-tengerig terjed. E határok között Közép-Németország erdővel borított felföldjei és az észak-német mélyföld területek el. Németország három nagy földrajzi tájegysége az *Északnémet-alföld*, a *Német-középhegység* és az *Alpok* az Előalpokkal.

Germán-alföld: A Németország északi részén elterülő síkvidék a Germán-Lengyel-alföld európai nagytáj része, amelynek alapját mélybe süllyedt variszkuszi rögök jelentik. Északról az Északi- és Balti-tenger, délről pedig a Német-középhegység határolja. A táj legfőbb felszínformálója a jég volt, ez alakította ki az itt jellemző tóhátságokat, morénavidékeket, ösfolyamvölgyeket. Német-középhegyvidék: A Germán-alföldtől délre fekvő középhegyvidék felszíne a változatos földtörténeti múlt következtében igen változatos. Területét a korábbi szerkezeti mozgások következtében medencék és folyóvölgyek tagolják. A tájegység a Közép-európai röghegyvidék része. A német Alpok: Németország déli részén húzódnak az Északi-Mészköalpok harmadidpszakban felgyűrődött fiatal láncai, amelyek csúcsai megközelítik a 3000 méteres magasságot is (legmagasabb pontja a Zugspitze, 2962 méter, az oszták-német határon). Ez Németország talán leglátványosabb tája, amely szépsége miatt népszerű turistacélpont, kastélyai és síterei is ismertek.

Németország az *északi mérsékelt éghajlati övben* fekszik. A Golf-áramlat melegíti. Az éghajlat az Északi-tengerhez közeli vidékeken nedves óceáni. Vagyis csapadék egész évben előfordul, bár a nyár a legcsapadékosabb. A tél enyhe, a nyár hűvös. Kelet felé egyre kontinentálisabb jellegű, vagyis a tél hidegebb, a nyár melegebb, a csapadék eloszlása egyre egyenetlenebb, hosszú száraz időszakok alakulhatnak ki. Németországban ered Európa második leghosszabb folyója, a *Duna*. Legjelentősebb belvízi közlekedési útvonala a *Rajna*, amely része az Európát átszelő, 3500 km-nyi Duna-Rajna-Majna vízi útnak. Szintén jelentős a Csehországban eredő *Elba*, amelynek tölcsértorkolatában létrejött Európa egyik legjelentősebb kikötővárosa, Hamburg. A legnagyobb folyók közül csak a *Weser* folyik teljes egészében Németország területén. A folyók vízállása tavasszal, hóolvadáskor a legmagasabb, ilyenkor árvízveszély is fenyeget. Németország, Svájc és Ausztria határán fekszik az ország legnagyobb állóvize, a *Boden-tó*. Németországban számos mesterséges csatorna található, a legjelentősebbek közé tartozik az Északi-tengert a Balti-tengerrel összekötő *Kieli-csatorna* és a *Rajna–Majna–Duna-csatorna*. De a Ruhr-vidéken is számos kisebb-nagyobb csatorna húzódik, amelyeket a nehézipar kialakításának idején hoztak létre.

6.2. Történelem

Németország különféle germán törzsek államalakulataiból jött létre, amelyeket *Nagy Károly* egyesített a VIII-IX. században. 962-ben I. Ottót német-római császárrá koronázták, s ezt követően 1806-ig a Német-római Császárság fennhatósága alá tartoztak a német területek. A

legtovább, közel négyszáz évig a *Habsburgok* viselték a német-római császári címet. 1814-15-ben a bécsi kongresszuson hozták létre a *Német Szövetséget*, amely 34 szuverén állam és 4 szabad város szövetsége volt. A német egység forradalmi úton történő egyesítése 1848-49-ben elbukott, az egységes német állam megteremtésére csak Poroszországnak az osztrákok és a franciák felett aratott győzelme adott lehetőséget. A *Német Császárságot 1871. január 18-án* kiáltották ki. Az I. világháborúban (1914-1918) elszenvedett német vereség után II. Vilmos császár lemondott. A versailles-i békeszerződésben Németország jelentős területeket veszített, és jóvátétel fizetésére kötelezték. Az 1919-ben létrejött *Weimari Köztársaságban* a gazdasági világválság idején megerősödtek a nemzeti szocialisták. 1933-ban vezetőjük, *Adolf Hitler* lett a kancellár, aki felfüggesztette az alkotmányt és totalitárius jobboldali diktatúrát vezetett be. 1935-től megkezdődött a nyílt zsidóüldözés, ami a holokauszthoz vezetett. Hitler háborúra készülve militarizálta a gazdaságot, megsértette az ország nemzetközi szerződéseit. 1939. szeptember 1-jén kirobbantotta a II. világháborút, ami hatalmas véráldozat után 1945. május 9-én Németország vereségét hozta. A háború után a szövetséges nagyhatalmak a megszállt és legyőzött országot négy zónára osztották, ez lett az alapja Németország 1949- ben bekövetkezett és 1990-ig tartott kettéosztásának. 1949 után nagyon eltérő pályán fejlődött a két Németország. A keleti rész integrálódott a keleti tömbbe, amelyen belül ugyan az egyik legfejlettebb állam lett, de fokozatosan lemaradt az NSZK mögött. A piacgazdaság helyett a központi utasításokra épülő szovjet modell szerint irányították a gazdaságot. A háborús pusztítás mellett a szovjeteknek fizetendő jóvátétel, a nyersanyaghiány, és aránytalan gazdaságszerkezet is gátolta az ország fejlődését. Az NDK tagja lett a Varsói Szerződés szervezetének és a KGST-nek, de ezek a szervezetek közel sem lettek olyan sikeresek, mint a nyugatiak. Nyugat-Németország viszonylag gyorsan újraintegrálódott Nyugat-Európába, alapító tagja lett az Európai Szén- és Acélközösségnek, majd az EGK-nak, és 1955-ben belépett a NATO-ba is. A német „*gazdasági csoda*” eredményeképpen nagyon gyorsan talpra állt a gazdaság is, és fokozatosan visszaszerezte vezető szerepét a kontinensen, és a világgazdaságban. Ezt több tényező is segítette, többek között, hogy az NSZK örökölte a volt Németország ipari üzemeinek, nyersanyag-lelőhelyeinek (pl. Ruhr-vidék, Saar-vidék) és kikötőinek (pl. Hamburg, Bréma) nagyobb részét, illetve hogy az ország részesült az amerikaiak által Európa újjáépítésére fizetett Marshall-segélyből.

A két országot az 1961-ben szigorúan őrzött határ választotta el, aminek (és az egész hidegháborús időszaknak) a *Berlini Fal* volt a jelképe. A kelet-német területekkel körülvett Nyugat-Berlin és az NSZK más területei között léghíd működött. A rosszabb életszínvonal és a mindennapokat is átható kommunista rendszer elől sokan próbáltak meg keletről nyugatra szökni – ezért is épült meg a Berlini Fal. 1961 előtt ugyanis több mint 2,5 millió ember költözött az NDK-ból az NSZK-ba – főleg fiatal férfiak, ami jelentősen rontotta a nemi arányokat, a korszerkezetet, és a munkaképes korúak arányát keleten. A feszült viszony valamelyest enyhült az 1970-es évektől, amikor a nyugatiak nyitni kezdtek a szocialista Németország felé. Az 1980-as évek világpolitikai változásai megteremtették a két Németország újraegyesítésének lehetőségét, ami 1990-ben be is következett. Ennek előzményeként egyre többen szöktek nyugatra Magyarországon keresztül, ezért a berlini kormány feloldotta az utazási tilalmat – de ez csak gyorsította a kelet-német állam összeomlását. Az eltérő fejlődési pályák az egysége elérésének idejére olyan nagy fejlettségi különbségeket hoztak létre, hogy a keleti tartományok felzárkóztatása vélhetően évtizedekbe telik majd. A főváros ismét Berlin lett, 1999-re fejeződött be a hivatalok átköltözése.

6.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika

Németország *parlamentáris szövetségi köztársaság*, politikai rendszerének alapja az 1949-es (bonni) német alkotmány (Grundgesetz, tulajdonképpen Alaptörvény). A kormányfő a parlament által választott szövetségi kancellár (Bundeskanzler). Az állam élén a szövetségi

elnök (Bundespräsident) áll, akit öt évre választ meg a Bundestag és a tartományi parlamentek tagjaiból delegált Szövetségi Konvent (Bundesversammlung). A legutóbbi, 2010. június 30-án megtartott elnökválasztást Christian Wulff, a konzervatív-liberális kormánykoalíció jelöltje nyerte meg. Christian Wulff 2010. július 2-án tette le a hivatali esküt, majd 2012. február 17-én tisztségéről lemondott. Az államfői feladatokat ideiglenesen Horst Seehofer, a Bundesrat elnöke látja el. 2012. március 18-án a szövetségi közgyűlés Joachim Gauck evangélikus lelkészt, egykori keletnémet polgárjogi harcost választotta meg Németország új államfőjévé.

Az 1949. május 23-i, azóta többször módosított alkotmány értelmében a német parlament kétkamarás. A **Szövetségi Gyűlés** (Bundestag) az ország törvényhozó szerve, amely ellenőrzi a kormány munkáját, közreműködik a köztársasági elnök megválasztásában. A 69 tagú Szövetségi Tanács (Bundesrat) az összekötő szerepét tölti be a szövetségi kormány és a 16 tartomány között. A Bundestag tagjait általános, közvetlen és titkos szavazással választják meg négy évre. A képviselői helyek feléről közvetlen, személyre szóló szavazással döntenek, a képviselők másik fele a pártok tartományi listáinak alapján, a pártokra országosan jutó szavazatok arányában kerül a parlamentbe. A Bundestag tagjainak száma a választási rendszer sajátosságai miatt (töredékszavazatok) változó. A kormány élén a szövetségi kancellár áll. A kancellárt a szövetségi elnök javaslata alapján az új Bundestag választja meg, megválasztásához a parlamenti tagok szavazatainak többsége szükséges. 2005. november 22-én Angela Merkelt, a CDU elnökét kancellárrá választották (Merkel Gerhard Schrödert (SPD) váltotta fel a kancellári székben). Merkel vezetésével nagykoalíciós kormány alakult a CDU-CSU és az SPD részvételével. A 2009. szeptember 27-i választások eredményeként a CDU/CSU az FDP alakíthatott kormányt ugyancsak Angela Merkel vezetésével. 2009. szeptember 24-én aláírták a koalíciós megállapodást, az új kormányban a CDU 7, a CSU 3, az FDP 5 tárcát kapott. A német szövetségi parlamentbe, a Bundestagba a 2013-as választásokon négy párt jutott.

2013. december 17-én megalakult Angela Merkel kancellár harmadik kormánya. A Német Kereszténydemokrata Unió (CDU), a bajor Keresztényszociális Unió (CSU) és a Német Szociáldemokrata Párt (SPD) nagykoalíciós kormányában a kancellár mellett 15 miniszter dolgozik, a CDU 6, a bajor testvérpárt CSU 3, az SPD pedig 6 miniszterrel képviselteti magát a nagykoalíciós kormányban.

Németország **tizenhat szövetségi tartományra** (németül Land, jelentése: ország) tagolódik, melyek közül három (Berlin, Hamburg és Bréma) városállam, annak ellenére, hogy utóbbi két városból áll. A tartományok többek közt saját miniszterelnökkel, parlamenttel és kulturális és oktatási autonómiával bírnak. A tartományok körzetekre, azok pedig megyékre oszlanak. Mindezek alapja a korábbi feudális államszervezet (hercegségek, választófejedelemségek, egyházi államok, királyságok).

Az egyes német népcsoportok széttagoltak: például a szászok nagyrészt Hamburgban, Alsó-Szászországban, Szászországban és Szász-Anhaltban élnek, a frankok Hessenben, a Saar-vidéken és Bajorországban, míg a svábok főleg Baden-Württembergben és Bajorországban. A szorb szláv kisebbség főleg Brandenburgban és Szászországban, a frízgermán kisebbség pedig Hollandia és Németország között oszlik meg. Mind a náci, mind a kommunista diktatúra felszámolta a tartományokat. A nyelvjárások mind a mai napig nem tűntek el. A tartományok több mint 400 önkormányzattal rendelkező járásra (Kreis) oszlanak, melyek egy része csak 1-1 várost foglal magába. A közigazgatás legalsó szintjét mintegy 12 ezer község (Gemeinde) alkotja.

A német külpolitika alapelvei – Franciaországgal szoros partnerség az egyesült Európáért, illetve erős transzatlanti szövetség a biztonságpolitikában és a gazdaságban – kiállták az idők próbáját, és irányvonalunk alapkövei maradtak. Most azonban három fő kihívással, a válságkezeléssel, az átalakuló világrenddel és az Európán belüli változó szerepünkkel kell szembenéznünk. A válságok megoldásában a német külpolitikának erősítenie kell fókuszát a

békéltetésre, a közvetítésre és a megelőzésre, különben azt kockáztatja, hogy nem marad más dolga, mint a károk mérséklése. Németország készen áll arra, hogy ezen a téren többet tegyen a nemzetközi szinten.

6.4. Demográfia

A mai államterületen a múlt század fordulóján 28 millióan éltek. A századelő gyors gazdasági fejlődése nyomán megnövekedett a természetes szaporulat, amelynek üteme a második világháború előtt tetőzött. A népesség számának a természetes szaporulaton túl a bevándorlásnak volt nagyobb szerepe. Lengyelországból, Csehországból, Magyarországról és az akkori Szovjetunióból a háború utáni néhány év során áttelepült, illetve áttelepített németajkúak számát 11 000 000 -12 000 000-ra tehetjük, ugyanakkor a kivándorlás nem érte el az 1 millió főt. Napjainkban Körülbelül 7,3 millió külföldi állampolgár él Németországban, vendégmunkások (Gastarbeiter) és ezek családtagjai. Ezeknek az embereknek körülbelül kétharmada több mint 8 éve él az országban, 20%-uk Németországban született; ez a két feltétel külön-külön is állampolgárságot biztosít 7 év után a bevándorlási törvény (Zuwanderungsgesetz) szerint. Németország a vendégmunkások és a menekültek kedvelt célországa, bár számuk az utóbbi években némileg csökkent.

A vendégmunkások bevándorlása miatt jelentős török (1,9 millió), olasz (0,6 millió), szerb (0,6 millió), görög (0,4 millió), lengyel (0,3 millió), és horvát (0,2 millió) kisebbség jött létre (2002-es adatok). Egyre növekszik a harmadik világból betelepülők száma (indiaiak, kínaiak, afrikai feketék). Német felmérések szerint az európai betelepülők a törököknél jobban integrálódtak a társadalomba.

Szintén nagyszámú német nemzetiségű bevándorló (Aussiedler, Spätaussiedler, Abkömmling) jött 1980–1999 között az országba a volt Szovjetunió területéről (1,7 millió), Lengyelországból (0,7 millió), és Romániából (0,3 millió). Ezeknek az embereknek nemzetiségükből adódóan egy hivatali eljárás és 2 év németországi tartózkodás után járt a német állampolgárság, és ezért nem jelennek meg a hivatalos bevándorlási statisztikákban. A más nemzetiségű kisebbségektől eltérően egyenletesen elosztva települtek le (pontosabban telepítették le őket) az országban. Nagy részük beszéli korábbi hazája nyelvét is. Leszármazottaik szélsőséges politikai (főleg orosz sovinszta) nézetei komoly gondot jelentenek az országban – ezért 2005 januárjától ún. német integrációs kurzusokat indítottak, nemcsak az újonnan érkezők, hanem akár a németországi születésűek számára is. Németország alkotmánya biztosítja a vallásszabadságot, valamint kimondja, hogy nem szabad senkit hátrányosan megkülönböztetni hite vagy vallása miatt. Ettől függetlenül a nagyobb vallások kedvezményekben részesülnek, például hittant oktathatnak az iskolákban, és az egyházak részesülnek az adóbevételekből is.

A legerjedtebb vallás a **kereszténység**. A népesség kétharmada keresztény vallású, a keresztények fele (a teljes népesség 33%-a, főként a délen és nyugaton élők) katolikus, fele (szintén a teljes népesség 33%-a, főként északon és keleten) protestáns. A legtöbb protestáns a Német Evangélikus Egyház tagja. Független gyülekezetek is léteznek minden nagy és sok kisebb városban is, de ezek többnyire kicsik. A római katolicizmus volt a domináns vallás a 15. századig, de a reformáció néven ismert vallási mozgalom drasztikus változásokat hozott. 1517-ben Luther Márton szembeszállt ezzel a vallással, mert a hit elüzletiesedését látta benne. Ezzel megváltoztatta Európa és a világ történelmét, és megalapította a protestantizmust, Németország legnagyobb mai vallási irányzatát. A II. világháború előtt a lakosság körülbelül kétharmada volt protestáns és egyharmada katolikus, a protestánsok főleg az észak-északkeleti területeken éltek. A háború után kettéosztott ország nyugati felében a katolikusok voltak enyhe többségben. A korábbi Kelet-Németország kevésbé vallásos, elképzelhető, hogy a negyvenéves kommunista uralom miatt. Egy tanulmány szerint a lakosságnak csupán 5%-a jár hetente templomba,

szemben a nyugati országrész 14%-ával – ez az érték az egyik legalacsonyabb a világon. Az egyházi esküvők, temetések, keresztlők száma szintén alacsonyabb, mint a nyugati országrészben. A németek 30%-a nem kötődik egyetlen valláshoz sem (keleten ez a számadat magasabb). Körülbelül 3 millió muszlim (legtöbbjük török származású) él Németországban. A legjelentősebb dzsámi német földön a berlini Şehitlik-mecset. Az ortodox keresztények létszáma néhány százezer, az Új Apostoli Egyház 400 ezer hívet számlál, a zsidó vallásúak pedig a hivatalos statisztika szerint 160 ezren vannak. Németország, különösképpen Berlin zsidó lakossága növekszik a leggyorsabban a világon. Százezres nagyságrendű számú, a korábbi szocialista blokkból származó zsidó telepedett le Németországban a berlini fal leomlása óta, többségük valamelyik volt szovjet tagköztársaságból érkezett. Ennek oka, hogy a német bevándorlási törvények rendkívül megkönnyítik a FÁK és a balti államokban élő zsidó származású személyek bevándorlását, valamint hogy a mai németek a politikai helyzet következtében jobban elfogadják a zsidókat, mint a volt Szovjetunió által dominált területek lakói. A nemzetiszocialisták hatalomra kerülését megelőzően körülbelül 600 ezer zsidó élt Németországban, akik nagyrészt – a magyarországiakhoz hasonlóan – Galiciából vándoroltak be Németországba a 18–19–20. század folyamán. Az 1990-es évek közepén a szcientológia kisebbfajta pánikot okozott Németországban. Az egyház a hiedelmek szerint a társadalom legfelsőbb köreibe való beszivárgásra törekedett. A sajtó, de maguk a szcientológus csoportok is eltúlozták mind követőik számát, mind azok befolyását. 2004-re a téma kikerült a köztudatból. A német belföldi hírszerzés szerint a szcientológusok száma 10 ezerre tehető.

Etnikai szerkezet: 91,5 százalék német, 2,4 százalék török, 6,1 egyéb (dán, fríz, szorb, délszláv) (2007, World Factbook).

6.5. Gazdaság

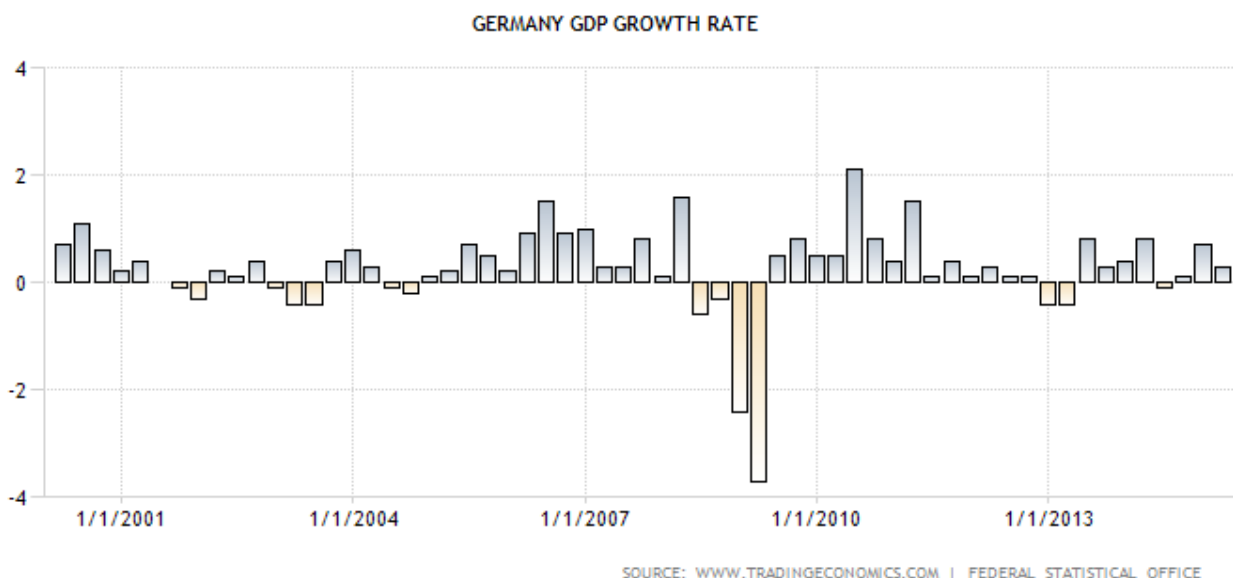
Főbb adatok: Bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése **0,7 %** (2015), az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson **39 700 dollár** (2015, OECD), a munkanélküliségi ráta **5,5 %** (2015, OECD), az infláció **2,1 %** (2013).

Németország Európa vezető ipari hatalma, amely a világ minden tájára exportálja magas minőségű termékeit. Az ország sikeresen alkalmazkodott a világgazdaság kihívásaihoz, és modernizálta gazdaságát. Ennek eredményeképpen új ágazatok erősödtek meg, illetve új növekedési gócpontok jelentek meg Dél-Németországban.

Kína, az Egyesült Államok és Japán után Németországé a Föld negyedik legerősebb gazdasága, az ország belső piacára azonban jelentős teherként nehezedik a magas szociális juttatások rendszere. A munkanélküliség a szociális rendszer merevsége miatt hosszú távú problémává vált, a családtámogatási politika hiányosságai miatt az aktív kereső népesség egyre nehezebben képes a társadalombiztosítási rendszert eltartani. A négy úgynevezett új szövetségi állam (a volt Kelet-Németország) integrációja, gazdasági talpra állítása, a megfelelő infrastruktúra helyreállítása, a környezetvédelem feltételeinek korszerűsítése, a nyugdíjrendszer egységesítése stb. igen költséges, hosszú távú feladat Németország számára. Az Európai Unió népességének mintegy 1/6-át tömörítő Németország adja az Európai Unió termelésének közel 1/3 részét.

Sokoldalú iparából a gépgyártás, a vegyipar és az elektrotechnika-elektronika emelkedik ki. Németország vegyipari nagyhatalom. A világ nagy vegyipari csoportjainak sorában az első három helyet német cégek foglalják el. A német gazdaság vezető ága a gépipar. Tengerjáró hajókat, szerszámgépeket, ipari felszereléseket (tengeri fűróberendezéseket is), gépjárműveket gyárt. Az elektronikai berendezések legnagyobb európai gyártója és exportőre. A **BASF** (vegyipar), a **Volkswagen** (gépkocsi), a **Zeiss** (optika), **Bosch** (gépipar), **Siemens AG** (elektronika) és még sok cége az egész világon ismert.

A német mezőgazdaság, alkalmazkodva az ország sokszínű éghajlati és domborzati adottságaihoz, igen magasan gépesített ágazat, amely azonban termelékenységben elmarad más európai uniós országoktól. Az elmúlt évtizedekben az iparhoz hasonlóan a mezőgazdaságban is megjelent a környezettudatos gondolkodás, aminek az egyre terjedő ökofarmok adják tanúbizonyságát. Bár a természeti feltételek nem éppen kedvezőek, a német gazdák korszerű agrotechnikával magas hozamokat érnek el, és az ország élelmiszer-szükségletének 90%-át képesek fedezni. Míg a nyugati tartományokban a családi gazdaságok, addig keleten az egykori szövetkezetek utódaiként működő nagybirtokok jellemzőek. A mezőgazdaságon belül az állattenyésztés a fontosabb. A csapadékos Germán-alföld északnyugati részén a szántóföldekről takarmánynövényeket, árpát, rozst és burgonyát takarítanak be. A gazdaságok főleg tejtermeléssel, szarvasmarha- és sertésenyésztéssel foglalkoznak. A síkság déli peremén, a termékeny löszvidékeken búza- és cukorrépa-termesztés folyik. A Felső- Rajna-árok az ország legnaposabb, legmelegebb éghajlatú tája, ahol nagy gyümölcsösök és zöldségkertészetek sorakoznak. A teraszosan művelt szőlők a Rajna és a Mosel völgyében világszerte ismert borvidékek. Az Alpok előterében rét- és legelőgazdálkodás, szarvasmarha-tenyésztés található. A medence szárazabb éghajlatú belső részeit szántók foglalják el; főleg búzát, cukorrépát, sörárpát termesztnek. Münchentől északra van a sörfőzéshez használt komló legnagyobb termőkörzete. Az ország a világ 3. legnagyobb sörgyártója és (az egy főre jutó fogyasztást tekintve) a legnagyobb sörfogyasztója.

A német GDP növekedése 2001-2013 között

Az egységes Németország létrejöttét követően (1870) gyors gazdasági növekedést ment végbe, és a 20. század elejére fejlettségben már lehagyta Nagy-Britanniát. A világháborúk pusztításai azonban megakasztották ezt a folyamatot. A német ipar mai fejlettségét nagyrészt a második világháborút követően a nyugati „gazdasági csoda” alapozta meg: az ország ekkor mintegy másfél évtized alatt újra Európa egyik vezető gazdasági hatalmává vált. Németország legfontosabb – és legrégebbi - ipari tömörülése a **Ruhr-vidék**. A híres iparvidék kibontakozását a feketeszénen kívül a Rajnai-palahegység ma már kimerült vasérctelepei és a Rajna, valamint a belőle kiágazó, hajózható csatornák is segítették. A válságba került régió gazdasági fejlődésének már új, a nyersanyagok helyett elsősorban a képzett munkaerőre építő, környezetkímélő iparágak az alapjai. A 20. század utolsó harmadában a kohászatot és szénbányászatot sújtó visszaesés megviselte a Ruhr vidéket is. Amely jelenleg az átalakulóban lévő hagyományos iparvidékek klasszikus példája. Egykor Európa legnagyobb szénbányászati, vaskohászati és acélgyártó központja volt. A gazdasági szerkezetváltás hatására ezek az ágazatok hanyatlásnak indultak. Az egykori NSZK vasmunkásainak 40%-a, a bányászok 60%-a itt dolgozott, de a

foglalkoztatottak 1/5-e 1984-94 között feleslegessé vált. Az okok a növekvő konkurencia, a piac telítettsége, dráguló nyersanyag-kitermelés és az acélhelyettesítő műanyagok fejlődése és terjedése voltak. Mindez növekvő munkanélküliséget és elvándorlást okozott, valamint radikális szerkezetváltásra készítette a térség döntéshozóit. A Ruhr-vidék városai különböző kedvezményekkel igyekeztek új, korszerű iparágakat vonzani a térségbe. Bochumban az Opel-művek meghonosította az autógyártást. Erősen kibővült a vegyipar és az elektrotechnika, megjelentek a környezetvédelemmel foglalkozó cégek. A legtöbb új munkaalkalmat azonban a szolgáltatások, valamint a tudomány, a kutatás és a műszaki fejlesztés központjai kínálták. A gazdasági szerkezetváltás mellett a városok arculata is megváltozott: több helyen például parkokat létesítettek a felszámolt üzemek helyén. Az egykor jelentős feketekőszén-exportot lebonyolító ország ma már szükségleteinek számottevő részét behozatalból fedezi. A többnyire külszíni fejtéssel bányászható barnakőszén termelésében ma is Németországé a vezető szerep. Alacsony fűtőértéke és magas nedvességtartalma miatt azonban nagyobb távolságra nem gazdaságos szállítani. Így a helyi erőművek és vegyi üzemek hasznosítják. A Germán-alföldön kitermelt kőolaj és földgáz a hazai igényeknek csak kis részét fedezi. Németország európai, közel-keleti és orosz importtal pótolja a hiányzó mennyiséget. Az országban az elektromos áram közel 2/3-át a hőerőművek szolgáltatják. Az atomerőművek főleg az energiahordozókban szegény területen épültek. A vízenergia-felhasználás kisebb jelentőségű. A fontosabb vízerőművek az Alpokból érkező folyókon létesültek. Németország Európa egyik vezető állama a megújuló energiahordozók felhasználását illetően: az energiafelhasználás több mint 10%-a származik ilyen forrásból. Az energiatermelés szerkezetének változása azzal az eredménnyel járt, hogy Németországban csökkent az üvegházhatású gázok kibocsátása. A közvélemény ellenkezése miatt 1989 óta nem építenek új atomerőműveket, és a régiek bezárásáról is döntöttek. Ehelyett szélerőműveket (főleg az Északi-tenger partján) és vízierőműveket (Bajorországban és Baden-Württembergben, pl. Duna, Isar, Inn) létesítettek. A sokoldalú nehézipar alapvető ágazata a kohászat. Nyersanyagait – a vas- és színesfémérceket – főként importból fedezi. A kohászat és az acélipar a Ruhr-vidéken és a kikötővárosokban jelentős. A német feldolgozóipar központja a Ruhr-vidék. A körzet egymásra épülő ipari létesítményei a kohók, acélművek, hengerművek, gépgyárak és vegyi üzemek, melyekhez a Rajna biztosítja az ipari vizet és a vasérc vízi úton történő szállítását. Az ipar vezető ágazata a gépipar. Termékeinek kiváló minősége és megfelelő világpiaci ára miatt Németország a legnagyobb gépexportáló országok közé tartozik. A szerszámgépek gyártásában a világ élvonalában van. A személygépkocsi-gyártásban Japán és az USA után a harmadik. Az itt gyártott autók nagyobb része külföldön talál vevőre. A nagy gyártócégek (pl. BMW, Audi, Volkswagen, Opel, Mercedes) több mint félmillió munkást foglalkoztatnak. Emellett számos külföldi alkatrészgyártó- és bedolgozó üzemet is működtetnek. Az autógyártás jelentős központjai **München és Stuttgart**. A hajógyártás az utóbbi időben visszaesett. A kikötővárosokban (**Bréma, Hamburg, Rostock**) tengerjáró, Duisburgban folyami hajók készülnek. Az elektrotechnikai ipar kevés nyersanyagot, de nagy szakértelmet igénylő ágazat. Az iparág legjelentősebb vállalatióriásai Münchenben a Siemens (szimensz), Stuttgartban a Bosch (bos). Világszerte keresettek a finommechanikai és az optikai ipartermékei is (finomacéltermékek, fényképezőgépek, irodagépek stb.). Élelmiszeripari berendezéseket a jelentős mezőgazdasággal rendelkező tájakon gyártanak, pl. Drezdában. A gazdaság kiemelt ágazata a vegyipar. Az ország nyersanyagainak, közlekedésföldrajzi helyzetének, kutatásainak köszönhetően a világ legnagyobb vegyipari exportőre. Nagyhirű cégei (BASF, Bayer, Agfa) környezetkímélő technológiák meghonosításával tűnnek ki. Az ágazat legsokoldalúbb központja Frankfurt. A helyi barnakőszénre és kősóra települtek Lipcse és Halle vegyi üzelei. Említést érdemel Berlin és Kölnvegyésze. Az ország közlekedésének fontos csomópontja a Rajna–Majna-torkolat közelében fekvő Frankfurt, a bankvilág, a kereskedelmi és pénzügyi élet

fellegvára. Repülőtere a londoni után a legforgalmasabb kontinensünkön. A Rajna bal partján fekvő **Bonn** a NSZK fővárosa volt. Németország újraegyesítése után ismét Berlin lett a főváros. Számtalan iparága közül a legfontosabbak: az elektronika, az elektrotechnika, a műszeripar és a gyógyszergyártás.

Németország leggyorsabban fejlődő és a legkorszerűbb iparágakban élen járó tartományai (Bajorország és Baden-Württemberg) délen található. Innen származik a német ipari bevételek körülbelül harmada, az idegenforgalmi bevételek fele. Baden-Württemberg fővárosa Stuttgart; nevét a Daimler és az elektrotechnika nemzetközi hírű vállalata, a Bosch fémjelzi. Bajorország székhelye, az Isar parti München – műemlékekben gazdag, milliós világáros, eleven kulturális és tudományos élettel. Gazdasági jelentőségét az autógyártás (BMW), az elektrotechnika, a híradástechnika és az elektronika (Siemens), valamint a hadiipar és a repülőgépgyártás (Messerschmitt) adja. A Neckar és a Rajna találkozásánál fekvő ikervárosok, Mannheim és Ludwigshafen vegyiparukról híresek – utóbbiban található a BASF konzern központja. A délnémet tartományok földrajzi fekvésük révén a Magyarország felé irányuló gazdasági kapcsolatépítésben is úttörő szerepet vállaltak. Az Alpok láncai között és a hegység előterében számos népszerű üdülőhely (pl. Garmisch-Partenkirchen) található.

Németország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek a tagja: 1950.07.13. - az Európa Tanács (ET) tagja (NSZK); 1955.05.06. - a Nyugat-európai Unió (WEU) tagja; 1955.05.05. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagja; 1958.01.01. - az Európai Gazdasági Közösség, 1967.07.01-től Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együtműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1973. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama (NSZK és NDK külön); 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együtműködési Értekezlet (EBEÉ), (NDK és NSZK külön), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együtműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 2005.05.27. - ratifikálta az EU-alkotmányt; 2008.05.23. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést (a szerződés ratifikációs okmányát az államfő nem írta alá, mert a dokumentum ellen az alkotmánybíróságnál panaszt nyújtottak be); 2009.09.08. - a német parlament alsóháza, a Bundestag, 09.18-án pedig a felsőház, a Bundesrat is jóváhagyta azokat a kiegészítő törvényeket, amelyek jelentősen bővítik a német törvényhozás beleszólási jogát az európai uniós szintű döntésekbe, és amelyeket a német alkotmánybíróság június 30-án a lisszaboni szerződés elfogadásához szabott (09.23-án a német szövetségi elnök aláírta a lisszaboni szerződés kiegészítő törvényeit); 2009.09.25. - Horst Köhler elnök aláírta a lisszaboni szerződés ratifikációs okmányát.

6.6. Idegenforgalom

Németország kiemelkedő szerepet foglal el Európában, és az egész világon úgyszintén. Mindezt elsősorban rendkívüli sokszínűsége teszi lehetővé, hiszen itt mindenki megtalálja az érdeklődésének megfelelő tájakat, látnivalókat, ételeket. **Berlin** nem csak amiatt jelentős, mert az ország fővárosa, hiszen itt található többek között a berlini tévétorony, melynek megépítéséhez rendkívül sok legenda fűződik. Berlin leghíresebb tere az Alexanderplatz, mely fontos közlekedési csomópont, a TV- torony és a berlini dóm közelében található. Az Alexanderplatzon (a helyiek csak Alexként nevezik) található a híres világóra is. Továbbá itt építették meg a berlini Múzeum-szigetet, amely a világ egyik legkiemelkedőbb múzeum-együttese, több múzeum található egymás mellett ezen a részen. **Hamburgban** található Európa egyik legnagyobb városháza, a Rathaus, melyet a 19. század végén építettek újra, miután a század közepén leégett. A város híres még Japán kertjéről, mely csodálatos látnivalókat kínál, illetve a vízpart kedvelőinek nagy öröme minden év májusában itt rendezik meg a világ legnagyobb kikötői ünnepét. A legtöbb embernek **Kölnről** először a dóm jut eszébe, ami nem is csoda, hiszen a világ harmadik legmagasabb temploma, Németország egyik leglátogatottabb

turisztikai látványossága. Németország másik jelentős nagyvárosa *München*, amely szintén rengeteg látnivalót nyújt az odalátogatóknak. A Pinakotékák (rég, új, modern) München legkiválóbb műcsarnokai, melyekben kiemelkedő építészeti, festészeti, szobrászati, grafikai stb. bemutatókat tekinthetünk meg. A város egyik legnagyobb parkja az Angolpark, mely még a Central Parknál is nagyobb területen fekszik. A város másik gyönyörű parkja a nymphenburgi park, melyhez a Nymphenburg kastély tartozik. Németország egyik méltán híres autómárkája a BMW, Münchenben a BMW múzeumot is megtekinthetjük. Sokaknak azonban Münchenről elsősorban az Oktoberfest jut eszébe, mely nem csak Európa, hanem szinte az egész világ legnagyobb népünnepélye, melyet minden évben október elején rendeznek meg. *Stuttgartban* meglátogathatjuk a Mercedes Benz múzeumot, mely a BMW mellett Németország másik legjelentősebb márkáját képviseli. A természetbe vágyó utazók ellátogathatnak Közép-Európa egyik legnagyobb állat- és növénykertjébe a Wilhelmába. Stuttgart nevezetességei közé tartozik még a TV-torony, amelynek érdekessége, hogy a világ első TV-tornya.

Az országban rendkívül sok olyan építmény, földrajzi terület stb. található, amelyek a világörökség részei, ezek száma a 25-öt is meghaladja. A legkiemelkedőbbek ezek közül az aacheni dóm a Karoling palotakápolnával, a speyeri dóm, a würzburgi érseki székhely, Potsdam és Berlin palotái és parkjaik, a már említett kölni dóm, a Luther-emkékhelyek: a szülőház Eislebenben és az emlékház Wittenbergben, a Muskauer Park, a Rajna felső szakaszának völgye, és az Elba völgyének drezdai szakasza.

7. Téma: Ausztria és Svájc

- 7.1. Ausztria természeti adottságai és történelme
- 7.2. Ausztria közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 7.3. Ausztria gazdasága és idegenforgalma
- 7.4. Svájc természeti adottságai és történelme
- 7.5. Svájc közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 7.6. Svájc gazdasága és idegenforgalma

7.1. Ausztria természeti adottságai és történelme

Ausztria, Osztrák Köztársaság (német nyelven Republik Österreich, Austria, Республика Австрия). Terület: **83 858 km²**. Népesség: **8 500 000** fő (2015). Főváros: **Bécs**. Közép-Európában fekvő, alpesi és dunai állam. Csehországgal, Szlovákiával, Magyarországgal, Szlovéniával és Olaszországgal, Svájccal és Liechtensteinnel, Németországgal határos. Ausztria a Keleti-Alpok országa. A hegység változatos kőzetekből álló alacsonyabb-magasabb vonulatai az ország területének csaknem kétharmadát foglalják el. Bár a legmagasabb csúcsok abszolút és a vonulatok átlagmagassága sem éri el a szomszédos Svájc értékeit, semmivel sem kevésbé számít „alpesi országnak” Ausztria sem, hiszen természeti képének nagy részét, éghajlatát, vízrajzát a magashegység határozza meg alapvetően, akárcsak a mezőgazdaságét vagy a településszerkezetét. Az ország nyugati és középső részét elfoglaló Alpok vonulatai a Kelet-Alpi-takarórendszer tagjai. Legmagasabb tagjai (Magas Tauern, Grossglockner 3797 m) kristályos kőzetből épülnek föl, amelyek fölül a fiatalabb mészkőrétegek erodálódtak. A kristályos vonulatokat javarészt mészkőből felépülő hegyláncok fogják körül. A vonulatok átlagmagassága keleti irányba, a Duna völgyéig illetve a Bécsi-medencéig fokozatosan csökken, de még a legkeletibb vonulatok is megőrzik magashegységi jellegüket. Az északi Duna-völgy és a Bécsi-medence alacsonyan fekvő vidékek, amelyek az ország fő növénytermesztési vidékei. A cseh és szlovák határ mentén erdővel borított dombvidékek húzódnak. A nyugati és déli hegyvonulatok éghajlata hegyvidéki, sok csapadékkal és alacsonyabb hőmérséklettel, szeszélyes

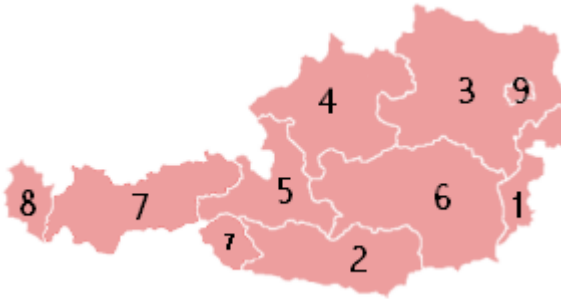
nyári időjárással és a hegyvidékekre jellemző övezetes növénytakaróval illetve klímával. A klíma kelet-északkeleti irányba egyre inkább kontinentális jelleget ölt, jellemzők a meleg nyarak és a csípősen hideg telek, a nagy évi hőingás és egyenetlen csapadékeloszlás. A hegyekből leereszkedő, gleccserek által táplált esetleg karsztforrásokból eredő folyók nagy esésűek, sok zuhataggal tarkítottak. A legnagyobb folyó a Duna, amely az ország északi, alacsony fekvésű részén folyik keresztül, számos vízlépcsővel tarkítva. Sok az állóvíz, amelyek nagy része glaciális eredetű (tengerszemek, morénatavak stb.) A legnagyobb állóvizek (*Boden-tó, Fertő*) az ország határain találhatóak, és több ország osztozik területükön (utóbbi Magyarország, előbbi Németország és Svájc).

Történelem: A jelenlegi Ausztria földje Európa legrégebben lakott területei közé tartozik: már az őskőkorszakban éltek itt emberek. A vaskorból a hallstatti kultúra nyomait fedezték fel. Éltek itt egykor illír és kelta törzsek is. Időszámításunk előtt 15-ben rómaiak foglalták el, Augustus császár légiói a Duna vonaláig jutottak előre. A rómaiak megalapították Noricum provinciát. A népvándorlás hatására az 5. századtól kezdve a medencékben szláv népek telepedtek le, a Keleti-Alpok vidékét pedig germán törzsekszállták meg. Az Alpok nyugati térségében és a Duna mentén bajorok vagy bajuvárok telepedtek meg. Nagy Károly idején az egész területet a Frank Birodalomhoz csatolták. A birodalomban a keleti tartományok őrzésére hozták létre azőrgrófságokat, markokat. Ilyen határvédő grófság volt Marchia Orientalis vagy Ostmark is. A bajorok területe önálló törzsi hercegséggé vált, és a kalandozó magyar seregek támadásainak célpontja. I. (Nagy) Ottó német király Lech-mezei győzelme (955) után szervezték meg az Ostmark határtartományt, Karintia, Stájerország, Krajna örgrófságokat.

996-ban Freisin érsekének ajándékozó levelében említették először Ostarrichi falu nevét (ma Neuhofen). Ennek a kis helységnek az elnevezéséből származott a XI-XII. században a "Land Österreich" megjelölés, amelyet az 1278-tól hat és fél évszázadon át uralkodó Habsburgok is átvettek. Az Osztrák-Magyar Monarchia 1918-as széthullása után született meg az Osztrák Köztársaság, amelyet 1938-ban a hitleri Németország megszüntetett és beolvasztott (Anschluss). Ausztriát a második világháborúban győztes hatalmak négy megszállási övezetre osztották, függetlenségét csak 1955-ben nyerte vissza, örökös semlegességének deklarálása mellett. Bécs felszabadítása után a Vörös Hadsereg tovább nyomult nyugat felé, miközben nyugatról és északról a szövetséges csapatok is behatoltak Ausztriába. Még folytak a harcok, az új ideiglenes kormány újra hatályba helyezte a szövetségi alkotmányt. A második világháború befejeztével a győztes nagyhatalmak csapatai elfoglalták és egy évtizeden át megszállva tartották a négy megszállási övezetre osztott Ausztriát. Ausztriára a háború után nem Németországgal együttműködő, hanem Németország által leigázott államként tekintettek. Ez a magyarázata annak, hogy az ország megtarthatta 1938-as határait, és nem kellett kártérítést sem fizetnie. Egy kommunista irányítású hatalomátvételi kísérlet (Koplenik-puccs) kudarca után 1955-ben a Szovjetunió bejelentette, hogy hajlandó kivonulni, de cserébe meg kell tiltani Ausztriának a Németországgal való gazdasági és politikai egyesülését, és az újra felfegyverzést. Németországot pedig kötelezni kell, hogy lemondjon minden Ausztriát érintő igényéről. Ezzel a nyugati szövetségesek is egyetértettek. 1955. május 15-én Bécsben aláírták az államszerződést, melyben az ország visszakapta szuverenitását. A megszállók kivonulása után Ausztria örökös semlegességét alkotmányban rögzítették. Az államszerződés lehetőséget teremtett arra, hogy Ausztria független, semleges országgént a saját útját járja. A legfontosabb kérdéseket békésen rendezték, igen ritkán sztrájkolnak. 1945–1966 között az Osztrák Néppárt (ÖVP) és az Osztrák Szociáldemokrata Párt (SPÖ) koalíciója vezette az országot. 1955-ben az ENSZ, majd 1960-ban az EFTA tagja lett. 1989-ben Ausztria kérelmezte felvételét az Európai Unióba (EU). 1994-ben a lakosság népszavazással jóváhagyta a csatlakozást. 1995. január 1. óta az EU tagja.

7.2. Ausztria közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Államformája parlamenti demokrácián alapuló **szövetségi köztársaság**. 1920-ban életbe lépett és 1929-ben módosított alkotmányát 1945. május 1-jén állították vissza, azóta több módosítással együtt érvényes. A kilenc szövetségi tartományból álló ország élén a szövetségi elnök áll, akit közvetlenül választanak meg hat évre. A tisztséget 2004. július 7-e óta Heinz Fischer tölti be (elődje Thomas Klestil 1992-től 2004-ig volt hivatalban). Fischert 2010. április 25-én újraválasztották. A kétkamarás törvényhozás alsóháza, a **Nemzeti Tanács** (Nationalrat) 183 tagját titkos és közvetlen szavazással, arányos képviseleti rendszer, tovább a 2007. május 2-án elfogadott választójogi reform alapján öt évre választják, szavazásra azóta minden 16. életévét betöltött osztrák állampolgár jogosult. A reformmal bevezették a levélben szavazás intézményét is. A másik kamara, a **Szövetségi Tanács** (Bundesrat) 62 tagját a tartományi parlamentek (Landtag) tagjai választják, a tartományi lakosság létszámának arányában. A kiemelt jelentőségű események (az elnök beiktatása, hadba lépés) alkalmával együttesen üléselő Nemzeti Tanács és Szövetségi Tanács együtt alkotja a **Szövetségi Gyűlést** (Bundesversammlung). 2013. szeptember 29-én parlamenti választásokat tartottak, amelyen az Osztrák Szociáldemokrata Párt (SPÖ) a szavazatok 27 százalékát (52 mandátum), az Osztrák Néppárt (ÖVP) 24 százalékot (47 mandátum) kapott. A szélsőjobboldali Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) a harmadik helyen végzett 21 százalékkal (40 mandátum), a Zöldek 11 százalékot (24 mandátum), a Stronach Csapata 6 (10 mandátum), a liberális NEOS 5 százalékot (9 mandátum) kapott. Ausztriát **9 szövetségi tartomány** (Bundesland) alkotja. A tartományt a tartományi kormány (Landesregierung) igazgatja, melynek élén a tartományfőnök (Landeshauptmann) áll. Bécsben a tartományfőnök egyben a város polgármestere, a tartományi kormány pedig a városi szenátus. A települések vezetőit polgármesternek nevezik (Bürgermeister).

	Ausztria tartományai	Székhely	Népesség
	Burgenland	Kismarton	280 350
	Karintia (Kärnten)	Klagenfurt	560 753
	Alsó-Ausztria	St. Pölten	1 588 545
	Felső-Ausztria	Linz	1 405 986
	Salzburg	Salzburg	529 085
	Stájerország	Graz	1 203 986
	Tirol	Innsbruck	698 472
	Vorarlberg	Bregenz	364 611
	Bécs (Wien)	Bécs (Wien)	1 660 534

Ausztria tartományai

Ausztriának mérsékelten növekvő a népessége. 1950-ben még 6,9 millióan laktak az országot, 1970-ben már 7,5 millió volt az ausztriaiak száma, húsz évvel később, 1990-ben pedig meghaladta a 8 milliót. Jelenleg Ausztria népességének becsült száma 8,5 millió körül van. A környező országok többségével ellentétben, Ausztriában a népességnövekedés bár alacsony, de továbbra is pozitív: 0,23%. A második világháborút követően Ausztria lakossága egyre inkább

urbanizálódott, s a népesség egynegyede a fővárosban, Bécsben él. A lakosság 66%-a él városokban (2003). Legnépesebb települések: **Bécs, Graz, Linz, Salzburg, és Innsbruck**.

Népcsoportok: osztrák 91%, szerb 2%, horvát 1% (közülük burgenlandi őshonos 40 000 fő), török 1%, német 1%, szlovén 1%, egyéb 3% (közülük magyar 25 000 fő, ebből Burgenlandban 6000 fő)

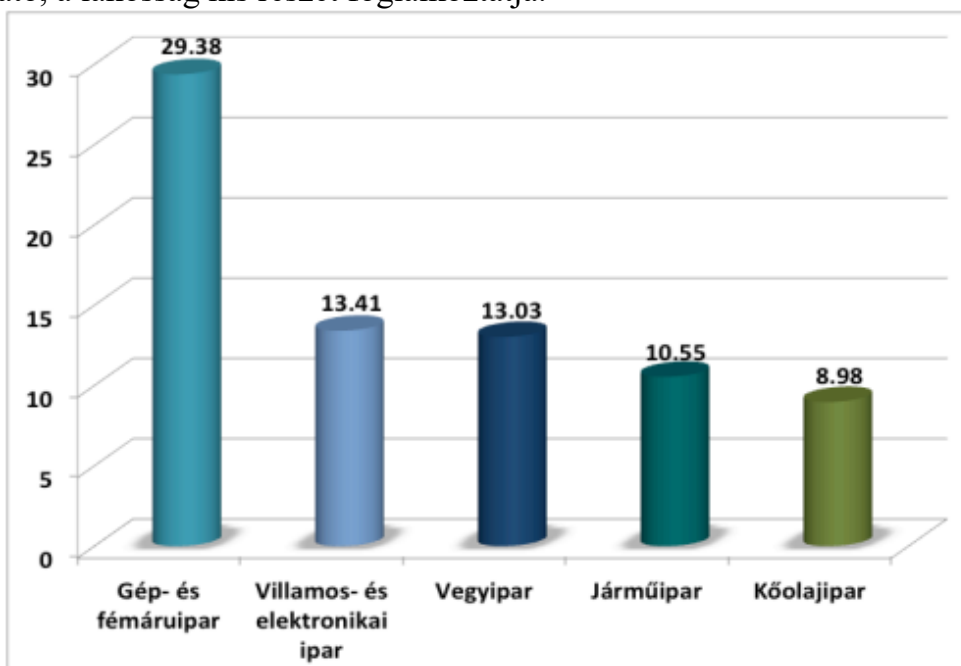
Az ország hivatalos nyelve a német. 2001-ben a népesség 88,6%-a vallotta magát német anyanyelvűnek. Regionális szinten (Karintiában és Stájerországban) a szlovén, valamint (Burgenlandban) települési szinten a magyar és a horvát számít hivatalos nyelvnek. A Bécsben élő csehek és szlovákok is elismert történelmi kisebbségnek számítanak. Az osztrákok döntő többsége római katolikus vallású (78%), de vannak kisebb protestáns (főleg evangélikus) közösségek szerte az országban (5%). A bevándorlók közül a törökök és a bosnyákok többnyire iszlám vallásúak. A szerbek a kereszténység keleti formáját követik, azaz a szerb ortodox egyházhoz tartoznak.

7.3. Ausztria gazdasága és idegenforgalma

Főbb mutatók: Az egy főre jutó GDP 2012-ben vásárlóerő-paritáson **43 100** dollár. Infláció 2,6 % (2012) Munkanélküliség: 4,4 % (2012, OECD). Ausztria ipari ország. A hűvös és csapadékos Alpok magasabban fekvő területeit az erdőgazdálkodás, a havasi pásztorkodás és a turizmus hasznosítja, míg a védett völgyekben a zöldmező-gazdálkodás és a könnyűipar honosodott meg.

Ausztria gazdasága alapvetően földrajzi helyzetére, természeti adottságaira és történelmi emlékeire, kulturális értékeire épül. Ebből az aspektusból élénk külkapcsolatait kell kiemelni, bár hozzá kell tenni, hogy a legfontosabb kereskedelmi partnerrel, Németországgal az export-import több mint felét bonyolítja le. Az ország legfontosabb és legnagyobb jövedelmet hozó ágazata az **idegenforgalom**, amely az Alpok természeti szépségeire és az alpesi sportlehetőségekre, valamint a nagyobb városok (elsősorban Bécs, **Salzburg és Innsbruck**) történelmi nevezetességeire, műemlékeire és gazdag kulturális életére, hagyományaira támaszkodik. Az országban bányászott kevés ásványi nyersanyag ellenére az ipar fejlett és viszonylag sokoldalú. A vasgyártás hatékonyságára jellemző, hogy az évi nyersvas- és nyersacél-termelés közel felét képes exportálni az ország. Az olcsó vízenergiára fejlett **alumínium-kohászat** települt, jelentős továbbá az ország vegyipara (műanyagipar) valamint a villamos berendezések gyártása. A legfontosabb ipari központok egyben a legnagyobb városok is: Bécs, Graz (faipar), Linz, Salzburg (optikai ipar), Innsbruck. Nagy múltú a kőszénbányászata (Halstatt, Salzburg), jelentős a magnezit-, ólom-, cink-, antimon- és rézérc kitermelése. A villamosenergia 70 százalékát vízerőművek szolgáltatják, szénhidrogénekből és szénből behozatalra szorul. A gazdaságot a nehézipar túlsúlya (vaskohászat, fémfeldolgozás, gépgyártás, vegyipar) jellemzi. Jelentős a fa- és papíripar. Fejlett, belterjes, 90 %-ban önellátó mezőgazdasága a lakosság kis részét foglalkoztatja. A magasabb hegyi régiókban a havasi pásztorkodás, erdőgazdálkodás (az ország területének kb. 40 százaléka erdő) jellemző. Növénytermesztés (búza, takarmány, cukorrépa), helyenként szőlőtermesztés és állattenyésztés (szarvasmarha, sertés) folyik. 1978-ban a parlament megtiltotta a nukleáris energia használatát, 50,5%-49,5% szavazati aránnyal, így Ausztria elektromosságának több mint felét vízerőművek állítják elő. Szél, nap és biomassza erőművek együttes használatával az ország energia szükségletének 62,89%-a megújuló energiaforrásokból származik. 2013-ban több, mint 760 szélerőmű üzemel az országban, amely közel 800.000 háztartás ellátást biztosítja. 2012-ben az előállított áram 20 %-a, 2013-ban pedig 30 %-ban a szélerőművekből fog származni. A tartományok közül Burgenland 2013-ban saját áram igényét teljesen szélerőművekből származó energiából tudja fedezni, sőt év végétől azt exportálni is tudja majd. Ausztria 2020-ig 45%-ra akarja növelni a megújuló energiaforrások használatát, valamint

legalább 400 000 háztartás szükségletét megújuló energiaforrásokkal biztosítani. Ausztriában – Bécsset is beleértve – 9 tartomány található, ezek gazdasága némiképp eltér egymástól. A fejlett iparral rendelkező ország termékeit elsősorban a főváros környéke, Alsó- és Felső-Ausztria (nehézipar) valamint Stájerország illetve Karintia (könnyűipar) állítja elő. A szántóföldi növénytermesztés fő színtere elsősorban Burgenland, továbbá Felső- és Alsó-Ausztria, ezeken a területeken, különösen Burgenlandon virágzik a szőlő- és bortermesztés. Az ország legfontosabb gazdasági ágazatában, az idegenforgalomban valamennyi tartomány részt vesz, ugyanakkor Bécs, Salzburg, Tirol és Vorarlberg idegenforgalma kiemelkedőnek számít. Sokoldalú és önálló mezőgazdaság, valamint fejlett étkezési kultúra jellemzi Ausztriát. A mezőgazdaság belterjes, 90%-ban önellátó, a lakosság kis részét foglalkoztatja.

Osztrák iparágazatok termelési értéke milliárd euróban (2010, WKO)

A fejlett piactudományú Ausztriában magas az éltszínvonal. Az osztrák gazdaságot szoros szálak kapcsolják össze az Európai Unióval, ezen belül főképp Németországgal. Ausztria a világelsők között van az idegenforgalmi bevételeit tekintve. A kelet-európai nyitás nyomán az ország addigi földrajzilag peremhelyzetéből egy újonnan létrejövő gazdasági térség középpontjába került. A kelet-európai országok jelentős gazdasági partnereivé váltak, ahol az osztrák termékek újabb felvevő piacokat találtak. A közép-európai régió országai közül Ausztria mind exportban, mind pedig importban Magyarországgal bonyolítja le a legnagyobb forgalmat. A 2008 utolsó negyedében kezdődött válság Ausztriát is érintette, a közép- és kelet-európai függősége miatt komoly veszteségeket elszenvedő bankszektort állami támogatással stabilizálták. A bruttó hazai termék 2009-ben 3,5 százalékkal csökkent, a következő években már növekedés volt tapasztalható, 2012-ben 0,8 százalékos volt.

Az ország kulturális színvonala, fejlett infrastruktúrája az idegenforgalom alapja. Műemlékei, természeti szépségei, gyógyfürdői és sítérületei egyaránt vonzzák a kirándulókat. Mindezek évről évre biztosítják az idegenforgalomból származó magas bevételt. Idegenforgalmi bevételeit tekintve a világelsők között van. 1999-ben 17,6 millió külföldi kereste fel az országot, ennek fele Németországból érkezett. Legfontosabb célterületei: **Tirol, Vorarlberg, Salzburg és Bécs**. Legfontosabb idegenforgalmi központ Bécs mellett Salzburg (Mozart szülőhelye, zenei fesztivál, barokk város) továbbá Tirol fővárosa Innsbruck, valamint jelentős még Graz idegenforgalma is. Az azonos nevű tó partján fekvő Hallstatt városka vaskori kultúrájáról, sóbányájáról és gyönyörű fekvéséről híres. Schladming sörgyáráról és a Dachstein valamint az Alacsony-Tauern sítérségeinek központjaként érdemel említést. Az egyik leghíresebb magashegyi üdülőhely Heiligenblut falucska vagy a Ziller-

völgyi-Alpokban található Mayrhofen. Mariazell nemzetközileg ismert zarándokhely, de évről évre rengetegen keresik föl a Melki apátságot is.

Ausztria fővárosa, az agglomerációval együtt több mint 2 millió lakosú Bécs az ország legnagyobb települése, gazdasági, politikai és kulturális központja. A város funkcióit és szerepkörét tekintve alapvetően meghatározó az országban, de politikai (európai intézmények), kulturális (nemzetközi fesztiválok, zenei élet stb.), közlekedési (nemzetközi repülőtér, vasúti és autópálya-csomópont) valamint idegenforgalmi szerepkörét (világhírű műemlékek, Schönbrunni kastély, Stephanskirche, Grinzing, bevásárlónegyed stb.) tekintve messze túlmutat Ausztrián.

7.4. Svájc természeti adottságai és történelme

Svájc, Svájci Államszövetség (néha Svájci Konföderáció, tükörfordításban Svájci Esküszövetség, Швейцария). Terület: **41 284 km²**, Néesség: **7,9 millió** (2015, forrás: OECD), Főváros: **Bern**. Tengeri kijárással nem rendelkező, kantonokból (tartományokból) álló szövetségi köztársaság Közép-Európában. Szomszédai Németország, Franciaország, Olaszország, Ausztria és Liechtenstein. Erős hagyományai vannak a politikai és katonai semlegesség terén, de a nemzetközi együttműködés terén is, mivel számos nemzetközi szervezet székhelye. Gazdasági kapcsolatban áll Liechtensteinnel, továbbá közös valutát (svájci frank) is használ vele. Az ország domborzatilag tagolt. Három nagyobb tájegységből áll: az **Alpok**, **Jura-hegység** és a **Svájci-medence**. Az Alpokban van a forrása számos európai folyamnak, köztük a Rajna, a Rhone, az Inn, az Aare és a Ticino folyónak, amelyek a Genfi-tó, Zürichi-tó, Bodentó, Neuchateli-tó vizét is táplálják. Svájcban 1484 tó található. Az északi, sűrűbben lakott országrész nyitottabb, de még így is meglehetősen hegyes-völgyes, az északnyugaton elterülő Jura-hegység mészkővonulataival. Svájc klímája általában mérsékelt, helyenként nagy ingadozásokat mutatva, a magashegységi zord klímától a Svájc déli csücskénél előforduló kellemes mediterrán éghajlatig.

A mai Svájc területét a vaskor óta kelta törzsek népesítették be. A mai Neuchâtel kantonban fekvő La Tène mellett tárták a La-Tène-kultúra névadó leleteit. A rómaiak i. e. 58 (Iulius Caesar gall háborúi) és Augustus uralkodásának vége (i. sz. 14) között fokozatosan uralmuk alá hajtották a területet, amelynek keleti részét Raetia, nyugati részét kezdetben Gallia, később nagyrészt Germania Superior provinciákba tagozták be; Ticino a Pón túli Gallia, majd Itália része lett. Több helyen virágzó városokat alapítottak, emellett régi kelta települések is felvirágoztak. Előbbiek közé tartoztak Julia Equestris (Nyon) és Forum Claudii Vallensium (Martigny), utóbbiak közé a korábbi helvét főváros, Aventicum (Avenches) és Lousonna (Lausanne). A hágók már ekkor fontos szerepet játszottak: a Splügen- és a Szent Bernát-hágón haladt át az Itália és Nyugat-Germánia közötti kereskedelem jelentős része. A népvándorlás korában Svájc területére is új népek érkeztek: a 3. században Észak-, Kelet- és Közép-Svájcba a germán alemannok, Nyugat-Svájcba a frankok és a burgundok érkeztek. A romanizált őslakók – a rétoromán néptörödéket kivéve, amelynek tagjai a Graubünden zárt völgyeiben élnek – Észak-, Közép- és Kelet-Svájcban átvették a bevándorlók nyelvét. Nyugaton, csakúgy, mint Galliában, a lakosság nem vette át a germán bevándorlók nyelvét, helyette fokozatosan a latin nyelvből francia dialektusok alakultak ki. Ticino területének lakossága a kora középkor során fenntartotta szoros kapcsolatát Itáliával és így itt is az olasz nyelv használata vált általánossá. Nagy Károly idején Svájc területének nagy része a frank birodalomhoz tartozott (6–9. század). Ekkor terjedt el a lakosság körében a keresztény vallás. A frank birodalom felbomlása után a mai Svájc területének keleti, németül beszélő része a Német-Római Birodalomhoz, a nyugati része Burgundiához került. A későbbi svájci állam magva a német nyelvű területen alakult ki. A 13. századtól a központi hatalom gyengülésével helyi nemes családok, többek között a Habsburgok (akik ekkor főleg ezen a területen rendelkeztek

birtokokkal), megpróbálták korlátozni ezeket a kiváltságokat. A völgyek és a városok változó összetételű átmeneti szövetségeket kötöttek érdekeik védelmére. Az 1315-ös morgarteni csatában az öskantonok, amelyek a Wittelsbachok oldalára álltak a német királyi címért folytatott harcban, legyőzték a Habsburgok hadseregét, megújították és szorosabbra fűzték szövetségüket. A 14. század során további völgyközösségek és városok is csatlakoztak, részben szabad akaratukból, részben meghódításuk után (Zug). A század közepére létrejött a nyolctagú „Régi Szövetség”, majd 1513-ig több lépésben 13 tagúvá bővült. A korabeli svájci szövetséget szokás Esküszövetségnek is nevezni. Ekkortól 16. század elejéig, amíg a reformáció meg nem osztotta a szövetséget, az intenzív katonai, diplomácia és kereskedelmi expanzió korszaka következett. Északon és keleten elsősorban Zürich, Luzern és Schwyz terjesztette ki befolyási övezetét, nyugaton főként Bern, kisebb részben Fribourg és a társult (a szövetségbe be nem lépett, de együttműködő) Wallis hódította meg újabb területeket. Dél felé, a Milánói Hercegség ellenében Uri és Obwalden terjeszkedett, meghódítva a mai Ticino területét. A 15. századtól a meghódított területek nem váltak a szövetség tagjává, hanem a hódító kanton(ok) alávetett területeivé váltak, a kantonok száma évszázadokig nem változott. A szövetség gazdasága az Alpokon áthaladó észak-déli kereskedelmen, a városok iparán, valamint elsősorban a belső területeken állattenyésztésen alapult. Ehhez járult hozzá a zsoldosok közvetítéséből befolyó pénz, ami a kantonok vezetőit gazdagította és számos belső konfliktus forrásává vált. A 14-16. században a **svájci gyalogság** Európa-szerte a legkiválóbb egységek közé számított, és elősegítette a lendületes expanziót. Az Alpok túlnépesedett völgyeiben a katonáskodás volt sokaknak az egyetlen lehetőség a megélhetésre, és őket külföldi uralkodók szívesen állították szolgálatukba. Ez ahhoz vezetett, hogy egyre gyakrabban álltak szemben egymással svájciak az európai csatákban. A 15. század végén fellángoló Itáliai háborúban egyaránt szolgáltak svájciak a pápa, a milánói herceg és a francia király seregében. A szövetség korántsem működött egységes államként. A 14. századi „Régi Szövetség” 2-5 kantonra tömörítő szövetségek hálóját jelentette, az első állandó központi szervezet, a Tagsatzung, a közösen birtokolt alávetett területek igazgatására jött létre, és minden kanton egyenlő szavazattal rendelkezett benne. A szorosan vett tagok, a kantonok mellett társult államok is együttműködtek a szövetséggel. Ezek közé tartozott többek között a Sankt Gallen-i bencés apátság, Wallis és Graubünden völgyeinek közösségei, valamint több más város mellett Biel, Mulhouse és Genf is. A svájci reformáció **Zwingli** fellépésével kezdődött az 1520-as években. Ő Luther Márton tanai alapján, de azoktól eltérve dolgozta ki saját tanítását, és egyházi reformok mellett a svájci esküszövetség megreformálására is törekedett. A laza szövetség helyett a két erős város, Zürich és Bern, vezetésével egy erősebben központosított államot képzelt el, ami a közép-svájci vidéki kantonoknak és több kisebb városnak nem tetszett – befolyásuk és önállóságuk elvesztésétől tartva tömörültek már 1524-ben, mielőtt akár Zürich, akár Bern Zwingli mellé állt volna, szövetségbe az új tanok terjedésének megakadályozására. Zwingli 1531-es halálát követően **Heinrich Bullinger** vette át a svájci reformáció vezetését, ő szervezte meg a svájci református egyházat. 1536-ban Genfben költözött Kálvin János, és a francia nyelvű reformáció központjává tette a várost. A két teológiai irányzat megegyezett az 1562-ben született Confessio Helvetica posterior tanaiban, így a svájci reformáció ekkortól egységesen a kálvini reformációval azonos hitelveket hirdetett – különbözött viszont a lutheri evangélikus kereszténység tanításaitól. Az 1648-as vesztfáliai békében az európai államok elismerték Svájc és Hollandia semlegességét és a Habsburg Birodalomtól való függetlenségét. 1798-ban a francia forradalomhadserege leigázta Svájcot és létrehozta a **Helvét Köztársaságot**. A bécsi kongresszus 1815-ben visszaállította Svájc függetlenségét. Svájc szövetségi alkotmányát 1848-ban fogadták el, és jelentős mértékben módosították 1874-ben. Szövetségi hatáskörbe utalták a honvédelem, a kereskedelem és a jogi szabályozás kérdéseit. Azóta folytonos politikai, gazdasági és szociális

javulás jellemzi Svájcot. Svájcot külpolitikai semlegességéről ismerjük. Ezt az is mutatja, hogy egyik világháborúban sem vett részt. Az ország 2002-ben lett az ENSZ tagja.

7.5. Svájc közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Svájc szövetségi köztársaság, vagyis teljes nevével ellentétben ma már föderáció. Kantonok alkotják. Az alkotmány módosítása kizárólagosan csak népszavazás útján történhet meg. A svájci félig-közvetlen demokrácia alapelve, hogy a hatalom a néptől származik. Ez azt is jelenti, hogy a nép fenntartja magának a két alapvető jogot, a szavazatit és a választásit. A kormányok, és a törvényhozók feladatát nem a hatalom gyakorlójaként határozza meg, hanem a közügyek működtetőjeként. Ők a közösséget a nép alkalmazottjaiként szolgálják, hogy ezzel is könnyítsék azok minden napi munkáját. Az 1999. Évi alkotmány szerint a kantonokat mindazok a hatáskörök megilletik, amelyeket nem utaltak tételesen a szövetség hatáskörébe. A kétkamarás svájci parlament – a **Szövetségi Gyűlés** – a legfőbb államhatalmi szerv. Az egyik kamara az Államtanács 46 tagját minden kantonban közvetlenül választják, míg a másik kamarát a 200 tagú Nemzeti Tanácsot arányos képviseleti rendszerben, közvetlenül választják. Így érvényesülnek a konszociális demokrácia térségi és nemzeti (etnikai) alapelvei. Mindkét ház képviselőinek mandátuma 4 évre szól. A Parlament mindkét házának, a **Svájci Államtanácsnak** és a **Svájci Nemzeti Tanácsnak** azonos jogköre van minden tekintetben, beleértve a jogalkotást. Svájcban a népszavazás a félig közvetlen demokrácia alapintézménye a főhatalom gyakran alkalmazott eszköze. Fő végrehajtó testület a **Szövetségi Tanács**, mely hét tagot számlál. Tagjait a jelentősebb politikai pártok adják, ami megfelel a politikai ideológián alapuló konszociális demokrácia alapelveinek. Bár az alkotmány szerint a Szövetségi Gyűlés választja és felügyeli a Tanács tagjait, fokozatosan a Tanácshoz került a törvényhozói folyamat irányítása, illetve a szövetségi törvények végrehajtása. A Svájci Konföderáció elnökét a Tanács tagjai közül választják. Megbízása egy évre szól, reprezentatív funkciót lát el. A **Szövetségi Legfelsőbb Bíróságok** feladata a kantonok bíróságai által hozott ítéletek és a szövetségi közigazgatási szervek igazgatási rendelkezéseinek felülvizsgálata. A bírákat a Szövetségi Gyűlés választja 6 évre. 1959 óta a négy nagy párt a „mágikus formula” szerint képviselteti magát a Szövetségi Tanácsban: 2 főt adnak a kereszténydemokraták (CVP/PDC, Christliche Volkspartei), 2 főt a szociáldemokraták (SPS/PSS, Sozialdemokratische Partei der Schweiz), 2 főt a szabad demokraták (FDP/PRD, Freisinnig-Demokratische Partei), egyet pedig a néppártiak (SVP/UDC, Schweizerische Volkspartei). Ezt a hagyományos elosztást azonban semmilyen törvény nem írja elő.

Svájc több nagy európai hatalom közötti ütközőállam szerepét töltötte be, ami nagyban befolyásolta az ország nyelvét és kultúráját. Svájcban négy hivatalos nyelve van: a német (64%; sárga) északon és az ország közepén, a francia (19%; lila) nyugaton, az olasz (8%; zöld) délen, és végül a latin nyelvcsaláddhoz tartozó romans (rétoromán), amit egy apró kisebbség beszél (<1%; vörös) a délkeleti Graubünden kantonban. A Svájcban beszélt francia nyelv némileg különbözik a hivatalos franciaországi francia nyelvtől, azonban megegyezik a francia Felső-Szavoja (Haute-Savoie) kerület egyes részein beszélttel. A legnagyobb vallási felekezet, a római katolikus, a lakosság mintegy 42%-a. Különböző protestáns felekezetekhez tartozik a lakosság mintegy 33%-a (lásd még: Református egyházak, Kálvin, kálvinizmus, Ulrich Zwingli). A bevándorlók meghonosították az iszlám (4,5%) és az ortodox felekezeteket (2%) mint számottevő kisebbségi vallásokat. Jelen vannak zsidó, buddhista, hindi és keresztény egyházak egyéb vallási közösségei is, egyenként 1%-nál kisebb részarányal. A lakosság fennmaradó része (kb. 11%) még kisebb vallási kisebbségekhez tartozik, vagy nem híve egyetlen felekezetnek sem. A népesség eloszlása egyenlőtlen. Átlagos sűrűsége 98/km², de ha a megművelt területre vonatkoztatjuk, 127/km². Legsűrűbben lakott Zürich kanton (népsűrűsége

357), leggyéribben Graubünden (18) és Uri (21). Az állandó települések 2000 m magasságig hatolnak fel. A települések falvak, városok és szétszórta havasi telepek.

7.6. Svájc gazdasága, idegenforgalom

Svájc virágzó és stabil modern piacgazdaság, az egy főre eső GDP meghaladja a nagy nyugat-európai gazdaságokét. A svájci gazdaság egyike Európa legfejlettebb és legstabilabb gazdaságainak. A Világgazdasági Fórum 2009–2010-es listája szerint a világ legversenyképesebb országa. Svájcnak ma is jelentős jövedelmet hoz a több évszázados hagyományokon alapuló **bankrendszer**, amely a biztosítási üzletágban is jelentős eredményekkel dicsekedhet. A banktitok szentsége eltette egészen a legutóbbi időkig, amikor is kénytelen volt az EU és az USA nyomására ezen lazítani. Nemritkán háborúban egymással szemben álló államok is itt tudták biztonságban értékeiket. Sokáig a kisemberek és a nagyiparosok adó elől eltitkolt jövedelmei is itt kötöttek ki. Svájc továbbra is „menedékhely” a befektetők számára, a banktitok viszonylag szigorú védelme és a svájci frank hosszútávú értékállósága miatt.

Az ország mezőgazdaságában az állattenyésztés vezet. A szarvasmarhát elsősorban tejéért tartják. Az állatokat télen istállókban - a hegyi réteken nyáron lekaszált és megszártott - szénával, száraz takarmánnyal etetik. Tavasszal felhajtják őket a havasi legelőkre, ahol a friss hegyi fűvet legelik. Ősszel visszatérnek az istállókba. Az állattenyésztésnek ezt a módját havasi pásztorkodásnak vagy más néven **alpesi tehenészetnek** is nevezik. A szarvasmarhacsordák nagyságát nem a havasi rétek mérete, hanem a kaszálókon összegyűjthető takarmány mennyisége szabja meg. A szénát ezért a legmeredekebb hegyi lejtőkről is begyűjtik. Az állattartás gazdasági nehézségei miatt egyre több parasztság szűnik meg. Ez nem csak gazdasági hanem természeti veszélyekkel is jár. Ha nem kaszálják, legeltetik a fűtakarót, akkor megnő a lavinaveszély, s pusztul a talaj is. Ugyanakkor a legelők, a pásztorkunyhók látványa hozzátartozik az alpesi táj képéhez. A természetvédelem és az idegenforgalom közös érdeke a havasi pásztorkodás fenntartása. Az európai államok között Svájc a **gyümölcstermesztésben** tűnik ki.

A svájci gazdaság húzóerejét a magas hozzáadott értéket adó ágazatok (vegyipar, gépipar, precíziós műszeripar, óraipar) és a pénzügyi intézmények (bankok, betét- és alapkezelők, valamint biztosító társaságok) adják. A legfontosabb ipari szektor az óragyártás, a gépgyártás és a textilipar. Jelentős az orvosi műszerek gyártása, és nagyon fontos a gyógyszeripar. A két legnagyobb gyógyszergyártással foglalkozó cég a **Novartis** és a **Roche**.

		2009	2010	2011	2012
GDP (folyó áron)	Mrd EUR	367,1	416,0	475,6	491,9
GDP növekedés (reál)	%	-1,9	3,0	1,9	1,0
Egy főre jutó GDP (folyó áron)	EUR/fő	47 200	52 900	59 800	61 500
Infláció (fogyasztói árindex)	%	-0,7	0,6	0,1	-0,7
Munkanélküliségi ráta	%	3,7	3,5	2,8	2,9
Költségvetés egyenlege	GDP %-a	0,5	0,2	0,3	0,3
Államadósság (év végi)	GDP %-a	37,7	36,3	35,5	35,3
Folyó fizetési mérleg egyenlege	Mrd EUR	38,7	59,4	39,9	66,7
Árfolyam (rögzített árfolyam)	CHF/EUR	1,5101	1,3805	1,2336	1,2053

Svájc főbb gazdasági mutatói 2009-2012 között (forrás, Svájci Statisztikai Hivatal, IMF)

Az egész ország idegenforgalmi terület. A főidény májustól októberig tart. Szállodaipara világhírű. Svájcban átlagosan másfélszer annyi külföldi fordul meg évente, mint amennyien az országot lakják.

8.Téma: A Benelux államok

- 8.1. A Benelux államok történelmi háttere
- 8.2. Belgium általános jellemzése
- 8.3. Hollandia általános jellemzése
- 8.4. Luxemburg általános jellemzése

8.1. A Benelux államok történelmi háttere

A Benelux államok kifejezés egy nyugat-európai államcsoportot jelöl. Belgium, Hollandia (hollandul Nederland) és Luxemburg (Be-Ne-Lux) nevének rövidítéséből alakult ki. A 20. század közepétől egyre szorosabbá vált a három állam kapcsolata. 1947-ben a Belga Királyság, a Holland Királyság és aLuxemburgi Nagyhercegség megkötötte a Benelux-szerződést, amelyet sokan az Európai Unió előfutárának tekintenek. A három ország még a második világháború során határozta el a Benelux Unió felállítását, de a háború hátráltatta a terv részletes kidolgozását és véghez vitelét. 1944. szeptember 5-én az emigrációs kormányok Londonban vámszerződést írtak alá (London Customs Convention), de csak a második világháború után jött létre a gazdasági és Benelux vámunió. 1948. január 1-jén lépett életbe a szerződés, Brüsszel székhellyel. 1949-ben a három állam együtt lépett be a NATO-ba, 1951-ben az Európai Szén- és Acélközösség alapító tagjai voltak, majd 1958-ban szintén együtt csatlakoztak az Európai Gazdasági Közösséghez. 1958-ban a hágai szerződéssel létrejött a Benelux Gazdasági Unió, amely garantálta az áruk, a tőke, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlását a három tagállam között. 1960-ban egységes útlevelet vezettek be. A Benelux államok mindegyike kis területű, de sűrűn lakott. Iparuk és kereskedelmük nagy múltra tekinthet vissza, igen korán bekapcsolódtak a világkereskedelembé, és hamar megindult az iparosodás a területükön. A három ország *rendkívül előnyös földrajzi helyzete* a múltban igen fontos volt a gazdasági fejlődés szempontjából, és jelenleg is az. Itt éri el az Északi-tengert a Rajna, amely Európa legfontosabb, legforgalmasabb belvízi hajózási útvonala. Mind Hollandia, mind Belgium rendelkezik fontos kikötővárosokkal, amelyek az átmenő forgalom, és a kereskedelem miatt nagy gazdasági hasznot hajtanak: Hollandiában Rotterdam, Belgiumban Antwerpen a legfontosabb. A 20. század közepére nyilvánvalóvá vált, hogy nyersanyagszegénységük és szűk belső piacuk miatt a három ország egyike sem tudna megfelelően fejlődni, ezért össze kell fogniuk. Mindezek mellett a specializált gazdaságuk és a kiterjedt nemzetközi kereskedelmi kapcsolataik is nemzetközi integrációra ösztönözte őket. Belgium, Hollandia (Nederland) és Luxemburg már a II. világháború alatt (1944-ben Londonban) megegyezett egy háború utáni együttműködésről. Ennek részeként a második világháború után (1948–1960) megszüntették az egymás között a vámokat, szabaddá tették az áru, a munkaerő és a tőke mozgását. A Benelux Gazdasági Unió tehát a mára kiteljesedett Európai Unió előfutára. A Benelux államok alapító tagjai voltak 1951-ben az Európai Szén- és Acélközösségnek (más néven Montánuniónak), majd az 1957-ben Európai Gazdasági Közösségnek is. Erre is visszavezethető, hogy több integrációs intézmény központja is valamelyik Benelux állam területén található.

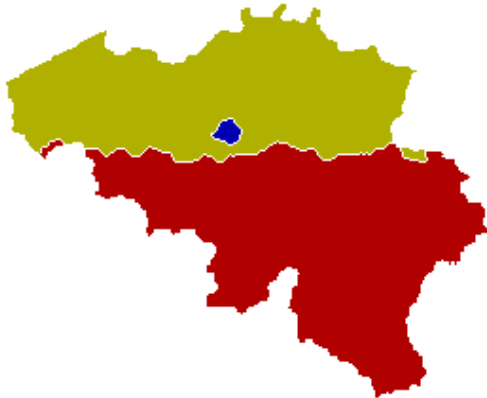
8.2. Belgium általános jellemzése

Belgium, hivatalos nevén a Belga Királyság (Belgium, Королівство Бельгія). Terület: **30 518 km²**. Népesség: **11 200 000 fő** (2015). Főváros: **Brüsszel**. Belgium Nyugat-Európában fekszik az Északi- tenger partján, szárazföldi határai: nyugaton Franciaország, délkeleten

Luxemburg, keleten Németország és Hollandia. Az ország területe három fő földrajzi tájegységre oszlik: a tengerparti sík vidék észak-nyugaton, a központi plató, és az Ardennek felvidék az északkeleti részen. Legmagasabb pontja a Signal de Botrange (694 m), legalacsonyabb pontja az Északi-tenger (0 m). Klímája mérsékelt óceáni, nagy csapadékmennyiséggel minden évszakban. Belgium összes vízfolyása az Északi-tengerbe ömlik. Belgium leghosszabb folyói: *Schelde és Maas*.

Julius Caesar i.e. 57-ben hódította meg Belgium mai területét, mely i.u. IV-V. században a frank királyság központi magva lett. A frank birodalom bukásakor önálló hercegségekre esett szét, melyeknek történelme összeolvadt Németalföld történelmével. 1516-1713-ig az ország a Spanyol Németalföld része lett, majd az 1714-es rastatti béke után a Habsburgokhoz került, akik 1794-ben a fleurusi vereséggel végképp elveszítették és Franciaországnak engedték át az országot. Az 1815-ös bécsi kongresszus egyesítette Belgiumot Hollandiával I. Vilmos jogara alatt, ez volt az *Egyesült Németalföldi Királyság*. 1830. november 18-án a belga Nemzeti Kongresszus kimondta az ország függetlenségét, amelyet 1830. november 20-án a londoni konferencia is elismert. 1831. június 4-én Lipót szász-koburgi herceget választották királlyá. 1884-ben II. Lipót uralkodása alatt Belgium 2380 ezer négyzetkilométer területet szerzett meg Közép-Afrikában. Az első világháborúban I. Albert uralkodása alatt a német csapatok megszállták az országot, a háborút lezáró versailles-i békeszerződésben határozták meg az ország jelenlegi határait. A II. világháború idején Belgium ismét német megszállás alá került, 1944-ben szabadították fel. 1944-ben Belgium Hollandiával és Luxemburggal elhatározta a Benelux- vámunió létrehozását, mely 1948. január 1-jén lépett életbe. 1949-ben Belgium alapító tagja volt az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO). 1951-ben trónra lépett I. Balduin, miután apja III. Lipót lemondott a trónról fia javára, ugyanis 1940-ben ellenállás nélkül átengedte a német tankokat Belgium területén, ezért személyét sok kritika érte. 1960-ban az Eyskens-kormány függetlenséget ígért a kongói népnek, ezzel megszűnt Belga-Kongó. Belgiumban a nyelvi probléma szembeállítja a francia nyelvű vallonokat a flamandokkal, mindkét közösség magának igényli a vallon többségű, de flamand közegbe ágyazott Brüsszelt. 1993. július 31-én meghalt I. Balduin. A királyi trón öccsére, Albert hercegre szállt, aki II. Albert néven uralkodott 2013. július 21-ig, amikor lemondott a trónról fia, Fülöp herceg javára. Ezen a napon *Fülöp* belga király letette a hivatalos esküt a parlament előtt. 1831. évi alkotmány értelmében Belgium öröklődő, *alkotmányos monarchia*. Az 1970, 1980, 1988/89-es alkotmánymódosítás három kulturális közösséget ismer el (flamand, vallon és német nyelvű) és három régiót (Flandria, Vallónia és Brüsszel főváros), amelyeket Tanáccsal és végrehajtó szervekkel ruházott fel. Az 1993. évi alkotmánymódosítás kimondta, hogy "Belgium szövetségi állam, amely közösségekből áll és közigazgatásilag tíz tartományra oszlik, északon öt flamand, délen öt francia tartomány van, Brüsszel viszont kétnyelvű. Brüsszel bizonyos értelemben Nyugat-Európa fővárosa is, mivel székhelye az Európai Bizottságnak, az Európai Unió Tanácsának, a NATO Titkárságának és európai főparancsnokságának, helyet ad az Európai Parlament üléseinek. Államfő: Az uralkodó jogai korlátozottak - megkoronázásakor esküt tesz az alkotmányra -, a kormányzásba még protokolláris jellegű beleszólása sincs, viszont forma szerint nemcsak a miniszterelnököt nevezi ki és menti fel, hanem a legkisebb város polgármesterét is. 1983. augusztus 9. óta az uralkodó II. Albert király, a trónörökös Fülöp herceg. 2013. július 3-án bejelentette, hogy hajlott kora és egészségügyi gondjai miatt 2013. július 21-én lemond a trónról Fülöp herceg javára. A kötelező választójoggal rendelkező, 18 évnél idősebb állampolgárok négy évre közvetlenül választják a képviselőház 150 tagját, és a szenátus 71 tagjából negyvenet. 21 főt jelölhetnek a közösségek, 10 főt a vallon, 10 főt a flamand és egy főt a német közösség tanácsa. Tíz szenátort kooptálnak az előzőekből és egyet jelölhet a király. A két ház közötti feladatmegosztás eltér a többi európai államtól. A szövetségi államban 1995. május 21-én volt az első törvényhozási választás, amelynek alkalmával a vallon és a

flamand régiók parlamentjét is közvetlenül választották meg. A pártszerkezet jellemzője, hogy minden nagyobb párt külön szervezetként él Flandriában és Vallóniában, szervezeti kapcsolat nincs is, csak a felfogások alapján közelség. Mindkét tartományban működnek kisebb súlyú, nemzeti pártok is. Legutóbb 2014. május 25-én tartottak parlamenti választásokat, amelyen a flamand nacionalista Új Flamand Szövetség (N-VA) 34 helyet szerzett meg a 150 tagú képviselőházban. A szocialisták 25, a Kereszténydemokrata Flamand Párt (CD&V) 18, a Flamand Liberálisok és Demokraták (Open VLD) 14, a flamand szocialisták 12, a Groen! 6, a vallon Humanista Demokratikus Centrum (cdH) 9, a Munkáspárt 2, a Flamand Érdek 3, az Ecolo pedig 6 helyhez jutottak.

**Belgium régiói (Északon Flandria,
Délén Vallónia)**

1993 óta Belgium aszimmetrikus szövetségi alkotmányos monarchia. Ez azt jelenti, hogy az ország területi alapon és nyelvi-kulturális alapon 3-3 egységre oszlik, amelynek mindegyikének (elméletileg) önálló reprezentációja és törvényhozása (parlamentje) ill. végrehajtó hatalma (kormány) van. Ezek a szubszidiaritás elve alapján működnek, és csak az országos jellegű kérdésekben van a szövetségi kormánynak és parlamentnek hatásköre. (Elvileg tehát 7 kormánya és 7 parlamentje van az országnak). Területi alapon Belgium 3 régióra (region/gewest/Region), azon belül 10 provinciára vagy tartományra (province/provincie/Provinz) oszlik.

Belgium népsűrűsége (340 fő/km²) a második legmagasabb Európában Hollandia után (az olyan mikroállamot, mint Monaco, nem számítva). A legnagyobb népsűrűségű területek Brüsszel-Antwerpen-Gent-Leuven városok és agglomerációi (a „flamand rombuszként” is ismert terület), és más vidéki központok, mint Liege, Charleroi, Mons, Kortrijk, Brugge, Hasselt és Namur. Az Ardennek a legalacsonyabb népsűrűségű terület. 2010-es adatok szerint a Flamand Régió népessége 6 251 983, Vallóniáé 3 498 384 és Brüsszelé 1 089 538 fő. Túlnyomó többségük városi lakos (97,3% 1999-ben). Mivel Belgium Európa központjában helyezkedik el, az utóbbi két évezredben számos kultúra és nép átjáróháza volt. A kelta, római, germán, francia, holland, spanyol és osztrák népek valóságos olvasztótégelye. A belga lakosság 86%-a flamand vagy vallon, 9%-a olasz, marokkói, francia, török, német vagy holland, és 5%-a egyéb más nemzetiségű. A vallásos lakosok többsége katolikusnak vallja magát (75%, 2014) mind a vallonok, mind a flamandok körében. Belgium kettős kulturális határt képez a germán és latin nyelvű népek között, ezért nyelvileg megosztott. Belgiumnak három hivatalos nyelve van: a holland (valójában a holland nyelv flandriaiváltozata, amelyet a belgák mindkét nyelvi régióban flamand nyelvnek is neveznek), a francia és a német, ám ezek hivatalos használata területileg van szabályozva. Flandriában kizárólag a holland számít hivatalos nyelvnek, Vallónia francia nyelvű területein a francia, és német nyelvű területein pedig a német és a francia. Brüsszelben mind a holland, mind a francia hivatalos nyelv. A nyelvi diverzitás gyakran vezet politikai és kulturális konfliktushoz, és leképeződik Belgium komplex kormányzati rendszerében, politikatörténetében.

A gazdaság főbb mutatói: bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése: **1,8 %** (2015, OECD), Egy főre eső GDP: **42 900 dollár** (2015, OECD). Munkanélküliség: **8,5 %** (2015, OECD). Infláció: **2,6 %** (2014). Fejlett ipari ország. Belgium volt a kontinentális Európa első országa, ahol lezajlott az ipari forradalom, az 1800-as évek elején. A bányászat és az acélipar Liège és Charleroi környékén gyors fejlődésnek indult, és helyzetét megőrizte egészen a 20. század közepéig. A fejlődés nem volt zökkenőmentes, az 1840-es évekre a flandriai textilipar súlyos válságba került, és 1846 és 1850 között Flandriában éhínség pusztított. A második világháború után a vegyi- és olajipar indult gyors fejlődésnek **Gent** és **Antwerpen** környékén. Az 1973-as és az 1979-es olajválságok hosszas recesszióba taszították a belga ipart, amiből az acélgyártás egészen máig nem is tért magához. Azóta is folyamatosan csökken az acélipari termelés, ami jelentősen gátolja Vallónia tartomány fejlődését. Az 1980-as és 90-es években az ország gazdasági centruma folytatta észak felé tolódását a flandriai vidékekre. Manapság az ipar a népes flamand részen van, északon. Belgium mezőgazdaságára jellemző az **ipari növények** (len, cukorrépa) viszonylag nagy aránya. Az északi területeken, a Flandriai-síkságon a nagy műlra visszatekintő lentermesztés foglal nagyobb területeket. Ettől délre a Brabanti-dombságban főleg a búza, a cukorrépa és a takarmánynövények jellemzőek, de gyümölcstermesztés is előfordul. Az Ardenneknben pedig elsősorban erdőgazdálkodás zajlik – az erdők Belgium területének körülbelül 20%-át adják. A belga mezőgazdaság legfontosabb termékei a **cukorrépa**, a **sörárpa**, a **komló**, és a **dohány**. Luxemburg területén, a Mosel-völgyében pedig a borászat jelentős.

Belgiumnak különösen nyitott a gazdasága. A kikötők, csatornák, vasutak és utak kitűnő közlekedési infrastruktúráját fejlesztette ki, hogy integrálja iparát minden szomszédjával. Az antwerpeni kikötő a második legnagyobb európai kikötő, és Zeebrugge, Brugge modern kikötője is fontos európai kikötőállomás. Az EU egyik alapító tagjaként Belgium erősen támogatja az EU hivatalok kiterjesztését, hogy integrálja a taggazdaságokat. 1999-ben Belgium bevezette az eurót, az egységes európai fizetőeszközt, mely 2002-ben felváltotta a belga frankot.

A 19. században a Sambre és a Maas mentén talált feketeszéntelepekre alapulva jött létre Vallónia igen jelentős nehézipara. A kőszén jelentette a vaskohászat telepítő tényezőjét. Az itteni nehézszerkezet-gyártás is a 19. században alakult ki: és elsősorban járműveket, erőművi berendezéseket, szerszámgépeket állít elő. De a kőszénre települt a helyi nyersanyagokat feldolgozó cementgyártás, illetve a világhírű kristály- és táblaüveg-gyártás is. Azonban a kedvezőtlen geológiai adottságok, és az ebből következően gazdaságtalan termelés miatt a bányákat az elmúlt évtizedekben bezárták, így a vallon ipar válságba került. A korábban kőszénfeldolgozó vegyipar a holland földgáz felhasználására tért át, a szénerőművek szerepét pedig egyre inkább a Maas völgyében épült atomerőművek vették át. Flandria gazdaságának legfontosabb, legismertebb ágazata a textilipar. A több évszázados múltú textilipar jelenleg is létező képviselője a szőnyegkészítés, amelyben Belgium ma is a világ élvonalába tartozik. Emellett Gent és Antwerpen fejlett gépiparral rendelkezik, Genkben pedig a Ford létesített autógyárat. A belga gazdaság erősen külkereskedelem-orientált, különösen a magas hozzáadott értékű termékekben. A legfejlettebb államok közé tartozik, az ipar jelentős része a flamand országrészben koncentrálódik. Az ország nyersanyagokból behozatalra szorul és jelentős az export, így érzékenyen érintik a világpiaci változások. A belga mezőgazdaság - elsősorban a Flandriai-síkságon virágzik -legfontosabb ágazata az állattenyésztés, a termények között főként takarmánynövényeket találunk. Egyes területek gyümölcsökre, gabonára és cukorrépára szakosodtak, a Brüsszel környéki üvegházak pedig a virágokról és a zöldségekről híresek. A külkereskedelem kétharmada az EU-tagállamokkal bonyolódik.

Belgium az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1945.12.27. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1949.04.04. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagja; 1949.08.08. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1955.05.06. - a Nyugat-európai Unió

(WEU) tagja; 1958.01.01. - az Európai Gazdasági Közösség, 1967.07.01. Európai Közösség, 1993.11.01. Európai Unió (EU) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEE), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 2008.07.10. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

Brüsszel, csakúgy, mint a körülötte fekvő brüsszeli régió, kétnyelvű, azaz a francia és a holland nyelv egyenértékűnek számít. Ennek következtében minden felirat két nyelven is megtalálható. A nagy kikötővárosok – Gent és Antwerpen – a legkorszerűbb iparágak (elektrotechnika, elektronika, finomvegyészet) telephelyévé váltak. Antwerpen emellett a külföldről behozott kőolaj és a különböző színesércek feldolgozásának, valamint a gyémántkereskedelem kiemelkedő központja. A tengerpart (Oostende), illetve a gótikus és a reneszánsz építészet remekeinek számító flamand városok (Brugge, Gent) jelentős turistacélpontnak számítanak. Leuven Belgium legrangosabb egyetemi városa, amely katolikus egyeteméről ismert világszerte.

8.3. Hollandia általános jellemzése

Hollandia, Holland Királyság (holland nyelven Koninkrijk der Nederlanden, Kingdom of the Netherlands, Королівство Нідерланди). Terület: **41 526 km²**. Néesség: **16 800 000** fő (2015). Főváros: **Amszterdam** (a kormány székhelye **Hága**). A Nyugat-Európában fekvő ország a Rajna, Majna és Schelde torkolatánál található, keleten Németországgal, délen Belgiummal szomszédos, nyugatról (az előtte fekvő szigetsorral) az Északi-tengerrel határos. Hollandia az Északnémet-alföld nyugati folytatása. Hollandia nagy része 100 méternél alacsonyabb tengerszint feletti magasságon fekszik, egyetlen pontja van magasabban mint 300 méter. Az ország területének körülbelül egynegyede mélyföld, azaz a tenger szintje alatt fekszik. Az ország területét lefedő Holland-síkság keleti az úgynevezett geest-vidék alkotja. A Holland-síkság nyugati felén elterülő lápos marsch-földeket fiatal, néhol tőzegrétegekkel tagolt finom folyami és tengeri üledékek alkotják. Hollandia területének egynegyede mélyföld, a partot időről időre megostromló vihardagályok és a folyami árvizek azonban az ország földjének csaknem kétharmadát fenyegeti. Az 1958 és 1986 között végrehajtott **Delta-terv** célja az volt, hogy a délnyugat-hollandiai területeken elhárítsa a pusztító vihardagályok veszélyét. A vihardagály a tenger felől érkező erős szél és a dagály egybeesése idején jön létre, ilyenkor a vízszint több méterrel haladhatja meg a maximális dagályszintet. A tengert elérve széles tölcésrékké tágult folyóágakat különböző gát- és zsiliprendszerekkel zárták le. A mesterséges töltéseken közlekedési útvonalakat alakítottak ki, az elrekesztett területeken létrejött édesvízű tavakat pedig az ivóvízellátásra és az üdülésre, a sportolásra használják. Hollandia az északi féltekén, a mérsékelt éghajlati övezetben helyezkedik el. A tenger és a meleg észak-atlanti Golf-áramlatmérsékelt tengeri klímát biztosít. Ízhálózata rendkívül gazdag. Az országba érkező folyók mind az Északi-tengerbe ömlenek. A Maas csak közvetlenül a torkolat előtt ágazik szét, míg a Rajna már az országba lépése előtt több ágra bomlik. Egyik ága délen a Waal, ami a Maassal közös tölcértorkolatba ömlik. A főág nyugat felé Lek néven folytatja útját. Jelentős folyó még az Ijssel is. A folyóhálózatot több ezer km hosszú csatornarendszer egészíti ki. A vízjárás egyenletes, ami kedvez a vízi közlekedésnek.

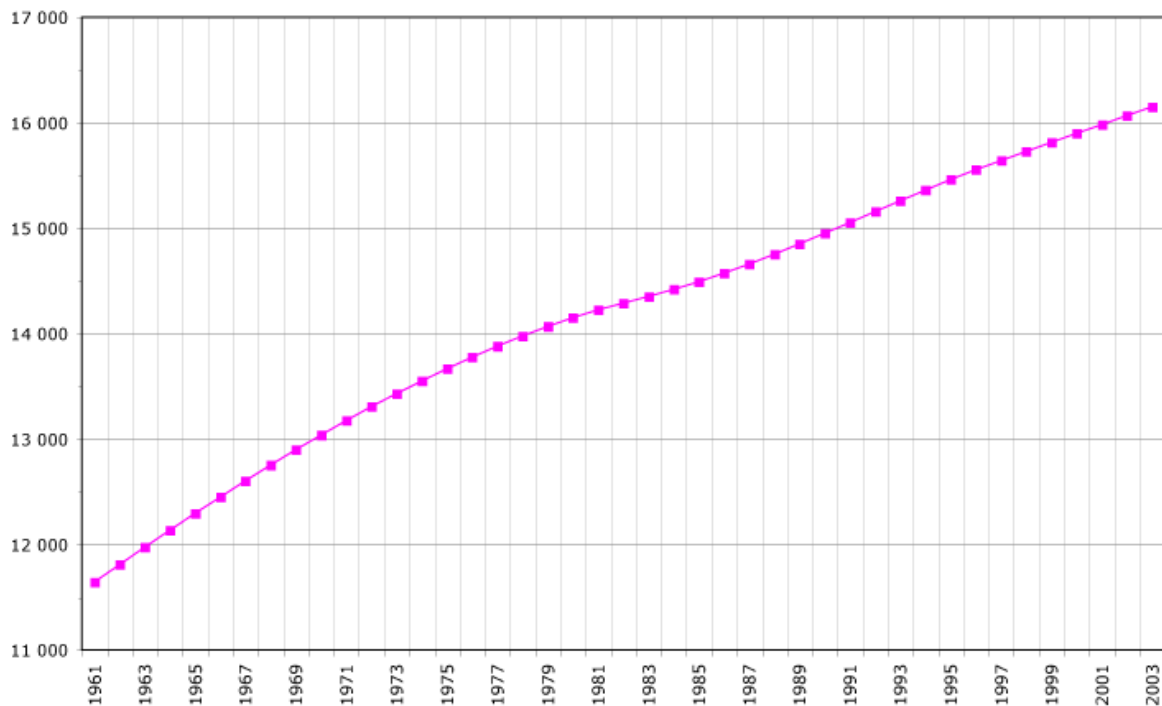
Németalföld területét Kr. e. 55-ben hódította meg Julius Caesar, a III. században a frankok foglalták el, majd Nagy Károly birodalmához tartozott. 1482-től előbb a Habsburg-ház osztrák, majd spanyol ágának birtoka lett. 1568 és 1579 között zajlott le a győztes németalföldi felkelés a spanyol uralom ellen, a világ első polgári forradalma. Az északi protestáns tartományok - Holland, Seeland, Utrecht, Gelders, Overijssel, Gromingen, Frisland - az utrechti unióban egyesültek. A XVII. században Hollandia jelentős gyarmatbirodalmat épített ki, amely hatvanszor akkora volt, mint az anyaország. Új-Amszterdamot, a mai New Yorkot is hollandok

alapították. Az angolok azonban fokozatosan kiszorították a hollandokat. Az Egyesült Németalföldi Királyságot az 1815-ös bécsi kongresszus hozta létre, ebből Belgium 1830-ban kivált, a holland-luxemburgi perszonálunió 1890-ben szűnt meg. Az első világháborúban Hollandia semleges volt, a másodikban a németek 1940 nyarán megszállták, s csak 1945-ben szabadult fel. A háború után gyarmatai elvesztek, ma csak két függő területe van: a Holland Antillák (1954 óta teljes belső autonómiával) és Aruba, amely 1986. január 1-jétől a királyság önálló területe.

Az 1848-ban elfogadott - többszöri módosításokkal ma is érvényben levő - alkotmány szerint Hollandia államformája alkotmányos monarchia, kormányformája **parlamentáris demokrácia**, melyben a végrehajtó hatalom a törvényhozásnak felelős kormány kezében van. Hollandia uralkodója 2013. április 30. óta Vilmos Sándor az Orániai-Nassau házból született herceg, előtte édesanyja Beatrix uralkodott 1980. április 30-tól. A király nevezi ki a miniszterelnököt és a minisztereket, de jogköre formális, a gyakorlatban a parlamenti többséggel rendelkező párt vezetőjét bízza meg kormányalakítással. A törvényhozó hatalmat a kétkamarás parlament gyakorolja. A két kamarának egyet kell értenie a törvényhozási ügyekben, de míg az Első Kamarának csak hozzájárulási és elutasítási joga van, a Második Kamara törvénymódosító jogkörrel is rendelkezik, dönt a költségvetési és közjogi kérdésekben. A parlament **Első Kamarájának** 75 tagját a 12 tartományi tanács választja meg, négy évre. A **Második Kamara** 150 képviselőjét a 18 évesnél idősebb állampolgárok közvetlenül, négyéves időtartamra választják meg, az arányos képviselőlet országos szinten érvényes rendszere alapján. Ez azt jelenti, hogy a törvényhozók az ország egészét képviselik, nem pedig egyes választókerületeket, és általában nem egyéni jelöltként, hanem pártlistákon indulnak. A kisebb pártok parlamentbe való bejutásának nincs százalékosan meghatározott küszöbe. A választási rendszer sajátosságai miatt elkerülhetetlen a koalíciós kormányzás, Hollandiában még soha egyetlen párt sem ért el abszolút többséget a választásokon. Legutóbb 2012. szeptember 12-én tartottak előrehozott parlamenti választásokat tartottak, amelyen a Néppárt a Szabadságért és a Demokráciáért (VVD) 41, a Munkapárt (PvdA) 38, a Szocialista Párt (SP) 15, a Szabadság Párt (PVV) 15, a Kereszténydemokrata Tömörülés (CDA) 13, a Demokraták 66 (D66) 12, a Keresztény Unió (CU) 5, a Zöld Baloldal 4, a Politikai Reformpárt (SGP) 3, a Több mint 50 Párt (50Plus) 2 és az Állatvédők Pártja (PvdD) 2 mandátumot szerzett.

A holland közjog különbséget tesz „Hollandia” és a „Hollandiai Királyság” között. A Hollandiai Királyság 4 részből áll: Hollandia, valamint Karib-szigetekhez tartozó **Aruba**, **Curaçao** és **Sint Maarten**. Ez a négy részegység egyenlőtlen szövetséget alkot abban az értelemben, hogy bár a három részegység autonóm belügyeiket illetően, a szövetséget érintő közös kérdéseket a szövetség egyik részegysége, a szűkebb értelemben vett Hollandia intézi. A tartományok önkormányzatokra (gemeenten) vannak felosztva, összesen 441 ilyen önkormányzat van. Egy önkormányzat általában több településből áll, neve pedig megegyezik a legnagyobb település nevével.

Hollandia a világ 15. legnagyobb népsűrűségű országa, jelenleg átlagosan 393 fő él négyzetkilométerenként (ha csak a szárazföldeket vesszük figyelembe, akkor 482 fő/km², mert az ország 20%-át víz borítja).

Hollandia népességének növekedése

Az úgynevezett „*Randstad*” („Patkóváros”) alkotja Hollandia legsűrűbben lakott részét. Az ide tartozó városok majdnem egy összefüggő területet alkotnak. Hollandia etnikai összetétele meglehetősen vegyes. A népesség nagy része holland, melyeken kívül török, marokkói, illetve egyéb országokból érkezett bevándorlók élnek. 2050-ben előreláthatóan az akkori 17 milliós Hollandiában a bevándorlók és utódaik száma eléri az 5 milliót. A népesség növekedéséhez és az etnikai összetétel változásához is nagyban hozzájárulnak a bevándorlók Hollandiában született gyerekei. Minden hatodik (16,4%) Hollandiában született gyermek szülei nem európai származásúak. Például az újszülöttek 3,8%-a volt marokkói származású, míg a 25-34 éves korcsoportban az arányuk 2,26%, a teljes népességben pedig csak 1,9%. **Népcsoportok:** 80,7 százalék holland, EU-tagállamból való 5 százalék, indonéz 2,4, török 2,2, surinamei 2, marokkói 2, egyéb 5,6 százalék (2012, World Factbook) **Vallás:** római katolikus 30 százalék, holland református 11, református 6, egyéb protestáns 3, muzulmán 5,8, egyébkénti 42 százalék (2011 World Factbook)

Gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: 2,2 % (2015, OECD). Egy főre jutó GDP: **47 600 dollár** (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: 6,8 % (2015, OECD). Inflációs ráta: 1,1 (2015, Eurostat). Hollandia fejlett ipari állam, belterjes mezőgazdasággal. Európa egyik legforgalmasabb vízi útja a Rajna, a torkolatában fekvő **Rotterdamot** Európa kapujaként emlegetik. Az erősen gépesített és exportorientált mezőgazdaság a munkaképes lakosságnak mindössze 2 százalékát foglalkoztatja, de a gazdaság fontos pillére, mivel jelentős többlettermelése élelmiszeripari feldolgozásra, illetve exportra kerül. A holland földművelés sajátos, nagy hagyományokkal rendelkező ágazata a **zöldség- és virágkertészet** (tulipán). A világgazdasági válság súlyosan érintette a külkereskedelemtől és pénzügyi szolgáltatásoktól erősen függő holland gazdaságot, 26 év folyamatos növekedése után 2009-ben 3,9 százalékos csökkenést kellett elkönyvelniük. A kormány előtt álló feladat a költségvetési hiány kordában tartása, valamint a gazdaság talpra állításának támogatása. Hollandia a 60-as évekig – a nagy földgázlelőhelyek feltárásáig – ásványkincsekben igen szegény országnak számított. A második világháború és az indonéz gyarmat függetlenné válása után Hollandia nagy külkereskedelmi mérleghiánnyal küzdött. Meggyorsult a külföldi tőke beáramlása, és a nagy beruházások eredményeképp átalakult az ipar szerkezete. A hatvanas évektől rohamosan előretörő vegyipar a tömegével érkező külföldi kőolajok kívül már a hazai földgázvagyonra is támaszkodhatott. A

legszembevetőbb fejlődést azonban az elektrotechikai és elektronikai ipar, valamint a kikötőforgalommal kapcsolatos berendezések gyártása könyvelhette el.

A mezőgazdaság a gazdaságok viszonylag kis mérete miatt (átlagosan kb. 20 hektár) Európa legbelteresebb, egyik legmagasabb színvonalú, tökeintenzív gazdálkodásával párosul, amelyben a 19. század vége óta az állattenyésztés a főszerep (szarvasmarha, sertés, baromfi). Az óceáni éghajlatnak köszönhetően jelentős a takarmánytermesztése. Jelentős a virág- és zöldségtermesztése. A vágott virágok (tulipán, jácint, nárcisz stb.) és a primőrárúk (paradicsom, paprika, uborka, saláta stb.) nagy része földgázfűtésű üvegházakból kerül a külföldi piacra. A 21. század elején az állattenyésztés 55%-kal, a kertgazdálkodás 35%-kal, a szántóföldi művelés 10%-kal részesült a mezőgazdasági termelésből. A holland mezőgazdaság jelentős exportot bonyolít le, különösen Nagy-Britanniába és Németországba szállítanak sok árut. A mezőgazdaság vezető ága sokáig az állattenyésztés volt, mára azonban a növénytermesztés vette át a helyét a kertészetek gyors fejlődése miatt. Az óceáni éghajlat egyenletes, bőséges csapadéka (650–750 mm), a levegő nagy páratartalma és a magas talajvízszint kedvez a zöldmezőgazdálkodásnak. A rétek feljavításával, műtrágyázásával kitűnő fűhozamokat érnek el, és ezt szántóföldi takarmánytermesztéssel is kiegészítik. A megtermelt tej nagy részét sajtta (pl. edami, gouda), vajjá vagy tejporrá dolgozzák fel. A holland sajtok különösen híresek világszerte. A tejipar melléktermékeit, a sertés- és baromfitenyésztésben hasznosítják: mindkét ágazat nagy exportörnek számít. A földgázzal fűtött üvegházak egész éven át lehetővé teszik a friss gyümölcsök, zöldségfélék, virágok termesztését, amelyeket Európa-szerte exportálnak. A virágok exportjában Hollandia világelső, és itt található a világ legnagyobb virágtözsdéje is.

Hollandia gyáripara a két világháború közötti időszakban kezdett fejlődni. A nyersanyagok hiánya miatt az üzemek elsősorban külföldről érkező nyersanyagokat dolgoznak fel, és termékeik zömét is exportálják. Ezért a gazdaság központja is a két legfontosabb kikötőváros, **Amszterdam** és **Rotterdam**. Szintén importnyersanyagok táplálják ijmuideni vaskombinátot, amely a holland gépipar egyik fontos alapanyaggyártója. A gépgyártás legjellemzőbb termékei közé tartoznak a kikötői gépek, berendezések, munkagépek. Világszerte ismert a **Philips** elektronikai konszern, melynek székhelye Eindhovenben van. Az elektronikai ipar az elmúlt évtizedekben a legdinamikusabb iparág Hollandiában. A holland ipar és a népesség Hollandia középső részére koncentrálódik, ahol a szorosan összenőtt települések egy patkóra emlékeztető alakú övezetet alkotnak. A 7 millió lakosú Randstad több városi központ köré nőtt peremvárosok összessége alkotja. A legfontosabb központ Amszterdam, amely amellet, hogy az ország fővárosa (bár a királyi székhely Hága) a kereskedelem és a pénzügyi élet fellegvára is. A kormány és az államigazgatás központja is Hága. A világ második legforgalmasabb kikötővárosa, Rotterdam sokoldalú, importanyagokra épülő feldolgozóiparáról ismert. A területen igen intenzív és fejlett a mezőgazdaság is: virághagyma-termesztés, intenzív tejjgazdálkodás, üvegházás zöldségtermesztés, és keleten pedig intenzív állattenyésztés jellemző. Az elmúlt években a Randstad területén a nagy népsűrűség, a bevándorlók nagy száma, a jövedelmi különbségek eredményeként társadalmi és politikai feszültségek jelentkeztek. Az előregedő népességstruktúrára csak a bevándorlás segít, emiatt a népesség egyre nagyobb része külföldi származású, elsősorban törökök és marokkóiak. Az országban található kevés ásványkincs miatt gyárai főleg külföldi nyersanyagokat dolgoznak fel. Emiatt a jelentősebb kikötők mentén (Rotterdam, Amszterdam) települtek az ipari üzemek. Legfontosabb iparágai a hajógyártás, a vaskohászat, a gépgyártás, a gyógyszergyártás, a kőolaj-finomítás, a vegyipar, valamint az elektrotechnikai ipar. A gépgyártáson belül a vízépítési munkálatokhoz szükséges gépek, szivattyúk és a kikötőforgalommal kapcsolatos berendezések (daruk, rakodógépek, hajók) gyártása mellett kiemelkedő a járműipar (repülőgép: Amszterdam, gépjármű és alkatrészek: Eindhoven, Born, Amersfoort), vasúti járművek: (Tilburg, Utrecht), valamint az élelmiszeripari és mezőgazdasági gépek előállítás. A leggyorsabb fejlődést az elektronikai ipar

mutatja (Eindhoven, Nijmegen, Hertogenbosch). A valaha kiemelkedő textilipar hanyatlóban van. Az amszterdami gyémántcsiszolás a II. világháború óta elvesztette korábbi monopolhelyzetét. Hollandia az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1945.12.10. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1949.04.04. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagja; 1949.08.03. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1955.05.06. - a Nyugat-európai Unió (WEU) tagja 1958.01.01. - az Európai Gazdasági Közösség, 1967.07.01-től Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 2005.06.01. - népszavazáson elutasította az Európai Unió alkotmányát; 2008.07.08. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

A kormányzati székhely Amszterdam kulturális, pénzügyi és kereskedelmi funkciói lényegesek, valamint gépipara, és az import árura települt élelmiszeripara és turizmusa is jelentős. A királyi székhely Hága ismertségét a Nemzetközi Bíróságnak, és a Nemzetközi Törvényszéknek is köszönheti. Delft és Utrecht egyetemi városok, utóbbi egyben fontos közlekedési csomópont is. Delft turizmusa is jelentős, köszönhetően középkori épületeinek és a várost átszövő csatornáknak. Az 1992-es európai uniós szerződés helyszíne, Maastricht ipara a feketekőszénre épült, így a nehézipar elmúlt évtizedekbeli válsága érzékenyen érintette. A kiutat a vegyipar, a megmaradt iparágak (cement, porcelán, üveg), illetve a turizmus (konferencia, és bevásárló) jelentette. A délen fekvő Eindhoven a Philips központja, de itt található még a járműgyártó DAF központja is. Az északi területek legnagyobb városa és gazdasági központja Groningen, amely oktatási központ is egyben.

8.4. Luxemburg

Luxemburg, Luxemburgi Nagyhercegség (luxemburgi nyelven Grousherzogdem Lezebuurg, angolul Grand Duchy of Luxembourg, Велике Герцогство Люксембург). Terület: **2586 km²**. Népeség: **500 000** fő (2015). Főváros: **Luxembourg**. Luxemburg a világ hatodik legkisebb állama. A tengertől elzárt miniállam nyugaton és északon Belgiummal, keleten Németországgal, délen Franciaországgal határos. Két fő természetes tájegységre oszlik: Északon Oesling, Az ország déli része Gutland. Jelentősebb folyók: Mosel (Moselle), Sauer (Süle), Our és Alzette. Éghajlata az óceáni jellegű és a kontinentális jellegű között ingadozik.

Lucilinburhuc (germánul "kis vár") története 963-ban kezdődött, amikor Siegfried gróf a mai Luxembourg város helyén várat épített. Utódai, a Luxemburg-dinasztia tagjai Csehországban, Magyarországon és a Német-Római Birodalomban is uralkodtak. Luxembourg várát, "Észak Gibraltárját" fénykorában háromszoros fal, 24 bástya védte, ezeket 23 kilométernyi kazamata kötötte össze. Ezeréves története során a várat húsz alkalommal ostromolta ellenség, birtokolták burgundok, spanyolok, franciák, osztrákok. Luxemburgot 1815-ben a bécsi kongresszus emelte nagyhercegség rangjára. Perszonálunió keretében Németalföldre csatolták, majd az 1867-es londoni egyezségben független, semleges nagyhercegségnek nyilvánították. A perszonálunió Hollandiával 1890-ben ért véget, azóta a trón a nassauai hercegi család elsőszülöttei között férfi-, illetve 1907 óta női ágon is öröklődik. Luxemburgot - semlegessége ellenére - mindkét világháborúban megszállták a németek. Az ország 1948-ban adta fel semlegességét, s egy évvel később csatlakozott a NATO-hoz. Alapító tagja az Európai Uniónak, Hollandiával és Belgiummal szoros gazdasági szálak kötik össze (Benelux-államok). A jelenlegi uralkodó, Henrik nagyherceg 2000 októberében lépett trónra.

Luxemburg **alkotmányos monarchia**, a világ egyetlen **szuverén nagyhercegsége**. Az 1868. október 17-én hozott alkotmányt 1919-ben módosították, eszerint az uralkodói hatalom a nemzeté, a titkos egyezmények megszűnnek, és a képviselőválasztás öt évre az általános és

kötelező választójog alapján, listás választás útján történik. Államfő: Az uralkodó, a nagyherceg nevezi ki a miniszterelnök javaslatára a minisztereket, törvényhozási ügyekben eljárhat, és korlátozott törvényhozói hatalommal is rendelkezik. Henrik nagyherceg 2000. október 7-én lépett trónra, miután apja, az 1964. november 12. óta uralkodó János nagyherceg lemondott a trónról. A helytartó Vilmos trónörökös. Az **egykamarás törvényhozó szerv**, a **Képviselet** (Chambre des Députés) 60 tagját öt évre választják négy választókerületben. 1998 óta létezik a korlátozott törvényhozó jogokkal felruházott **Államtanács** (Conseil d'Etat), amelynek 21 tagját életük végéig nevezi ki az uralkodó. A legutóbbi választásokat 2004. június 13-án tartották, ezen a Keresztényszocialista Párt 24, a Luxemburgi Demokrata Párt 10, a Luxemburgi Szocialista Munkáspárt 14, az Akcióbizottság a Demokráciáért és az Igazságért 5, a Zöld Alternatíva 7 mandátumot szerzett. Luxemburg 3 körzetre oszlik, amelyek további 12 kantonra és 116 önkormányzatra vannak osztva. Az önkormányzatok közül 12 rendelkezik városi ranggal, köztük a legnagyobb Luxembourg, az ország fővárosa. Az ország területén négy szavazókerületet alakítottak ki.

Luxemburg lakossága 2011. január 1-jei adat szerint 511 840 fő, 9 774 fővel több, mint 2010-ben. Népsűrűség: 197 fő/km². Népesedésgövedekedési ráta: 1,9%. Várható átlagos élettartam 2010-ben férfiaknál 77,6 év, nőknél 82,7 év volt. Átlag életkor 38,51 év. Csecsemőhalandósági ráta 2009-ben 3‰ volt. Luxemburg legnagyobb városa a főváros, Luxembourg, ahol a 2010-ben 90 800 fő lakott. 2010-ben a lakosság 43,1%-a külföldi volt (összesen 216 400 fő). A külföldiek közül a legnagyobb arányban a portugálok (79 800 fő, 15,9%), franciák (29 700 fő, 6%), olaszok (18 200 fő, 3,6%), belgák (16 700, 3,3%) és németek (12 000 fő, 2,4%) vannak jelen az országban. Nemzetiségre való tekintet nélkül a lakosság 77%-a beszéli a luxemburgit anyanyelvi szinten, 13% pedig második nyelvként. A francia nyelv esetében ez 6% és 90%, a német esetében 4% és 88%, az angol esetében 1% és 60%. Vallás: római katolikus (95%), protestáns (1%), egyéb (4%).

Gazdaság: A bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **2,9 %** (2015, OECD), Az egy főre eső GDP: **93 200** dollár (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **5,9 %** (2015, OECD). Inflációs ráta: **1,8 %** (2014, Factbook). Gazdasági fejlettsége kimagasló, a GNP/fő értéke már Svájc hasonló értékét is meghaladja. A banki és biztosítási tevékenységek nemzetközi szinten meghatározóak, amelyből a GDP-jének több mint 20%-a származik. A túlnyomórészt külföldi tulajdonú bankok által előállított profit az 1990-es évektől napjainkig több mint 20%-kal nőtt évi átlagban. A kedvező pénzügyi szabályozásoknak és adózási feltételeknek köszönhetően Európa vezető **off-shore területe**. A munkavállalók 1/3-a külföldi napi ingázó, naponta utazik ki az országból és tér haza. Nemzeti valutája: euró, korábban luxemburgi frank volt. A GDP szektorális megoszlása: mezőgazdaság: 1%, ipar: 30%, szolgáltatások: 69%. A világ vezető szolgáltatás exportőre. Áruimportjában az ásványi anyagok, nyersanyagok és energiahordozók vezetnek. Külkereskedelmi kapcsolatainak közel 90%-át az Európai Unió belől bonyolítja le.

Luxemburg területének kb. 86%-át vonták be a mezőgazdasági vagy erdőgazdasági művelésbe. Ennek ellenére a mezőgazdaság csak igen kis hányadát teszi ki a nemzeti összterméknek. A mezőgazdaságban dolgozik 5400 fő, a népesség alig több mint 1%-a. Luxemburg iparában a **kohászat** a meghatározó, exportja jelentős részét ez az ágazat adja. A luxemburgi iparosodás kezdetei a 19. századra tehetőek, elsősorban az 1840-es években feltárt vasérckincsnek köszönhetően. Az ipar legjelentősebb ágazatai ezután a bányászat, a kohászat és a fémfeldolgozás lettek. A nehézipar dominanciája egészen 1973-ig, az első olajárrobbanásig tartott, amikor is az ipar elvesztette vezető helyét és a szolgáltatási szektor indult fejlődésnek. A luxemburgi kormány aktívan támogatja a gazdaság diverzifikálódását, új ágazatok megtelepülését, ennek köszönhető pl. az anyagtechnológiában a DuPont vagy a Guardian Glass megtelepedése, illetve számos autópári beszállító (Goodyear, Delphi) is üzemeltetett Luxemburgban.

A **szolgáltatások**, elsősorban a bankszektor igen fejlett, sok vállalkozást jegyeznek itt be a kedvező adótörvények és a szigorúan vett banktitok miatt. A munkaerő egyharmadát vendégmunkások, illetve a határ túlsó oldaláról érkező munkavállalók adják. Luxemburgi **bankszektor** az 1960-as, 1970-es években indult rohamos fejlődésnek, elsősorban az európai közös piac kialakítására tett kísérletek következményeként. Az 1980-as évektől kezdve nagy számban telepedtek meg az országban az európai bankok tőzsdei részlegei, illetve különféle befektetési alapok. Ez részben az ország politikai-jogi stabilitásának, részben a bankszektornak kedvező törvények és szabályozásoknak köszönhető. A bankok és befektetési alapok után számos biztosító társaság, illetve a banki szektornak szolgáltatásokat nyújtó cég is megtelepedett.

Luxemburg az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1945.10.24. - az ENSZ tagállama; 1949.04.04. - a NATO tagja; 1949.08.03. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1955.05.06. - a Nyugat-európai Unió (WEU) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1958.01.01. - az Európai Gazdasági Közösség, 1967.07.01-től Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01-től az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 2005.07.10. - népszavazáson igent mondtak az EU-alkotmányra; 2008.05.29. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést. Luxembourg fejlett pénzügyi és adminisztratív központ, nemzetközi szerepköre következtében lakossága több mint fele külföldi. Több mint ezer éve történelme számos látnivalóval (pl. óváros, Nagyhercegi palota) gazdagította a várost.

9. Téma: Észak-Európa országai

- 9.1. Észak-Európa országai és kapcsolatuk egymással
- 9.2. Svédország általános jellemzése
- 9.3. Finnország általános jellemzése
- 9.4. Norvégia általános jellemzése
- 9.5. Dánia általános jellemzése
- 9.6. Izland általános jellemzése

9.1. Észak-Európa országai és kapcsolatuk egymással

Az észak-európai országok: **Finnország, Dánia, Norvégia, Svédország és Izland**. Az észak-európai országokat szoros történelmi és kulturális kapcsolatok fűzik egymáshoz. A fejlett gazdaság miatt ezekben az országokban emberek magas életszínvonalon élnek. Az indoeurópai eredetű, az északi germán nyelvek családjába tartozó skandináv nyelvek: a svéd, a norvég, a dán, az izlandi és a feröeri szoros rokonságban állnak egymással (a dánok és svédek például kölcsönösen megértik egymást). A finn nyelv ezektől teljesen eltérő, a finnugor nyelvek közé tartozik. Finnországban viszonylag nagy létszámú svéd kisebbség él, ezért az országban a svéd is hivatalos nyelv, és a legtöbb finn beszéli is a nyelvet. A Skandináv-félszigeten a legnagyobb létszámú etnikai kisebbséget az ugyancsak a finnugor népek családjába tartozó, saját nyelvüket beszélő lappok alkotják. A skandinávok ősei, a vikingek (más néven normannok) a 8-11. században a mai Dánia, illetve Norvégia és Svédország délebbi területein éltek, sőt, hatalmukat Európa más területeire is kiterjesztették. Eredetileg tengeri kereskedelemmel foglalkozó emberek voltak, akik később erőszakos hódításaikról híresültek el. A 10. században a dánok, a svédek és a norvégok már egymástól elkülönülő államokban éltek, és a 11. század végéig keresztény hitre tértek. Finnország lakosságát a svédek térítették keresztény hitre, s a terület a 13. századtól a 19. századig Svédországba volt beolvasztva. A középkor végén Norvégia, Svédország és Dánia közös államban egyesült, a 19. században pedig Norvégia és Svédország

perszónáluniót alkotott, utóbbi vezetésével; Finnországot viszont az Orosz Birodalom kebelezte be, függetlenségét csak 1917-ben vívta ki. 1960-ban hét ország, köztük Dánia, Norvégia és Svédország, megalapították az Európai Szabadkereskedelmi Társulást, az EFTA-t, amely azon országok számára kínált alternatívát, amelyek nem szándékoztak csatlakozni az Európai Közösséghez. Később Izland is csatlakozott az EFTA-hoz, Dánia, és még később Svédország viszont kivált onnan. Napjainkban a skandináv államok Norvégia és Izland kivételével az Európai Unió tagjai. A mai skandináv lakosság döntő többsége lutheránus (evangélikus) vallású.

9.2. Svédország általános jellemzése

Svéd Királyság (svéd nyelven Konungariket Sverige, Sweeden, Kingdom of Sweden, Швеція, Королівство Швеція). Terület: **449 965 km²**. Népeség: **9 500 000 fő** (2015). Főváros: **Stockholm**. A Skandináv-félsziget keleti felén található. Nyugaton Norvégiával, északkeleten Finnországgal szomszédos, délen és délnyugaton az Északi-tenger (Skagerrak, Kattegat, valamint az Öresund), délkeleten és keleten a Balti-tenger és az abból északra kinyúló **Botteni-öböl** határolja. A legnagyobb svéd sziget Gotland, melynek fővárosa Visby és amely egy népszerű üdülési célpont. A Balti-tenger másik nagy szigete a Finnországhoz tartozó Åland, amelynek ennek ellenére hivatalos nyelve a svéd, és lakosságát is nagy részben inkább svédek teszik ki. Az ország nyugati vidékein a Skandináv-hegység nevű magashegység fut végig, melynek legmagasabb pontja a Kiruna közelében található, 2104 méter magasságú Kebnekaise. Északi fekvése ellenére Svédország legnagyobb részén mérsékelt éghajlat uralkodik, a Golf-áramlat által hozott melegnek köszönhetően. Svédország három legnagyobb tava a Vänern, a Vättern és a Mälaren tavak. A Skandináv-hegységből eredő folyók rövidek, nagy esésük miatt jelentős vízerőkésszlettel rendelkeznek.

A svédek hosszas kalandozások után a X-XI. században telepedtek le. A svéd államot a különböző törzsek egyesítésével **Olaf** (995-1022) hozta létre, a kereszténységet a XI. század végén vették fel. Svédország a XII. században meghódította Finnországot, majd 1397-től 1434-ig a Kalmari Unióban Norvégiával és Dániával együtt a dán királyok fennhatósága alatt állt. A dánok elleni felkelés (1434-1436) megszüntette az uniót, és megalakult az első svéd parlament. A XVI. század elején **Gusztáv Vasa** megalakította a svéd nemzeti államot, amely elfogadta a reformációt. A Vasa- dinasztia alatt (1523-1654) Svédország nagyhatalom lett, megszerezte a Finn-öböl partvidékét, a harmincéves háborúban pedig Livóniát, Brémát, Verdent és Nyugat-Pomerániát. Miután a XVIII. század elején az északi háborúban XII. Károly vereséget szenvedett az oroszoktól, az ország elvesztette külbirtokai nagy részét, és katonai fölénye is véget ért. Svédország 1809 óta alkotmányos monarchia. 1810-ben Jean Bernadotte francia marsallt, Napóleon főtisztjét választották trónörökössé, akit **XIV. Károly** néven 1818-ban koronáztak királlyá. Ő alapította a máig uralkodó Bernadotte-házat. A napóleoni háborúk befejeztével Dánia lemondott Norvégiáról Svédország javára, a két ország 1814 és 1905 között perszónáluniót alkotott. A hagyományosan semleges politikát folytató Svédország mindkét világháborúban semleges maradt, 1814 óta gyakorlatilag nem viselt háborút. A jelenlegi uralkodó, **XVI. Károly Gusztáv** 1973-ban lépett trónra.

Az 1975. évi alkotmány értelmében Svédország alkotmányos monarchia. A király pusztán tiszteletbeli, protokolláris funkciót tölt be. Tisztsége örökletes. Az uralkodót rendszeresen tájékoztatják a királyság ügyeiről és a Külpolitika Tanácsadó Testület ülésein elnököl is, de nem kell ellenjegyeznie a kormány döntéseit. A parlament évenkénti ülésszakát az uralkodó nyitja meg. Az egykamarás **Riksdag** 349 tagját négy évre választják arányos képviseleti rendszer alapján szabad, általános választásokon, titkos szavazással. A választási korhatár a 18. életév. Az országban három évnél régebben lakó külföldiek a helyi választásokon adhatják le szavazataikat. A svéd parlamentben a női képviselők aránya egyike a legmagasabbnak a világon. A legutóbbi, 2010. szeptember 19-i parlamenti választást a Mérsékelt Párt által vezetett

jobb-közép koalíció nyerte meg. A jobboldali pártkoalíció (Mérsékelt Párt, Centrista Párt, Liberális Párt, Kereszténydemokrata Párt) 173, az ellenzéki baloldali pártok (Szociáldemokrata Párt, Zöld Párt, Baloldali Párt) 156 mandátumot, az új jobboldali populista, bevándorlásellenes Svéd Demokraták (SD) nevű párt pedig 20 képviselői helyet szerzett a parlamentben. A végrehajtó hatalom a kormányé, amely a parlamentnek felelős. A parlament - a politikai erőviszonyoknak megfelelően - választja meg az ország miniszterelnökét, személyére a Házelnök tesz javaslatot. Ha a parlament négyszer visszautasítja a jelöltet, új választásokat kell tartani. Svédország területe **21 megyére** és **290 községre** oszlik. A közszolgáltatások jelentős részét a helyi és regionális szint nyújtja, ami ezeknek a szinteknek a széles körű autonómiájával párosul, többek között adókivetési joguk van. Az önkormányzatok feladatai részben a helyi önkormányzatokról szóló törvényben, részben ágazati törvényekben (például szociális ellátásokról szóló törvény, tervezési és építési törvény, oktatási törvény, egészségügyi törvény) vannak lefektetve. Svédország három legnagyobb városa (nagyság szerint csökkenő sorrendben) **Stockholm, Göteborg és Malmö**. Ezek a városok európai mértékben azonban kicsinek számítanak, Stockholm – a legnépesebb város – lakossága alig haladja meg az egymilliót.

Svédország első lakosai feltehetőleg **finnugor** eredetű halász-vadász népek voltak, akik már az utolsó jégkorszaki jég visszahúzódásakor letelepedtek az ország egyes területein. Az első indoeurópai nyelvetbeszélő népek valószínűleg a 4. században érkeztek, és fejlett földművelő kultúrát hoztak magukkal. Ennek a történeti jelenségnek a mai napig megvannak a nyomai; a Svédország északi területein élő – főleg rénszarvastenyésztéssel foglalkozó – számik, vagy lappok a magyarok ritkábban emlegetett nyelvrokoni közé tartoznak. Ők, illetve a svéd-finn határ mentén élő települések finn lakossága alkotja Svédország „öslakos” kisebbségeit. Svédország területén élő germánokról már a Kr. utáni első századból vannak írásos emlékeink, Tacitum művében. A mai Svédország germán öslakossága a svea, avagy törzsi svéd, a gót, ill. a gotlandi népek. A déli területeken a későbbi korokban dánok telepedtek le. Ennek nyomait a skånei dialektusok őrzik. Svédországnak a 2014-es népszámlálás szerint **9 694 194** lakosa van, akik közül kb. 16% 14 éven aluli, 65% 15 és 64 év körüli, a többiek ennél idősebbek. Svédország azon országok közé tartozik, ahol a legmagasabb a várható élettartam, átlagosan a teljes népesség körében ez 80,51 év. A népesség növekedési rátája 0,61%. A lakosság nagyrészt az ország déli területein koncentrálódik, így a hatalmas kiterjedésű északi területek népességsűrűsége meglehetősen csekély. **Népcsoportok:** svéd 91 százalék, finn 2,9 százalék, lapp (szami) 0,1 százalék, külföldi 6 százalék (2001). **Vallás:** evangélikus 87 százalék, egyéb (római katolikus, ortodox, baptista, muzulmán, zsidó, buddhista) 13 százalék (2009 World Factbook). Hivatalos nyelv a svéd, regionális a lapp és a finn.

Gazdaság: Bruttó hazai termék (GDP) növekedési üteme: **3 %** (2015, OECD). Egy főre jutó GDP: **45 110 dollár** (2015, OECD) Munkanélküliségi ráta: **8 %** (2015, OECD) Inflációs ráta: **0,1 %** (2015). Svédország fejlett ipari ország. Svédország a 20. század első felében emelkedett a világ gazdaságilag legfejlettebb államai közé. A Világ gazdasági Fórum 2009–2010-es listája szerint a világ 4. legversenyképesebb országa. Gazdasága alapját a csúcstechnológiát képviselő iparágak, a kereskedelem és a szolgáltatások képezik. Az ország mezőgazdasága a kedvezőtlen adottságok ellenére is fejlett. Területének csak 6%-a szántóföld, a megművelt földek aránya a 20. század közepétől csökken. Legfontosabb ágazata a **szarvasmarhatartás** (hús- és tejtermelés). A déli és középső területeken **őszi búzát, zabot, cukorrépat, burgonyát** termesztnek. A gazdaságosabb takarmánytermesztés, illetve állattenyésztés előtérbe kerül. Az ország **62%-át** borítja erdő, ezeknek mintegy fele farmerek tulajdonában van, a többi az államé és az iparvállalatoké. A parasztgazdaságok jövedelmét a fakitermelés egészíti ki. A korszerű, szakosodott ipar központjai az ország középső és déli részén fekvő városokban vannak: Göteborgban, Stockholmban és Malmöben. Villamosenergia-termelését a víz- és az atomerőművek biztosítják (közel egyenlő arányban). A svéd ipar

hagyományos ágazatai közé tartozik a **vaskohászat** (a világ legjobb minőségű acélját termeli) és a **faipar** (világhírű ágazata a gyufagyártás). **Gépipara** (hajó, gépkocsi) a minőségi acélt dolgozza fel. Svédországban négy autógyár működik: a **Volvo** göteborgi székhellyel, a **General Motors** érdekeltségében lévő trollhättani **Saab** valamint a **Koenigsegg** (Ängelholm), és a **Scania** (Södertälje). A svédek kiemelkedő vasúti gépgyára a NOHAB (Trollhättan). A világ élvonalába tartozik a: híradástechnika, elektronika (mobiltelefonok, számítógépek, elektronikus rendszerek), az irodagépipar, golyóscsapágygyártás. Kiterjedt fenyő- és lombhullató erdőinek fáját, energiában gazdag folyóit hatékonyan értékesíti. Az ország fakitermelésben 11. a világon (2003–2004-ben). Egyike a legnagyobb papírgyártóknak. Cellulózgyártásban Svédország a világexport közel egynegyedét adja. Világhírű a svéd gyufa, a világtermelés csaknem egyharmadát produkálják. A gazdasági fejlődés teremtette meg a svéd jóléti állam alapjait. Az exporttól függő svéd gazdaságban ugyanakkor az 1990-es évek közepétől megszorító intézkedéseket kellett alkalmazni, de az évtized végére ismét fellendülés kezdődött. Az erős államháztartás, a stabil gazdaság miatt a svédek a 2003 szeptemberében tartott népszavazáson elutasították a csatlakozást az euró-övezethez. 2008-ig az ország tartós gazdasági fellendülésben élt, az év harmadik negyedében azonban recesszióba csúszott, és a növekedés visszaesése 2009 első felében is folytatódott.

Svédország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1946.11.19. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1949.08.03. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1960.01.04. - az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEE), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1995.01.01. - az Európai Unió (EU) tagja; 1995. - a Nyugat-európai Unió (WEU) megfigyelője; 2003.09.14. - A közös európai valuta bevezetésére tartott népszavazáson a svédek 56,1 százaléka szavazott nemmel, 41,8 százalék támogatta, míg 1,6 százalék nem töltötte ki és 0,5 százalék szavazata érvénytelen volt. 2008.11.20. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést. Svédország gyönyörű fővárosa, Stockholm (észak Velencéje) kiemelt idegenforgalmi központ.

9.3. Finnország általános jellemzése

Finnország, Finn Köztársaság (Finn nyelven Suomen Tasavalta, svéd nyelven Republiken Finland, Republic of Finland, Республіка Фінляндія). Terület: **338 145** km². Népeség: **5 400 000** fő (2015). Főváros: **Helsinki**. Finnország Skandinávia keleti felén található. Területének egynegyede az Északi-sarkkörön túlra nyúlik. Keleten Oroszországgal, északnyugaton Norvégiával és Svédországgal határos, nyugaton a Botteni-öböl, délen a Finn-öböl határolja. „Az ezer tó országaként” emlegetik. A délnyugati partvidék közelében fekvő Åland szigetsorozat magas szintű autonómiát élvez. A finn táj többnyire lapos síkság néhány dombbal tarkítva. A felszínt a jégkorszakban a jégtakaró alakította ki. Rengeteg a morénató, a mindenfelé látható csupasz gránitsziklákat is az akkori gleccserek szállították mai helyükre. A felszínt a jégkorszakban a jégtakaró alakította ki. Rengeteg a morénató, a mindenfelé látható csupasz gránitsziklákat is az akkori gleccserek szállították mai helyükre. Legfőbb folyói: Kemijoki, Oulujoki, Tornionjoki. Az éghajlat hideg, időnként kemény telek és viszonylag meleg nyarak által jellemzett északi mérsékelt. Hótakaró délen négy, északon hat-hét hónapon át fedi a tájat. A Golf-áramlat hatására az éghajlat lényegesen melegebb, mint az az Egyenlítőtől való távolságból következne.

Az uráli nyelvcsalád finnugor ágába tartozó finn törzsek az **i.e. VII.** és az **i.sz. I.** század között vándoroltak mai lakhelyükre, és fokozatosan északra szorították az ott élő lappokat. Valódi történelmük 1157-től kezdődött, amikor IX. **Szent Erik** svéd király kereszties hadjáratával Svédországhoz csatolta a területet, amely 1284-ben hercegség, majd 1581-ben nagyhercegség

lett. A finnek 1527-ben tértek át a lutheránus hitre. Svédország 1721-ben Karéliát, majd 1743-ban újabb finn területeket volt kénytelen átengedni Oroszországnak, amely 1809-ben egész Finnországot megszerezte. Finnország 1917-ig a cári orosz birodalom autonóm nagyhercegsége volt. Az orosz forradalmat követően 1917-ben kiáltották ki a függetlenséget, 1919. július 17-én fogadták el a köztársasági alkotmányt. Bár 1932-ben megneemtámadási szerződést kötöttek, a Szovjetunió területi követeléseit 1939 novemberében a téli háborúhoz vezették. Az 1940. március 12-én aláírt békeszerződésben Finnország területének egytizedét elvesztette, de a balti államoktól eltérően megvédte függetlenségét. Finnország 1941-ben Németország oldalán vett részt a II. világháborúban, amelyből az 1944. szeptember 19-i fegyverszünettel lépett ki. Az 1947-es párizsi békeszerződés értelmében újabb területeket kellett átadnia a Szovjetunióknak, de 1955-ben visszakapta Porkkala kikötőjét. A II. világháború után a finnek alapvető törekvése volt, hogy az önállóságot megtartva jószomszédi viszonyt alakítsanak ki a Szovjetunióval, majd később Oroszországgal. Az el nem kötelezettség politikáját Juho Kusti Paasikivi (1946-1956) és Urho Kaleva Kekkonen (1956-1981) elnökök képviselték, az utóbbi 1969-es javaslatára 33 európai állam, valamint az Egyesült Államok és Kanada részvételével 1973-1975 között a finn főváros volt az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet színtere. A tanácskozás 1975. augusztus 1-jén aláírt okmányát azóta is helsinki záródokumentumként emlegetik. Kekkonent a szociáldemokrata Mauno Koivisto (1982-1994), Martti Ahtisaari (1994-2000) követte az államfői tisztségben. Finnország a 2000. március 1-jén életbe lépett alkotmány szerint parlamentáris köztársaság. A köztársasági elnököt hat évre választják, 1994 óta közvetlenül. Köztársasági elnök csak született finn állampolgár lehet, ugyanaz a személy több alkalommal is megválasztható, de közvetlenül egymás után csak két periódusra. Amennyiben csak egy jelölt lenne, ő választás nélkül válik köztársasági elnökké. Ha az első fordulóban senki sem szerzi meg a szavazatok abszolút többségét, a három hét múlva rendezendő második fordulóban az első forduló két legtöbb szavazatot szerzett jelöltje indul. Finn sajátosság, hogy a nagy távolságok és a viszonylag gyér népsűrűség miatt 1970 óta postai úton is lehet szavazni, ilyenkor a hatóságok nem ragaszkodnak a saját választókerületben voksoláshoz. Szavazásra jogosult minden finn állampolgár, aki a választást megelőző évben betöltötte 18. életévét. A 2012. január 22-én és február 5-én megtartott kétfordulós elnökválasztást a Nemzeti Koalíciós Párt jelöltje, Sauli Niinistö a szavazatok 62,6 százalékának megszerzésével nyerte meg, és 2012. március 1-jén hivatalba lépett. A törvényhozó hatalom az egykamarás parlament (*Eduskunta*) kezében van. A 200 képviselőt közvetlenül választják négy éves időtartamra. A szavazatok arányos elosztásának elvére épülő egyfordulós választás után a - 2000. évi alkotmány értelmében - a győzelemmel automatikusan együtt jár a kormányalakítási megbízás. Az új választások kiírása az államelnök jogkörébe tartozik. A legutóbbi, 2015. április 19-én megtartott választásokat az ellenzéki Centrumpárt nyerte meg a szavazatok 21,1 százalékának (49 képviselő) megszerzésével. Az euroszeptikus A finnek (korábbi nevükön: Igazi Finnek) 17,65 százalékot (38 képviselő), az eddig kormányzó konzervatív Nemzeti Koalíciós Párt 18,2 százalékot (37 képviselő), a Szociáldemokrata Párt végzett 16,51 százalékot, 34 képviselői mandátumot szerzett. Kormány: 2015. május 29-én megalakult Juha Sipilä hárompárti koalíciós kormánya. Sipilä a 2014. június 24-e óta hivatalban lévő Alexander Stubbót váltotta a miniszterelnöki székben. A parlament fennállása (1906) óta az uralkodó pártok a Finn Központi Párt, Finn Szociáldemokrata Párt, Nemzeti Koalíció, az "Igazi Finnek" és a Finn Baloldali Szövetség. Finnország **öt tartományból** (lääni, läänit vagy län) és egy autonóm tartományból áll. A tartomány az Államtanács fennhatósága alá tartozik; ez a rendszer szinte semmit nem változott létrehozása (1634) óta.

A „Téli háború” után a finn népesség körülbelül 12%-át újra kellett telepíteni. Az újjáépítés, a munkanélküliség és a bizonytalanság, hogy az ország megőrizheti-e függetlenségét a Szovjetunióval szemben, csak növelte a kivándorlást. Csak a 1990-es évektől kezdve fogad

menekülteket Finnország olyan mértékben, mint a többi skandináv ország, habár a számuk mégis sokkal kisebb. A bevándorlók jelentős része a Szovjetunió által elfoglalt (valamikor Finnországhoz tartozó) területekről származik. **Népcsoportok:** finn 93%, svéd 6%, orosz 0,5%, számik (lappok) 0,3%, egyéb 0,2%. Két hivatalos nyelv van: a **finn**, amit a népesség 93%-a beszél, és a **finnországi-svéd**, ami a lakosság 6%-ának anyanyelve. A kétnyelvűséget alkotmányuk 14. cikkelye garantálja. Más kisebbségi nyelvek: orosz és észt. Északon, Lappföldön még megtalálhatóak a számik, jelenleg kevesebb mint 7000 lelket számlálnak, akik – akárcsak a finnek – finnugor nyelvet (lapp nyelvet) beszélnek. Több mint 20 nyelv létezik, amit körülbelül ezren beszélnek. A legtöbb finn (89%) a Finn Evangélikus Egyházhoz tartozik, körülbelül 1%-a a lakosságnak tartozik a finn ortodox egyházhoz. A maradék népesség más vallású: más protestáns közösség tagja, római katolikus, muszlim vagy zsidó, leszámítva azt a 9%-ot aki nem tartozik egy valláshoz sem.

Gazdaság: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **1,3 %** (2015, OECD), Egy főre jutó GDP: **39 760 dollár** (2015, OECD), Munkanélküliségi ráta: **8,7 %** (2015, OECD), Inflációs ráta: **2,2 %** (2013, World Factbook). Finnországnak **erősen iparosított**, szabadpiaci gazdasága van. Egyik húzóágazata a külkereskedelem, a GDP több mint egyharmadát az exportbevételek adják. Az ország versenyképes iparága a feldolgozóipar, ezen belül a **fa-, a fém- és a gépipar**, a távközlés és az elektronika. A fán és egyes ásványkincseken kívül nyersanyag-behozatalra szorul. A mezőgazdasági termelés a klíma miatt behatárolt, az alapvető termékekből az önellátást biztosítja. Finnország gépiparából speciális hajógyártása (pl. jégtörők) emelkedik ki. Finnország jövedelmének mintegy 30 százaléka fakitermelésből és a hozzá kapcsolódó feldolgozóiparból származik. Kanada után az ország a világ második legnagyobb fa-, papír- és cellulózexportőre.

Finnország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1955.12.14. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1969.01.28. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1986.01.01. - az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) tagja; 1989.02.01. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1995.01.01. – az Európai Unió (EU) tagja; 1995. - a Nyugat-európai Unió (WEU) megfigyelője; 2008.06.11. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést. Finnország idegenforgalma alárendelt a többi országhoz képest, elsősorban Helsinkibe illetve Turkuba irányul, továbbá a sarkkör környékére (pl. „Télapó” kultusz, Joulupukki).

9.4. Norvégia általános jellemzése

Norvégia, Norvég Királyság (Norway, Kingdom of Norway, Норвегия, Королівство Норвегії). Terület: **323 759 km²**. Népesség: **5 100 000** fő (2015). Főváros: **Oslo**. Norvégia független állam Észak-Európában, Svédországtól nyugatra. Hosszan elnyúlt alakja van; atlanti-óceáni partszakasza fjordjairól híres. Norvégia Észak-Európában, a Skandináv-félsziget nyugati részén fekszik. Az ország túlnyomó részét a Skandináv-hegység borítja. Fjordokkal és szigetek ezreivel erősen tagolt partvonala több mint 25 000 km hosszú. Az országot keleten 2542 km-es szárazföldi határ választja el Svédországtól, Finnországtól és Oroszországtól. Nyugatról és délről a Norvég-tenger, az Északi-tenger és a Skagerrak, északról pedig a Barents-tenger határolja. A Golf-áramlatnak köszönhetően a szélességi fokon szokásosnál magasabb a hőmérséklet és több a csapadék, főként a partvidéken. A négy évszak egyértelműen elkülönül; a belső területeken kevesebb a csapadék, és hidegebbek a telek. Az ország északi része szubarktikus, míg Svalbard sarkvidéki tundra éghajlatú. A folyók rövidek, a sok csapadék miatt bővizűek. Leghosszabb folyója a Glomma. Legnagyobb tava a Mjõsa-tó.

A mai Norvégia területén elhelyezkedő kis királyságokat meghódítva Széphajú Harald 872-ben megalapította az egységes norvég államot. A merész viking hajósok felfedezték és benépesítették Izlandot. 1000 körül eljutottak Grönlandra és az észak-amerikai partokra is. A 13. században sikerült megszilárdítani a királyi hatalmat. Norvégia meghódította Grönlandot és Izlandot, s 1319 és 1363 között Svédországgal, valamint 1380-tól Dániával perszónálunióban állt. Ezt követően az ország történelme szorosan összefonódott a szomszédos skandináv államokéval. 1397 és 1524 közt Norvégia Dániával és Svédországgal együtt a Margit királynő által 1397-ben létrehozott kalmari unió részét képezte. 1523-ban Svédország kivált az Unióból, így az egy év múlva felbomlott. Norvégia Dánia egyik tartománya lett, vagyis Dánia királyai 1814-ig Norvégia uralkodói is voltak. 1537-ben Norvégiában bevezették a protestantizmust. 814-ben a kielői békében Dánia lemondott Norvégiáról, ám Svédország katonai erővel ismét perszónálunióba kényszerítette, ami 1905. június 7-éig állt fenn. A 19. században virágzott a norvég romantikus nemzeti mozgalom, a norvégok igyekeztek kialakítani saját nemzeti karakterüket. A mozgalom a kulturális élet minden területére kiterjedt. Norvégia 1905. június 7-én békésen elvált Svédországtól. Miután az államformáról döntő népszavazáson a monarchia többséget kapott a köztársasággal szemben, a norvég kormány meghívta a trónra **Carl** dán herceget és a parlament egyhangúlag királlyá választotta őt. **A VII. Haakon** nevet vette fel, Norvégia középkori független királyai után. 1898-ban minden férfi szavazati jogot kapott, 1913-ban pedig minden nő is. Mindkét világháborúban semleges kívánt maradni Norvégia, de a második világháborúban 1940. április 9-én megtámadta Németország. A szövetségesek is tervezték Norvégia megszállását és a brit flotta elaknásította Norvégia partmenti vizeit, ugyancsak 1940. áprilisában. Norvégiát felkészületlenül érte a meglepetésszerű német támadás, de két hónapon át katonailag ellenállt. A megszállás idején Norvégiáé volt a világ negyedik legnagyobb kereskedelmi flottája. A háború után a szociáldemokraták jutottak hatalomra, a hidegháború idején ők irányították az országot. 1949-ben Norvégia csatlakozott a NATO-hoz, szoros szövetségese volt az Amerikai Egyesült Államoknak. Két népszavazást is tartottak a csatlakozásról az Európai Unióhoz; mindkétszer a csatlakozás ellenzői győztek kis többséggel: 1972-ben és 1994-ben is.

Norvégia **parlamentáris-demokratikus alapokon álló, alkotmányos monarchia**. Az állam feje a király: ő a fegyveres erők főparancsnoka, az egyház feje. Az uralkodó jelenleg V. Harald (1991. január 17-e óta). Legfelső törvényhozó szerve a **Storting** nevű parlament, a norvég parlamentarizmus bevezetése óta (1884) Norvégia legjelentősebb politikai testülete. 165 tagja van, akiket 4 évenként választanak. A mandátumokat az arányos képviselő elve alapján osztják szét. A parlament az Alsóházból (Lagting) és a Felsőházból (Odelsting) áll. Legfelsőbb végrehajtó szerve az **Államtanács**, melyet a király megbízására a választásokon győztes párt alakít meg. A kormányt a Storting képviselői közül választják. A hivatalos közigazgatási felosztás szerint Norvégia **19 megyére** oszlik.

Norvégia demográfiai helyzetében a migrációnak van nagy jelentősége. A bevándorlás teszi ki a lakosság növekedésének több mint felét, a bevándorlók a lakosság 7,9%-át tették ki 2005-ben. A népesség összetétele: norvégok 92,7%, svédek 0,7%, dánok 0,6%, jugoszlávok 0,5%, britek 0,3%, amerikaiak 0,2%, németek 0,2%, irakiak 0,2%, pakisztániak 0,2%, szómáliaiak 0,1%, finnek 0,1%, irániak 0,1%, egyéb 3,7%, számik (lappok) 20 000 fő. A lakosság 86%-a az **evangélikus** Norvég Egyházhoz tartozik.

Gazdaság: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **1,5 %** (2015, OECD), Egy főre jutó GDP: **64 870 dollár** (2015, OECD), Munkanélküliségi ráta: **3,5 %** (2015, OECD). Az állam területének csaknem háromnegyede terméketlen. Az Oslói- és a Trondheimi-medencén kívül a fjordok keskeny partszegélyein található művelhető földek. Gazdasági életében a tenger játssza a legfőbb szerepet. A meleg Golf-áramlat és a hideg parti vizek öve rengeteg halat biztosít. Norvégia halászata Európában vezető helyen áll. A legjelentősebb

zsákmány, a legfontosabb kiviteli cikkek – a *halkonzerv és a mélyhűtött* hal – alapját képező tőkehal és hering. A halat úszó halfeldolgozó gyárakban dolgozzák fel. A halkonzerven és a mélyhűtött halon kívül hallisztet és olajat is készítenek. A halászatnál jelentősebb szerepet játszik az ország életében a tengerhajózás. Az ország rendelkezik bérfuvarozásra is alkalmas kereskedelmi flottával. A tenger egész éven át jégmentes, ezért az országon belüli kereskedelemben és teherforgalomban is nagy szerepet játszik. Norvégia kőolaj- és elsősorban *földgázvagyon*a nagyon jelentős (északi-tengeri mezők), bár a szénhidrogénnek csak kis részét dolgozzák föl, a zömét értékesítik. Az ország villamosenergiáját szinte teljes egészében a nagy esésű folyókra telepített vízierőművekből fedezi, egy főre jutó energiatermelése első a világon. Norvégia olcsó vízenergiájára és importbauxitra világszínvonalú alumíniumkohászat települt, amely a termelés mennyiségét illetően egy főre levetítve világelsőnek számít. Az alumíniumipar a korábbi vaskohászatot teljesen háttérbe szorította. Szénhidrogén-kitermeléssel összefüggő berendezéseket előállító gépipara jelentős. Norvégia – az állandó, bő vízhozamú, nagy esésű folyókra telepített vízierőműveknek köszönhetően – első az egy főre jutó villamosenergia termelésben a világon. Ennek az energiának a segítségével a következő iparágakat tudják fenntartani: színesfémkohászat, ötvözetgyártás, ammóniaelőállítás, elektrokémiai ipar. Jelentős a szénhidrogének (főleg kőolaj) bányászata az Északi-tengeren. A kitermelt kőolaj szinte egészét exportálják, ezáltal óriási jövedelemre szert téve. A készletek gyors fogyatkozása miatt hamarosan elveszti az ország a legjelentősebb jövedelemforrását. A gazdasági visszaesés megakadályozása érdekében létrehozták a *Nemzeti Kőolaj Alapot*, amelyre évek óta félretesznek az állami költségvetésből. Már több mint 50 milliárd dollár gyűlt össze. Norvégiának vannak külső területei, úgynevezett külbirtokai: *Bouvet-sziget, Jan Mayer-sziget, Maud királyné föld, I. Péter-sziget, Svalbard (Spitzbergák)*.

Osló a legrégebb skandináv főváros, melyet Harald Hardrada 1050-ben alapított. A város 1624-ben leégett, teljesen újjá kellett építeni. Korábban Csristiániának hívták, mai nevét 1925 óta viseli. Közép-Norvégia történelmi városa *Bergen*, amely kulturális légkörével igen kellemes turistacélpont, főleg azoknak, akik a fjordok szépségeiben szeretnének gyönyörködni. Innen könnyedén megközelíthető az ország leghosszabb fjordja a Sognejord és a legmélyebb a Hardangerfjord, valamint a Jostedalbreen gleccser és a Geirangerfjord csodálatos vízesései.

9.5. Dánia általános jellemzése

Dánia, Dán Királyság (dán nyelven Kongeriget Danmark, Denmark, Kingdom of Denmark, Королівство Данія). Terület: **323 759 km²**. Népesség: **5 100 000** fő (2015). Főváros: **Koppenhága**. A Jylland (Jütland)-félszigetből és 474 - köztük 100 lakott - szigetből álló Dánia hidat alkot Közép-Európa és a Skandináv-félsziget között. A Németországgal közös déli határát kivéve minden oldalról tenger veszi körül. Dániához tartozik még a Feröer-szigetek (1948 óta Dánia autonóm tartománya, külügyi, jogi, egyházi és védelmi ügyekben Koppenhága rendelkezik) és Grönland szigete (Dánia külső országrésze). A három legnagyobb szigetet Sjælland, Fyn és Bornholm jelentik. A kisebb-nagyobb szigetek túlnyomó részt a Balti-tengeren találhatóak, míg a nyugati, Északi-tengeri partszakasz szigetektől mentesebb vízterület. Az ország nagyrészt sík terület, jelentősebb kiemelkedések nélkül. Az ország partvonala erősen tagolt, hossza több mint 8750 km. Legfőbb folyó: Gudena. Éghajlata a mérsékelt éghajlati övbe tartozik. A telek enyhék, a nyarak pedig hűvösek. Erős széljárás jellemző, különösen a téli időszakban.

Számos lelet tanúsága szerint Dániában már a kőkorszakban laktak emberek. A germán törzsek az V-VI. században áramlottak be a mai Dánia területére. 800-ban alakult meg a dán királyság. A IX-X. században a dán viking harcosok megostromolták Párizst, és elfoglalták Kelet-Angliát. Kékfogú Harald 965-ben felvette a kereszténységet és szilárd feudális államot

hozott létre. Hegyesszakállú Sven király (986-1014) meghódította Angliát, Skóciát, valamint Norvégiát. Ez a nagy birodalom **Nagy Knut** (1014-35) uralkodása alatt élte fénykorát, de Knut halála után felbomlott. 1046-1375 között a Svend Estridsson-ház uralkodott. 1380-tól 1814-ig Dánia perszonáluniót alkotott Norvégiával, amelynek 1448-ig a kalmari unió (1397) révén Svédország és Finnország is része volt. 1536-ban Dániában a lutheranizmus lett az államvallás. A XV-XVI. században Dánia a balti-tengeri hegemonia elnyeréséért harcolt, s a XVI. század második felében sikerült is célját elérnie. Egyidejűleg gyarmatokat szerzett Nyugat-Indiában. 1643 és 1660 között több háborút viselt Svédország ellen, melyekben végül alulmaradt, és ezzel véget ért egyeduralma a Balti-tengeren. 1660-ban bevezették az abszolút monarchiát, és örökletessé vált a királyi hatalom. Az I. világháborúban Dánia semleges maradt. 1916-ban nyugat-indiai birtokait eladta az Egyesült Államoknak. 1920-ban népszavazás eredményeképpen Észak-Schleswig Dániához került. 1940-ben a németek megszállták, 1945-ben szabadult fel. 1944-ben Izland felbontotta az 1918 óta fennálló perszonáluniót Dániával. A II. világháború óta Dániában főként a szociáldemokraták kormányoznak. Az ország 1973-ban lett az Európai Közösség (1993-tól Európai Unió) tagja, 1992 júniusában a dánok kis többséggel elutasították, majd 1993-ban mégis elfogadták az 1991-ben aláírt és az Európai Uniót megalapozó maastrichti szerződést. Dánia az 1953. évi alkotmány értelmében **alkotmányos, örökletes monarchia**. 1972. január 14-től II. Margit királynő követi a trónon apját, IX. Frigyeset. A törvényhozó hatalom a királynő és a parlament között oszlik meg. Az uralkodó törvényjavaslatokat terjeszthet a parlament elé, feloszlathatja a parlamentet, a parlamenti erőviszonyok figyelembevételével ő nevezi ki a parlamentnek felelős kormányfőt és a kormány tagjait. A végrehajtó hatalmat a kormánnyal együtt gyakorolja. Az uralkodó és a miniszterek alkotják az államtanácsot, amelynek minden törvényt meg kell tárgyalnia. A trónörökös az 1968-ban született **Frigyes** herceg. A 179 tagú egykamarás parlamentet (**Folketing**) négyévenként választják újjá, arányos választási rendszer alapján (Grönlandot és Feröer-szigeteket 2-2 küldött képviseli). A választói korhatár a 18. életév. Legutóbb 2015. június 18-án tartottak parlamenti választásokat, amelyen Lars Lokke Rasmussen vezette jobboldali koalíció 90 mandátumot kapott (a Venstre 34, a Dán N éppárt 37) a 179 képviselői helyből, míg a volt kormányfő, Helle Thorning-Schmidt mögött álló baloldali erők 85 helyet szereztek. Kormány: 2015. június 28-án megalakult Lars Lokke Rasmussen 17 tagú kisebbségi koalíciós kormánya. 2007. január 1-én lépett életbe Dániában a közigazgatási reform. Ennek keretében a 13 megyét 5 régió váltotta fel, és a községek száma 270-ről 98-ra csökkent.

Dánia népességének túlnyomó többsége skandináv származású. A bevándorlók és leszármazottaik aránya a népesség 8,5%-a. A népesség területi eloszlása egyenlőtlen. Dánia népességének 87%-a városokban él. **Népcsoportok**: dán 97%, német 2%, egyéb skandináv népek, török 1%. A dán nyelvet mindenütt beszélik az országban. A német határ mentén a németet is ismerik (itt egy kis létszámú német kisebbség is él), és sok dán folyékonyan beszél az angoltis. 2010. januári adatok szerint Dánia lakosságának 80,9%-a az evangélikus Dán Népegyház (Den Danske Folkekirke) tagja. A fennmaradó rész többsége (3%) más keresztény felekezetekhez – így más protestáns egyházakhoz, illetve a katolikus egyházhoz – tartozik, míg a muszlimok aránya 2% körül van. Dániában vallásszabadság van, és számos kisegyház és más közösség létezik a népegyházon kívül.

Gazdaság: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **2,3 %** (2015, OECD). Egy főre jutó GDP: **44 800 dollár** (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **6,6 %** (2015, OECD). Inflációs ráta: **2,2 %** (2011, Eurostat). Dánia földje nyersanyagokban szegény, de ipara igen fejlett, főként kevés anyagot, de nagy szakértelmet igénylő (hajó- és hajómotor-gyártás, elektrotechnika, műszerek, háztartási gépek stb.) termékeket készít. Az ország óceáni éghajlata, talaja kedvező feltételeket biztosít a mezőgazdaság számára. A szántókon főleg takarmánynövényeket termesztnek, és erre támaszkodik az állattenyésztés (tejelő szarvasmarha, sertés, baromfi).

Világjelentőségű az ország vajexportja. Jelentős a halászata és *halfeldolgozó ipara* is. Mezőgazdasága kitűnik a legkorszerűbb agrotechnikán alapuló nagy termelékenységgel és külföldön is jól értékesíthető termékeivel. Az ország területének 61% mezőgazdasági terület (világviszonylatban kiemelkedő), 5% rét és legelő, 11% erdő, 23% beépített vagy terméketlen. A földek többsége 10-50 hektáros családi gazdaságok kezében van. A növénytermesztés szinte teljes egészében az állattenyésztés igényeit szolgálja. Legfontosabb termesztett növények: *árpa, burgonya, rozs*, valamint főként a déli területeken a búza és cukorrépa. A belterjes, gépesített istálló állattenyésztés vezető ága, a szarvasmarha-tenyésztés tejgazdálkodással párosul. Az iparszerű baromfinevelésből származó hús és tojás is fontos exportcikk. Szénhidrogénbányászat, kőolajfinomítás, gépipar, hajógyártás, vegyipar, cementgyártás, porcelángyártás, élelmiszeripar. A gépiparhoz a kevés nyersanyagot, de jelentős tőkeberuházást és szakképzettséget kívánó gyártmányok egész sora csatlakozott (pl. műszerek, háztartási gépek, számítógépek, elektrotechnikai, elektronikai és híradástechnikai termékek).

Dánia az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1945.10.24. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1949.04.04. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagja; 1949.08.03. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1973.01.01. - az Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1992. - a Nyugat-európai Unió (WEU) megfigyelője; 2008.04.24. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést. Dánia Skandinávia második leglátogatottabb országa Svédország után: 2006-ban 4,7 millió látogató kereste fel. A legkedveltebb turisztikai látnivalók Sjælland és Fyn szigetén találhatóak, ezenkívül számos kisebb sziget nyújt még a természetjáróknak kiváló kirándulási lehetőséget.

9.6. Izland

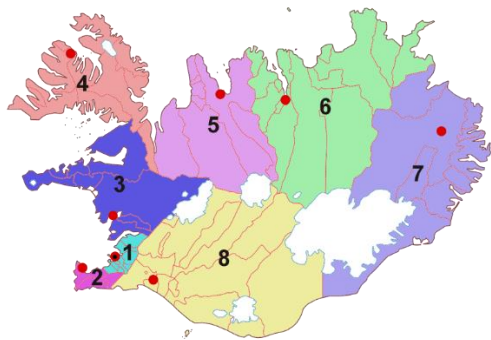
Izland, Izlandi Köztársaság (izlandi nyelven: Lydveldid Ísland, Iceland, Ісландія). Terület: **102 928 km²**. Népeség: **300 000** fő (2015). Főváros: **Reykjavík**. A szigetország Észak-Európában, az Atlanti-óceán északi részén található, közvetlenül a sarkkörtől délre, az északi szélesség 63. és 66. foka között. A Föld tizennyolcadik, Európa második legnagyobb szigete. Vulkáni sziget, amely a Közép-Atlanti-hátság vízfelszín fölé emelkedő része. A lemeztectonika szerint úgy keletkezett, hogy a két távolodó kőzetlemez (az eurázsiai, és az észak-amerikai) közötti hasadékon feltört a magma, és megszilárdult. Izlandon nincsenek hosszabb folyók, mert a sziget belseje száraz és hideg. A vízhálózat fiatal, a bővizű folyók esésgömbéje kiegyenlítetlen, a törések, lávpadok mentén szép vízesések robajlanak (Gullfoss, Skogafoss, Svartifoss). Északi fekvése ellenére a sziget éghajlata a Golf-áramlat szélesebb rendszerébe tartozó Irminger-áramlat mérséklő hatása miatt kevésbé zord. Az egész ország az óceáni éghajlat hideg övezetébe tartozik.

A szigeten az első telepések a VIII. század végén ír szerzetesek voltak, majd 860 körül Széphajú Harald viking király központosítási törekvései elől menekülő norvégok népesítették be, akik tanyákon, majd faluközösségekben, ún. thingekben éltek. 930-ban pedig létrejött a világ első parlamentje, az **Althing**. A szigetet 1262-ben hódították meg a norvégok, majd 1380-ban dánok. Izland 1918. december 1-jén lett önálló állam, de Dániához továbbra is perszonálunió fűzte. A kötöttséget az ország 1943. december 23-án felmondta, majd az 1944. június 17-i népszavazás után Izland parlamenti köztársaság lett.

Az állam élén a négy évre választott köztársasági elnök áll, aki kinevezi a kormányt és megvétózhatja a törvényeket. 1996. augusztus 1-je óta az államfői tisztet Ólafur Ragnar Grímsson tölti be. A legutóbbi, 2012-es elnökválasztáson ötödik alkalommal nyerte el a választók bizalmát. A törvényhozó hatalom letéteményese az 1991 óta egykamarás **Althing**,

amelynek 63 tagját közvetlen szavazással négy évre választják meg. A választási törvény 1986-os módosítása értelmében a korábbi 20 év helyett 18 év lett a választásra jogosultak korhatára. A legutóbbi, 2013. április 27-én megtartott parlamenti választásokat a Függetlenségi Párt nyerte meg a szavazatok 26,7 százalékának megszerzésével, a Haladó Párt 24,4, a Szociáldemokrata Szövetség 13, a Baloldal-Zöld Párt 11, a Kalózpárt 5,1 százalékot szerzett. A kormányfői tisztelet 2013. május 23. óta Sigmundur David Gunnlaugsson tölti be.

Izland **104 önkormányzatra (hreppur)** oszlik, amelyek a helyi ügyekkel (iskolák, közlekedés) foglalkoznak.

Izland nagyobb régiói

Izland nagyobb városai és a közlekedés

Az ország lakosságának **93%-a városokban** él. A lakosság 93,9%-a izlandi állampolgár. A legnagyobb nemzetiségi csoportok: dánok 1,3%, amerikaiak 0,7%, svédok 0,5%, németek 0,4%, egyéb 3,2%. Az izlandi lakosok 93%-a evangélikus, 2%-a római katolikus, a maradék 5% pedig egyéb vallások híve. Hivatalos nyelv: izlandi.

Gazdaság: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **-2,9 %** (2015, OECD) Egy főre jutó GDP: **43 640** dollár (2015, OECD) Munkanélküliségi ráta: **4,9 %** (2015, OECD) Inflációs ráta: **12 %** (2009, World Factbook). 2007-ben Izland még a világ egyik leggazdagabb országa volt, virágzása túlméretezett bankszektorán alapult. Az igen magas életszínvonalat, oktatást, egészségügyi ellátást és társadalombiztosítást kiépítő országot igen érzékenyen érintette a 2008-as pénzügyi krízis, amelynek hatására tönkrement a három legnagyobb izlandi bank, s a kormány 2,1 milliárd dolláros hitelt kényszerült felvenni az IMF-től, valamint több európai államtól.

A gazdaság hagyományosan egyik legfontosabb ágazata a **halászat**, 2013-ban az izlandi export 40%-át, a GDP 12%-át adta, és a munkaerő 5%-át foglalkoztatta. Az úgynevezett óceáni ágazat, amelybe beleszámítják a halászatához kapcsolódó más gazdasági tevékenységeket is, mint például a halászati eszközök gyártását vagy a kifogott hal további feldolgozását élelmiszer-ipari, biotechnológiai célokra, már a GDP 27,1%-át adta és a munkaerő mintegy 20%-át foglalkoztatta (2011). Természeti erőforrások híján (leszámítva a bőséges geotermikus és hidroelektromos erőforrásokat) az izlandi gazdaság ki van szolgáltatva a hal világszertei átváltozásának. A hal és halból készült termékek mellett további fontos exportcikk az **alumínium** és a **vasszilikát**. Az egyetlen hazai nyersanyagra épülő iparág a **cementgyártás**. A legtöbb épület betonból készül; a fa drága, importálni kell, így csak ott használják, ahol feltétlenül szükséges. Izlandon több gyártó és szolgáltató iparág is fejlődésnek indult az utóbbi évtizedben, mint a szoftverfejlesztés, biotechnológia, és pénzügyi szolgáltatások. A turizmus szintén fejlődik, olyan különlegességekkel, mint az ökoturizmus vagy a bálnafigyelés.

Izland az alábbi főbb nemzetközi szervezetek tagja: 1946.11.19. - az ENSZ tagállama; 1949.04.04. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) tagállama; 1950.03.07. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1970.03.01. - az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01-től az

Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1992. a Nyugat-európai Unió (WEU) társult tagja; 2010.06.17. Hivatalosan az Európai Unió (EU) tagjelölt országává nyilvánították; 2010.07.27. Megkezdődtek európai uniós csatlakozási tárgyalásai; 2013.01.14. Az áprilisi parlamenti választásokra tekintettel felfüggesztette európai uniós csatlakozási tárgyalásait; 2013.04.27. A parlamenti választásokon az EU-párti kormányzó balközép kormánykoalíció súlyos vereséget szenvedett, és az EU-csatlakozást ellenző Haladó Párt, valamint a Függetlenségi Párt alakíthatott kormányt. Az új, kétpárti jobbközép kormány bejelentette, hogy népszavazást írnak ki az ország EU-csatlakozásáról; 2013.05. Az izlandi kormány felfüggesztette a csatlakozási tárgyalásokat; 2014.02.21. Gunnar Bragi Sveinsson külügyminiszter bejelentette, hogy Izland az előzetesen bejelentett népszavazás megrendezése nélkül visszavonja európai uniós csatlakozási kérelmét; 2015.03.12. Visszavonta az európai uniós csatlakozásra vonatkozó kérelmét.

Reykjavík Izland fővárosa, a vilás legészakibb fekvésű, és legújabb fővárosa. A késő XIX. században alakult ki a település. Nevének jelentésével ellentétben (füstös öböl), a szélnek köszönhetően tiszta a levegője. Óvárosi részétől minden látnivaló gyalog is könnyen megközelíthető.

10. Téma: A Balti országok

- 10.1. Litvánia természeti adottságai és történelme
- 10.2. Litvánia közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 10.3. Litvánia gazdasága és idegenforgalma
- 10.4. Lettország természeti adottságai és történelme
- 10.5. Lettország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 10.6. Lettország gazdasága és idegenforgalma
- 10.7. Észtország természeti adottságai és történelme
- 10.8. Észtország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 10.9. Észtország gazdasága és idegenforgalma

10.1. Litvánia természeti adottságai és történelme

Litvánia, Litván Köztársaság (litván nyelven Lietuvas Respublika, angolul Republic of Lithuania, Республіка Литва). Terület: **65 301 km²**. Népszám: **2 999 000** fő (2015, ENSZ). Főváros: **Vilna** (Vilnius). A Balti-tenger keleti partján fekszik, Lettország, Fehéroroszország, Lengyelország és Oroszország kalinyingrádi enklávéja határolja. Litvánia a legnagyobb és legnépesebb balti állam, a Balti-alföld déli részén terül el. Legnagyobb része hullámos alföld, 100 méternél alacsonyabban fekvő terület. Fő folyója, a **Nemunas** és néhány mellékfolyója hajózható. Az éghajlat óceáni és nedves kontinentális között változik, csapadékos, mérsékelt téllal és nyárral.

A litván nép kialakulása a törzsi viszonyok és a keleti-balti egység felbomlásával, a lettek és a litvánok elkülönülésével az V-VI. században kezdődött. A litván államot **Mindaugas** nagyfejedelem (1200-1263) szervezte meg, aki 1251-ben keresztény hitre tért, és akit 1253-ban királlyá koronázott a pápa. A kereszténységet II. Jagelló Ulászló vezette be, aki 1386-ban lett lengyel király és Litvánia nagyhercege. A középkori Litván Nagyfejedelemség a XIV-XV. században európai nagyhatalom lett, fehérorosz és ukrán területeket is meghódított. Perszonálunióra lépett Lengyelországgal, összekapcsolódásukat az 1569-es Lublini Unió tetőzte be. Lengyelország 1795-ös harmadik felosztásakor Litvánia nagyobb része, majd 1815-ben egésze Oroszországhoz került. Az orosz gyarmatosítás több mint száz éve után 1918. február 16-án a németek által megszállt Vilniusban kikiáltották a független litván államot. Ennek

területéből Vilniust és környékét Lengyelország 1920-ban megszállta, 1922-ben annektálta. 1939-ben Hitler kikényszerítette Litvániától Klaipeda (a Memel-vidék) átadását. 1940. június 15-én szovjet csapatok szállták meg az országot, és július 21-én kikiáltották a Szovjetunióhoz csatlakozó Litván Szovjet Szocialista Köztársaságot. A szovjet tagországok közül a nyolcvanas évek végén Litvánia elsőként ragadta meg a lehetőséget függetlensége visszaállítására. A nemzeti törekvések megtestesítője, a **Litván Mozgalom az Átalakítás Támogatására** (Sajudis) nevű népfrontos szervezet elsöprő győzelmet aratott az 1989. évi márciusi szovjet, majd az 1990. évi február-márciusi litvániai parlamenti választásokon. A kétharmados Sajudis-többségű törvényhozás 1990. március 11-én nyilatkozatban állt ki a függetlenség mellett, és az ország nevét Litván Köztársaságra változtatta. A lépésre Moszkva gazdasági, politikai, majd nyílt katonai nyomással válaszolt, de az 1991. augusztusi moszkvai puccs után szeptember 6-án a szovjet Legfelsőbb Tanács kénytelen volt elismerni a balti szomszéd önállóságát. A litvánok az észtekkel és a lettekkel együtt elutasították az 1991 végén alakult Független Államok Közösségéhez való csatlakozást. 1992 őszén népszavazás szentesítette a köztársaság új alkotmányát.

10.2. Litvánia közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

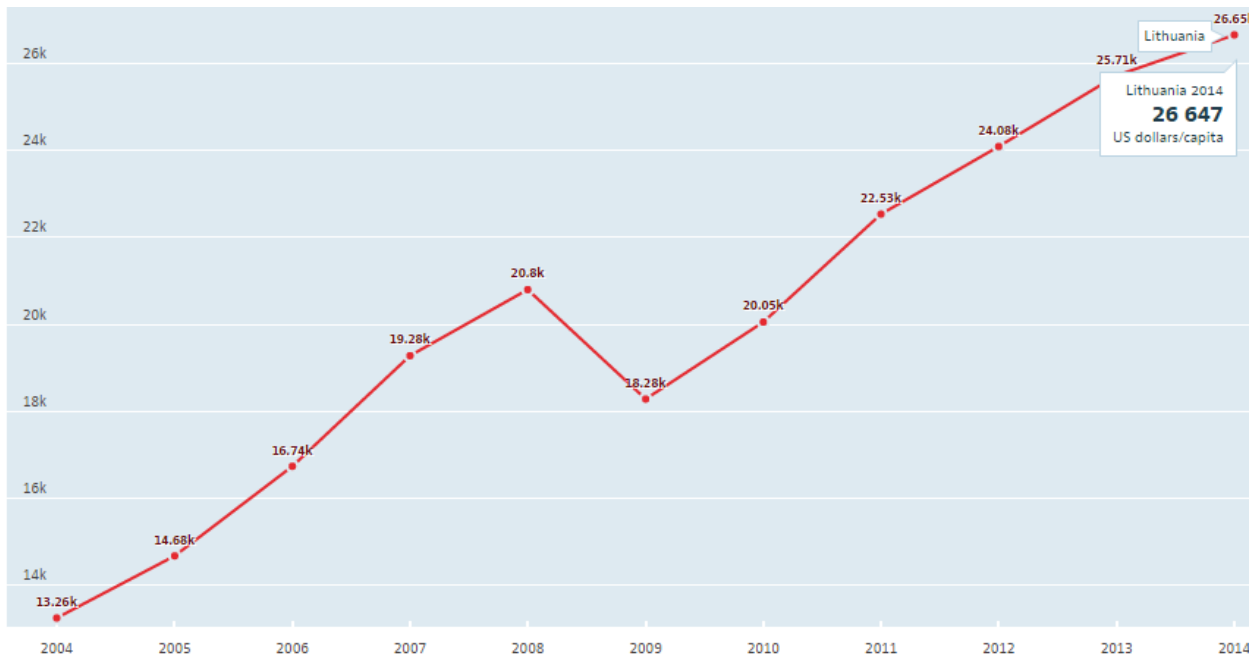
Litvánia államformája **köztársaság**. Alkotmánya 1992. október 25-től van érvényben. Az ország élén az öt évre közvetlenül választott elnök áll, aki közepesen erős hatalommal bír. Egyszer választható újra. A 141 tagú, négy évre választott parlament, a **Seimas** 70 képviselőjét pártlistáról választják meg, 71 képviselő egyéni jelöltek közül kerül ki. A pártoknak a parlamentbe jutáshoz a szavazatok legalább öt százalékát kell megszerezniük. A legutóbbi, 2012. október 14-én és 28-án megtartott parlamenti választásokat a Litván Szociáldemokrata Párt (LSDP) nyerte meg 38 mandátummal, míg a konzervatívok 32-34 helyhez jutottak. A harmadik legerősebb párt a Munkapárt lett, amely 30 képviselői helyet szerzett. Az államfő 2012. november 26-án Algirdas Butkeviciust, a Litván Szociáldemokrata Párt (LSDP) elnökét bízta meg kormányalakítással.

Litvánia jelenlegi közigazgatási felosztását 1994-ben hozták létre, majd 2000-ben némileg módosították. Az ország tíz megyéből (apskritis, tsz. apskritys) áll, melyek a székhelyükről kapták nevüket. A megyék élén a kormányzó áll, akit a vilniusi központi kormányzat nevez ki. Legfőbb feladatuk a helyi önkormányzatok törvényességi felügyelete. A megyék összesen 60 helyi önkormányzatra (városokra és járásokra) oszlanak, amelyek tovább bonthatók több mint 300 kerületre. Minden helyi önkormányzatot négy évre választott tanács irányít.

Az ország népességének **83,5%-a litván**, amely a litván nyelvet beszéli. Ez a hivatalos nyelv. Néhány nagyobb kisebbség is jelen van: lengyel (7%), orosz (5%) és belarusz (1,5%). A lengyelek alkotják a legnagyobb kisebbséget, főleg Litvánia délkeleti részében (Nyugat-Vilnius régió). Az orosz a második legnépesebb kisebbség, akik többséget alkotnak Visaginasban, de jelen vannak még Vilniusban és Klaipédában is. állási megoszlás: római katolikus 90%, ortodox 5%, evangélikus 3%, muzulmán (0,6%), egyéb 2% (2003)

10.3. Litvánia gazdasága és idegenforgalma

Bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése: **3,9 %** (2015, World Bank). Egy főre jutó GDP: **26 647 dollár** (2015, OECD.) Munkanélküliségi ráta: **13,9 %** (2010, Eurostat). Inflációs ráta: **4,2 %** (2010. Eurostat).

Egy főre jutó GDP változása 2004-2014 között (forrás: OECD)

2003-ban, az Európai Unió csatlakozás előtt Litvániának volt a legnagyobb gazdasági növekedése az összes tag- és tagjelölt ország között, elérve a 8,8%-ot a harmadik negyedévben. 2004-ben a GDP növekedése 6,6% volt, amely hatásos gazdasági fejlesztést tükrözött. 1998-ig Litvánia rendelkezett a legnagyobb oroszországi kereskedelemmel a balti államok közül. Az 1998-as orosz gazdasági válság miatt az ország főleg a nyugat irányába fordult. Litvánia fő természeti kincse a **tőzeg, a foszforit és a borostyánkő**. A főként Oroszországba és a szomszédos balti államokba irányuló kivitel nagyobb részét fémmegmunkáló gépek, nyersanyagok, textil- és ruházati cikkek, élelmiszer- és vegyipari termékek teszik ki. Energiahordozókból jelentős importra szorul. Litvánia területének 46,7%-a szántó, 7,3%-a rét és legelő, 30,7%-a erdő, 15,3%-a terméketlen, illetve beépített terület. A mezőgazdaság vezető ágazata a belterjes takarmányozó-istálló állattenyésztés (a mezőgazdasági termelés kb. 2/3-át adja), amely főként hús- és tejtermelő szarvasmarha tenyésztésre (980 000 db 1997) és sertéstartásra (1,1 millió db) szakosodott, de baromfiállománya (8 millió db) is tekintélyes. A növénytermesztésben a gabonafélék (búza 1,1 millió t, rozs 380 000 t, árpa 1,4 millió t, zab 108 000 t) és a takarmánynövények szerepe a legfontosabb, de számottevő a burgonyatermesztés is. Az ipari központok körül városellátó (főleg zöldségtermesztő) mezőgazdaság alakult ki. Litvániának nincsenek nyersanyagai és energiahordozói, ez a gazdaságban komoly problémát jelent. A hőerőművek működéséhez szükséges nyersanyagokat Oroszországból és Ukrajnából vásárolja. A villamosenergia termelés (1997-ben 14,2 milliárd kWh), több mint 80%-át az elavult és veszélyes, Csernobil-típusú ignalinai atomerőmű két 1500 MW-os reaktorblokkja szolgáltatta. A feldolgozóiparban a második világháború után kialakult gép- és vegyipar vezet. Mindkettőben elsősorban munkaigényes ágazatok jelentősek. A gépipar főbb ágai: **elektronika, elektrotechnika, műszer- és szerszámgyártás, hajóépítés és javítás, mezőgazdasági gépek gyártása**. A balti államok közül csak Litvániának van orosz kőolajat feldolgozó üzeme Mazeikiaiban. Ennek termékeire települt a műanyag- és műszálipar. Fontos a műtrágyagyártás is. Hazai nyersanyagokat dolgoz fel a foglalkoztatásban és exportban jelentős élelmiszer-, textil-, fa-, cellulóz- és papíripar. A élelmiszeriparban a hús-, a tej-, a malom- és a cukoripar vezet. A nagy hagyományú textilipar jellegzetes ága a lenfeldolgozás. Az ipar döntő hányada **Vilniusban, Kaunasban** és környékén tömörül; **Klaipėda, Siauliai és Panevėžys** jelentősége is nőtt.

Litvánia az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1991.09.17. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1991.10.15. - az Európai Biztonsági és

Együttműködési Értekezlet (EBEÉ); 1995.01.01-től az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1993.05.14. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1994.05.09-2004.05.01. - a Nyugat-Európai Unió (WEU) társult partnere; 2004.03.29. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) tagállama; 2004.05.01. - az Európai Unió (EU) tagállama; 2004.11.11. - ratifikálta az EU-alkotmányt; 2008.05.08. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

10.4. Lettország természeti adottságai és történelme

Lettország, Lett Köztársaság (lett nyelven Latvijas Republikas, Republic of Latvia, Республика Латвия). Terület: **64 598 km²**. Népesség: **2 999 000** fő (2015, ENSZ). Főváros: **Riga**. A Balti-tenger keleti partján fekvő országot északról Észtország, keletről Oroszország, délkelet felől Fehéroroszország, délről Litvánia, nyugatról a Balti-tenger és a Rigai-öböl határolja. Lettország nagy részét erdő borítja, az országnak több mint 12 000 kisebb folyója és 3000-nél is több tava van. Az ország nagy része termékeny síkság. A sekély Rigai-öböl, a Balti-tenger egyik nyúlványa az ország északnyugati részén található. Legfontosabb folyója a **Daugava**. Lettország klímája mérsékelt és óceáni, hűvös nyarakkal és enyhe, csapadékos telekkel.

Kr.u. az első évszázadokban alakultak ki azok az etnikai közösségek (kur, zemgal, latgal, liv stb.), amelyekből létrejött a lett nép. Területük a XIII. század második negyedétől 1561-ig a németek által a lett és észt földeken létrehozott Livóniához tartozott. A német hódoltságot a lengyel, majd a svéd uralom követte, majd a XVIII. században az orosz fennhatóság váltotta fel. A lett területek az I. világháború befejeztével elnyerték állami önállóságukat: 1918. november 18-án antant támogatással megalakult a lett polgári kormány **Karlis Ulmanis** vezetésével. 1919 januárjában rövid időre itt is létrejött a szovjethatalom, de Ulmanisék antant-német segítséggel már májusban visszavették a kormányzást. Az 1922 februárjában kikiáltott polgári köztársaság többpártrendszerű parlamenti demokráciáját 1934-től elnöki puccsal életbe léptetett diktatúra váltotta fel, megelőzve egy esetleges szélsőséges hatalomátvételt. 1940 nyarán a szovjet csapatok intervenciója következtében Lettország a Szovjetunió része lett, egészen a szovjet államszövetség felbomlásáig. Miután az 1990. évi választásokon az ellenzéki Népfront többséget szerzett, az új összetételű parlament 1990. május 4-én kikiáltotta az ország függetlenségét. Az állam nevét Lett Köztársaságra változtatta, s átvette az 1922-es függetlenségi okmányok pontját is, amely a II. világháború előtti határok között szabta meg az ország területét. A rigai parlament a moszkvai puccsal egy időben, 1991. augusztus 21-én megerősítette előző évi függetlenségi határozatát, s az események nyomán a szovjet Államtanács szeptember 6-án elismerte Lettország (valamint vele együtt Észtország és Litvánia) függetlenségét.

10.5. Lettország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Lettország parlamentáris köztársaság, független, demokratikus állam, amelyben a szuverén államhatalom letéteményese a nép. 1993. július 6-án a lett törvényhozás, a Saeima teljesen visszaállította az 1922-es alkotmányt. A köztársaság elnökét a parlament választja az 1997-es alkotmánymódosítás óta négy évre, s ugyanaz a személy kettőnél több periódust nem tölthet ki. Az államfő hatásköre a kormányfő kiválasztása, kinevezése, a parlament felosztatása, s vétójoga van a törvényalkotásban. Az egykamarás törvényhozás (Saeima) 100 képviselőjét általános, egyenlő, közvetlen és titkos szavazással választják négy évre. Legutóbb, 2014. október 4-én tartottak parlamenti választásokat, amelyet a Straujuma vezette koalíció (az Egység Blokk, a Nemzeti Szövetség, a Zöldek és Földművesek Szövetsége) nyerte meg a szavazatok 58 százalékával (61 mandátum), a Harmónia Központ 23,3 százalékot szerzett. Lettország adminisztratív felosztását az addigi két szintű közigazgatási felosztásról egyszintűre változtatták megszüntetve ezzel az első szintet a járásokat. A népesség kevesebb mint 60%-a lett nemzetiségű. Körülbelül 30% az oroszok aránya, akiknek jogait és jólétét a szomszédos

Oroszország figyelme kíséri. Más országokból (Fehéroroszország, Lengyelország, Ukrajna) származó kisebbségi népcsoportok teszik ki a maradék 10%-ot. Az egyetlen hivatalos nyelv a lett, amely a balti nyelvcsalád keleti ágának tagja, de az orosz is sokan beszélik. Majdnem mindenki keresztény, a nagy felekezetek a katolikusok, az evangélikusok és az orosz ortodox egyház.

10.6. Lettország gazdasága és idegenforgalma

Gazdaság: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **1,9 %** (2015, World Bank). Egy főre jutó GDP: **23 281 dollár** (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **8,2 %** (2015. Eurostat). Inflációs ráta: **0,5 %** (2015. Eurostat). Lettország fontos kereskedelmi útvonalak kereszteződésénél található, és régóta egyfajta hídként szolgál Nyugat-Európa és Oroszország között. Kedvező földrajzi fekvés következtében, Lettországban hamar kifejlődött a kézműipar, majd a 19. sz. második felében a vasútvonalak megépülésével megindult az iparosodás. Oroszországon belül az egyik legfejlettebb ipari körzette alakult. A két világháború között a mezőgazdaságban az állattenyésztés termékei jelentős exportcikké váltak. Lettország a szükséges nyersanyagokhoz és az energiához keletről jutott, és a szakképzett munkaerőt igénylő késztermékek zöme a szovjet piacra került. 1990-ben az egy főre számított nemzeti jövedelem alapján a szovjet átlag 135%-a volt. A SZU-ból való kiválása után, 1992-ben a bruttó hazai termék 35%-kal esett vissza. Jelentős ásványi készletekkel tőzegtől és különböző építőanyagokból rendelkezik (**mész, agyag, homok**), a tengerparton előfordul az ékszerkészítéshez használt borostyánkő, s vannak ásványvízforrásai, de általában szegény ásványi kincsekben. Az ország 1990 után átalakuló gazdaságát hátrányosan érintette az 1998. évi orosz pénzügyi válság, de a kormány szigorú monetáris politikájának, illetve az export EU-irányba terelésének köszönhetően lazult a kereskedelmi függőség Oroszországtól. A nagy vállalatok, bankok, ingatlanok privatizációja zömmel megtörtént, bár néhány vállalkozás esetében jelentős mértékű maradt az állami részesedés. A mezőgazdaság vezető ágazata a **belterjes, istállózó állattenyésztés**, főként a tej- és hústermelő szarvasmarha tenyésztése, amelyhez a rétek és legelők magas aránya (12,4%), valamint a szántóföldi szálas- és szemestakarmányok biztosítanak jó feltételeket. Szarvasmarhát főként Lettország északi, északkeleti és nyugati területén tartanak. A sertésenyésztés fő körzete az ország középső és déli része. Mindenütt elterjedt a baromfitenyésztés. A tengerpart mellett halászat dominál. A földművelés lehetőségei kedvezőtlenebbek. A gyenge minőségű podzol talajt, csak délen váltja föl jobb minőségű barna erdőtalaj. Az ország területének 27%-a szántó, amelyen főként szálas- és szemestakarmányt, burgonyát, természetnek. A kenyérgabonák közül északon rozs, délen búza terem, de mennyiségük nem elégíti ki a lakosság szükségletét. A korábban híres lentermesztés visszaszorult, a cukorrépa termesztés viszont nőtt, de a cukorból behozatalra szorul. A feldolgozóiparban a gépgyártás és az élelmiszeripar vezet. A gépipar termékei: **villany- és dízelmotorok, személyvagonok, városi villamosok, mikrobuszok, mg-i hűtőgépek, izzólámpák, rádiók, telefonkészülékek**, stb. A balti államok egyetlen kohászati üzeme nem képes ellátni a acélszükségletét. A könnyűipar textilárut, bőrt, cipőt, faárut, papírt állít elő. Újabban a vegyipar is fejlődik (gyógyszer, műszál, műtrágya). Az élelmiszeripar helyi nyersanyagot dolgoz fel (halkonzerv, tej- és húsipar, cukorgyártás). Az ipar főként a fővárosban összpontosul, jelentősebb iparvárosok még, Daugavpils, Liepāja, Jelgava és Ventalis.

Lettország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1991.09.17. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1991.10.15. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01-től az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1994.05.09-2004.05.01. - a Nyugat-Európai Unió (WEU) társult partnere; 1995.02.10. - az Európa Tanács (ET) tagja; 2004.03.29. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) tagállama; 2004.05.01. - az Európai Unió (EU) tagállama; 2005.06.02.

- A lett parlament ratifikálta az Európai Unió alkotmányát; 2008.05.08. - Ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést. *Riga*, óvárosa a világörökség része. Brémaiak alapították, főleg németek lakták, tagja volt a Hanza-városok szövetségének, de tartozott a lengyel királysághoz, volt svéd érdekeltség is, majd Oroszország befolyása alá került.

10.7. Észtország természeti adottságai és történelme

Észtország, Észt Köztársaság (észt nyelven Eesti Vabariik, Estonia, Republic of Estonia, Республика Эстония). Terület: **45 226 km²**. Népesség: **1 300 000** fő (2015, OECD). Főváros: **Tallin**. A Balti-tenger keleti partjainál elterülő ország kelet felől az Oroszországi Föderációval, délről Lettországgal határos. Felszínét a legutóbbi jégkorszak alakította hullámos alfölddé. Átlagos magassága 100 m-nél is alacsonyabb. Az ország jégvájta sekély tavainak nagy része az idők során feltöltődött és elmocsarasodott, jelenleg az ország fele lápvidék. Legnagyobb folyója – **Emajogi**. Tengerpartja tagolt, az országhoz 1520 kisebb sziget tartozik. Éghajlata óceáni.

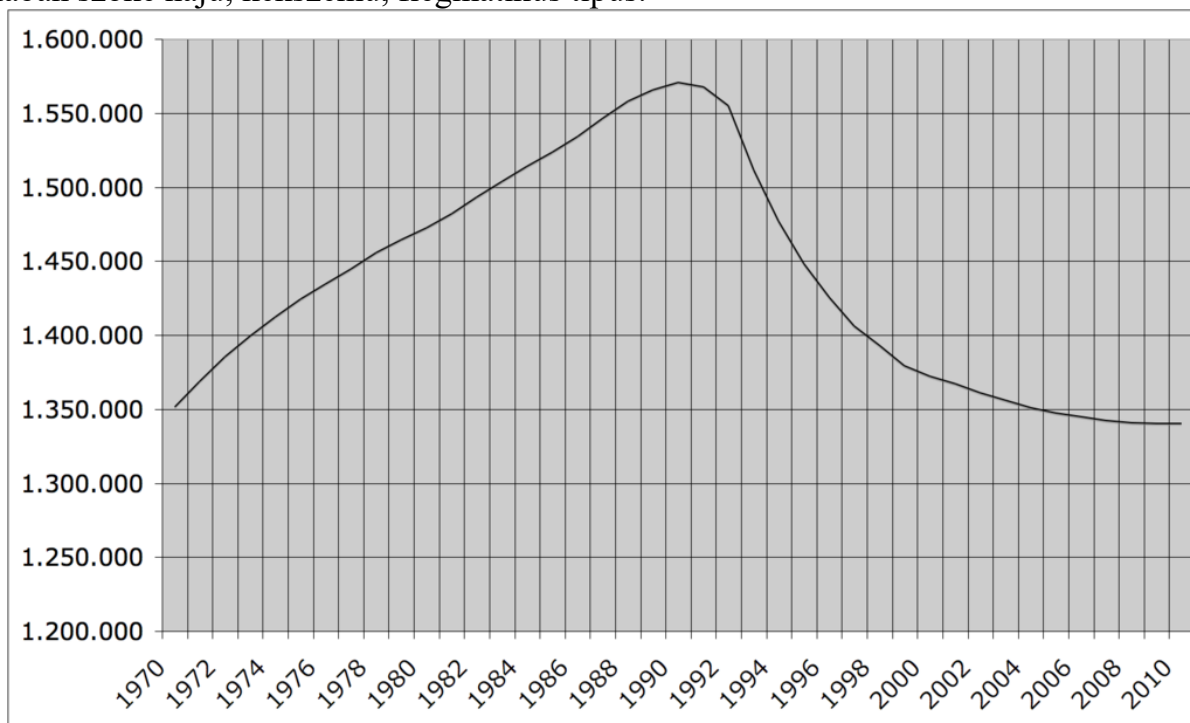
Észtország népessége az i.e. III. évezredben benyomuló balti törzsek és az őslakos finnugor törzsek keveredéséből alakult ki. Az i.sz. I. évezred végén a törzsi csoportosulást felváltotta a területi egységesülés, de az önálló állammá alakulás folyamatát félbeszakította a német keresztes lovagok és a velük szövetséges dán hadak támadása a 13. század elején. Amikor 1346-ban IV. Valdemar dán király eladta hódítását a németeknek, az egész észtek lakta terület - Livónia részeként - a keresztesek fennhatósága alá került, és a következő századokban is német, orosz, dán, lengyel és svéd hatalmi vetélkedés martaléka volt. A XVII. században svéd uralom alá került, majd az 1700-1721-es északi háború nyomán Oroszország ragadta el, s ettől kezdve a cári adminisztráció, valamint a német nemesség kettős elnyomását nyögte a helybéli lakosság. 1917 októbere után alig négy hónapig tartott a szovjet hatalom. 1918 februárjában a németek szállták meg a területet, s a bolsevikok vereségét felhasználva a polgári erők Konstantin Pats vezetésével 1918. február 24-én kikiáltották a független észt demokratikus köztársaságot. Az önállóságot a németeket felváltó antant is támogatta, s ezzel - az 1918. végi rövid életű Észt Munkakommuna bukása után - a moszkvai kormányzat is kénytelen volt megbékélni: 1920. február 2-án Szovjet-Oroszország Tartuban békét kötött Tallinnal. A Molotov-Ribbentrop paktum révén a Szovjetunió 1940 júniusában ismét megszállta a kis baltikumi államot, és a németek kiűzése után sem engedte szabadon, amíg maga is alkotóelemeire nem hullott 1991-ben. A nemzeti - akkoriban nacionalistának bélyegzett - követeléseket hangoztató erők, élükön az **Észt Népfronttal**, már a szovjet éra végén, 1988-90-ben egy sor vívmánnyal büszkélkedhettek. Észtország függetlenségét 1991. augusztus 20-án, a moszkvai puccs után kiáltották ki. A szovjet Államtanács által szeptember 6-án hivatalosan is elismert államnak 1991 őszétől nyomasztó és egyre súlyosabb gazdasági gondokkal kellett szembenéznie. Az 1992. június 28-án érvénybe lépett új alkotmány értelmében 1992. szeptember 20-án parlamenti választást tartottak, amelyen a Népfronttal szemben a jobboldali konzervatív erőket tömörítő Isamaa (Haza) pártszövetség kapott bizalmat.

10.8. Észtország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Az 1992. június 28-án érvénybe lépett új alkotmány értelmében Észtország államformája köztársaság. Az állam élén a **köztársasági elnök** áll, akit a parlament választ meg kétharmados többséggel öt évre, maximum két periódusra. A független Észtország elnöke 1992-től 2000-ig Lennart Meri író, fordító, filmrendező volt. A tisztséget 2001 szeptembere óta Arnold Rüütel veterán kommunista politikus töltötte be 2006-ig. Észtország államfője a 2006. szeptember 23-i elnökválasztás nyomán a pszichológus végzettségű Toomas Hendrik Ilves lett, aki 2006. október 9-én tette le a hivatali esküt. A legfőbb törvényhozó szerv az egykamarás parlament (**Riigikogu**), amelynek 101 tagját négy évre választják arányos képviseleti rendszer alapján szabad, általános, egyenlő választásokon, titkos szavazással. Legutóbb, 2015. március elsején tartottak parlamenti

választásokat, Taavi Roivas észt miniszterelnök pártja, az Észt Reformpárt győzött, a voksok 27,7 százalékát szerezte meg. Így az Észt Reformpárt a 101 parlamenti képviselői helyből 30-at, az Észt Centrumpárt 27-et, a szociáldemokraták 15, a konzervatív nemzeti Pro Patria-Res-Publica (IRL) 14, a Liberális Párt 8, a Konzervatív Néppárt pedig 7 mandátumot szerzett. Észtország jelenlegi közigazgatási felosztását 1994-ben hozták létre. **Az ország 15 megyéből áll.** A megyék élén a kormányzó áll, akit a tallinni központi kormányzat nevez ki, és aki a központi kormányzatot képviseli a helyi szinten. A megyék 33 városra és 194 vidéki önkormányzatra oszlanak. Az észt népesség folyamatosan csökken, természetes (születések/halálozások) okokból évi 5-6000 emberrel (1992 volt a mélypont 8036-os csökkenéssel), ezen felül az elvándorlás is jelentős. Így az 1990-es 1 570 599 lakosságszám 2004-re megközelítőleg 1,35 millióra csökkent. A 2011-es népszámlálás szerint 1 294 236 fő állandó lakosa volt Észtországnak.

Az észt ember túlnyomórészt északi, kisebb részben kelet-balti típusú, magas termetű, általában szőke hajú, kékszemű, flegmatikus típus.

Észtország népességszámának változása 1970-2010 között

Az észt nyelv az uráli nyelvcsalád finnugor ágába tartozik, a finnel közeli rokon nyelv, olyannyira, hogy beszélők kölcsönösen megértik egymást (mivel azonban ugyanazon szónak más-más jelentése is lehet a két nyelven, érdekes félreértések is adódnak belőle). A lakosság 65%-a észt. Nagyon magas a volt Szovjetunióból betelepült szláv nyelveket beszélők aránya. A legtöbben az oroszok vannak, arányuk 28%. Ezen kívül 2,5% ukrán és 1,5% fehérorosz él még az országban. Valamivel több mint 1%-a a lakoságnak az észtekkel rokon finn nemzetiségű. A 2011-es népszámlálás szerint 68 %-a (889 770 fő) észt, 25%-a (321 000 fő) orosz élt az országban. A középkorban Észtország katolikus volt majdnem négy évszázadon át, de a protestáns svédok és az észak-német hanza városok befolyásának következtében a reformáció majdnem teljes volt a Baltikumban. Az 16. századtól kezdve az észtek hagyományosan a evangélikus egyházhoz tartoznak, noha az ország lakosságának csak mintegy egynegyede aktív vallásgyakorló. Az orosz kisebbség túlnyomó többsége az orosz ortodox egyház tagja, de létezik Észtországban egy másik ortodox egyház is, a konstantinápolyi ortodox egyházhoz tartozó észt ortodox egyház, amelynek túlnyomóan észtek a tagjai.

10.9. Észtország gazdasága és idegenforgalma

Gazdaság: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **3,3 %** (2015, OECD). Egy főre jutó GDP: **26 300** dollár (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **7,4 %** (2015, OECD). Inflációs ráta: **2,4 %** (2011, Eurostat). Észtország erőteljes lépéseket tesz a modern piacgazdaság kialakítására, amelyet egyértelműen a nyugat-európai országokkal való kapcsolatok irányába fejlesztenek. A gazdaság főként a finn, svéd és német befektetésekre épül. Gazdaságának jellemző ágai a **feldolgozóipar és a szolgáltatási szektor** (turizmus, tranzitkereskedelem, pénzügyi szolgáltatások). A külkereskedelem és a tranzitkereskedelem kiemelkedő jelentőségű: Észtország a Kelet és Nyugat közötti fontos kereskedelmi útvonalon fekszik, sok kikötője révén a szállítási ágazatok teszik ki a szolgáltatás-export közel felét.

A nemzeti jövedelem felét az ipar adja, melyre a szakképzett munkaerőt igénylő iparágak (gépipar, elektronika, műszer, textilgyártás) jellemzőek. Nagy múltú a fa- és papíripara. Mezőgazdaságának fő ága az állattenyésztés (szarvasmarha, sertés). A kevés szántón szalastakarmányt, rozst, árpát, burgonyát termesztenek. A Szovjetunióból való kiválást követő több évi zuhanórepülés után 1993 óta Észtország - kemény sokkterápiával - a közép- és kelet-európai térség egyik legsikeresebb reformállama lett: piacgazdasági átalakulása csaknem teljesen lezajlott, az állami vasúttársaság eladásával 2001-re gyakorlatilag lezárult az 1991-ben kezdődött privatizációs folyamat, stabilizálódott a bankrendszer.

Észtország gazdasági életét a II. világháború előtt alapvetően a mezőgazdaság határozta meg. Később az orosz megszállás után, elsősorban az orosz érdekeket figyelembe vevő szovjet iparosítási politikához kapcsolódott gazdasága. 1995-ben az ipar a GDP 28%-át állította elő, s az aktív lakosság 36%-át foglalkoztatta. Az iparban felhasznált nyersanyagok importból származtak, Oroszországból és Ukrajnából.

Az ásványkincsek közül jelentős az **olajpala, a foszforit és a tőzeg**. Fontosak a különböző építőipari anyagok (gipsz, homok, agyag, mészkő) is. A Baltikum híres dísz tárgyai a többségében külszíni bányákból nyert borostyánból készítik. Az összes felhasznált elsődleges energiahordozó közel fele importból származik. Az egyetlen hazai energiaforrás a túlnyomórészt az ország ÉK-i részén, Kohtla-Javre közelében termelt olajpala. A gépgyártás legnagyobb központja Tallinn. Kohtla-Javre vegyipara az olajpala-termeléséhez kapcsolódik. A könnyűipar a nagyvárosokon kívül az ország kis- és közepes városainak többségében található. A textilipar a len kivételével importált nyersanyagokat dolgoz fel. A bútorgyártás a nagy fogyasztóközpontokba, a papírgyártás a nyersanyag közelébe települt. Az élelmiszeriparon belül a hús- és tejipar, valamint a halfeldolgozás a vezető ágazatok.

Észtország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1991.09.17. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1991.10.15. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) tagja, 1995.01.01-től az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1993.05.13. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1994.05.09-2004.05.01. - a Nyugat-Európai Unió (WEU) társult partnere; 1998.02.01-2004.04.30. az Európai Unió (EU) társult tagja; 2004.03.29. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) tagállama; 2004.05.01. - az Európai Unió (EU) teljes jogú tagja; 2006.05.08. - ratifikálta az EU-alkotmányt; 2008.06.11. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

Tallinn Észtország fővárosa. Fontos kulturális, oktatási, politikai, pénzügyi, kereskedelmi és gazdasági központja a régiónak. Tallinn történelmi belvárosa 1997 óta a UNESCO Világörökség listáján található.

11. Téma: Csehország és Szlovákia

11.1. Csehország természeti adottságai és történelme

11.2. Csehország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

- 11.3. Csehország gazdasága és idegenforgalma
- 11.4. Szlovákia természeti adottságai és történelme
- 11.5. Szlovákia közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 11.6. Szlovákia gazdasága és idegenforgalma

11.1. Csehország természeti adottságai és történelme

Csehország, Cseh Köztársaság (cseh nyelven Česká Republika, Czech Republic, Чеська Республіка). Terület: **78 866 km²**. Népeség: **10 500 000** fő (2015, OECD). Főváros: **Prága**. Csehország Közép-Európában helyezkedik el, Ausztria, Németország, Lengyelország, Szlovákia határolja. Csehország felszíne igen változatos. Az ország keleti részét elfoglaló Morvaország legnagyobb tájegysége a Morva-medence, amit a Cseh-medencétől a Cseh–Morva-dombság választ el. Az egyetlen tengerrel sem határos Csehországból három vízfolyás ömlik a tengerbe, egy-egy az Északi- a Balti- és a Fekete-tengerbe.

A Cseh-medence éghajlata mérsékelt kontinentális, különösebb szélsőségek nélkül. Hűvös nyár és hideg, felhős, ködös, párás tél jellemzi az országot. A kis mennyiségű (akár 500 mm alatti) csapadék jellemző az országban, csak a magasabb térszíneken hullik több. A felszíni vizeket az Elba (Labe) gyűjti össze, amely hajózási útvonalat is nyit nyugat felé. Déli mellékfolyóján, a *Vltaván* sok vízerőmű épült.

Az első szláv törzsek a cseh medencében az V-VI. században jelentek meg, a mai Dél-Morvaország vidékén alakult az első önálló szláv állam. A *Nagymorva Birodalom a IX. század* elején virágzott, ekkor kezdett elterjedni a kereszténység. 863-ban érkezett ide Bizáncból a szláv nyelveket ismerő, írásalkotó két hittérítő, Cirill és Metód. A Nagymorva Birodalom széthullása után a súlypont Bohemiába tevődött át, ahol a megerősödött cseh törzsek alkottak államot. Csehország első uralkodócsaládja a Premysl volt 1306-ig, a dinasztia kihalásáig. Utána a Luxemburgi-ház következett. Az e dinasztiából származó I. Károly cseh király, IV. Károly néven német-római császár, uralkodása (1346-1378) idején élte virágkorát a középkori cseh állam. Utódai alatt zajlott a huszita mozgalom és háború (1419-1437). 1471-től 1526-ig a lengyel Jagellók következtek a cseh trónon, majd 1526-ban I. (Habsburg) Ferdinánd osztrák császárt koronázták cseh (és magyar) királlyá. 1618-ban a cseh rendek felláztak a Habsburg-uralom ellen, s a protestáns hatalmakhoz csatlakozva kinyilvánították a cseh állam függetlenségét. Ezzel kezdődött a harmincéves háború. A cseh felkelés 1620-ban a fehérhegyi csatában elbukott, a csehek csaknem 300 évre elveszítették nemzeti önállóságukat; Cseh- és Morvaország a Habsburg Birodalom része lett. Az I. világháborúban széthullott Osztrák-Magyar Monarchia utódállamaként 1918. október 28-án létrejött a csehek és szlovákok új, közös állama, a *Csehszlovák Köztársaság*. Első elnöke Tomáš Garrigue Masaryk lett, akit 1935-ben Edvard Benes követett. 1939-ben a cseh területeket megszállták a németek, és Németország részeként létrehozták a Cseh-Morva Protektorátust. 1945-ben született az egységes a Csehszlovák Köztársaság, élén az emigrációból visszatért Benes elnökkel. 1948-ban a kommunisták kerültek hatalomra, s Csehszlovákia is a szovjet tömb része lett. Neve 1960-1969 között Csehszlovák Szocialista Köztársaságra változott. 1968-ban a "prágai tavasz" "emberarcú szocializmus-kísérletét" a Varsó Szerződés csapatai elnyomták, Gustáv Husák (1969-től kommunista pártvezető, 1975-től köztársasági elnök) nevével jegyzett normalizáció éve alatt visszaállították a kommunista diktatúrát. 1969 és 1990 között a cseh országrész Cseh Szocialista Köztársaság néven a Csehszlovák Szocialista Köztársaság része volt, külön törvényhozással és kormánnyal. Az 1989. novemberi "bársonyos forradalom" itt is megbuktatta a szocialista rendszert, 1990-től a tagország Cseh Köztársaság névvel a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság része volt. 1993. január 1-jén Csehszlovákia kettévált, a Cseh Köztársaság önálló lett.

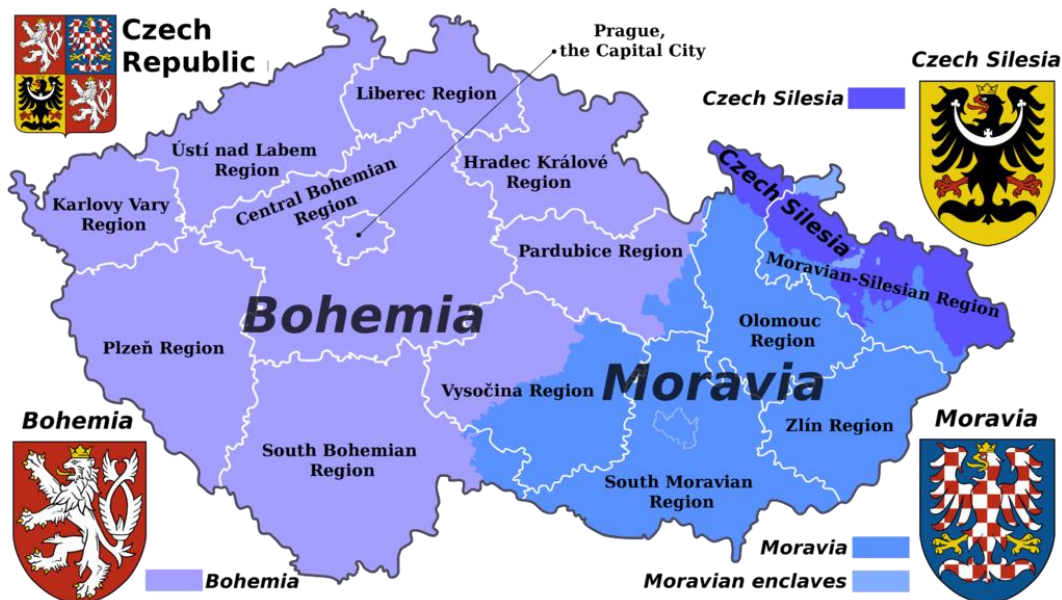
11.2. Csehország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Csehország államformája **köztársaság**. 1992. december 16-án elfogadott alkotmánya 1993. január 1-jén lépett életbe. A köztársaság élén az elnök áll, akit a 2012. október elsején életbe lépett alkotmánymódosítás szerint közvetlenül, 5 évre választ meg az ország lakossága. A választás kétfordulós, az a jelölt, aki már az első körben megszerzi a szavazatok több mint ötven százalékát, államfő lesz. A második körbe jutott két jelölt közül pedig az nyer, aki egyszerű többséget szerez. Az önálló Cseh Köztársaság első elnöke 1993 januárjában Václav Havel drámairó (1990-92-ben a szövetségi Csehszlovákia elnöke) lett, akit 1998-ban újraválasztottak. Második és egyben utolsó ötéves mandátuma 2003. február 2-án lejárt. Utódául február 28-án, a harmadik megismételt elnökválasztáson Václav Klaus, volt miniszterelnököt (1992-1997), az ellenzéki Polgári Demokratikus Párt (ODS) tiszteletbeli elnökét és jelöltjét választotta meg a parlament. 2003. március 7-én Klaus letette a hivatali esküt. A **kétkamarás törvényhozó szerv** 200 tagú **képviselőházból** és 81 tagú **szenátusból** áll. Az arányos rendszerben megválasztott képviselők mandátuma négy évre szól, a képviselőházba bejutás küszöbe az összes szavazatok öt százaléka. A szenátus tagjait hat évre választják egyszerű többséggel, egyharmadukat két évente megújítják. 2010. május 28-29-én képviselőházi választásokat tartottak, a Cseh Szociáldemokrata Párt (CSSD) 22,1 százalékot, a Polgári Demokrata Párt (ODS) 20,2 százalékot, a TOP 09 párt 16,7 százalékot, a Cseh- és Morvaország Kommunista Pártja (KSCM) 11,3 százalékot, a Közügyeket (VV) 10,9 százalékot szerzett. Csehország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1992.12.21-2004.04.30. a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA) tagja 1993.01.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01-től az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja 1993.01.19. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama 1993.03.23. - a Közép-európai Kezdeményezés (KeK) tagja 1993.06.30. - az Európa Tanács (ET) tagja (1991.02.21-től Csehszlovákia részeként) 1995.12.29. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja 1999.03.12. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagállama 1999.03.23-2004.05.01. - a Nyugat-Európai Unió (WEU) társult tagja 2004.05.01. - az Európai Unió (EU) teljes jogú tagja 2009.05.06. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést. 2009.11.03. - Az államfő aláírta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

2000 óta Csehország közigazgatásilag **13 régióra** csehül kraj és a fővárosra, Prágára tagolódik. Minden régiónak külön **Regionális Tanácsa** csehül krajské zastupitelstvo van, melyek élén a hejtman (magyarul elnök) áll. Prágában ezeknek a szerveknek a hatáskörét a Városi Tanács és a polgármester tölti be. Az 1999-ig fennállt régi 76 körzet (okres) elvesztette régi jelentőségét. Ma ezek területi körzetek, illetve különböző állami szervezetek központjai vannak a régebben fontosnak tartott városokban.

A II. világháború utáni kitelepítések miatt Csehország népessége ma jóval homogénebb, mint a két világháború között, amikor a lakosság egyharmada német nemzetiségű volt. Ma körülbelül 10,5 millió fő lakja az országot, aminek több mint 90%-a cseh, és csupán a szlovákok jelentenek nagyobb számú (2%-nyi) kisebbséget. A **csehek nagy része nem vallásos**, felekezeten kívüli – a felmérések szerint Csehország Európa legateistább országa. A vallásosak között a római katolikus egyház követői vannak a legnagyobb számban. **Népcsoportok:** 63,7 százalék cseh, 4,9 százalék morva, 1,4 százalék szlovák, 30 százalék egyéb nemzetiségű (2013) A bevándorlásnak köszönhetően 2007-ben majdnem 1%-kal nőtt az ország népessége. Évente átlagosan 77 000 ember választja ezt az országot új otthonának. A vietnamiak már a kommunizmus idejében elkezdtek ide telepedni, mikor vendégmunkásként várta őket az akkori csehszlovák államvezetés. Ma nagyjából 70 000 vietnami él az országban. Az ukránokkal ellentétben a vietnamiak véglegesen itt akarnak maradni. A 20. század elején Prága és Bécs után a harmadik legtöbb cseh Chicagóban lakott. A 2006-os amerikai népszámlálás adatai alapján 1 637 218 amerikai mondta azt, hogy részben vagy egészben cseh származású. A cseheket a vallás

tekintetében tolerancia és közömbösség jellemezte már régóta. A 2011-es népszámlálás szerint a népesség **79,4%-a ateista**, agnosztikus vagy vallás nélküli. (A válaszadók 34,2%-a mondta, hogy nincs vallása, és 45,2%-a nem válaszolt a kérdésre.) A csehek 10,3%-a római katolikus, 0,8%-a protestáns (0,5% a Cseh Testvérek Egyházának, 0,4% pedig huszita). A fennmaradó 9,4% más, kisebb vallás követője. 1991 és 2001, illetve 2001 és 2011 között a római katolikusok aránya 39,0%-ról 26,8%-ra, majd 10,3%-ra csökkent. A protestánsok aránya ezalatt 3,7%-ról 2,1%-ra, majd 0,8%-ra zsugorodott. 10,3 százalék római katolikus, 0,8 százalék protestáns, 54,6 százalék más vallást követ, 34,2 százalék felekezeten kívüli. (2013. The World Factbook).

Csehország történelmi régiói

11.3. Csehország gazdasága és idegenforgalma

Főbb mutatók: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **-2,5 %** (2015, OECD). Egy főre jutó GDP: **30 407 dollár** (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **6,1 %** (2015, OECD). A rendszerváltáskor kedvező helyzetből induló Csehország elsősorban ipari jellegű ország, amelyet előnyös földrajzi fekvése is segít a gazdasági fejlődésben. A nagy hagyományokkal rendelkező ipar, ezen belül főleg a gépipar jelenti a gazdaság alapján, amelyet a külföldről érkező befektetések is segítettek. A gazdasági felzárkózásban nagy előnyt jelent az ország számára, hogy közel fekszik a fejlett nyugat-európai területekhez, ezen belül a fő piacot jelentő Németországgal szomszédos is. Nyersanyagokban gazdag ország (**barnakőszén, feketekőszén, kaolin** stb.) Nagy hagyománya van nehéziparának, üveg- és porcelániparnak, a ceruzagyártásnak, a bútorgyártásnak. Az ipar gerince a gépgyártás (jármű, kohászati berendezések, mozdonyok, mezőgazdasági gépek). Csehország komoly ipari hagyományokkal rendelkezik, nem véletlen nevezték az Osztrák-Magyar Monarchia műhelyének”. Az első világháború után Csehszlovákia területén maradt az Osztrák–Magyar Monarchia ipari üzemeinek 2/3-a. A két világháború pusztításai is elkerülték a cseh üzemeket, épen maradtak a híres fürdővárosok, illetve a főváros Prága műemlékei. Ugyanakkor a szocializmus évtizedei alatt komoly lemaradásba került a gyáripár a nyugat-európai vetélytársakkal szemben. Kitorési lehetőséget jelent, hogy az ország kedvező földrajzi helyzete és munkásainak szakértelme vonzza a külföldi - elsősorban Németországból érkező - tőkét. Az ország energiagazdasága ma is a **fekete- és barnakőszénre** épül, ami súlyos környezeti károkat okozott egyes helyeken. Északon, a Szudéták lábánál **Felső-Sziléziai-medence** Csehország legfontosabb feketeszenben gazdag. Az Oroszországból érkező kőolaj és földgáz csak kiegészítő szereppel bír az energiatermelésben, inkább a vegyipart látják el nyersanyaggal. A legtöbb vegyi üzem azonban

még mindig az Érchegység lábánál, a régi szénbányák közelében működik – hiszen a telepítő tényezőjük is a szén volt. Az elektromosáram-termelésben a súlyosan környezetszennyező barnaszén-tüzelésű hőerőművek a legjelentősebbek. Ezek működtetéséhez a Most és Sokolov környéki barnaszénet használják, amely néhol külfejtéssel is elérhető. Északnyugat-Csehországban több helyen is ütköznek a bányászat és a turizmus érdekei, hiszen a vidék nem csak bányászható ásványkincsekben, hanem látnivalókban is gazdag. A vízerőművekre inkább csak a reggeli és esti csúcsfogyasztás idején hárul kiegészítő szerep (3%-nyi) részesedés az energiatermelésből. Az atomerőművek jelentősége is számottevő, de a **Dukovany** után másodikként átadott, Temelínben épült atomerőművet folyamatosan bírálatok érik az osztrák környezetvédők részéről.

A cseh ipar viszonylag nagy energiafogyasztó, ami a fémfeldolgozás nagy súlyával magyarázható. A rendkívül sokrétű fémfeldolgozás termékeinek negyedrésze kivitelre kerül, és fejlett gépipar kapcsolódik az ágazathoz. Emellett a rendelkezésre álló szakértelmet kívánó, hasznosító és igencsak anyagigényes nehézgépgyártás játszik fontos szerepet Csehország külkereskedelmében (pl. kohászati, erőművi, textil-, bőr- és nyomdaipari berendezések, járművek előállítás). A gépipar legrégebbi központja **Prága és Plzen** környékén, a Cseh-medencében jött létre. A **Skoda-művek** az ország legnagyobb, legismertebb ipari üzeme, amely a délnyugaton fekvő Plzenben működik, és például villanymozdonyokat, villamossági gépeket, atomreaktorokat állít elő. A Skoda személyautókat azonban nem itt, hanem **Mladá Boleslavban** szerelik össze. Az autógyárat az 1990-es években a német Volkswagen vásárolta meg, és jelentős modernizáláson ment át az elmúlt időszakban. **Ostrava** és környéke szintén nehéziparáról nevezetes: a város a bányászati és kohászati gépgyártás központja, a környékbeli bányák nagy részét az elmúlt években bezárták. Csehországban a mai napig fontosabb a **textilipar** mint a környező országokban. Az iparág a elsősorban Szudéták előterének városaiban létrejött len- és gyapjúfeldolgozó-iparból nőtt ki. Zlínben a cipőipar fontos, de említést érdemel bőripari gépgyártása és gumiipara is. A Dél-Csehországban a folyók mentén gyakoriak a fa- és papíripari üzemek. A helyi nyersanyagra épült és a termelési tapasztalatok tették Világhírű a cseh **porcelán- és kerámiaipar**, amelynek központja a fürdőjéről és filmfesztiváljáról is híres Karlovy Vary. **Jablonec** az üveg és ékszergyártás, České Budějovice pedig a ceruzagyártás miatt érdemel említést. Világszerte ismert a **cseh sörgyártás** is, legismertebb központja Plzen, de Prága, České Budějovice, Velké Popovice sörfőzdéi is kiválóak. A mezőgazdaság szerepe eltörpül az ipar mellett mind a foglalkoztatásban, mind a GDP-ből való részesedésben – ennek oka elsősorban a természeti adottságokban keresendő. Az ország fő mezőgazdasági területei a medencék és folyóvölgyek, ahol barna erdőtalaj és csernozjom képződött. Az ország a fő gabonafélékből és takarmányokból behozatalra szorul. A Cseh- és a Morva-medencében főleg **búzát** és **cukorrépat** termesztnek. Nagy területet foglal el a sörárpa és a komló, melyből külföldre is szállítanak, és persze a sörgyártás fontos alapanyagai.

A cseh gazdaság bevételeinek jelentős része az **idegenforgalomból** származik. 2001-ben az iparág 5,5%-kal, 118,13 milliárd CZK-val járult hozzá az ország GNP-jéhez. Több mint 110 000 ember, a lakosság több mint 1%-a dolgozik ebben a szektorban. 2008-ban azonban, talán a hazai fizetőeszköz, a korona magas értéke miatt és az ezzel együtt növekvő árak, valamint az ezért elérhető szolgáltatások minősége miatt csökkent Prága látogatottsága. Az országnak több népszerű régiója is van. Ezek közé tartoznak a híres gyógyfürdők városai **Karlovy Vary**, Mariánské Lázně vagy Františkovy Lázně. A másik fő látványosság, ami idevonzza a turistákat, a számtalan itt épített vár és kastély. A pápa 15 itteni templomot minősített bazilikának. A városokon kívül olyan helyszínekkel lehet találkozni, minr a Český ráj, a Šumava vagy az Óriás-hegység. Prága Európa egyik legnépszerűbb turistacélpontja, mivel a műemlékek alig sérültek az évszázadok során. Az „**arany Prága**” név valószínűleg a 14 századból, amikor arannyal vonták be a prágai vár tornyait. A prágai óváros, a kulturális, vallási

és történelmi emlékek, a sörözők évről-évre rengeteg turistát vonzanak. Prága egyszerre része a szláv és német kultúrkörnek. A **Károly Egyetem** Közép-Európa egyik legpatinásabb, legrangosabb felsőoktatási intézménye.

11.4. Szlovákia természeti adottságai és történelme

Szlovákia, Szlovák Köztársaság (szlovák nyelven Slovenská Republika, Slovak Republic, Республіка Словаччина). Terület: **49 034 km²**. Népség: **5 400 000 fő** (2015, OECD). Főváros: **Pozsony (Bratislava)**. A Közép-Európában elhelyezkedő országot északon Lengyelország, keleten Ukrajna, délen Magyarország, nyugaton Csehország és Ausztria határolja. A fiatal szlovák állam területét nagyrészt hegyvidék borítja. Természeti erőforrásokban nem túl gazdag, értelepei nagyrészt kimerültek, energiahordozókban szegény. Az egyes területek éghajlata a domborzattól függ – a síksági és hegyvidéki térségek között igen nagy különbségek is lehetnek a csapadékmennyiséget vagy az átlaghőmérsékletet tekintve. Az ország legmagasabb vidéke a **Tátra**, mely nyugat-keleti irányban, a következő részekből áll: Liptói-havasok vagy Nyugati-Tátra, a kristályos felépítésű Magas-Tátra, amelynek legmagasabb pontja a Gerlachfalvi-csúcs (2655 m), valamint északkeleten a Bélai-havasok. Az ország déli része a Dunához kapcsolódóan síkvidéki jellegű, míg nyugaton és keleten széles völgyekkel szabdaltságot a jellemző. Szlovákia a mérsékelt éghajlati övezetben, Európa atlanti és kontinentális zónájának a határán fekszik. Az éghajlati körülmények jelentősen különböznek a síkságokon és a hegyekben. Előbbiek éghajlata száraz és meleg, és időjárásilag stabilabb, mint a hegységeké, amelyek nedvesebbek, hűvösebbek és változékonyabbak. Szlovákia legmelegebb része a Dunamenti-alföld (amely egyben a legszárazabb is), a leghidegebb pedig a Tátra vidéke. A Tátrában az évi csapadék akár 2000 mm feletti is lehet. Az ország két tenger: a Fekete- és Balti-tenger vízgyűjtőjéhez tartozik. Legnagyobb része a Duna vízgyűjtő területe, csak kis terület tartozik a Balti-tengerhez. Legfontosabb folyói a Duna, mellékfolyói a Vág és a Garam, a Nyitra, az Ipoly, a Hernád és a Bodrog, amelyek többsége nagy esésű, így lehetőséget nyújt a vízienergia-termelésre. A Szepesség vizeit a Poprád-folyó gyűjti össze, a Dunajecbe vezeti, amely a Visztula mellékfolyója. Így e terület vizei jutnak a Balti-tengerbe. A Magas-Tátrában több, az eljegesedések idejére visszavezethető eredetű tó, tengerszem található (pl. Zöld-tó, Csorba-tó).

A szlávok első törzsei az **V-VI. században** jelentek meg a Nyugati Kárpátokban, a VII. században pedig létrejött az első szláv államalakulat. A IX-X. században virágzott **Nagy Morva Birodalom** keleti határa a Garam vidékéig ért. A honfoglaló magyarok fokozatosan terjeszkedtek a Duna és a Kárpátok közötti területen. 896-tól egészen 1918-ig a Kárpátok északi térsége Magyarország történelméhez kapcsolódott, 1000-tól a magyar állam kötelékébe tartozott, de nyelvi és kulturális szálak fűzték Csehországhoz. Az I. világháború végén, az Osztrák-Magyar Monarchia romjain 1918. október 28-án Prágában kikiáltották a független Cseh Köztársaságot, két nap múlva Túrócszentmártonban a Szlovák Nemzeti Tanács kimondta a csatlakozást, ezzel megszületett **Csehszlovákia**. A II. világháború alatt, 1939-ben kikiáltott Tiso-féle rövid életű független szlovák állam 1945 után újra Csehszlovákia része lett. A kommunizmus évtizedeiben, az 1968-as "prágai tavasz" leverése után a szocialista szövetségi tagköztársaság státuszát nyerte el. Az 1989-es "bársonyos forradalommal", illetve a kelet-európai kommunista rendszerek bukásával Csehszlovákiában is elindult a rendszerváltó politikai átalakulás, ami az ország kettéválásához vezetett. 1993. január 1. óta Szlovákia ténylegesen független, önálló állam.

11.5. Szlovákia közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Szlovákia alkotmánya értelmében szuverén és demokratikus jogállam, amely egyetlen ideológián vagy valláson sem alapul. Államformáját tekintve parlamentáris

köztársaság. Politikai rendszere az alkotmány értelmében működik. Az alkotmányt 1992. szeptember 1-jén ratifikálták (szeptember 1-je az alkotmány napja), életbe 1992. október 1-jén (néhány rész pedig 1993. január 1-jén) lépett. Az állam élén a köztársasági elnök áll, akit 1999-től közvetlenül, titkos szavazással választanak meg öt évre. A különválás után Szlovákia első elnöke **Michal Kováč** volt, 1999-ben Rudolf Schuster nyerte meg az első közvetlen elnökválasztást. A 2004. áprilisi elnökválasztáson Ivan Gasparovic, a Mozgalom a Demokráciáért (HZD) jelöltje aratott győzelmet, és 2004. június 15-én vette át a hivatalt Rudolf Schustertől. (Mindkettőjük vetélytársa Vladimír Meciar volt.) 2014. március 30-án az elnökválasztást Andrej Kiska független jelölt nyerte meg a szavazatok 59,38 százalékaival, ellenfele, Robert Fico, a hivatalban lévő kormányfő pedig a voksok 40,61 százalékát kapta meg. Kiska 2014. június 15-én vette át a hivatalt Ivan Gasparovictól. Az elnök ad kormányalakítási megbízást a koalícióképeség alapján, kinevezi a kormányfőt és a minisztereket, ő a fegyveres erők főparancsnoka. A törvényhozó hatalmat az egykamarás Nemzeti Tanács gyakorolja, melynek 150 képviselőjét arányos képviselet alapján négy évre választják. 2012. április 4-én hivatalba lépett Robert Fico második kormánya. A 12 tagú új kabinetben 9 posztra pártjelöltet (Smer-SD) állított a miniszterelnök, három miniszteri posztot viszont nem párttaggal töltött be. (elődje Iveta Radicová 2010.07.09-től volt tisztségben). Szlovákia az 1996-os közigazgatási reform óta **8 kerületre** (kraj), azon belül összesen 79 járásra (okres) oszlik.

Szlovákia többnemzetiségű ország, ahol a történelemre is visszanyúló feszültségek tapasztalhatóak a kisebbségekhez kapcsolódóan. A legjelentősebb kisebbséget a magyarok alkotják, akik elsősorban az ország déli területein élnek. Szlovákia lakossága 5,4 millió fő, az átlagos népsűrűség **110 fő/km²**. A legsűrűbben lakottak a nagyvárosok azaz Pozsony és Kassa környéke, valamint a Dunamenti-alföld, míg a hegyvidékek többnyire ritkán lakottak, különösen ahol nem alakult ki számottevő ipari központ. A legjelentősebb kisebbségek a magyar és cigány kisebbség – utóbbiak főleg Kelet-Szlovákiában élnek. 1945 előtt éltek németek is a területen, azonban a kitelepítések miatt számuk megcsappant. A kommunista időszak vallásellenes propagandája ellenére viszonylag sok a vallásos ember Szlovákiában, a lakosság ³/₄-e vallotta magát valamelyik vallás hívének a legutóbbi népszámláláskor. A legtöbben **katolikusok**, de jelen van az evangélikus, görög katolikus és református vallás is. Elsősorban az ország déli, a szlovák-magyar határhoz közeli területein élnek magyar nemzetiségűek. **Vallás:** római katolikus 68,9 százalék, evangélikus 10,8 százalék, görög katolikus 4,1 százalék, egyéb 13 százalék, felekezeten kívüli 3,2 százalék (2014, World Factbook). Népcsoportok: szlovák 80,7 százalék, magyar 8,5 százalék, roma 2 százalék, 8,8 százaléka egyéb nemzetiségű (2014, World Factbook).

11.6. Szlovákia gazdasága és idegenforgalma

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **3,4 %** (2015, OECD) Egy főre jutó GDP: **27 500 dollár** (2015, OECD) Munkanélküliségi ráta: **13,2 %** (2015, OECD) Inflációs ráta: **1,7 %** (2014, World Factbook). Szlovákia rövid idő alatt igen nagy fejlődési utat járt be: az 1990-es években az öröklött ipar válsága, magas munkanélküliség volt jellemző, amit az ezredforduló tájától gyors átalakulás követett, a betelepülő autógyáraknak köszönhetően csökkent a munkanélküliség, nőtt az ország jövedelme, és átalakult a gazdaság szerkezete. Ugyanakkor a fejlődés árnyoldalaként nőttek a regionális különbségek Kelet- és Nyugat-Szlovákia között. A szocialista iparfejlesztés keretein belül 1945 után elsősorban a nehézipart (kohászat, hadiipar) fejlesztették, elsősorban a Szovjetunióhoz közeli fekvése miatt. Azonban a telepített üzemek rendkívül nyersanyag és energiaigényesek voltak, emellett a világpiaci igényektől és színvonalától is távol álltak, és túlságosan függtek a szovjet piactól, amelyet az 1990-es évekre elveszítettek. Így bár látszólag felzárkózott a gazdaság, valójában ingatag volt a fejlődés, és Csehszlovákia szétválását követően Szlovákia gazdasága visszaesett. **Energetikai**

szektora az importtól függ, elsősorban Oroszországból importálnak kőolajt és földgázt. A nagy hagyományokra visszatekintő, de drágán termelő, és kimerült készletekkel rendelkező kohászat komoly válságba került az 1990-es években. Az ágazat legnagyobb üzeme a kassai vasmű, amelyik ukrain nyersanyagokat dolgoz fel. A 20. század elején még háromnyelvű (német, magyar, szlovák) Pozsony (Bratislava) a szocialista iparosítással túlnyomórészt szlovák lakosságúvá vált. Gazdaságának fontos eleme kikötője, vegyipara és a környező alföldek alapanyagait feldolgozó élelmiszeripara. A szlovák mezőgazdaság feltételei alapvetően kedvezőek, a termelés típusa a domborzati viszonyoktól és az éghajlattól függően változik. A hegységekben szarvasmarhatartás, illetve az alacsonyabb térszíneken szőlő- és gyümölcsstermesztés jellemző. A síkvidékeken búza és kukorica terem, a hűvösebb területeken pedig rozs és burgonya. A legfontosabb mezőgazdasági terület a Dunamenti-alföld. Az ipari termelés értéke a 21. század első évtizedében gyorsan nőtt. A fő ágazat a gépipar és az autógyártás. (Volkswagen: Pozsonyban, Peugeot-Citroën: Trnava/Nagyszombat, Kia: Žilina/Zsolna). Pozsonyban és környékén számos üzem képviseli a villamosgépipart. Kelet-Szlovákiában Kassa, Eperjes és Szinna/Snina a gépipar fontos központjai. Kiemelkedő a vegyipar (kőolajfűtés, petrolkémiai üzemek, műtrágyagyártás), az építőanyagipar (cementgyártás). Jelentősebb még a könnyűipar és a faipar. Az ország területének 33%-a szántóföld, 41%-a erdő, 17%-a rét, legelő. 1990–2002 között a mezőgazdasági termelés majdnem 1/3-ával csökkent, majd 2002 után újra növekedésnek indult. A Duna-menti-alföld és a dél-szlovákiai medencék éghajlata és talajviszonyai kedveznek a gabonafélék termesztésének. A hűvösebb éghajlatú medencékben burgonya és takarmánynövények teremnek.

Szlovákia fő látnivalót a Kárpátok hegyi tájai, természetvédelmi területei, barlangjai, történelmi városai, síterületei, a fürdővárosok illetve Pozsony jelentik. A fő vendégek hagyományosan a környező országokból érkeznek.

12. Téma: Lengyelország és Magyarország

- 12.1. Lengyelország természeti adottságai és történelme
- 12.2. Lengyelország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 12.3. Lengyelország gazdasága és idegenforgalma
- 12.4. Magyarország természeti adottságai és történelme
- 12.5. Magyarország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 12.6. Magyarország gazdasága és idegenforgalma

12.1. Lengyelország természeti adottságai és történelme

Lengyelország, Lengyel Köztársaság (lengyel nyelven Rzeczpospolita Polska, Poland, Republic of Poland, Республика Польша). Terület: **312 685 km²**. Népesség: **38 500 000 fő** (2015, OECD). Főváros: **Varsó**. A Közép-Európában, a Balti-tenger partján fekvő ország Németországgal, Csehországgal, Szlovákiával, Ukrajnával, Fehéroroszországgal, Litvániával és Oroszország kalinyingrádi területével határos. Lengyelország **nagy része síkság**, az átlagos tengerszint feletti magasság 173 méter, ami csak helyenként emelkedik 300 méter fölé és aminek egy részét a korábbi eljegesedések formálták. Ettől délre húzódik a **Lengyel-alföld** ősfolyamvölgyekkel tagolt változatos tája, amelynek központi részén már idősebb, termékeny talajú morénvidékek találhatóak, amelyeket az utolsó, negyedidőszaki eljegesedés alakított ki – ez a két táj a **Pomerániai- és Mazuri-tóhátság**. Lengyelország éghajlata **mérsékelt kontinentális**, hideg, felhős, csapadékos, mérsékelt hideg telekkel és enyhe nyarakkal, amelyeket szintén sok csapadék jellemez. Északon emellett óceáni éghajlat jellemző: a Lengyel-alföld klímája átmeneti: óceáni és kontinentális hatások egyaránt megjelennek. A nyár 3–4 fokkal hűvösebb, mint Magyarországon, és a csekélyebb párolgás miatt nincs aszályos időszak,

elegendő a körülbelül 500–600 mm-nyi csapadék. A legnagyobb folyók a *Wisztula* (Wisła), az *Odera* (Odra) (a nyugati határfolyó), továbbá a *Warta* és a *Bug*. Lengyelországban összesen 9300 tó található, főként az ország északi részén. Európában egyedül csak Finnországban található több tó. A jég formálta Mazuri-tóhátság (Pojezierzie Mazurskie) a leglátogatottabb tóvidék az országban, vonzó turistacélpont. Óshonos erdők maradványai ma is láthatók.

Az államiság kezdetei a X. század második felére tehetők. Az első fejedelem, a Piast-dinasztiát megalapító **I. Mieszko** 966-ban vette fel a kereszténységet. A háborúskodások ideje után **III. (Nagy) Kázmér** (1333-1370) alatt erősödött meg ismét a központi hatalom. 1386-ban Lengyelország és Litvánia perszonálunióra lépett. Az aranykort 1572, az utolsó Jagelló halála után a külső háborúskodások, a belső anarchia, a meggyengült királyi hatalom évszázadai követték, ami végül Lengyelország felosztásához vezetett a szomszédos - a porosz, az orosz és az osztrák - uralkodóházak között. 1795-ben, a harmadik felosztással megszűnt az ország önállósága. Több mint száz év elteltével, 1918-ban alakulhatott meg a független Lengyel Köztársaság, amely 1939-ben a fasiszta német birodalom martaléka lett. A II. világháborúban súlyos csapásokat elszenvedett országot 1945-ben a szovjet csapatok szabadították fel. A kommunista rendszer bevezetése állandó politikai és társadalmi nyugtalanságot váltott ki az erősen katolikus országban, ahol a lakosság 75 százaléka vallásgyakorló, s ahonnan a katolikus egyház egykori feje, II. János Pál pápa (1978-2005), Karol Wojtyła származott. 1980-ban a sztrájkmozgalmak eredményeként megalakult a **Szolidaritás** szakszervezet, amelyet a Wojciech Jaruzelski tábornok által 1981 decemberében bevezetett, egy évig tartó szükségállapot sem tudott kiszorítani a politikai életből. 1989 júniusában (a kormány és a Szolidaritás által aláírt egyezményben foglaltak szerint) többpárti választásokat tartottak, amely után Tadeusz Mazowiecki alakíthatott koalíciós kormányt, ezzel a negyven évig hatalmon lévő Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) elvesztette vezető szerepét. 1989-ben ezt alkotmánymódosítás szentesítette, december 29-től az ország nevét népköztársaságról Lengyel Köztársaságra változtatták.

12.2. Lengyelország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

A nemzetgyűlés 1997. április 2-án fogadta el a Lengyel Köztársaság új alkotmányát, amit május 25-én népszavazáson erősítettek meg. A köztársaság élén az államfő áll, akit közvetlen szavazással választanak meg öt évre, s legfeljebb egyszer választható újra. A Lengyel Köztársaság első államfőjévé Lech Walesát, a Szolidaritás korábbi vezetőjét választották meg. 2005 októberétől 2010. áprilisi tragikus repülőszerencsétlenségéig Lech Kaczyński, a Jog és Igazságosság (PiS) párt jelöltje volt az államfő. Halála után Bronisław Komorowski, a Szejm akkori elnöke látta el az ideiglenes államfői teendőket. Bronisław Komorowski 2010. augusztus 6. óta megválasztott államfőként van hivatalban. A 2015 májusában megtartott elnökválasztást Andrzej Duda nyerte meg, 2015. augusztus 6-án lép hivatalba. A törvényhozó hatalmat a négyévente választott Nemzetgyűlés, az 1989-es alkotmánymódosítás értelmében **kétkamarás parlament** gyakorolja. Felsőháza a 100 tagú **szenátus**, alsóháza a 460 tagú **szejm**. A szenátorokat közvetlenül választják, s a 2001 tavaszán elfogadott új választási törvény értelmében a szejmbe jutáshoz is megszűntek az országos listák, így minden képviselőt a választókerületekben kell megválasztani. A 2001-es választási törvény egyebek mellett a kis- és közepes pártoknak kedvező szavazatszám-lálási mód bevezetéséről rendelkezik. 2011. október 9-én parlamenti választásokat tartottak, amelyet a jobbközép liberális Polgári Platform (PO) nyert meg 39,18 százalékkal. A Jog és Igazságosság (PiS) 29,89, a RP mozgalom 10,02százalékot, a Lengyel Parasztpárt 8,36, valamint a Baloldali Demokratikus Szövetség (SLD) 8,24 százalékot kapott. 2007. november 16-án Donald Tusk, a választáson győztes Polgári Platform (PO) elnöke alakított új koalíciós kormányt (PO és a centrista Lengyel Parasztpárt), amely a szejmbe letette

az esküt, s 24-én kapott bizalmat. (Jaroslaw Kaczynskit - az államfő ikertestvérét - követte a kormányfői székben.) 2014. szeptember 9-én benyújtotta lemondását Donald Tusk miniszterelnök, akit augusztus 30-án az Európai Tanács elnökévé választottak. 2014. szeptember 12-én Bronislaw Komorowski lengyel államfő elfogadta a lemondást, és szeptember 15-én Ewa Kopaczot, a szejm elnökét bízta meg kormányalakítással. 2014.09.22. Megalakult Ewa Kopacz kormánya.

Lengyelország közigazgatási beosztása az 1999-ben életbe lépett reform óta háromszintű. A legfelső szinten **16 vajdaság** (województwo) áll, ezek összesen **379 járásra** (powiat) oszlanak, az alsó szinten pedig **2478 község található** (gmina) (2008 elején). A vajdaság területi (regionális), a járás és a község pedig helyi önkormányzat, az önkormányzati jogokat közvetlenül választott tanácsok és egyéb tisztségviselők gyakorolják.

A történelem során rengeteg nyelv, kultúra és vallás találkozott és ezek nyomai mai napig is megtalálhatóak az országban. Sok zsidó élt Lengyelországban a második világháború előtt, amikor a holokauszt következtében nagy részüket kivégezték. A számuk 3 millió körül volt, azonban a háború után ez lecsökkent mindössze 300 ezerre. A Curzon vonal illetve az Odera-Neisse határ megállapítása előtti időszakban több millió német, ukrán és fehérorosz került lengyel földre. Lengyelország 38 496 000 lakosával a nyolcadik legnépesebb állam Európában és hatodik az Európai Unión belül. A népsűrűség: 122 fő/km². A születéskor várható élettartam: férfiak esetében 71,65 év a nőkben pedig 79,85 év. A 0-14 éves korig terjedő lakosság: 15,2%, a 15-64 éves korig terjedő lakosság: 71,4%, a 65-X éves korig terjedő lakosság: 13,4%, ennek következtében a népességnövekedés: -0,045%.

A lengyel nyelv a **nyugati szláv nyelvek** családjához tartozik, mely Lengyelország és az Európai Unió egyik hivatalos nyelve. Sokáig az orosz nyelvet tanulták második első számú idegen nyelvént, amit mára már felváltott az angol és a német. Az elmúlt években Lengyelország lakossága jelentősen csökkent az elvándorlások következtében. Leginkább az Egyesült Királyság, Németország és Írország a célállomás. 2007 áprilisában a lengyel populáció 300 000 fős volt az Egyesült Királyságban és 65 000 fős Írországban. Egyes felmérések szerint 2004 óta több, mint 2 millió lengyel hagyta el az országot a jobb megélhetés érdekében.

12.3. Lengyelország gazdasága és idegenforgalma

A gazdaság főbb mutatók: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **3,7 %** (2015, OECD). Egy főre jutó GDP: **24 510 dollár** (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **9 %** (2015, OECD). Inflációs ráta: **0,2 %** (2015, OECD). Lengyelország átmeneti helyzetben van Európa fejlettebb és elmaradottabb régiói között. Exportját tekintve ugyan jelentős **ipari ország**, de a külpiacokon elsősorban nyersanyagokkal tud érvényesülni. Sokrétű mezőgazdasággal rendelkezik, ami azonban a kedvezőtlen birtokszerkezet és a gyenge technológiai színvonal miatt alacsony termelékenységűvel működik. Az eltérő természeti adottságok és az egyes területek eltérő fejlődési útja, történelme jelentős népesedési és gazdasági különbségeket hoztak létre az ország különböző részei között. Az ipar elsősorban délen, az ásványkincsek közelében, azaz a röghegységek lábainál találhatóak. A **felső-sziléziai többközpontú** (Katowice, Gliwice, Chorzów stb.) **agglomeráció** igen sűrűn lakott, lakossága pedig több mint 3 millió. Az egykori királyi székhellyel Krakkóval együtt ez a térség a lengyel ipar legfontosabb tömörülése – a termelés mintegy fele ide kapcsolódik. Krakkó mellett található a szocialista iparosítás során létrehozott Nowa Huta, amely a legfontosabb kohászati központ. A keleti és északkeleti részek viszonylag fejletlenek, ritkán lakottak, igazi központ nélküliek. A Közép-Lengyelország nagyvárosaiban a gépgyártás és a járműipar érdemel említést, egyes városokban (pl. Lódz) pedig a hagyományos textilipar és a hozzá kapcsolódó gépgyártás is tovább él.

Az ország ásványkincs-vagyona jelentős. Legfontosabb a Felső-Sziléziában található **feketekőszén**. Kitermelésben a világ élvonalában van és kivitelre is jut belőle. Barnakőszén a

délnyugati területeken található. A villamos áramot a lelőhelyeken épült hőerőművekben állítják elő. Szénhidrogéneket, vasércet külföldről vásárol az ország. Színesfémércekből, kénből és kősóból exportál is. Kohászata, bár hanyatlik, így is meghatározó súlyú, és Felső-Sziléziában tömörül. Központjai: Krakkó és Katowice. Az ipar legfontosabb ágazata a **gépgyártás**. Sokoldalú, de elszórtan található az országban. A nehézszerkezetgyártás - nyersanyagigénye miatt - a kohászati központokba, a műszer-, elektronikai és járműipar Varsóban, a hajógyártás a nagy kikötővárosokba jelentős. A vegyipar hazai nyersanyagai a kőszén, a kősó és a kén. A legtöbb üzem az Oroszországból érkező kőolajvezetékek és folyók mellé települt. A textilipar nagy hagyományokkal rendelkező könnyűipari ágazat. Szinte az ország minden részén megtalálható.

Lengyelország a mezőgazdaságban is külön utakat járt a szocializmus idején. Más kelet-európai országokkal szemben a termelőszövetkezeteket a szocialista rendszer nem tudta elterjeszteni és megmaradtak a magántulajdonban lévő **kisparaszti gazdaságok**. Ennek öröksége, hogy manapság a földek többségét néhány hektáros, rosszul felszerelt kisgazdaságok művelik – a gazdaságok több mint fele kisebb mint 5 hektár. A növénytermesztés és állattenyésztés körülbelül azonos súlyú az országban. A fő termékei a búza, a rozs, a burgonya és a cukorrépa, illetve a szarvasmarha- és sertésenyésztés. Az éghajlat miatt több zöldségféléből behozatalra szorul.

Lengyelország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1945.10.24. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01-től az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1991.07.27. - a Közép-európai Kezdeményezés (KeK) (1991.07.27- 1992.07.18. Hexagonale) tagállama; 1991.11.26. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1992.12.21-2004.04.30. a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA) tagja; 1996.11.22. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1999.03.12. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagállama; 1999.03.23-2004.05.01. - a Nyugat-Európai Unió (WEU) társult tagja; 2004.05.01. - az Európai Unió (EU) tagállama; 2008.04.02. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést; 2009.10.10. - Lech Kaczynski lengyel államfő aláírta a lisszaboni szerződés ratifikációs okmányát.

Lengyelország számos természetes és mesterséges látnivalóval szolgál a turisták számára. Kulturális emlékeinek nagy részét, és épületállományát a második Világháború szinte teljesen elpusztította, de az újjáépítések során új látnivalók születtek. Az országot legkönnyebb közutakon megközelíteni, mivel azok viszonylag jól kiépítettek és jó minőségűek. A vasúti összeköttetés is jónak mondható. Az ország egyetlen nemzetközi repülőtere a fővárosban található, de a nagyobb városok közötti légitársaságok is megoldható a 8 repülőtérnek köszönhetően. A Balti-tengeren keresztül is jól megközelíthető, sőt az ország belsejében lévő Varsóig a Visztulán hajóval fel is lehet utazni. Természetes látnivalók közül említésre méltó a Mazuri-tóhátság, mely a turisták körében az egyik elsőrendű célpont. A tengerpart is igen kedvelt a külföldiek körében. Érdekes túrákat kínál a Kárpátok, és a Lengyel-középhegység. Történelmi emlékek közül a várak, várromok, kastélyok és templomok a kiemelendők. Ilyen pl.: Nedec vára. Mesterséges látnivalók közül érdemes megemlíteni a Wieliczкаи sóbányát, amely lenyűgöző nagyságú termekkel várja az ide látogatókat. A Balti-tenger partján található kikötővárosok tanúskodnak a Hansa múltjáról. Az itteni városok épületállománya sajátos, jellegzetes. Az ország nagyobb településein a szocialista időszak hagyott leginkább nyomokat. Mára már a modern épületek is megjelentek, sok bevásárlóközponttal és irodaházzal találkozhatunk a városokban. Az egykori központokban még megtalálhatók az uralkodóházak fényét tükröző épületek, paloták. Országszerte állítottak emléket a koncentrációs táborokban legyilkolt zsidó tömegeknek. Ezek közül is a leghíresebb, a legnagyobb koncentrációs tábor,

Auschwitz, aminek a helyén kialakított „múzeum” működik. Itt megdöbbentő képet kapunk a hajdani pusztításról és embertelen körülményekről.

12.4. Magyarország természeti adottságai és történelme

Magyarország, Magyar Köztársaság (Hungary, Republic of Hungary, Республика Угорщина). Terület: **93 030 km²**. Népesség: **9 900 000 fő** (2015, OECD). Főváros: **Budapest**. Magyarország Közép-Európában, a Kárpát-medencében helyezkedik el, északon Szlovákiával és Ukrajnával, keleten Romániával, délen Szerbiával és Horvátországgal, nyugaton Szlovéniával és Ausztriával határos. Az ország területének nagy része 200 méternél alacsonyabb tengerszint fölötti magasságon fekszik, noha Magyarországon számos középhegység terül el, a 300 méteres magasságot meghaladó kiemelkedések az ország területének kevesebb mint 2%-át foglalják el. A legmagasabb pontja a **Kékes 1014** m-es magassággal, a legalacsonyabb pont pedig Csongrád megyében található a Tisza közelében 75,8 m-es tengerszint feletti magasságon. A Kárpát-medence csaknem teljes egészében a Duna vízgyűjtő területéhez tartozik. Magyarország azonban nemcsak édesvízben, de hévizekben is gazdag, sőt Európa hévízben leggazdagabb tájegysége. Magyarország három éghajlati terület határán helyezkedik el, időjárását a keleti nedves kontinentális, a nyugati óceáni, az északi sarkvidéki légtömegek és a déli-délnyugati mediterrán hatás alakítja.

A magyar törzsek 895 táján Árpád vezetésével érkeztek keletről a Kárpát-medencébe, ahol a X. század végére államot alapítottak az 1000-ben királlyá koronázott I. (Szent) István vezetésével. 1038-ig tartó uralkodása alatt a magyarok felvették a kereszténységet. Árpád fejedelem leszármazottai a XIII. század végéig uralkodtak, e század közepén a tatárok végigdúlták az országot, amelyet IV. Béla király épített újjá. A dinasztia kihalása utáni trónviszályokban az Anjou-család győzött, Károly Róbert, majd Nagy Lajos erős központi hatalmat épített ki. Utánuk, a vegyesházi királyok alatt megerősödtek a bárók, a központi hatalom csak Hunyadi János kormányzósága, majd fia, Mátyás uralkodása idején (1458-1490) állt helyre. Hunyadi 1456-ban Nándorfehérvárnál megállította a török előrenyomulást, Mátyás halála után azonban, a Jagellók alatt ismét feudális anarchia alakult ki, ennek következménye volt 1526-ban a törököktől elszenvedett mohácsi vereség. A kettős királyválasztás után Habsburg Ferdinánd és Szapolyai János harcai miatt kettészakadt az ország, majd miután a török 1541-ben elfoglalta Budát, három országrész alakult ki. Az erdélyi fejedelmek: Báthory István, Bocskai István, Bethlen Gábor, I. Rákóczi György a törökök és Habsburgok között egyensúlyozva őrizték a nemzet viszonylagos függetlenségét. Ez a XVII. század végére megszűnt, a Habsburgok nemzetközi segítséggel visszafoglalták Budát, kiűzték a törököket, s az országot mintegy kétszáz évre birodalmukba olvasztották. Az 1605-06-os Bocskai-, az 1703-11-es Rákóczi-, majd az 1848-49-es szabadságharcok jelezték a nemzet elégedetlenségét. Az utóbbi követő kemény elnyomás időszaka után **1867**-ben megtörtént az osztrák-magyar kiegyezés, amely révén Magyarország - a Monarchián belül - viszonylagos önállósághoz jutott. E kor, a gazdaság és kultúra nagy felívelésének időszaka, az első világháborúig tartott, amely után a Habsburg-birodalom szétesett, és az 1920-as trianoni békében Magyarország területének 2/3-át az utódállamokhoz csatolták. Horthy Miklós kormányzósága idején, az 1920-30-as évek a revízió jegyében teltek. Emiatt az állam nem tudott ellenállni a hitleri Németországnak, amely egyes területeket visszaadott, de ennek ára a második világháborúba való belépés, illetve német megszállás lett. Magyarország háborús vesztesége közel egymillió emberélet, a nemzeti vagyon 40 százaléka. 1945-ben a szovjet hadsereg kiverte a német csapatokat, de több mint negyven évig megszállási övezetében tartotta az országot. Kommunista bábrendszert hoztak létre, amely ellen 1956-ban forradalom tört ki. A megtorlás a korábbi diktatúráéhoz hasonló volt, később azonban enyhült és konszolidálódott a helyzet, a gazdasági lehetőségek javultak. A kelet-európai szovjet rendszerek összeomlása nyomán 1989-től a magyar nép is függetlenné vált, és 1990 óta

a szabad választások nyomán demokratikus jogállam jött létre. Az ország betagozódott az európai intézményrendszerekbe, mely folyamatban 1999-ben Magyarország a NATO tagja lett. 1998-tól az Európai Unió társult tagjaként csatlakozási tárgyalásokat folytatott, amelynek eredményeként 2004-ben az EU teljes jogú tagállamává vált.

12.5. Magyarország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

A 2011. január 1-jén életbe lépett alaptörvény az ország 1949 óta érvényes, 1989-ben módosított alkotmányát váltotta fel, ez utóbbi szerint az állam hivatalos elnevezése 2011. december 31-ig Magyar Köztársaság volt. Az új alaptörvény értelmében 2012. január 1. óta az ország neve Magyarország, államformája köztársaság. Az Országgyűlésben elfogadott törvények (köztük számos sarkalatos törvény) nyomán átalakult az ország közigazgatási és igazságszolgáltatási rendszere, újjászerveződött az állami intézményi struktúra. Magyarország 1989. október 23. óta **parlamentáris köztársaság**. Az egyszer újraválasztható köztársasági elnököt az Országgyűlés választja öt évre, titkos szavazással a választójoggal rendelkező 35 év feletti magyar állampolgárok közül. Egyszer újraválasztható. Az államfő széles kezdeményezési és kinevezési jogköre mellett a fegyveres erők főparancsnoka, és saját hatásköre van a külügyekben is. E tisztséget 1990-től 2000-ig Göncz Árpád író, műfordító, 2000-2005. augusztusig Mádl Ferenc jogászprofesszor, 2005-2010. augusztusig Sólyom László jogász, 2010-2012 áprilisig Schmitt Pál politikus töltötte be. 2012. május 10. óta Áder János az állam feje. Magyarországon a törvényhozói feladatokat az egykamarás, négy évre választott **Országgyűlés** látja el, amely 2014-ig 386 tagú volt. A 2013. április 8-án elfogadott új választási eljárási törvény értelmében a 2014. április 6-i választásokat a korábbi kettő helyett egy fordulóban bonyolították le, s a 386 helyett 199 képviselőt választottak az állampolgárok. Megszűnt a területi lista intézménye, 93 mandátumot az országos párt- vagy nemzetiségi listákra leadott szavazatok alapján osztottak ki, 106 mandátumot pedig az egyéni választókerületekben lehetett megszerezni. A választásokon a magyar állampolgárságot szerzett, de magyarországi lakhellyel nem rendelkező határon túli magyarok is részt vehettek, levélben is szavazhattak, de csak pártlistára. A pártoknak a parlamentbe jutáshoz a listákra leadott, országosan összesített érvényes szavazatok 5 százalékára volt szükség, ez a szám két párt által állított közös lista esetén 10, három vagy annál több párt közös listája esetén 15 százalékot jelentett. 1990 óta Magyarországon hétszer tartottak szabad többpárti parlamenti választásokat. Három alkalommal 6-6 párt került a parlamentbe, 2002-ben négy, 2006-ban és 2010-ben öt párt, amelyek három fő politikai eszmeáramlathoz kötődnek: keresztény-konzervatív, liberális és szocialista-szociáldemokrata irányzatúak. 1990-ben a jobbközép pártok, 1994-ben a balközép pártok, 1998-ban ismét a jobbközép, 2002-ben és 2006-ban ismét a balközép pártok szereztek a legtöbb szavazatot a választásokon. 2010-ben a Fidesz-KDNP pártszövetség abszolút többséget szerzett a parlamentben. A 2014. évi választásokat ismét a Fidesz-KDNP pártszövetség nyerte meg, és ismét abszolút többséget ért el az Országgyűlésben. A végleges eredmények szerint a Fidesz-KDNP 133 (66,83 százalék), az MSZP-EGYÜTT-DK-PM-MLP 38 (19,10 százalék), a Jobbik 23 (11,56 százalék) és a Lehet Más a Politika (LMP) 5 (2,51 százalék) mandátumot szerzett. Az Országgyűlés választja meg a köztársaság elnökét, a miniszterelnököt, az Alkotmánybíróság tagjait, az országgyűlési állampolgári szóvivőket (ombudsman), a Legfelsőbb Bíróság elnökét és a főügyészt. Önálló parlamenti ellenőrzési szervek: az Állami Számvevőszék (1990 óta) és az ombudsmanok (1995 óta). A végrehajtó hatalmat gyakorló kormány élén a meghatározó szerepű miniszterelnök áll, akit az Országgyűlés a parlamenti többségi elv alapján, a köztársasági elnök javaslatára, a kormányprogram egyidejű elfogadásával választ meg. A kormány a miniszterek kinevezésével és eskütételével alakul meg. 1990 óta a következő kormánykoalíciók váltották egymást: 1990-1994-ben az MDF-FKGP-KDNP jobbközép koalíciója (kormányfő: Antall József, Boross Péter, MDF), 1994-től 1998-ig az MSZP-SZDSZ balközép koalíciója

(kormányfő: Horn Gyula, MSZP), 1998-2002-ig a Fidesz-MPP-MDF-FKGP jobbközép koalíciója (kormányfő: Orbán Viktor, Fidesz-MPP) kormányzott. 2002-2004. az MSZP és az SZDSZ balközép koalíció (kormányfő: Medgyessy Péter, MSZP) 2004-2006. az MSZP és az SZDSZ balközép koalíció (kormányfő: Gyurcsány Ferenc, MSZP) 2006-2008. az MSZP és az SZDSZ balközép koalíció (kormányfő: Gyurcsány Ferenc, MSZP) 2008. április 30-i hatállyal az SZDSZ kilépett a koalícióból, minisztereit és államtitkárait visszahívta a kormányból. 2008. májusban egypárti - MSZP - kormány alakult (kormányfő: Gyurcsány Ferenc) 2009-2010. MSZP-kormány Bajnai Gordon vezetésével. 2010-2014. a Fidesz-KDNP pártszövetség kormánya (kormányfő: Orbán Viktor, Fidesz) 2014. május 10-én az Országgyűlés kormányfővé választotta és beiktatta hivatalába Orbán Viktort. Kormánya, a Fidesz-KDNP alkotta koalíciós kabinet 2014. június 6-án alakult meg.

Magyarország közigazgatási területi felosztásának két fő szintje van. A területi szinten a **19 megye és a főváros (Budapest)** található, míg a helyi szinten **3154 város** és község.

Magyarország megyéi

Magyarország lakossága 9,8 millió fő (2010). A határokon túl, szerte a világban nagyjából még 5 millió ember vallja magyar származásának magát. Közülük a Kárpát-medencében, a szomszéd országokban több mint 3 millió ember él. Hazánk népsűrűsége 110 fő/km². A népesség területi eloszlása egyenlőtlen. Legsűrűbben lakott területek a nagyvárosok és a hozzájuk kapcsolódó agglomerációs övezetek. A Kárpát-medence népessége a honfoglalás korában kb. fél millió lehetett (avarok, kelták, germánok, szlávok), s hasonló számú honfoglaló érkezett. A középkorban a népesség számát nagyobb járványok, éhínségek tizedelték. Mátyás korában, a XV. század második felében 4-4,5 millióra tehető a lakosság száma. Eddigre már jelen voltak a társadalomban a nyugat felől idevándorló németek, a délről bevándorló románok, a keletről menekülő kunok, vagy a vándorló életmódot folytató cigányok. A török időkben a Kárpát-medence népességszáma stagnált, a hadjáratok, a járványok miatt. A XVIII. századtól hazánk soknemzetiségűvé vált, és az egyes nemzetek fiai keverten telepedtek meg területén. Szervezetten telepítették be a németeket (sváb katolikus, parasztokat), a Felvidékről beljebb húzódtak a szlovákok (tótok), Kárpátaljáról a rutének, Erdélyből a románok (oláhok). A török elől északra menekültek a szerbek (rácok).

A XIX. században már előfordultak nemzetiségi jellegű konfliktusok, de a belső területek népessége általában békésen asszimilálódott. A századfordulón nagyjából 1,5 millió ember vándorolt ki, leginkább Észak-Amerikába. Az I. világháború elvesztése és a nagyhatalmi

erőviszonyok módosulása az Osztrák-Magyar Monarchia felbontását okozta, 1920-ban, a trianoni békével Magyarország lakossága 18 milliőről 8 millióra, területe 282 000 km²-ről 93 030 km²-re csökkent. A nemzetiségi területek elcsatolásával együtt a határon túlra került minden harmadik magyar anyanyelvű lakos. Magyarország nemzetállammá vált. Közvetlenül a II. világháború után 100 000, 1956 után 200 000 ember döntött a kivándorlás mellett. A II. világháború után jelentős nőtöbblet alakult ki, amely lassacskán csökkent, de napjainkban is jellemző (1000 férfira 1080 nő jut). Ez a helyzet összefügg a népesség kor szerinti összetételével is, hiszen a középkorú férfiak körében nagyobb arányú a halálozás, és a férfiak átlagéletkora (66 év) a nők mögött (75 év) marad. A magyar népességre az öregedő társadalom jellemző, 1981 óta fogy népesség, egyre csökken a 0-14 éves korúak, és egyre növekszik a 60 év felettek aránya (ma a lakosság ötöde nyugdíjas). Ez növekvő terheket ró a munkaképes korosztályra, hiszen egyre kevesebb embernek kell egyre többet eltartania. Magyarország nemzetiségeinek aránya alacsony, de vidékenként jelentős eltéréseket mutat. Határmenti területeken jelentősebb a nemzetiségek aránya (pl. szlovákok, németek, szerbek, horvátok). A cigányság az országban sokfelé megtelepedett, legjelentősebb az arányuk az ország északkeleti megyéiben (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg). A felekezeti hovatartozás tekintetében a legnagyobb a keresztény vallásúak, azon belül a római katolikusok, a reformátusok és az evangélikusok csoportja. A kereső népesség közel fele a szolgáltatásokból, harmada az iparból, hatoda a mezőgazdaságból él. A munkanélküliség a 2008-ban kipattant világgazdasági válság hatására jelentősen megugrott. A szocialista rendszer megszűnésével a bányákat, a nehézipari üzemek nagy részét bezárták, s így a lakosság megélhetési forrása átalakult. Sokan ingáznak, naponta, hetente vagy ritkábban utaznak a lakó- és a munkahelyük között. Gyakran azért költöznek az emberek a fővárosba, a megyeszékhelyekre vagy a nagyvárosokba, hogy biztos állást találjanak.

12.6. Magyarország gazdasága és idegenforgalma

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **1,1 %** (2013, KSH), Egy főre eső GDP: **24 400 dollár** (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **7,7 %** (2015, OECD) Inflációs ráta: **1,7 %** (2013, KSH).

Magyarország közepesen fejlett, **ipari-agrár jellegű**, külgazdaság-érzékeny ország. Ásványkincsben és energiahordozókban szegény, jelentős behozatalra szorul nyersanyagokból. A rendszerváltás éveiben, az 1990-es években megtörtént az áttérés a szocialista tervgazdálkodásról a piacgazdálkodásra. Az átalakulás és a kelet- európai piacok összeomlása miatti válság, a visszaesés évei után a gazdasági mutatók javultak, 2000 végén már a magánszektor állította elő a GDP 80 százalékát. Az ország 1999. március 12-én csatlakozott az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (NATO), 2004. május 1-jén pedig az Európai Unió (EU) teljes jogú tagja lett.

Magyarország területének közel 70%-a alkalmas mezőgazdasági termelésre. Természeti adottságai, a napfényes órák száma, a domborzati viszonyok, a kiváló termőképességű talajok a legtöbb kultúrnövény termelésében mindig is jó eredményeket tettek és tennének ma is lehetővé. A kedvező adottságoknak köszönhetően az itt megtermelt gyümölcsök és zöldségek beltartalmi tulajdonságai szinte felülmúlhatatlanok. Ilyen kedvező természeti és gazdaságföldrajzi adottságok (közeli nagy piacok) mellett **a mezőgazdaság és az élelmiszeripar** ország meghatározó gazdasági ágazata. Ezért Magyarországon az élelmiszer-gazdaság a nemzetgazdaság egészén belül lényegesen nagyobb súlyú a termelést, a foglalkoztatást és az exportot tekintve, mint más hasonló gazdasági fejlettségű országokban. Az 1990-es években még nagy szerepet vállalt a hazai gazdaságban. A mezőgazdaság - az erdőgazdálkodást beleértve - és az élelmiszeripar együtt 1996-ban a nemzetgazdasági GDP 10,7 százalékát adta. Nem hivatalos számítások szerint a mezőgazdaságot tágabban értelmezve („agrobusiness”) a GDP-ből való részesedése ennél is nagyobb, mintegy 15-18

százalékosra becsülhető. A mezőgazdaság viszonylag nagyobb súlya abban is megmutatkozik, hogy 1997-ben az aktív keresők 8,5%-át foglalkoztatta, sőt az élelmiszeriparral együtt ez az arány 11,7% volt. A nemzetgazdaság exportjának átlagosan 20-25%-a származott 1992–1997 között az élelmiszer-gazdaságból. Az ágazat külkereskedelmi forgalmának jelentős a kiviteli többlete.

A mezőgazdaság bruttó termelése 1997-ben a megelőző év szintjén maradt. A mezőgazdaság két fő területén eltérő irányú változás következett be, a növénytermesztési és kertészeti termékek termelése 2,5 százalékkal emelkedett, az állattenyésztésé viszont 4,4 százalékkal csökkent. A növénytermesztés fejlődése ugyanis viszonylag kiegyenlített volt, átlagosan 3 százalékkal nőtt évente, míg az állattenyésztés termelése csökkenő irányzat mellett nagyfokú ingadozást mutat és évente átlagosan 3 százalékkal mérséklődött.

Magyarország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1955.12.14. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEE), 1995.01.01. óta az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1989.11.12. - a Közép-európai Kezdeményezés (KeK) (1990.05.28-1991.07.27. Pentagonale, 1991.07.27; 1992.07.18. Hexagonale) tagállama; 1990.11.06. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1992.12.21-2004.04.30. - a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA) tagja; 1996.05.07. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1999.03.12. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagállama; 1999.03.23. - a Nyugat-Európai Unió (WEU) társult tagja; 2004.05.01. - az Európai Unió (EU) tagállama; 2004.12.20. - ratifikálta az EU-alkotmányt; 2007.12.17. - az EU-tagországok közül elsőként ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést; 2011.01.01-2011.06.30. az Európai Unió soros elnöke.

Magyarország számos olyan értéket mondhat magáénak, melyek miatt messze földről felkeresik. Legfőbb turisztikai központjai **Budapest, a Balaton és környéke, illetve a Dunakanyar**. Évente mintegy 7 millió turista látogatja. Az ország idegenforgalmi szempontból a kilenc régióra osztható, ezek a Budapest–Közép-Duna-vidék, a Közép-Dunántúl, a Nyugat-Dunántúl, a Balaton, a Dél-Dunántúl, az Észak-Magyarország, az Észak-Alföld, a Dél-Alföld és a Tisza-tó régió. Budapest világörökségi helyszíneként elismert látnivalói a Duna-part látképe és a Budai Várnegyed, valamint az Andrássy út és történelmi környezete.

13. Téma: Románia és Bulgária

- 13.1. Románia természeti adottságai és történelme
- 13.2. Románia közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 13.3. Románia gazdasága és idegenforgalma
- 13.4. Bulgária természeti adottságai és történelme
- 13.5. Bulgária közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 13.6. Bulgária gazdasága és idegenforgalma

13.1. Románia természeti adottságai és történelme

Románia (román nyelven: Romania, Румыния). Terület: **238 391 km²**. Népesség: **20 120 000 fő** (2011). Főváros: **Bukarest**. A Délkelet-Európában fekvő ország Magyarországgal, Moldovával, Ukrajnával, Bulgáriával és Szerbiával határos, délkeleti partjait a Fekete-tenger mossa.

Románia a legnagyobb területű és népességű délkelet-európai ország. Történelmi magva Moldva (Moldova) és Havasalföld; ezek egyesüléséből jött létre a román állam a 19. század közepén, ezek a területeket szinte teljes egészében románok lakják. Az I. világháború után

Magyarországtól Romániához csatolt Erdélyben viszont évszázadokra visszanyúlóan az etnikai és vallási sokszínűség volt a jellemző.

A Kárpátok hegyláncai Románia szinte egészét uralják, legmagasabb csúcsai 2500 métert is elérik, a legmagasabb hegy a Moldoveanu-csúcs (2544 m).

A *székelyföldi medencékben* hűvös az éghajlat, míg az *Erdélyi-medence* éghajlata télenyáron kb. 3 °C-kal hűvösebb az *Alföldnél*. Szélein több a csapadék, középső része – azaz a *Mezőség* – szárazabb (5–600 mm). A Havasalföld éghajlatának szárazföldi vonásai kelet felé egyre határozottabban érvényesülnek: a csapadék mennyisége folyamatosan csökken. Moldva dél felé lassan alacsonyodó dombvidékének éghajlata nagyban hasonlít a Román-alföldre. Románia legnagyobb folyója a Duna, amelynek itteni szakasza több mint 1000 km hosszú. Szűk áttörési völgye a Vaskapu-szoros, ahol felduzzasztott vize áramtermelésre is alkalmas (Vaskapu erőmű). További fontos folyók: a Gyergyói-havasokban eredő Olt, a Déli-Kárpátokból eredő Zsil, amelyek a Dunába folynak, illetve a Tiszát tápláló Szamos és Körösök.

A mai Románia területén az i.e. I. évezredben különböző *trák népcsoportok* (dákok, géták), az erdélyi részen az i. e. IV. században kelta törzsek telepedtek meg. Első virágkorát Burebista dák király (i.e. 60-45), második virágzását Decebal (i.sz. 86-106) uralkodása alatt élte. 106-ban Traianus római császár a terület nagy részét meghódította, és Dacia néven római provinciává szervezte. A rómaiak 271-ben kiűrtették Daciát, ezután gótok, majd hunok és gepidák uralták a területet. Ez utóbbiak hatalmát 567-ben az avar- longobárd szövetség döntötte meg, s a IX. század elejéig a hajdani Dacia nagy része az Avar Kaganátushoz, az Al-Duna vidéke a VII. század végétől a Dunai Bolgár Kánsághoz tartozott. Erdélyt a IX-X. században meghódították a magyarok, a Dunától délre pedig megjelentek az akkor még vlachoknak nevezett románok ősei. A XIII-XIV. században létrejöttek az első román államalakulatok, a Havasalföldi és a Moldvai fejedelemségek. Rövid ideig tartó önállóságukat hosszan tartó török uralom követte. 1859-ben - Franciaország és Oroszország támogatásával - létrejött Havasalföld és Moldva Egyesült Fejedelemsége, amely 1861 decemberében felvette a Románia nevet. Az ország 1878-ban elnyerte teljes függetlenségét, majd 1881-ben a Hohenzollern dinasztiából származó I. Károlyt román királlyá koronázták. Az első világháborút Románia, amely kezdetben semleges volt, az antanthatalmak oldalán fejezte be, s a békeszerződések nyomán Erdély és a Bánság, Dobruzsza egésze, Bukovina és Besszarábia is hozzá került. 1941-ben Románia elsőként lépett hadba a németek oldalán a Szovjetunió ellen, de később I. Mihály király vezetésével sikeres kiugrást hajtott végre. Ennek eredményeként 1944 szeptemberében fegyverszünetet kötött Moszkvával, amelynek csapatai ekkor már behatoltak az ország területére, és a román hadsereg a szövetségesek oldalán vett részt a világháború befejező szakaszában. A párizsi békeszerződésben Románia visszakapta az 1940-es második bécsi döntéssel Magyarországhoz csatolt erdélyi területeket. A szovjet támogatást élvező kommunisták 1947 decemberében lemondatták Mihály királyt és kikiáltották a Népköztársaságot, amely 1965-ben a Szocialista Köztársaság nevet vette fel. Az ország élén 1967-től Nicolae Ceausescu állt, aki sztálinista diktatúrát honosított meg. Az 1980-as évektől eladósodó országban a fokozódó nyomor és elégedetlenség 1989 decemberében Temesváron tömegtüntetést robbantott ki, ami népfelkeléshez, s Ceausescu uralmának megdöntéséhez vezetett. Ceausescut feleségével együtt letartóztatták és kivégezték, az ország neve 1989. december 29-től Román Köztársaság, majd Románia lett. A diktátor bukása után Ion Iliescu, a Ceausescu-korszakban háttérbe szorított pártfunkcionárius került az 1989 decemberében létrejött Nemzeti Megmentési Front élére, és kétszer is Románia elnökévé választották. Sokan az igazi rendszerváltásnak a demokratikus ellenzékét tömörítő Román Demokratikus Konvenció (RDK) és a Szociáldemokrata Unió pártszövetségeket, illetve a konvenciót vezető Emil Constantinescu 1996-os elnökválasztási győzelmét tekintették.

13.2. Románia közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Románia alkotmányát a parlament 1991. november 21-én fogadta el, s a december 8-án megtartott népszavazást követően lépett hatályba. Az ország élén az államfő áll, akit közvetlen szavazással választanak meg, a 2003-as alkotmánymódosítás értelmében öt évre, legfeljebb két ciklusra. A rendszerváltás utáni Románia első államfője Ion Iliescu volt. A jelenlegi államfő, Traian Basescu 2004 decembere óta van hivatalban. (A 2004-es elnökválasztás volt az utolsó, amikor négyéves elnöki ciklusra szavaztak.) 2014. november 2-án és 16-án megtartott elnökválasztást Klaus Johannis, a Nemzeti Liberális Párt (PNL) elnöke, a jobbközép Keresztény-liberális Szövetség (ACL) jelöltje, Nagyszeben szász polgármestere nyerte a szavazatok 54,50 százalékával. A **kétkamarás parlament** képviselőháza 394, szenátusa 176 tagú, a képviselők és szenátorok mandátuma négy évre szól. Románia fővárosra (Bukarest), valamint negyvenegy megyére oszlik.

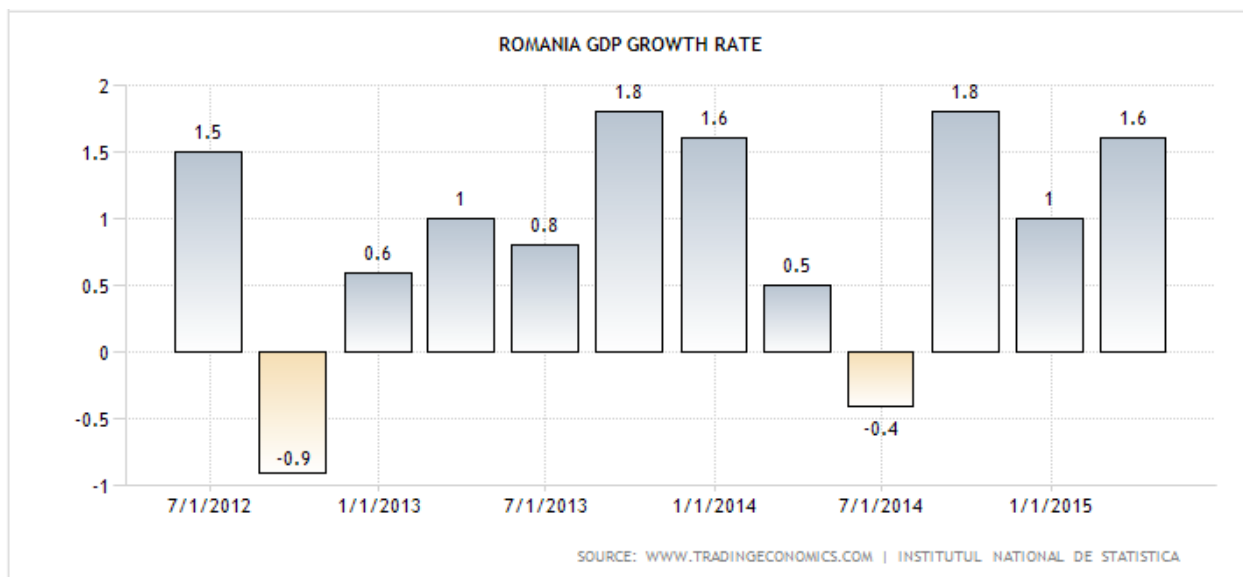
Romániában, sok európai országhoz hasonlóan, **csökken a népesség**. A rendszerváltás után felgyorsult a népességsökkenés és az elöregedés. Ez a folyamatot az 1990-es évektől fokozta a migráció is. A román nemzetiségűek elsődleges migrációs célországai Olaszország és Spanyolország voltak, a hasonló (újlatin) nyelvek miatt. Románia többnemzetiségű ország, bár az elmúlt évtizedek vándorlásai és asszimilációs politikája csökkentették a sokszínűséget. Az I. világháború után Romániához került Erdélyben és a szomszédos alföldi peremvidéken (Partium) évszázadok óta több nemzet élt együtt. A román politika igyekezett gyorsítani a kisebbségek beolvadását, hogy tiszta román nemzetállamot hozzanak létre. Bár a vándorlások, vegyes házasságok, illetve a beolvadás miatt nemzetiségi összetétel az utóbbi évtizedekben sokat változott, Erdély lakosságának mintegy 1/5-ét még mindig a magyar nemzetiség jelenti. Dél-Erdély városaiban éltek évszázadokon át a német nyelvű szászok (Nagyszeben, Brassó), a svábok Temesvár környékén honosak. Lélekszámuk azonban az elmúlt évtizedekben félmillióról néhány tízezerre olvadt, mert az 1980-as évek végétől nagy tömegekben vándoroltak ki Németországba. A román állampolgárok többsége a Román Ortodox Egyház tagja, amely a keleti ortodox kereszténység egyik képviselője. A katolikus (római katolikus és görög katolikus) vallás követői túlnyomórészt Erdélyben, kisebb részben Moldvában élnek, közülük a római katolikusok szinte kivétel nélkül magyarok, míg a görög katolikusok között románok és magyarok is vannak. A protestánsok (3,7%) közé elsősorban a magyarlakta területeken élő reformátusok és unitáriusok, valamint az evangélikusok tartoznak. Románia hivatalos nyelve a **román**. A román nyelv az újlatin nyelvek közé tartozik. A románok az egyetlen önálló állammal rendelkező nép Kelet-Európában, akik latin eredetű nyelven beszélnek. (Albániában, Macedóniában, Szerbiában, Bulgáriában és Görögországban élnek még kisebb elszigetelt vlach népcsoportok.)

13.3. Románia gazdasága és idegenforgalma

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **1,6 %** (2015, World Bank) Egy főre jutó GDP: **12 500 dollár** (2011, Eurostat) Munkanélküliségi ráta: **5,1 %** (2012, World Factbook) Inflációs ráta: **5,8 %** (2012, World Factbook).

Bár Románia számos ásványkincssel és változatos természeti adottságokkal, illetve kiváló turisztikai adottságokkal rendelkezik, az ország gazdasága az elhibázott gazdaságpolitika következtében nem teljesíti a lehetőségeinek megfelelően, bár az utóbbi években gyors fejlődést mutatott. Ennek ellenére a mai napig az Európai Unió egyik legszegényebb tagállama. A szocializmus időszakában Románia viszonylag önálló gazdaságpolitikát folytatott: a cél az önellátás és az államadósság visszafizetése volt. Ez utóbbi 1988-ra sikerült is, de nagy árat fizetett érte az ország: a gazdaság igen rossz állapotba került az 1980-as évek végére. Ahogy több szocialista országban is, Romániában is jelen volt a „**kapun belüli munkanélküliség**”, azaz a felesleges munkaerőt is foglalkoztatták. Ez gazdaságtalanná tette a termelést. Mind az 1989-

es forradalom előtt, mind pedig utána erősek a nacionalista tendenciák, amelyek szintén rontották a gazdasági fejlődés esélyeit. Az 1990-es években megindult az állásukat veszítették külföldre áramlása, és Románia az egyik legnagyobb vendégmunkás-sereget kibocsátó európai országgá vált. A szocialista ipar megszűnése után csak lassan indultak meg a külföldi befektetések, aminek következtében elnyúlt a válság, és hosszú gazdasági visszaesés sújtotta Romániát. 2007 óta az ország tagja az európai integrációnak, ami lehetőséget teremt arra, hogy gazdaságilag felzárkózzon.

A román GDP növekedésének aránya 2012-2015 között

Az ország éléskamrája a Havasalföld. A kukorica termesztésében kiemelkedő, amelyet népelelmezésre is felhasználnak. Termesztésében a világon a 10. helyen áll (2003-ban). Az ipari növények közül a napraforgó termesztése kiemelkedő. További fontosabb termesztett növények: búza, árpa, cukorrépa, takarmánynövények. Moldva szőlő- és bortermelése híres. Kitűnő minőségű borait exportálják. Az ország primőr zöldségeit (paradicsom, paprika, zöldségfélék) Nyugat-Európa piacaira szállítják. Az ország fő energiaforrása a **kőolaj és a földgáz**. A kőolajbányászat és a vegyipar központja Ploiesti. Kiterjedt földgáztelepek húzódnak az Erdélyi-medence alatt. A földgázt Marosvásárhely és Kolozsvár vegyipari üzemek dolgozzák fel. Sok ásványkincse van, a kitermelés azonban - főként a készletek elapadása miatt - kevésbé gazdaságos, és a 21. század elején általánosan csökkent. Az Erdélyi-medence területén évezredek óta aranyat és ezüstöt bányásznak. A medence peremén kősót bányásznak. Jelentősebb még a bauxit, ólom, réz, mangánérc, színesfémek kitermelése. A gépipar - főként alkatrészgyártó üzemek révén - országshoz képest megtalálható. Az ország személyautó gyártása 2000–2010 között háromszorosára nőtt. **Brassóban** traktorokat, teherautókat, repülőgépeket gyártanak. **Arad** gépkocsi- és vasútkocsi-gyártása jelentős. A Havasalföld városaiban (Craiovában, Pitestiben) sokoldalú gépgyártás és autógyártás telepedett meg. **Pitestiben** gyártják a Daciát, **Craiovában** a Ford gépkocsikat. Ploeistiben bányászati gépeket gyártanak, Temesváron villamos- és mezőgazdasági gépipar, Constanta, Galati és Braila városaiban hajógyártás működik. Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyszeben városaiban műszeripar, elektrotechnika, elektronika van jelen.

Nemzetközi szervezetekben való tagság: 1955.12.14. - az ENSZ tagállama; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01-től az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1993.10.07. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1994.05.09. - a Nyugat-Európai Unió (WEU) társult partnere; 1995.02.01. - az Európai Unió (EU) társult tagja; 1996.05.31. - a Közép-európai Kezdeményezés (KeK) tagállama; 1997.07.01-2007.01.01. a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA) tagja;

2004.03.29. - az Észak-Atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) tagállama; 2005.04.25. - Aláírták az EU-csatlakozási szerződést; 2006.09.26. - Az Európai Bizottság elfogadta a végső jelentést az EU-csatlakozásról és 2007. január elsejétől csatlakozhat az Európai Unió tagállamaihoz; 2007.01.01. - Az Európai Unió (EU) tagállama 2008.02.04. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést. Románia természeti adottságai kedveznek az idegenforgalomnak. A legtöbb vendéget évek óta a román tengerpart vonzza. A romániai Kárpátokban közkedvelt kiránduló- és üdülőhelyek vannak.

13.4. Bulgária természeti adottságai és történelme

Bulgária, Bolgár Köztársaság (bolgár nyelven: Republika Balgarija, Bulgary, Република България). Terület: **110 912 km²**. Népeség: **7 205 000 fő** (2014). Főváros: **Szófia**. A Balkán-félsziget keleti részén, a Fekete-tenger nyugati partján fekszik, Románia, Törökország, Görögország, Macedónia és Szerbia határolja. Bulgária földje változatos, felszínének majdnem fele dombos táj. Az ország nagy tájai: Bolgár-tábla, Dél-Dobrudzsa, Bolgár-középhegység, Nyugati-Balkán, Középső-Balkán, Marica-alföld, Bolgár tengerpart. Az ország területének 57%-a tartozik a Fekete-tenger vízgyűjtő területébe. Az ország többi részéről a vizek az Égei-tengerbe tartanak. A vízhálózat az északkeleti országrész kivételével sűrű, de a Duna kivételével nincs nagy vízhozamú folyó. Legjelentősebb folyók: a Duna (Dunav), a Marica-bolgár szakasza 322 km, az Iszkar 368 km, a Sztruma, a Jantra és a Tundzsa. Bulgáriában, mint Délkelet Európa egyik országában az északon belföldi éghajlat uralkodik gyakoribb csapadékkal az őszi és tavaszi hónapokban, délen pedig az éghajlat tengermelléki száraz és meleg nyarakkal és hideg, nedves telekkel.

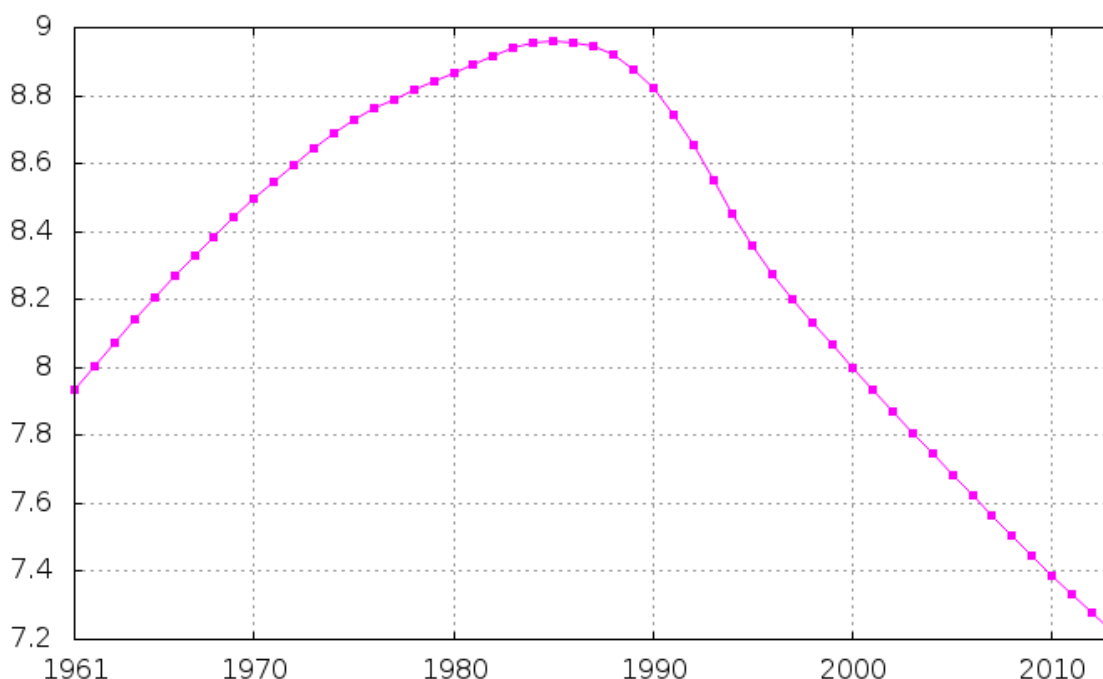
Az ókorban Bulgária területét trák törzsek lakták, őket a görögök, majd a rómaiak követték. A Római Birodalom felosztásakor, 395-ben a terület Bizánc része lett. A türk bolgár törzsek, az ún. protobolgárok 680 körül Közép-Ázsiából érkeztek a Balkánra, ahol hamarosan összeolvadtak a szláv lakossággal. A szláv-bolgár állam 885-ben, I. Borisz herceg alatt vette fel a kereszténységet. Az önálló bolgár egyházat az első bolgár cár, Szimeon (893-927) teremtette meg, aki a birodalom fényét számos templom építésével is emelte. Bevezették a szláv ábécét, amelyet két szerzetes, Cirill és Metód alkotott meg. A X. század végétől a hanyatlás jelei mutatkoztak, Bulgária bizánci uralom alá került. Az 1186-ban megalakult második bolgár állam is szétagyolódott, a legyengült ország 1382-ben török uralom alá került, amely a függetlenség kivívásáig, 1878. március 3-ig tartott. Az első világháborúban Bulgária a központi hatalmak oldalán vett részt, ezért az 1919-es neuillyi békeszerződés megfosztotta az égei-tengeri kijárattól, Dél-Dobrudzsát Románia, Macedónia nagyobb részét Szerbia kapta. A II. világháború idején 1941-ben csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez. A háború Bulgária számára is a szovjet csapatok megérkezésével ért véget. A keleti tömbön belül a Todor Zsivkov (1954-től a Bolgár Kommunista Párt KB első, illetve főtitkára, 1971-től az Államtanács elnöke) vezette Bolgár Népköztársaság az egyik leghűségesebb szovjet csatlósának számított 1946-1990 között. A kommunista rendszer összeomlása után felszínre került az erkölcsi és gazdasági csőd, valamint az addigra teljesen elmérgeződött nemzetiségi viszály. Zsivkov 1989-es eltávolítása után hét év alatt, 1996-ig négy választást élt át az ország, kilenc kormány váltotta egymást, miközben a volt kommunistákból alakult Bolgár Szocialista Pártnak a hatalom megőrzésére tett erőfeszítései hiperinflációhoz, az életszínvonal zuhanásához vezettek. Az 1997-es előrehozott választásokon a BSZP megbukott, és az antikommunista pártkoalíció, az 1989-ben alakult **Demokratikus Erők Szövetsége** először szerzett abszolút többséget a parlamentben. Az Ivan Kosztov vezetésével megalakult új kormány volt 1990 óta az első, amely teljes hivatali idejét kitöltötte. Bár javult a gazdaság teljesítménye, 2001-ben a lakosság már a német Sachsen-Coburg-Gotha fejedelmi házából származó volt király, II. Szimeon mozgalmának szavazott bizalmat, a nyugati irányultság mellett a szegénység, a korrupció letörését, az árnyékgazdaság visszaszorítását

remélve tőle. A 2005. június 25-i parlamenti választásokat a Bolgár Szocialista Párt nyerte meg, amely hosszas tárgyalások után a Második Szimeon Nemzeti Mozgalommal és a Mozgalom a Jogokért és a Szabadságért nevű párttal alakított nagykoalíciós kormányt a szocialista Szergej Sztanisev vezetésével. 2009. június 7-én az európai parlamenti választások alkalmával fölényes győzelmet aratott a Bojko Boriszov szófiai polgármester vezette új jobbközép párt, a Polgárok Bulgária Európai Fejlődéséért. A GERB a szavazatok 24,4 százalékával végzett az élen, míg a kormányzó szocialisták a második helyre szorultak a voksok 18,59 százalékával. Bejutott az Európai Parlamentbe az EU-ellenes Roham (Ataka) párt, a konzervatív Kék Koalíció, valamint a kormánykoalícióhoz tartozó két liberális párt, a török kisebbséget képviselő Mozgalom a Jogokért és a Szabadságért (DPSZ), és a Második Szimeon Nemzeti Mozgalom (NDSZV) is. A 2013. májusi előrehozott választások nyomán a GERB nem tudott kormányképes koalíciót létrehozni, így a második helyen végzett Bolgár Szocialista Párt alakított kormányt koalícióban a török kisebbség pártjával Plamen Oresarszki vezetésével. 2014. július 23-án - miután túlélt öt bizalmatlansági szavazást - ez a kabinet is beadta lemondását. A tartós belpolitikai válság, a bankrendszer megrázkódtatása, valamint a szocialisták gyenge szereplése miatt a májusi európai parlamenti választásokon előrehozott választást követelt minden ellenzéki párt, s a BSZP koalíciós partnere is: a BSZP az EP-választáson 18,9 százalékot szerzett, jóval lemaradva a legfőbb ellenzéki párttól, a GERB-től, amely 30,4 százalékkal lett az első.

13.5. Bulgária közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Bulgária parlamentáris köztársaság az 1991. július 12-én jóváhagyott alkotmány szerint. Ez rögzíti a jogállamiság alappilléreit, a politikai sokszínűséget és a piacgazdaságot. Az alaptörvény szerint a Bolgár Köztársaság elnökét közvetlen és titkos szavazással öt évre választják, legfeljebb két periódusra. A legutóbbi, 2011. októberi elnökválasztást Roszen Plevneliev, a GERB párt jelöltje nyerte a szavazatok 52,6 százalékával. A törvényhozói hatalmat a 240 képviselőből álló, négy évre választott *Nemzetgyűlés* gyakorolja.

Bulgária lakosságszáma folyamatos csökkenést mutat. Népsűrűség: 68,7 fő/km². **Népcsoportok:** bolgár 83,9 százalék, török 9,4 százalék, roma 4,7 százalék, egyéb (macedón, örmény, tatár, gagauz) 2 százalék (2010, World Factbook). **Vallás:** 82,6 százalék bolgár ortodox, 12,2 százalék mohamedán, más keresztény 1,2 százalék, egyéb 4 százalék (2001-es népszámlálás) (2010, World Factbook).

Bulgária népességszámának alakulása (1961-2010)

Az elemzők szerint rendszerváltozás utáni népszámlálási adatok nem fedik le a teljes valóságot. Sokan a társadalmi beilleszkedés felgyorsítása végett igyekeznek a környék többségébe beolvadni. Így a bolgár többségű Kelet-Rodopében a pomákok és a keresztény cigányok jelentős számban vallják magukat bolgárnak, ugyanakkor a muzulmán többségű Nyugat-Rodopében a pomákok és a cigányok teljes mértékben törököknek vallják magukat. Azonban azt sem szabad elfelejteni, hogy a falusi emberek körében a bolgárok számára a pomákok törökök, a törökök körében a pomákok félig bolgárok, és a cigány mindenki számára cigány marad, függetlenül attól, hogy minek vallotta magát. Bulgária nem ismeri el a délnyugat-bulgáriai macedón kisebbség létezését; a bolgár történészek szerint a macedónok nem alkotnak önálló népet, hanem valójában bolgárok. A hivatalos nyelv a bolgár, melyet a legutóbbi népszámláláson a lakosság 86,3%-a vallott anyanyelvének. A lakosság 9,8%-a a törököt, 3,0%-a pedig a cigányt vallotta anyanyelvének.

13.6. Bulgária gazdasága és idegenforgalma

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **0,9 %** (2015, World Bank), Egy főre jutó GDP: **14 400 dollár** (forrás 2014. World Factbook), Munkanélküliségi ráta: 11,6 % (2014, Eurostat), Inflációs ráta: **1,5 %** (2014, Eurostat). 2007. január 1. óta Bulgária az Európai Unió tagja, s 2009-ben akar csatlakozni az euróövezethez. **Agrár-ipari ország.** Bulgária 1996–1997-es gazdasági válsága az átalakuló Közép-Európában a legsúlyosabb volt. A GDP közel 10%-os visszaesésének legfontosabb tényezője a bankrendszer összeomlása volt. 1997 áprilisában új gazdasági stabilizációs programot hirdettek meg, amelynek legfontosabb eleme a privatizáció felgyorsítása volt. 1998-ra a GDP közel felét már a magánszektor állította elő. Sőt, 1999-re az állami kézben lévő iparvállalatok felét leépítették, s megkezdődött a bolgár pénzügyi privatizációja is. 2000-től kezdve az ország gazdasági növekedési mutatója már éves szinten meghaladta a 3%-ot, de a gazdasági-politikai bizonytalanságok nyomán (például a feketegazdaság becslések szerint a bolgár GDP 1/3-át adja) a külföldi működőtőke-befektetések szintje még alacsony. Gazdasági jövőjének legfontosabb kérdése az ipari szerkezet átalakítása. Bulgária nagy múltú mezőgazdasága az 1990-es évtizedben, a rendszerváltozás éveiben szinte a teljes összeomlás szélére jutott, s csak 1997-től kezdődött meg a termelés emelkedése. Jövőbeli fellendülése elsődlegesen a földtulajdonviszonyok rendezésétől függ. Az ipari szerkezet átalakításának a mai napig a legnagyobb kérdése a gépgyártás jövője. A legnagyobb gépipari központok: **Szófia, Pernik, Plovdiv, Rusze, Várna, Burgasz, Gabrovo**. A vaskohászat központjai **Pernik és Kremikovci**. Rézfeldolgozó üzeim exportra is termelnek. A Burgasz melletti kőolaj-feldolgozás alapanyaga az Oroszországból importált kőolaj. Vraca a műtrágyagyártás központja. A textilipar központjai: **Szófia és Gabrovo**. Energiatermelés: A bolgár ipar és tágabb értelemben az egész gazdasági élet legkritikusabb pontja az energiagazdaság. Az energiatermelés 52%-a hőerőművekből, 41%-a az egyetlen kozdolui atomerőműből és 7%-a vízerőművekből származik.

Bulgária az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1955.12.14. Az ENSZ tagállama; 1975.08.01. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ); 1995.01.01. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1992.05.07. Az Európa Tanács (ET) tagja; 1994.05.09. A Nyugat-Európai Unió (WEU) társult partnere; 1996.05.31. A Közép-európai Kezdeményezés (KeK) tagállama; 1998.07.17-2007.01.01. A Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA) tagja; 2004.03.29. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) tagállama; 2007.01.01. Az Európai Unió (EU) tagállama; 2008.03.21. Ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

Az ország 2007 január 1-jén csatlakozott az Európai Unióhoz, s ez nagyobb lökést adott az utóbbi években megindult turizmus fejlesztésnek. Bulgária igyekszik a szocialista

sztereotípiáktól megszabadulni. A jelenlegi jelmondata „a kellemes csalódások országa” utalva a változtatásokra, a nagy erőfeszítésekre. A Fekete-tenger homokos tengerpartja kiválóan alkalmas üdülésre. A partvidék legnagyobb központjai: Várna és Burgasz, amelyek nemzetközi repülőtérrel is rendelkeznek. Ismert és kedvelt üdülőhelyei Napospart, Neszebár, Pomorie és Aranyhomok. Az üdülturizmus mellett jellemző a gyógyturizmus, és a kulturális idegenforgalom is.

14. Téma: A volt Jugoszlávia utódállamai

- 14.1. Szlovénia általános jellemzése
- 14.2. Horvátország általános jellemzése
- 14.3. Szerbia általános jellemzése
- 14.4. Montenegró általános jellemzése
- 14.5. Bosznia-Hercegovina általános jellemzése
- 14.6. Macedónia általános jellemzése
- 14.7. Koszovó általános jellemzése

14.1. Szlovénia általános jellemzése

Szlovénia, Szlovén Köztársaság (szlovén nyelven Republika Slovenija, Republic of Slovenia, Република Словенија). Terület: **20 273 km²**. Népeség: **2 100 000 fő** (2015, OECD). Főváros: **Ljubljana**. Négy nagy európai földrajzi régió találkozik az országban: az Alpok, a Dinári-hegység, a Kárpát-medence és a Mediterráneum. Vízfolyásokban, tavakban gazdag. A Triglav-hegy lábánál ered a Száva, s mellékfolyók vizével gyarapodva szeli át. A nyugati határvidék bővizű folyója a Soča (Isonzó).

Az ókorban illír és kelta törzsek lakták, a Kr.e. I. századtól római uralom alatt állt. A VI. századtól szláv törzsek, a mai szlovének elődei telepedtek meg itt, akik a VIII. század végén felvették a nyugati kereszténységet. A terület frank uralom alá került, 788-tól Nagy Károly birodalmának része, 843-tól a keleti frankok örgrófsága lett. 1278-tól 1918-ig a Habsburg monarchia olvasztotta magába, majd az első világháború után megalakuló Szerb- Horvát-Szlovén Királyság (1929-től Jugoszláv Királyság) részévé vált. A második világháború alatt az ország területe német, olasz és magyar megszállás alá került, 1945-től a szocialista Jugoszlávia egyik tagköztársasága lett. 1990. december 23-án népszavazást rendeztek, amelyen a szavazók több mint 88 százaléka a független Szlovéniára adta voksát. 1991. június 25-én kinyilvánították a Szlovén Köztársaság szuverenitását és függetlenségét Jugoszláviától, két napra rá a jugoszláv hadsereg megtámadta az országot. A katonai beavatkozás az 1991. július 7-én aláírt "**brijuni nyilatkozattal**" ért véget, és október 25-én az utolsó jugoszláv katona is elhagyta Szlovéniát. Az állam függetlenségét 1992. január 15-én nemzetközi szinten is elismerték.

A Szlovén Köztársaság alkotmányát 1991. december 23-án fogadták el. A köztársaság élén az elnök áll, aki egyben a fegyveres erők főparancsnoka is. Közvetlen szavazással öt évre választják meg, legfeljebb két egymást követő periódusra. A független Szlovénia első államfője Milan Kucan volt. Utóda, Janez Drnovsek 2002-2007 között volt hivatalban. 2007 novembere óta Danilo Türk az államfő. 2012. november 11-én és december 2-án tartottak elnökválasztást, amelyet Borut Pahor nyert a szavazatok 67 százalékával, míg Danilo Türk elnök 33 százalékot kapott. A törvényhozó hatalmat a **Nemzetgyűlés** (Drzavni Zbor, képviselőház) és a **Nemzeti Tanács** (Drzavni Svet, államtanács) gyakorolja. A 90 tagú képviselőház tagjait négy évre választják meg, s helyet kap köztük az olasz és a magyar kisebbség 1-1 képviselője is. A főként tanácsadói szerepet betöltő államtanács 40 tagú, megbízatása öt évre szól, munkavállalók és munkaadók, különböző foglalkozási rétegek és non profit szervezetek képviseltetik magukat

benne. 2014. július 13-án előre hozott parlamenti választásokat rendeztek, amelyen az előzetes eredmények szerint a baldali Miro Cerrar Pártja (SMC) a voksok 34,67 százalékának (36 mandátum) megszerzésével nyert. 2013. március 20-án beiktatták hivatalába Alenka Bratusek (PS) kormányát. (Az előző, Janez Jansa (SDS) második kormánya 2012. február 10-től volt hivatalban. 2013. február 27-én konstruktív bizalmatlansági indítvánnyal a parlament leváltotta Janez Jansa miniszterelnököt.) Szlovénia a tervek szerint 12 régióra (regija) lesz felosztva. A mostani közigazgatási rendszer szerint az ország 210 községre (občina) oszlik, melyek közül 11 úgynevezett városi község (mestna občina).

Szlovénia legnagyobb lélekszámú népcsoportja a szlovén (88% felett). A magyarok és az olaszok alkotnak számottevő kisebbséget az országon belül, mindkettő népcsoport évszázadok óta él a mai Szlovénia egyes területein. Szlovénia alkotmánya garantálja e két kisebbségnek a megfelelő részvételt a Nemzetgyűlésben. Több más kisebbség is él az ország területén, így bosnyákok, szerbek, horvátok, albánok, akik még részben a második világháború után vándoroltak be az országba, részben pedig Jugoszlávia szétesése után telepedtek le Szlovéniában. Népcsoportok: szlovén 83,1 százalék, szerb 2 százalék, horvát 1,8 százalék, bosnyák 1,1 százalék, egyéb 12 százalék (2014. World Factbook). A vallásos szlovének döntő többsége római katolikus vallású, vallási kisebbségként megtalálhatók protestánsok, ortodox keresztények, muszlimok és zsidók is. A lakosság megoszlása vallásosok, nem vallásosok szerint: katolikus 57,8 százalék, mohamedán 2,4 százalék, ortodox 2,3 százalék, egyéb keresztény 0,9 százalék, egyéb ill. nem meghatározott 23 százalék, nem hívő 10,1 százalék (2014, World Factbook).

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai össztermék (GDP) változása: **1,9 %** (2015, OECD). Egy főre jutó GDP: **29 900** dollár (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **9,7 %** (2015, OECD). Inflációs ráta: **1,8 %** (2014, World FactBook). A régió országai közül Szlovéniában legmagasabb a GDP/fő arány. A gazdaság stabil, de a privatizáció és a tőkepiac területein még további reformok szükségesek. A fő exportpartnerek az Európai Unió országai. Szlovénia ásványi kincsekben gazdag, melyek közül **a szén, a vasérc, az ólom, a cink, a higany és a bauxit** a leggyakoribb. A Zalai-dombság folytatásában némi olajat is találtak. Legnagyobb barnaszénbányái: Trbovlje, Zagorje. Világhírű, Európában legnagyobb higanybányáját Idrijánál már 1490 óta használják. A legszámottevőbb ólomtermelés Mežica bányájában történik. Legfontosabb iparága a fémfeldolgozás (elektronika, távközlés, műszergyártás, járműipar). A vegyiparból a gyógyszergyártás, a kohászatból az alumíniumkohászat emelhető ki (Kidričevo). **Mezőgazdasága kevésbé jelentős** (a nemzeti össztermék 6%-át adta 2001-ben), csak minden tizedik állampolgár él a mezőgazdaságból. Szlovénia területének 15%-a áll művelés alatt. Ezt a kisparaszti gazdálkodás magas színvonala ellensúlyozza, így az ország élelmiszerigényének 84%-a belföldről elégíthető ki. Állattenyésztésében a **szarvasmarha-tenyésztés** dominál. A szántóföldi növénytermesztésben a **búza és kukorica** mellett a **burgonya és cukorrépa** elterjedt. A dombvidékeken szőlő, gyümölcs és komló termesztése jellemző. Az ország területének felét erdők borítják.

Szlovéniának százötven, 2000 méternél magasabb hegycsúcsa van, nyugati határát tenger nyaldossa, az ország belseje pedig számos gyönyörű barlangot és csinos kisvárost rejt. Szlovénia turizmusa dinamikusan fejlődik, amit a szám adatok is alátámasztanak. Az országba érkező vendégek száma 1995-ben még 732 103 volt, az ezredfordulón már 1 089 549, míg 2006-ban 1 616 650. Ugyancsak beszédes adat a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma, amely az 1996-os 2 550 607-ről 2006- ra 4 488 829-re nőtt.

14.2. Horvátország általános jellemzése

Horvátország, Horvát Köztársaság (horvát nyelven: Republika Hrvatska, Croatia, Република Хорватія). Terület: **56 542 km²**. Néesség: **4 300 000 fő** (2011). Főváros: **Zágráb**.

Horvátország kettős arculatú. Északi része, a kelet-nyugati irányban megnyúlt, Szlovéniával, Magyarországgal szomszédos rész jellegzetesen közép-európai arculatú, míg az ország dél felé elnyúlt, mind inkább elkeskenyedő része, a csodálatos szépségű dalmáciai partvidék mediterrán Európához, tartozik. Horvátország földrajzi helyzetének egyik legfontosabb tényezője az *Adria*. A tagolt, fehér sziklás pineás partvidék, amely egyedülálló szépségű Európában, nem csak a legfontosabb gazdasági ágazat, a turizmus alapvető meghatározója, hanem a hajózásé és kereskedelmé is. A másik fő tényező a Balkán-félszigeten való elhelyezkedés. A déli részen típusosan mediterrán éghajlat alakult ki, meleg száraznyárral és enyhe, esős téllal. A telek igen viharosak is lehetnek a Dinári-hegyekből lebukó vad, fön jellegű (száraz bukószél) szélnek, a Bóranak (Bura) köszönhetően, nyaranta azonban ritkán zavarja meg a turistákat csábító napsütést egy-egy ciklon betörése. A tengerparttól távolabb fekvő területeken és az ország középső részén jellegzetes kontinentalitást mutat az éghajlat, hidegebb téllal, meleg nyárral, ugyanakkor sok napsütéssel. Folyóit tekintve az ország északi része vizekben gazdag: a Dráva-Száva-vidéken a Duna (188 km), a Dráva, és a Száva (562 km) jelentős.

A IX. században létrejött független horvát állam illetve később királyság (i. u. 925-től), amely egykoron a mai Bosznia területének egy részére is kiterjedt a belső harcok következtében fokozatosan hanyatlott, végül 1102-től a magyar királyok uralma alá került illetve Magyarország része lett. Az 1526-os mohácsi vészt követően a törökök és a Habsburgok osztoztak területén, bár gyakorlatilag az ország folyamatosan a magyar királyság része volt. A törökök 17. század végi kivonulását követően sem változott a helyzet: Horvátország Magyarország társországa maradt, és a Habsburg birodalomhoz tartozott. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után az ország vezető szerepet játszott az egységes délszláv állam létrejöttében. A délszláv köztársaságokat magában foglaló Jugoszlávia megalakulásáért rengeteget tettek a horvátok, amelyet a Habsburg birodalom felbomlása illetve a szabaddá váló délszláv köztársaságok szándéka tett lehetővé. A szerb vezetésű Jugoszlávia gazdagabb tagköztársaságaként Horvátország, amely egész Jugoszlávia nemzeti jövedelmének egynegyedét termelte ki, rendszeresen gazdasági segítséget jelentett a tagköztársaságoknak. Az országot egyesítő Tito marsall halála után mind inkább felerősödtek a gazdasági támogatást ellenző és függetlenséget kinyilvánítani szándékozó nacionalista eszmék, amelyre mind az ország területén élő szerb közösségek, mind pedig a szerb vezetésű jugoszláv kormány aggodalommal tekintett. A szerb vezetésű kormány illetve a Jugoszláv Szövetségi Hadsereg minden áron meg akarta akadályozni az önálló horvát állam megvalósulását, és 1989-ben kitört a – nem csak Horvátország területét érintő – délszláv háború, amely véres etnikai tisztogatásairól és hatalmas számú polgári áldozatairól híresült el. A veszteségeket fokozta, hogy az egyes köztársaságokban nagyszámú kisebbség élt (például Szerbiában horvátok, Horvátországban szerbek, Boszniában szerbek stb.). A háború során, amelynek kegyetlenkedéseiből mindegyik fél kivette részét (bár a Nyugat Horvátország önállósodási törekvését támogatta, és sokat tett a szerbek, mint fő és egyedüli bűnös kép kialakításában) számos történelmi város és régi épület szenvedett károkat a tűzérési támadásokat követően, és óriási menekülthullám indult el. Az önálló horvát államot végül 1992-ben ismerte el az ENSZ, de a harcok az ország területén egészen 1993-ig folytak, s Horvátország területének mintegy 25 százaléka a helyi szakadár szerbek kezére került. Az ország területén lévő ***Krajina Szerb Köztársaság*** helyzete is megoldatlan maradt.

Az 1990. december 22-én elfogadott, s 2000-ben és 2001-ben is módosított alkotmány értelmében a köztársaság élén az általános választójog alapján öt évre választott köztársasági elnök áll, aki egyben a hadsereg főparancsnoka is. A 2015-ös elnökválasztást Kolinda Grabar-Kitarovic, a Horvát Demokratikus Közösség jelöltje nyerte meg a szavazatok 50,45 százalékanak megszerzésével. 2015. február 19-én Horvátország első női elnökeként lépett hivatalba. A törvényhozó hatalom letéteményese a 151 tagú ***Nemzetgyűlés*** (Hrvatski Sabor). Ennek tagjai a négyévenként megtartott általános választásokon kerülnek be a parlamentbe. A

legutóbbi, 2011. december 4-én megtartott parlamenti választásokat a Horvátországi Szociáldemokrata Párt (SDP) vezette koalíció nyerte meg 80 képviselői hely megszerzésével. Horvátország elsődleges közigazgatási egységei a megyék. **Összesen 21 megyéje van.**

A 2011-es népszámlálás szerint az országban 3 874 321 horvát, 186 633 szerb, 31 479 bosnyák, 17 807 olasz, 17 513 albán, 16 975 roma, 14 048 magyar, 10 517 szlovén, 9641 cseh él. Vallások: római katolikus 87,8%, ortodox 4,4%, muzulmán 1,3% egyéb 7,5%. A horvátok többsége a római katolikus egyház híve, míg a szerbek a szerb ortodox egyház követői. Ezen kívül még kisebb számban protestánsok is élnek az országban.

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai termék (GDP) változása: **0,05 %** (2015 World Bank), Egy főre jutó GDP: **21 200** dollár (2014, Eurostat), Munkanélküliségi ráta: **20,4 %** (2013, World Factbook), Inflációs ráta: **4,7 %** (2012, World Factbook). Horvátország az egykori Jugoszlávia hat tagköztársaságának gazdaságilag legjobban fejlett régiói közé tartozott. Az 1980-as évek végén becslések szerint a jugoszláv nemzeti össztermék 25%-a innen származott. Gazdasága ipari agrárország. 1990-ben 500 állami vállalat ment csődbe, 1991-ben a termelés az előző évihez képest 12% csökkenést mutatott. A balkáni háború kitörésekor, 1991 júniusában kezdődött a horvát gazdaság eredményeinek csökkenése. Az államadósság 3662 millió USD volt 1995-ben – az egykori Jugoszlávia adóssága nélkül. Az inflációs ráta 3,5%-ot ért el (1996). A balkáni háború által okozott anyagi kár Horvátországban becslések szerint meghaladta a 20 milliárd USD összeget. 2015 elején egy újabb válság elé tekint az ország. A márciusi hitelfelvétel után az államháztartás hiánya a GDP 90%-a fölé ugrik. A 4 millió lakos közül csak 1,3 milliónak van munkája.

Az ország legfontosabb mezőgazdasági térszíne az északkeleti részen húzódó, a Száva termékeny völgyéhez csatlakozó Pannon-síkság vidéke, ahol szántóföldi növénytermesztést (búza, kukorica, burgonya, cukorrépa) folytatnak. A tenyésztett állatok közül a szarvasmarha, a birka és a sertés számít kiemelkedőnek. Jelentős továbbá az ország szőlő- és bortermelése, amely a mediterrán partvidékre is áthúzódik, továbbá a déli területeken jellemző némi dohány- és déligyümölcs-termesztés (citrusfélék). Az Adriai-tenger kikötővárosaiban valamint a szigetek lakossága egy részének gazdasági életében fontos szerepet tölt be a tengeri halászat is. Jelenleg a gazdaság vezető ágazata a szolgáltatás, s ezen belül is az idegenforgalom és a közlekedés. Az ipar legfontosabb ágazatai: Horvátország területe ásványkincsekben nem szűkölködik. A háború kitörése előtt, 1991-ben a legnagyobb munkaadó-szektor volt a **bányászat**. Fontos ásványkincsei: **kőolaj, földgáz, feketekőszén, barnakőszén, bauxit, rézérc, kaolin**. Néhány helyen előfordul a kalcium, a cink és a só, így grafitot és gipszet is előállítanak. Az Adriai-kőolajvezetéknek köszönhetően Fiume egyben a kőolaj-finomítás egyik központja is. Legfontosabb üzei a kőolajfinomítók, a vas- és acélgyárak, a hajógyárak, és a vegyipari üzemek. Fontos termékei az élelmiszeripari termékek, gépek, cement, beton, fémárúk és textilipari termékei. A bányászat néhány éve hanyatlásnak indult. Az ipari üzemek közül 1991 után a háborúban sok megsemmisült vagy károkat szenvedett és a helyreállítás jelentős anyagi ráfordítást igényel, így ez néhány területen még hátravan.

Horvátország az alábbi főbb nemzetközi szervezetek tagja: 1992.03.23. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01-től az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1992.05.22. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1992.07.18. - a Közép-európai Kezdeményezés (KeK) tagállama; 1996.11.06. - az Európa Tanács (ET) tagállama 2001.10.29. - az Európai Unió (EU) társult tagja; 2002.12.05. - a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA) tagja; 2004.06.18. - Hivatalosan az Európai Unió (EU) tagjelölt országává nyilvánították; 2008.04.03. Meghívást kapott a NATO-ba; 2008.07.09. Aláírták a NATO-csatlakozási jegyzőkönyvet; 2009.04.01. az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) tagállama; 2011.06.30. Lezárultak a 2005 októberében megkezdett uniós csatlakozási tárgyalások, a csatlakozási szerződést 2011.

december 9-én írta alá; 2012.01.22. Népszavazást tartottak az uniós csatlakozásról. A szavazók kétharmada a csatlakozás mellett voksolt; 2013.07.01. - az Európai Unió (EU) tagállama.

Az 1980-as években a jugoszláviai horvát tagköztársaság adta az ország idegenforgalmi bevételének 80%-át. Ez a háborús konfliktus nyomán súlyos veszteségeket szenvedett, de a hosszú tengerpart lassan visszanyerte vonzerejét. Az ország idegenforgalmi területei a következők: Isztria, Kvarner – öböl, Dalmácia (Zadari régió, Šibeniki régió, Spliti régió, Dubrovnik-i régió), Közép-Horvátország, Zágráb, Szlavónia és a Drávaszög. Az *Isztria* turisztikai szempontból az ország legfejlettebb régiója, legfontosabb centrumai a félsziget nyugati partján fekszenek. Tizenegy jachtkikötője van. Az Adria legnagyobb félszigete, partjának hossza 445 km. Dalmácia tengerparti sávjában 2001-től rekordmértékű az idegenforgalom.

14.3. Szerbia általános jellemzése

Szerbia, Szerbia Köztársaság (szerb-horvát nyelven: Republika Srbija, Republic of Serbia, Република Србија). Terület: **77 474 km²**. Népeség: **7 240 000 fő** (2012). Főváros: **Belgrád**. A Balkán-félsziget középső és északi részén, illetve a Kárpát-medence déli részén található. Északról Magyarország, keletről Románia és Bulgária, délről Albánia vagy Koszovó, Macedónia, és Montenegró, nyugatról Bosznia-Hercegovina és Horvátország határolja. Szerbia egy tengerparttal nem rendelkező ország. Legjelentősebb folyók: Duna, Tisza, Nagy-Morava, Száva, Drina, Temes. Szerbia klímája a kontinentális (a Vajdaságban) és a mérsékelt kontinentális (Közép-Szerbia, Koszovó) között mozog. A csapadékok elegendőek az ideális mezőgazdasági termeléshez. Ehhez még hozzájárul a Vajdaság és Šumadija termőföldje.

A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság az első világháború után, 1918-ban alakult meg, neve 1929-ben lett Jugoszlávia. 1992-ben jött létre a Szerbia és Montenegró alkotta harmadik Jugoszlávia, amely a Slobodan Milosevic elnöksége alatt véres háborúkkal próbálta megteremteni "Nagy-Szerbiát", egy államban egyesíteni a szerb etnikumot. 1999-ben a Koszovóban kezdett etnikai tisztogatás a NATO katonai beavatkozásához vezetett, Koszovó nemzetközi ellenőrzés alá került. 2000-ben Milosevic megbukott, országa 2003. február 4-től Szerbia és Montenegró néven államszövetséggé alakult át. 2006. június 3-án Montenegró kinyilvánította függetlenségét, így 2006. június 5-én Szerbia önálló állam, Szerbia és Montenegró jogutódja lett. 2008. február 17-én Koszovó is kikiáltotta függetlenségét, amelyet Belgrád nem ismer el.

A 2006. október 28-29-i népszavazáson elfogadott új alkotmányt november 8-án hirdették ki. Az alaptörvény Koszovót az ország elidegeníthetetlen részének minősíti, tovább gyengíti az államfő szerepét, a nemzeti kisebbségek számára külön egyéni és kollektív jogokat biztosít. Az öt évre közvetlenül választott, egyszer újraválasztható államfő tisztségét 2012. május 31-től Tomislav Nikolic tölti be. Nikolic a 2012. május 20-i elnökválasztás második fordulóját 49,55 százalékkal megnyerte, míg Boris Tadic, előző államfő a szavazatok 47,3 százalékát gyűjtötte össze. A törvényhozó hatalom letéteményese az egykamarás, 250 tagú Nemzetgyűlés, amelynek tagjait pártlistáról választják meg, mandátumuk 4 évre szól. A Szerbia Köztársaság a következő közigazgatási egységekre bontható fel: **autonóm tartományok, körzetek, községek**. Két autonóm tartománya a Vajdaság és Koszovó. 2008. február 17-én Koszovó albán vezetése egyoldalúan kikiáltotta a tartomány függetlenségét, jelenleg az Egyesült Nemzetek Ideiglenes Koszovói Közigazgatási Missziójának (UNMIK) közigazgatása alatt van. Szerbia kormánya a területén **29 körzetet** (és Belgrád főváros, amely egymagában régió, körzet és főváros) ismer el.

Szerbia többnemzetiségű ország, amelynek egyes területein, a szerbek aránya nem éri el az abszolút többséget. Legutóbb 2011-ben tartottak hivatalos népszámlálást, de ezek az adatok nem tartalmazzák a nemzetközi felügyelet alatt álló Koszovó lakosságának számát. Vallás szerinti

megoszlás (Koszovó nélkül): Szerb ortodox: 6 555 931 hívő (84,59%), katolikus 356 957 hívő (4,97%), iszlám 222 828 hívő (3,1%), ateista 80 053 személy (1,11%), protestáns 71 284 hívő (0,99%). Városi lakosság aránya: 52%.

Az 1991 és 1995 között fennálló háború teljes gazdasági összeomlást eredményezett, ezt pedig növelték 1999-ben a NATO bombázásai és az ENSZ gazdasági szankcióinak köszönhetően Szerbia teljesen elszakadt a világ gazdaságtól. 2001-ben a Világbank megszavazott 1,3 milliárd USD-t az ország újjáépítésére. A 21. század elején a keresők 7%-a a mezőgazdaságban, 34%-a az iparban, 59%-a a harmadik szektorban dolgozott. Az 1990-es évek délszláv háborúja az ország teljes gazdasági összeomlását eredményezte. Az ország újjáépítése nemzetközi kölcsönökből folyik. A fő külkereskedelmi partnerek Németország, Olaszország és Oroszország. Az országnak jelentős mennyiségű ásványi energiahordozója van: a lignit és a barnakőszén főként Kelet-Szerbiában és Koszovóban, a kőolaj és a földgáz a Vajdaságban található. A hegyvidék gazdag különféle fémek érceiben: vasat, nikkelt, krómot, rezet, ólmot, aranyat, ezüstöt, ónt és bauxitot is bányásznak jobbára elavult technológiával. A bányászat és az ércdúsítás a gazdaság fontos ágazata. Az ország tüzelőanyag-szükségletének java részét saját forrásból tudja fedezni. Több hő- és vízerőmű, valamint két kőolajfinomító működik az országban.

Az ércfeldolgozáshoz kapcsolódóan a fémfeldolgozás, valamint a gépgyártás jelenti a szerb ipar alapját, amihez a vegyipar és különféle könnyűipari ágazatok is csatlakoznak. A *Vajdaság és észak-szerbiai Sumadija* számít a mai napig a (két) ország éléskamrájának. A síkvidéken gabonát, takarmányféléket és cukorrépát termesztnek. Szerbia belső területein a gabona- és szőlőtermesztés mellett baromfi- és juhtenyésztéssel foglalkoznak a mezőgazdaságból élők. A hegyvidékeken az erdőgazdálkodás a jellemző agrárágazat.

Szerbia az alábbi főbb nemzetközi szervezetek tagja: 1945.10.24-1992.09.19. az ENSZ tagállama (tagságát felfüggesztették); 1975.08.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) tagja. Tagságát 1992.07.08-án felfüggesztették; 2000.11.01. az ENSZ tagállama; 2000.11.26. a Közép-európai Kezdeményezés (KEK) tagállama; 2000.11.27. helyreállították az ország tagságát az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetben (EBESZ); 2003.04.03. az Európa Tanács (ET) tagja; 2007.05.01. a Közép-Európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA) tagja; 2008.04.29. Luxembourgban aláírták a stabilizációs és társulási szerződést az Európai Unióval; 2012.03.01. hivatalosan az Európai Unió (EU) tagjelölt országává nyilvánították; 2014.01.21. Megkezdődtek az uniós csatlakozási tárgyalásai.

Szerbia nem rendelkezik tengerparttal, így jelentős idegenforgalmi vonzerővel sem. Turizmusa a történelmi nagyvárosokon kívül elsősorban a fejlődő hegyvidéki síkőzpontokra és a nemzeti parkokra korlátozódik. Montenegróban ezzel szemben a gazdaság húzóágazatává válhat a turizmus, kiemelkedő szépségű tengerparti üdülőhelyei révén. A háború rombolása után itt is jelentős újjáépítésre van szükség. A tengerpart mentén nagy ívű autópálya-fejlesztés zajlik mind Horvátország, mind Albánia irányába. Az ország vad szépségű hegyvidéki nemzeti parkjai szintén a nemzetközi idegenforgalom potenciális helyszínei.

14.4. Montenegró általános jellemzése

Montenegró, Montenegrói Köztársaság (szerb nyelven: Republika Crna Gora, Montenegro, Монтенегро) Terület: **13 812 km²**. Népesség: **653 500 fő** (2013). Főváros: **Podgorica**. A Dinári-hegység vonulatain fekszik. Délnyugaton Horvátország, nyugaton Bosznia-Hercegovina, északon Szerbia, keleten Koszovó, dél-keleten Albánia és délen az Adriai-tenger határolja. Montenegró európai viszonylatban viszonylag ritkán lakott hegyvidéki terület a Dinári-hegységben. Meredeken leereszkedő hegyek kísérik öblökkel tagolt partját az Adria mentén. Legnagyobb öble a Kotori-öböl. A montenegrói part az Adriai-tenger délkeleti

részen helyezkedik el, Horvátország és Albánia között. 260,2 km hosszú, melyből a szárazföldi part hossza 249,1 km, a szigetek partvonalának hossza: 11,1 km. A **Shkodrai-tó** (Skadarsko jezero) a Balkán-félsziget legnagyobb tava Albánia és Montenegró határvidékén, melyet főként a Morača-folyó, valamint a tófenéken fakadó sok karsztforrás táplál. Montenegró fő folyói a **Lim, a Tara és a Piva**. Az utóbbin víztározó épült. A Tara és a Piva összefolyásából keletkezik – Montenegró és Bosznia-Hercegovina határán – a Drina. Montenegrróra jellemző éghajlaltípusok: mediterrán, kontinentális, hegyvidéki.

Montenegró a XII. századtól a szerb állam része volt, végérvényesen a XIV. században megjelent török hódítók sem tudták leigázni. 1878-ban vált függetlenné, 1918-ban lett a **Szerb-Horvát-Szlovén Királyság** (1929-től Jugoszlávia) része, majd 1945-től a "második" Jugoszlávia tagköztársasága. Jugoszlávia felbomlása után, 1992 februárjában népszavazás döntötte el, hogy Montenegró az 1992. április 27-én megalakult "harmadik" Jugoszlávia része marad, amely 2003-ban átalakult Szerbia és Montenegró Államközösségévé, a két állam laza szövetségévé. A 2006. május 21-i népszavazáson a lakosság 55,5 százaléka döntött az államközösségből való kiválás mellett, s Montenegró 2006. június 3-án kikiáltotta függetlenségét. 2008. december 15-én Milo Djukanovic montenegrói miniszterelnök Párizsban hivatalosan benyújtotta Montenegró európai uniós tagfelvételi kérelmét. 2010. december 17-én hivatalosan is az Európai Unió (EU) tagjelölt országává nyilvánították, majd 2012. június 29-én megkezdődtek a csatlakozási tárgyalások.

A 2007. október 20-án elfogadott alkotmány értelmében a köztársaság élén az általános választójog alapján öt évre választott köztársasági elnök áll. 2003. május 13. óta Filip Vujanovic az államfő, akit 2008. április 6-án újraválasztottak tisztségében. 2013. április 7-én elnökválasztást tartottak, amelyen a Szocialisták Demokratikus Pártjának (DPS) jelöltje **Filip Vujanovic**, a hivatalban lévő elnök a szavazatok 51,2 százalékát szerezte meg, míg riválisa, az ellenzéki Demokratikus Front által indított Miodrag Lekic a voksok 47,79 százalékát kapta. A törvényhozó szerv **az egykamarás**, 81 tagú parlament, amelynek tagjait négyévenként választják. A legutóbbi, 2012. október 14-én tartott előrehozott parlamenti választásokat a Szocialisták Demokratikus Pártja (DPS) és pártszövetsége nyerte meg a szavazatok 46,33 százalékával (39 mandátum). A Demokratikus Front (DF) 20 képviselő helyet, a Szocialista Néppárt (SNP) kilenc, a Pozitív Montenegró nevű új formáció hét, a bosnyák kisebbség három, az albán kettő és a horvát kisebbség egy parlamenti helyet szerzett az új összetételű parlamentben. A végrehajtó hatalom élén a parlament által választott **kormányfő** áll. A kabinetet jelenleg Milo Djukanovic vezeti, aki 2010-ben lemondott miniszterelnöki tisztségéről, de az októberi választásokat követően azonban ismét elvállalta a miniszterelnöki posztot. A korábbi miniszterelnök, Igor Luksic a külügyminiszteri tisztséget kapta az új kormányban. Montenegró **21 községre (opština)** oszlik, ezek közül a fővárost és környékét magába foglaló Podgorica községen belül két részönkormányzattal rendelkező úgynevezett városi község (gradska opština) is működik.

A 2011-es hivatalos népszámlálási adatok szerint Montenegró legnagyobb számú nemzetisége a montenegrói: 278 865 fő, az ország lakosságának mintegy 45%-a. Ezenkívül jelentős a szerb (178 110 fő, 30%), a bosnyák (53 605 fő, 8,65%), az albán (30 439 fő, 4,91%) kisebbség. A horvátok és az albánok 1-1%-ot tesznek ki, további 1,1% roma. A romák némelyike egyiptominakvallja magát, mivel az ország elmaradott részein sokan még mindig hisznek abban a középkori elképzelésben, hogy a cigányság Egyiptomból ered. A montenegrói emberek 72%-a ortodox vallású, 18% muszlim, 3,44% római katolikus, 1%-a ateista.

A lakosság 42,88%-a a szerb, 36,97%-a a montenegrói, 5,27%-a az albán és 5,33%-a a bosnyák nyelvet tartja anyanyelvének. A montenegróit azonban elég nehezen lehet külön nyelvnek venni, kevés különbség van közte és a szerb között.

A függetlenség kikiáltása a gazdaságot jóformán nem érintette, mivel Szerbia és Montenegró már államszövetségük idején is különálló piaci rendszerrel, vámpolitikával, illetve

más-más fizetőeszközzel rendelkezett, s közös jegybankjuk sem volt. 2005-től Montenegró felgyorsította a privatizációt, s egyre jelentősebbek lettek az idegenforgalomból származó bevételek. 2004 és 2008 között a gazdaság évente átlagosan 7 százalékkal nőtt, elsősorban a beáramló külföldi működő tőkének köszönhetően. A nemzetközi gazdasági válság Montenegrót sem kímélte, ezért 2010 szeptemberében 200 millió euró értékben, tízéves lejáratra kötvényt bocsátottak ki. A befolyó pénzből a költségvetési hiányt és a külső adósságot kívánják csökkenteni. Az adriai ország ezzel egyelőre elkerülte, hogy a Nemzetközi Valutaalaphoz (IMF) kelljen fordulnia segítségért. Turizmusa az ország egyik húzóágazatává válhat, kiemelkedő szépségű tengerparti üdülőhelyei: Budva, Sveti Stefan, Herceg Novi és aKotori-öböl, Tivat, Ulcinj. Az ország másik természetes gazdasági ága a halászat. Az országban jelentős a feketegazdaság szerepe, sokan élnek (főleg cigaretta- és ember-) csempészésből. Ezeket a tevékenységeket az albán és az olasz maffia irányítja.

Az ország ásványkincsei közül a helyi alumíniumkohókban feldolgozott *bauxit* a legjelentősebb. Csekély nehéziparát az alumíniumkohászat mellett a vaskohászat képviseli. Növénytermesztése csak a Zeta folyó síkságában számottevő, a hegyvidékekre a külterjes juttatás a jellemző, a tengerparton a halászat az elsődleges.

14.5. Bosznia-Hercegovina általános jellemzése

Bosznia-Hercegovina, Bosznia-Hercegovinai Köztársaság (bosnyákul, horvátul és szerbül Bosna i Hercegovina, Bosnia and Herzegovina, Боснија та Герцеговина). Terület: **51 129 km²**. Népszám: **3 800 500 fő** (2013). Főváros: **Szarajevó**. Délkelet-Európában, a Balkán-félsziget nyugati felén fekszik. A Jugoszláv SZSZK egyik volt tagköztársasága. Keletről Szerbia, délről Montenegró, a többi oldalról Horvátország határolja. Az ország két történelmi-földrajzi egységből, az északon elterülő, nagyobb (mintegy 42 ezer négyzetkilométert kitevő) Boszniából valamint a déli Hercegovinából áll. Mindkét rész nagyobb részben hegyvidéki terület, de a felszín jellegzetességei eltérőek. Észak felé a hegyvidék a Száva-mellék (Posavina) lágy dombokkal borított vidékébe, majd a Pannon-síkságba megy át. Boszniának a dinári hegyvidékhez tartozó részei kelet-nyugati irányban húzódnak. Hercegovina a Hegyi - (vagy Magas-) és az Adriai- (vagy Alacsony-) Hercegovinából áll. Legnagyobb folyók Száva (Sava) (945 km), Drina (346 km), Neretva (218 km). Bosznia-Hercegovina éghajlata mérsékelt-kontinentális: a nyarak forrók, a telek hidegek. A nagy tengerszint feletti magasságban fekvő vidékeken a nyár rövid és hűvös, a tél pedig kemény.

Bosznia és Hercegovina, évszázadokon keresztül, kivált a népvándorlás korában, ismételten heves, kemény küzdelmek és harcok színhelye volt. Utóbb, a X. század végén a horvátok és szerbek, majd a XI. század elején a bizánci császárok és a velencei köztársaság igyekeztek ott lábukat megvetni, miközben és a sok trónvillongás miatt a magyar királyok is alkalmat nyertek, hogy a kettős tartományra való fennhatóságukat megalapítsák. Horvátországot abban az időben Szent László szállotta meg, Dalmáciát Kálmán csatolta Magyarországhoz, Boszniára pedig II. (Vak) Béla terjeszté ki 1135-ben fennhatóságát és ő nevezte magát először Ráma, vagyis Bosznia királyának. Később a tartomány bánok uralma alá került. Kálmán herceg II. Endre királyunk megbízásából IX. Gergely pápa támogatásával keresztes hadjáratot indított a mindinkább a bogomil, illetve patarénus vallás felé szító bosnyákok ellen, akiken teljes diadalt aratván, 1237-ben Bosznián és Hercegovinán kívül az akkor Humnak nevezett Montenegrót is hatalmába kerítette. De alig tette ki lábát a herceg a tartományból, ott újra a patarénusok jutottak hatalomra, akik 1240-ben ismét Ninoszlávot ültették a báni székbe s a tatárok dúlása folytán IV. Bélának csak 1244-ben nyílt alkalm, hogy fennhatóságát itt újból fegyverrel állítsa helyre, mire aztán a magyar bánok kora következett Bosznia-Hercegovinában. (Macsoói, ozorai, sói bánóság). Károly Róbert és Nagy Lajos alatt Bosznia-Hercegovina ádáz belvillongások színhelye volt, amelyeket Velence is a maga részére akart kiaknázni. Ebben az

időben tűnt fel Tvrtko István, aki Nagy Lajos pártfogásával előbb egész Boszniára terjesztette ki hatalmát, majd IV. Uros szerb cár halála után 1376-ban Lajos királyunk tudta nélkül Bosznia és Szerbia királyának koronáztatta meg magát. Nagy Lajos halála után, a Mária és Kis Károly alatt uralgó zavaros állapotokat felhasználva, Tvrtko már azzal a gondolattal foglalkozott, hogy Horvát- és Dalmátországot is a maga hatalma alá hajtva, egy nagy délszláv birodalomnak veti meg alapját, de mielőtt ez az álma is teljességbe ment volna, 1391-ben meghalt. Tvrtko utóda, Dabisza István már sokkal gyengébb fejedelemnek bizonyult és 1393-ban kénytelen volt Horvátországot és Dalmáciát Zsigmond királyunknak átengedni, akinek egyúttal fennhatóságát is elismerte, aki viszont őt ismerte el Bosznia királyának.

Dabisza utódai alatt még jobban letűnt Bosznia csillaga, kivált amióta 1415-ben a török tette be lábát a tartományba, 1463 tavaszán pedig maga II. Mohamed szultán jelent meg óriási sereg élén a tartományban, hogy azt végkép leigázza, de az említett év végén Mátyás elől Makedóniába menekült. 1528 óta újra s most már 1878-ig állandóan török pasák kormányozták Boszniát, annak keresztény lakosságát végkép kiszipolyozva és vérig kínozva, ami a tartományt állandó belvillongások és lázadások színhelyévé tette. A szegény, üldözött keresztény lakosok nagy része a szomszédos, – főleg osztrák-magyar területeken kerestek menedéket. Miután a gyenge török kormány a nagyhatalmak ismételt sürgetése dacára sem volt képes, de nem is igen akart a két tartományban a keresztények óriási kárára szüntelen dúló rendzavargásoknak, kegyetlenkedéseknek és mészárlásoknak véget vetni, a berlini kongresszus az akkori osztrák-magyar külügyminiszternek, gróf Andrássy Gyulának javaslatára 1878 évi június 28. -án megbízást adott Ausztria-Magyarországnak a két tartomány megszállására és kormányzására. Nevezetesen, hogy a török kormány ezt a megbízást tudomásul vette és a maga részéről sem tett ellene, legalább nyíltan nem, kifogást. Sőt maga a szultán föl is szólította Bosznia és Hercegovina lakosságát, hogy a berlini megegyezést tartsa tiszteletben és ne szegüljön ellene a bevonuló osztrák-magyar csapatoknak. Ámde Hadzsi Lojo, a forradalmi párt vezére, a fellázított sarajevoi utcai néppel terrorizálta Hafiz pasa tábornok és katonai kormányzót, hogy ne merje közzétenni a szultán rendeletét. A folyton fokozódó anarchikus állapotokra való tekintettel Hafiz pasa felkereste báró Philippovicot, arra kérve őt, hogy csapatjait egyelőre állítsa meg, de ez persze eredménnyel nem járt.

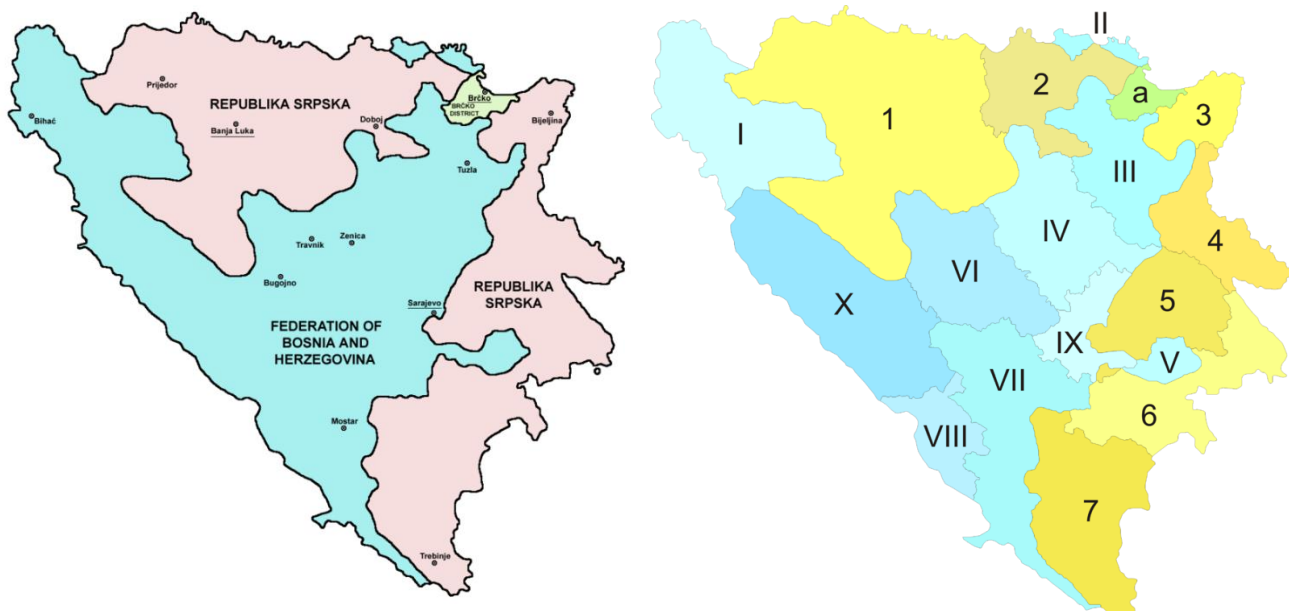
A konfliktus hirtelen elmélyült, beavatkozott több balkáni állam és a nagyhatalmak, kiűzték a törököket és az 1878-as berlini kongresszus döntése értelmében az Osztrák–Magyar Monarchiához került a terület igazgatása. Az osztrák–magyar kormányzat 1908-ban döntött Bosznia-Hercegovina teljes beolvasztása mellett, ami további gyűjtőanyagot adott a nacionalisták kezébe. A politikai feszültség végül 1914. június 28-án robbant ki, amikor Gavrilo Princip szerb nacionalista meggyilkolta az 51 éves Ferenc Ferdinánd trónörökösöt, és ezzel az első világháború gyújtószikráját adta. Bár számos bosnyák halt meg a harcoló államok hadseregeiben (igen jelentékeny volt a száma a bosnyák katonáknak az Olaszország elleni hadműveletekben), magát Bosznia-Hercegovinát a harcok nem érintették.

A háború után Bosznia a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság (SHS) része lett. Ezt később átnevezték Jugoszláviára. Bosznia politikai életét ekkoriban két trend határozta meg: társadalmi és gazdasági elégedetlenség a javak elosztása miatt és politikai pártok kialakulása, amelyek gyakran változtattak szövetségest és koalíciós partnert más jugoszláv régiók pártjaival. A **Jugoszláv Királyság** 1929-es megalakításakor a közigazgatási régiókat bánságok váltották fel, amelyek határai történeti és etnikai határokkal estek egybe, így eltávolították a bosnyák entitást szétválasztó akadályokat.

Miután egész Jugoszláviát elfoglalta a német haderő a második világháborúban, egész Boszniát a Független Horvát Államhoz csatolták. A Jugoszlávián belüli központi földrajzi helyzete miatt a háború után a hadiipar bázisa lett Bosznia. Boszniában 1992. április 5-én a lakosság (pontosabban annak 66%-a, a muszlim és horvát lakosság) népszavazáson döntött az

ország függetlenedéséről. Válaszlépésként április 6-án éjjelkor a szerbek kikiáltották a Bosznia-Hercegovina északi, nyugati és keleti területeit magában foglaló Szerb Köztársaságot. Ezzel a Bosznia-Hercegovinai Köztársaság háborúba került e fennhatóságát el nem ismerő, Szerbia által támogatott lázadó államalakulattal. Bár a Franjo Tuđman elnök által vezetett Horvátország hivatalosan támogatta Bosznia-Hercegovinának (gyakorlatilag: az ország muszlim és horvát lakosságának) önvédelmi háborúját - és a muszlimoknak fegyveres segítséget is nyújtott - a muszlim és horvát lakosság időnkénti fegyveres konfliktusát nem akadályozta meg, sőt olykor együttműködött az országot felosztani igyekvő szerb erőkkel is. A nemzetközi politikai realitások változása miatt a bosnyákok és horvátok 1994 márciusában megkötötték a washingtoni egyezményt, amely létrehozta a Bosznia-hercegovinai Föderációt (bosnyák-horvát föderációt). Ez a katonai szövetség összefogta a szerbek ellen a bosnyák és horvát erőket, a nemzetközi közösség pedig fegyveres beavatkozással bírta rá a szerbeket, hogy az amerikai Daytonban tárgyalóasztalhoz üljenek. Az 1995. novemberi daytoni békeszerződés - amely a Bosznia-Hercegovinai Köztársaság nevét Bosznia-Hercegovinára (Bosnia i Hercegovina) változtatta - kimondta a boszniai állam függetlenségét és integritását, de az ország 49%-án elismerte a Szerb Köztársaságfennhatóságát, amely az ország területének 51%-át kitevő Föderáció mellett Bosznia és Hercegovina másik szövetségi egységévé vált. A Daytoni egyezmény alapján a nemzetközi közösség hozta létre az ország alkotmányát, amely szabályozza a bonyolult nemzetiségi kvóták szerint, számtalan kormánnyal és parlamenttel rendelkező, bürokratikus föderális állam működését. (A Föderációnak és a Szerb Köztársaságnak külön alkotmánya is van). A boszniai háború eredménye 278 000 halálos áldozat, 1 325 000 menekült, továbbá az ország még mindig tele van élesített taposóaknákkal, amelyek nap mint nap emberéleteket követelnek. Bosznia-Hercegovina lassan kezd újraépülni, miközben a háború nyomai még mindig jól láthatók.

Az állam három elnökét négy évre választják, az egyes nemzetiségek egyet-egyét, akik minden 8 hónapban cserélik az elnöki széket. Az elnök feladata továbbá a kormány, a külügyminiszter és a külkereskedelmi miniszter kijelölése a parlament alsóházából. A bosnyák parlament kétkamarás, a felsőház 15, az alsóház 42 képviselőből áll, mindenhol szigorúan szem előtt tartva a nemzetiségek egyharmadnyi arányát. Az ország Föderatív parlamentáris köztársaság. A háború óta többen azt állítják, hogy együtt tudnak élni - ha kívülről valaki meg nem zavarja ezt az együttélést. Sok jel mutatja azonban, hogy egyesek szívesebben képzelik a jövőt önálló nemzeti államban, illetve Horvátországhoz vagy Szerbiához kapcsolódva. Međugorjében például sokan az árat horvát kunában jelölik meg az első helyen, csak utána következik az ország hivatalos valutája, a *konvertibilis marka*. Az elmúlt években mindegyik valláshoz tartozók hivalkodó templomokat, keresztekét építettek. Ugyanakkor az egyes embereken, illetve a mindennapi viselkedésen, ruházaton nem látni ilyen komoly elkülönülési szándékot. Szarajevóban például nagyon kevés nő visel vallási jellegű fejkendőt. Az ország a Daytoni békeszerződés értelmében két entitásra, a horvátok és bosnyákok alkotta Bosznia-Hercegovinai Föderációra és a szerbek alkotta Boszniai Szerb Köztársaságra, valamint egy különleges övezetre, a Brčkói Körzetre (a térképen „a”-val jelölve) van felosztva. A Bosznia-Hercegovinai Föderáció 10 kantonból áll. A Boszniai Szerb Köztársaság hét régióra oszlik.

Bosznia-Hercegovina közigazgatása

Bosznia-Hercegovinában bosnyákok, szerbek és horvátok élnek. Gyakorlatilag mindhárom etnikum államalkotó nemzet, bár a horvátok számára folyamatosan csökkenő létszámukkal arányosan apadozik az a befolyás is, amit e státusz biztosít. Az érzékeny nemzeti politika miatt 1991 óta nem rendeztek népszámlálást, csak az egymásnak ellentmondó becslésekre lehet hagyatkozni. Az akkori adatok szerint a lakosság **48%-a volt bosnyák**, 30%-a szerb, 22%-a horvát. Az etnikai felosztás felekezeti arányokat is jelöl: a bosnyákok nagy része muzulmán, a szerbeké ortodox, a horvátoké, római katolikus vallású, kis csoportot pedig a protestánsok alkotnak vegyes származással.

Bosznia-Hercegovina Agrár-ipari ország. Az ország gazdasága leginkább a kisparaszti termelők által működtetett mezőgazdaságot jelentette, amely mindig is nagyfokú importra szorult. A szocializmus idején Bosznia-Hercegovinában a nehéz- és a hadiipar élvezett elsőbbséget. A háború alatt tönkrement ipar, és a munkaerő felszámolása (hadsereg toborzása, halálos áldozatok) óriási recesszióval sújtották az országot. A termelés 80%-kal esett vissza. 1996 és 1998 között javult valamelyest a termelés, majd 1999-ben lényegesen lassult a növekedés. 2002-ben a munkanélküliség 40%-os volt. Nehéz felmérni a gazdaság állapotát, mert annak ellenére, hogy mindkét entitás kiadja a maga statisztikai adatait, az egész államra vonatkozó adatok korlátozottan állnak rendelkezésre. Emellett a hivatalos statisztika nem veszi figyelembe az országszerte elterjedt, és minden társadalmi rétegben jelentős mértékű szürkegazdaságot. Bosznia-Hercegovina fő mezőgazdasági ágazatai között jellemző a **búza és kukorica** termelés. Ezek mellett különféle zöldségeket és gyümölcsöket is termelnek. A főbb ipari ágazatok közé tartozik: az acélgyártás, szén és vasérc kitermelés. Szintén jelentős az autógyártás, hiszen a Volkswagen számos típust a boszniai gyárában állít össze (VW Sarajevo). Ezek mellett még jelentős a dohánygyártás, olajfinomítás, textilgyártás és bútorgyártás.

14.6. Macedónia általános jellemzése

Macedónia, Macedód Köztársaság (macedón nyelven: Република Македонија, Република Македонија). Terület: **25 433 km²**. Népesség: **2 107 000 fő** (2013). Főváros: **Szkojpe**. Az ország szinte teljes területe hegyvidék, eltekintve a Vardar folyó völgyétől és néhány egyéb, kisebb völgytől, mint a Bregalnica és a Strumica völgyei. Az ország az Égei-tenger felé nyitott, tágas medencéjét közepes magasságú röghegyek veszik körül. Az ország lényegében a Vardar-folyó vízgyűjtő területe. A Vardar az Égei-tengerbe ömlik. Legnagyobb tavak: Ohridi-tó, Preszpa-tó. Éghajlata a Vardar-völgyében rendkívül száraz, mediterrán. A hegyvidékek hűvösebbek és csapadékosabbak.

A mai Macedónia területe 1913-ban került Szerbiához és 1918-ban a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, majd 1945-ben a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság (később Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság) tagországa lett. Macedónia 1991. szeptember 8-án népszavazáson nyilvánította ki függetlenségét, a nemzetközi elismerés azonban váratott magára, mert Görögország Macedónia területi követelésétől tartva megakadályozta az új állam felvételét az ENSZ-be. 15 hónapig tartó tárgyalássorozat után, 1993. április 8-án az ország Macedónia volt Jugoszláv Köztársaság (FYROM) néven lett az ENSZ 181. tagállama. 2001 elején albán lázadás robbant ki, a konfliktust 2001 augusztusában nemzetközi segédlettel megkötött megállapodás zárta le, amelynek értelmében a kisebbségek jogait bővítő passzusok kerültek az alkotmányba.

Macedónia az 1991. november 20-án életbe lépett és 2001. november 15-én módosított alkotmány értelmében **parlamentáris demokrácia**. A legfőbb közjogi méltóság az államfő, akit közvetlen szavazással, öt évre választanak meg, mandátuma csak egyszer hosszabbítható meg. A tisztséget a 2009 tavaszán megtartott elnökválasztáson a szavazatok 63,1 százalékát megszerző Gjorge Ivanov tölti be. A törvényhozó hatalmat a **Képviselőház** (Szobranje) gyakorolja, amelynek 120 tagját négyévenként választják meg. 85 képviselő többségi szavazattal jut a parlamentbe, 35-öt pártlistáról delegálnak. Legutóbb 2008. június 1-jén tartottak előrehozott parlamenti választást, amelyet Nikola Gruevszki kormányfő pártja, a Belső Macedón Forradalmi Szervezet - Macedón Nemzeti Egység Demokratikus Pártja (VMRO-DPMNE) nyert meg a szavazatok 49 százalékának megszerzésével. Az ország területe 2004 augusztusa óta **84 községre** (општина, opština) oszlik, melyek közül 10 Skopjében található. Statisztikai célokra az községek csoportosításával nyolc régióra (регион, region) osztották az országot.

Macedónia körzetei: Délkeleti körzet 2. Délnyugati körzet 3. Északkeleti körzet 4. Keleti körzet 5. Pellagóniai körzet 6. Pologi körzet 7. Szkopjei körzet 8. Vardari körzet

Az országban 1,1 millió macedón él, ők alkotják az ország lakosságának 55%-át. Jelentős kisebbség az albánoké (35%), illetve atörököké (4,5%). Ezen kívül romák, szerbek, bolgárok, görögök és vlachok élnek még az országban. A lakosság 53%-a az ortodox felekezethez tartozik, 45%-a szunnita muszlim, illetve további 1% római katolikus.

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **-0,7 %** (2010, World Factbook). Egy főre jutó GDP: **9100 dollár** (2010, Eurostat). Munkanélküliségi ráta: **32,2 %** (2010, World Factbook) Inflációs ráta: **-0,8 %** (2010, World Factbook). Macedónia a volt Jugoszlávia legszegényebb vidéke volt. A macedón gazdaságot rengeteg gátló folyamat érte eddigi rövid történelme folyamán. A délszláv háború, a koszovói albán bevándorlás, az 1994–1995-ös görög gazdasági embargó, majd a 2001-es albán nemzetiségi feszültség mind-mind negatív hatással volt Macedónia amúgy is rossz gazdasági helyzetére. Jelenleg Európa egyik

gazdaságilag leghátrányosabb helyzetű országa, ahol az emberek leginkább a mezőgazdaságból élnek, a munkanélküliség óriási, és a feketegazdaság elfojtja a legális kereskedelmet. Az ország makrogazdasági stabilitása ellenére sem vonzza a külföldi befektetőket, a kevés újonnan létrehozott munkahely pedig nem sokat javít a 30 százalékot meghaladó munkanélküliségi rátán. A becslések szerint a GDP 20 százalékát a szürke gazdaság termeli meg.

Macedónia az alábbi főbb nemzetközi szervezetek tagja: 1993.04.08. az ENSZ tagállama (Macedónia, Volt Jugoszláv Köztársaság - FYROM - néven); 1993.07.17. a Közép-európai Kezdeményezés (KeK) tagállama; 1995.10.12. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1995.11.09. az Európa Tanács (ET) tagja 2005.12.17. az EU tagjelölt állama

Az Ohrid tavon kívül a leglátogatottabb turisztikai célpont a főváros, **Szkopje**. Az 1963-as földrengés óriási pusztítást okozott a városban, több mint 1000 ember halt meg, és az épületek nagy része romba dőlt. A belső kerületek nagy része sétálóutca, a kocsikat kívül kell leállítani. Gyönyörű, török kori hídon áthaladva érünk az Óvárosba, ahol megtekinthetjük a régi török fürdőket, Sveti Spas templomát, a Nemzeti Múzeumot és a Városi Galériát.

14.7. Koszovó általános jellemzése

Koszovó, Koszovói Köztársaság (Република Косово). Terület: **10 887 km²**. Népesség: **1 815 000 fő (2012)**. Főváros: **Pristina**. Vitatott jogállású terület a Balkán-félszigeten. A helyi albán többség által egyoldalúan kikiáltott államot a világ országai csak részben ismerték el. Vitatott jogállású terület a Balkán-félszigeten. A helyi albán többség által egyoldalúan kikiáltott államot a világ országai csak részben ismerték el. A köztársaság területébe de facto nem tartoznak bele a szerb enklávék. Szerbia és az ENSZ nem ismeri el Koszovó függetlenségét, s mind a mai napig ENSZ-irányítás alatt álló területnek tekintik a Szerbia szuverén területén. Szerbia alkotmánya értelmében Koszovó és Metóhia Autonóm Tartománynak nevezik a területet. Északnyugaton Montenegróval, északon és keleten a közép-szerbiai Raška, Toplica, Jablanica és Pčinja régiókkal, délen Macedóniával, délnyugaton Albániával határos. Koszovó klímája kontinentális, meleg nyarakkal és hideg, havas telekkel.

Koszovó területén az albánok őseinek tekintett illír illetve trák törzsek telepedtek le, a terület később a Római Birodalom része lett. Az nem teljesen egyértelmű, hogy a tartomány Moesia provincia része lett, vagy felosztásra került Dalmatia és Moesia között. A Római Birodalom felbomlása után a terület a Kelet-Római Birodalomhoz került. A terület idővel többször gazdát cserélt, míg a 12. században szerb uralom alá nem került. A Nemanja dinasztia uralkodása alatt a terület a szerb birodalom középpontja lett (Prizren volt az egyik központja), a területen létesült szerb ortodox kolostorok közül több az UNESCO Világörökség részét képezik. A szerbek történelmének meghatározó pontja volt a Koszovó területén, Rigómezőn 1389-ben folyt csata. A rigómezei csata után Szerbia eljelentéktelenedett, majd a 15. században, 1459-ben török uralom alá került Szerbia egész területe, így Koszovó is. Jugoszláviában (illetve korábbi nevén a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban) az 1920-as és '30-as években több kísérlet volt arra, hogy szerbeket telepítsenek le a régióban, ezek a kísérletek azonban az ott élő albánok ellenállásába ütköztek, akik ekkor már egyértelműen többségben voltak a tartományban, ráadásul a beolvasztásnak ellenálló fegyveres szabadcsapatok ellenállását csak 1924-re sikerült felszámolni.

A második világháborúban 1941. április 17-e után, Jugoszlávia kapitulálása után Koszovó területe három államhoz került, az északi rész német ellenőrzés alá került, míg egy keleti rész Bulgáriához, míg a területek nagy része olasz fennhatóság alá került és egyesült Albániával. Az olaszok háborúból való kilépése után a terület Németország ellenőrzése alá került. 1943 szeptemberében a jugoszláviai albánok küldöttei kimondták egyesülésüket Albániával. A

területet 1945 februárjára sikerült visszafoglalniuk a szerb partizánoknak, akiknek még hónapokig albán utóvédharcokkal kellett számolniuk. Az 1945-ben az elfogadott alkotmány 6 köztársaságot határozott meg Jugoszlávián belül, és külön Szerbián belül Vajdaságot mint autonóm tartományt, és Kosovo i Metohija-t mint autonóm körzetet. Az albánok elnyomása továbbra is folytatódott a szerb részről. Az autonóm státusz az albánok nemzeti státuszának elismerése volt és csak a közigazgatás decentralizációját tartalmazta. Később, 1963-ban Kosovo i Metohija is megkapta az autonóm tartomány státuszt. Az 1960-as évek közepétől a szövetségi kormány elkezdett toleránsabb politikát alkalmazni az albánok felé, részt vehettek a helyi és szövetségi intézményekben, és ösztönözték az albán nemzeti identitást. Az 1950-es években albán főiskola, majd a 60-as években egyetemi kar alakult, megjelentek albán nyelvű napilapok és folyóiratok. Közben az albánok aránya a folyamatosan növekedett, egyrészt a körükben tapasztalható magasabb születésszám, másrészt a szerbek elvándorlása miatt. A jugoszláv vezetés kétségbevonta az albánok lojalitását ezért szoros politikai és állambiztonsági ellenőrzés alatt tartották a tartományt, 1966 utánig a rendvédelmi szervekben és a közigazgatási apparátusban a szerbek felülreprezentáltak voltak.

1968-ban demonstrációk kezdődtek, melyek keretében az albánok megfogalmazták igényüket, hogy Koszovót köztársasági rangra emeljék. Igényüket azzal indokolták, hogy a kisebb létszámú macedónoknak is saját köztársaságuk van Jugoszlávián belül. A szerbek ugyanakkor a köztársasági rangra emelést első lépésként látták az elszakadáshoz és később az Albániához csatlakozáshoz vezető úton. A megmozdulások eredményeként törölték a tartomány nevéből a Metohija-t és jogot kapott Koszovó saját zászlajának használatára.

Az 1974-ben elfogadott alkotmány Koszovót majdnem egyenlő helyzetbe hozta az államalkotó köztársaságokkal, ugyanakkor maradt „autonóm tartomány”. Slobodan Milošević 1987-ben került a szerb kommunista párt, és 1989-ben Szerbia élére, ezzel megszerezve a dominanciát a jugoszláv parlamentben is. 1989-től Ibrahim Rugova, a koszovói albánok vezére békés tiltakozásokba kezdett a tartomány autonómiájának elvétele miatt. Mivel a nemzetközi közösség nem volt hajlandó Koszovó ügyével foglalkozni a daytoni béketárgyalásokon, Rugova radikálisabb ellenfelei megerősödtek, akik szerint a békés út nem hozhat eredményt. Megalakult az UCK, a Koszovói Felszabadítási Hadsereg, mely támadásaival a rendőrségre 1998-ra fegyveres felkelést szított. A szerbek próbálkozásai a tartomány feletti hatalom visszaszerzésére nagy nyilvánosságot kapott atrocitásokkal és menekülthullámmal járt. A szerbek egy nagy offenzívát indítottak az UCK ellen, az emiatt kezdeményezett rambouillet-i tárgyalások sikertelensége után kezdődött meg márciusban a NATO bombázása. A bombázás hatására bekövetkezett a nyugatiak által előrelátott válaszreakció, a szerb fél etnikai tisztogatásba kezdett, újabb menekültáradatot elindítva. Végül júniusban elfogadta a szerb fél a Martti Ahtisaari finn elnök és Viktor Chernomyrdin orosz követ által közvetített békét, mely értelmében a szerb csapatok és velük a koszovói szerb civil lakosság nagy része is elhagyta Koszovót és a menekült albánok nagy része visszatért a tartományba. A tartományt 1999-től az ENSZ igazgatja. Függetlenségét egyoldalúan, 2008. február 17-én kiáltotta ki a koszovói parlament. Államformáját tekintve Koszovó vitatott parlamentáris köztársaság.

Albánok alkotják az ország lakosságának majdnem **90%-át**. Az albán bevándorlás, a többi nép kivándorlása, valamint a magas születési szám következtében egyenletesen nőtt az albán lakosság aránya a tartományban. A lakosság nagy része a háború alatt menekültté vált, de a legtöbbször gyorsan visszatért otthonába. A konfliktus következményeként mintegy 200 ezer nem albán, különösen szerbek és cigányok kényszerültek elhagyni a tartományt, hogy megmeneküljenek az újra felerősödő erőszakhullámtól. Koszovó lakosságának mintegy 90%-a szunnita muszlim. A koszovói háború előtt több mint 500 mecset volt és sok szűfi tekke(imahely). Ezek felét a háborúban megsemmisítették. A háború óta többségüket

újraépítették, és szaúdi vahhábita támogatással számos új mecset épült és épül. Az imámokat Prishtinában képzik.

Koszovó gazdasága nagyon fejletlen, korábban Jugoszlávia legelmaradottabb része volt. Még Albánia is jobb gazdasági helyzetben van nála Európában. Ipara szinte nincs. Legfőbb bevételi forrása a cigaretta- és üzemanyag-csempészet. A külföldön vendégmunkásként dolgozó koszovóiak hazautalt pénze is komoly bevételt jelent. Jelentős a korrupció. Koszovó ugyanakkor ásványkincsekben bővelkedik. Az ón, és az ólom világpiaci árának szárnyalása komoly perspektivákat nyit az ásványkincsek hasznosítása terén. A Trepça komplexum és egyéb bányák óriási üzleti lehetőségeket rejtnek.

15. Téma: Görögország és Albánia

- 15.1. Görögország természeti adottságai és történelme
- 15.2. Görögország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 15.3. Görögország gazdasága és idegenforgalma
- 15.4. Albánia természeti adottságai és történelme
- 15.5. Albánia közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 15.6. Albánia gazdasága és idegenforgalma

15.1. Görögország természeti adottságai és történelme

Görögország, Görög Köztársaság (görög nyelven: Elleniké Demokratía, Greece, Республика Греция). Terület: **131 957 km²**. Népeség: **11 100 000 fő** (2015). Főváros: **Athén**. Görögország a Balkán-félsziget délkeleti részén fekszik. Albánia, Macedónia, Bulgária és Törökország, illetve a Jón-, a Földközi- és az Égei-tenger határolja. Északról Bulgária, Macedónia és Albánia határolja, keletről Törökország és az Égei-tenger, nyugatról és délről pedig a Jón-tenger és a Földközi-tenger. Legnyugatibb pontja: Korfu legdélebbi Kréta, legkeletibb Kasztelórizo szigete. **Erősen tagolt partvonal** jellemzi, partvidéke 15 000 km hosszú. Dél felé a part egyre inkább csipkéződik, a szárazföld parthossza 4000 km. Csak 107 000 km² az összefüggő szárazföld, 25 000 km² sziget. A partvidék éghajlata általában mediterrán. A zárt medencékben szárazföldi jellegűvé válik a klíma. Az országban általában rendkívül tiszta a levegő és száraz. A csapadék mennyisége nyugatról kelet felé egyre csökken. Az országnak nincsenek nagy folyói, a legtöbb már rövid szakasz után mély szakadékokon át a tengerbe torkollik. Nyáron sok folyómeder kiszárad, nem hajózhatók. Fő folyója a **Pineiósz**, nagyobbak még az Évrosz (Hebrosz), a Sztrimónasz (Sztrümón), az Axiósz és az Aliákmonasz (Haliakmón). Tavai: Legnagyobbak a Prészpa-tó, a Trihonisz-tó, a Vólvi-tó, a Vegoritida-tó és a Korónia-tó.

Az első hellén törzsek a Kr. e. II. évezred elején telepedtek meg a mai Görögország területén. A krétai minoszi kultúra egy természeti katasztrófának, a mükénéi civilizáció pedig a dórok támadásának esett áldozatul. Ezt követően városállamok (polisok) alakultak ki, amelyek közül Athén és Spárta lettek a legjelentősebbek. A városállamok hanyatlását a római uralom évszázadai követték. A római birodalom bukása után Görögország a bizánci birodalom része lett, majd török uralom alá került. 1821. március 25-én felkelés tört ki a török uralom ellen. A drinápolyi béke értelmében (1829. szeptember 14.) Törökország elismerte Görögország önállóságát. Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország kezességet vállaltak az ország függetlenségéért, 1830. február 3-án a nagyhatalmak "de facto" elismerték Görögország függetlenségét, majd 1832. május 7-én "de jure" is. Görögország az első világháborúban az antant oldalán vett részt. 1924-ben megfosztották trónjától az 1863 óta uralkodó dán házat, Görögország köztársaság lett 1935-ig, amikor visszaállították a monarchiát. 1941 és 1944 között német megszállás alá került. II. György király elhagyta az országot, 1946-ben tért vissza, amikor

népszavazással helyreállították a monarchiát. A baloldali szervezetek a kormány ellen fordultak, kiobbantották az 1946-49-ig tartó görög polgárháborút, melyben a britek és az amerikaiak a monarchista erőket támogatták, és megakadályozták a kommunisták hatalomra jutását. 1967-ben Papadopoulos ezredes államcsínnyel magához ragadta a hatalmat. Az 1967-1974 között uralmon lévő katonai diktatúra bukása után Görögország azonnal kilépett a NATO katonai szervezetéből, de az ország területén fekvő amerikai támaszpontokat nem zárták be (1980-ban az ország visszalépett a NATO-ba). Az első választáson a jobboldali Új Demokrácia győzött, majd 1974. december 8-án az államformáról tartott népszavazáson a görögök a köztársaság mellett döntöttek. 1981-ben, a nyugat-európai szocialista előretörés idején Görögországban is a baloldal, a Pánhellén Szocialista Mozgalom (PASZOK) vette át a kormányrudat. Az 1989-es (két) és 1990-es parlamenti választások nyomán a konzervatív Új Demokrácia vette át a hatalmat. Az 1993-ban ismét a szocialista PASZOK győzött az előrehozott választásokon, s a baloldal 2004-ig vezette az országot. Akkor a konzervatív Új Demokrácia vette át a kormányzást. A 2009-es előrehozott választásokon a PASZOK visszavette az ország irányítását. 2011-ben Jeórjiosz Papandreu kormányfő az egyre mélyülő gazdasági válság miatt népszavazásra akarta bocsátani az újabb megszorító intézkedéseket feltételül szabó mentőcsomagot, de a nemzetközi felháborodás miatt végül lemondásra kényszerült. A nemzeti egységkormány élére Lukasz Papademoszt, a görög jegybank korábbi vezetőjét nevezték ki. A szakértői kormány fél évre vállalta az ország irányítását, ezért 2012. május 6-ra előrehozott választásokat írtak ki. Egyetlen párt sem szerzett abszolút többséget. Karolosz Papuliasz államfő egymás után adott kormányalakítási megbízást a legtöbb mandátumot szerzett három párt vezetőinek, de a kormányalakítási tárgyalások meghiúsultak. Az államfő május 16-án Panajotisz Pikramenoszt, a közigazgatási bíróság vezető bíróját nevezte ki ügyvezető miniszterelnöknek, majd május 19-én feloszlatta a parlamentet, és június 17-re kiírta az új választásokat, melynek nyertese, a konzervatív Új Demokrácia (ND) párt közös kormányt alakíthat más Európa-párti politikai erőkkel. Az Európai Unió vezetői a választási részeredmények közzététele után gyors kormányalakításra szólították a görög pártokat, és azt ígérték, hogy támogatni fogják Athént az adósságválság kezelésében. 2012. június 21-én megalakult az Antonisz Szamarasz vezette koalíciós kormány, amelynek tagjai az ND és partnerei, a Pánhellén Szocialista Mozgalom (Paszok) és a Demokratikus Baloldal (Dimar). Az új kabinet leszögezte, hogy célja a nemzetközi hitelmegállapodás "bizonyos feltételeinek" módosítása anélkül, hogy mindez veszélyeztetné az ország euróövezeti tagságát.

15.2. Görögország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Az 1975. június 11. óta érvényben lévő alkotmány értelmében az államforma **köztársaság**, amelyben a törvényhozó hatalom megoszlik a köztársaság elnöke és az **egykamarás** parlament között. A köztársasági elnököt, aki egyben a hadsereg főparancsnoka, a parlament választja meg öt évre. 2015. március 13. óta Prokopisz Pavlopoulosz az államfő. A törvényhozó hatalmat az egykamarás, négy évre választott 300 tagú parlament gyakorolja. A legutóbbi előrehozott parlamenti választást 2015. január 25-én tartották, amelyet a Radikális Baloldal Koalíciója (Sziriza) nyerte 36,3 százalékkal. A második helyen végzett az Új Demokrácia (Nea Dimokratia) 25,8 százalékkal. Az elnök nevezi ki a miniszterelnököt és javaslatára kormány tagjait. 2015. január 26-án Alekszisz Ciprasz letette miniszterelnöki eskütelét. Az országot 13 régióra és egy autonóm államra osztották.

Görödország közigazgatása

A görög indoeurópai nép, már az i. e. 2. évezredben is lakta ezt a földet. A mai lakosság nagy részét is ők alkotják. Az ország többi lakója nemzeti kisebbség, a thrákiai görög muzulmánokon kívül azonban az állam nem ismer el más etnikai kisebbséget a területén. Nemzetiségek: görög **95-98%** egyéb 2%: macedón, török, bolgár, albán. A külföldiek aránya az országban 4%. A legújabb adatok szerint a görög többség aránya már csak 93%. Ázsiai eredetű etnikai kisebbségek 4,5%-nyian vannak. Ebből 1,5% török nemzetiségű, a szomszédos Törökországból, a török lakosság kitelepítéséig arányuk jóval magasabb volt, számottevő népcsoportnak számítottak. Mint szinte mindegyik európai országban, itt is élnek cigányok, erősen alábecsült arányuk 1,5‰. Az arab és perzsa bevándorlók aránya is 1,5%. Európai kisebbségek: a macedónok és a vlachok egyaránt 1-1%-os aránnyal. A vlachokat más néven arománoknak hívják, kizárólag a Balkánon elterjedt kisebbségi népcsoport, nyelvük a román nyelvvel rokon. Ezenkívül albánok és kisebb népcsoportok élnek még itt 0,5%-os arányban.

Az újjörög nyelv az indoeurópai nyelvcsalád tagja, a 15. század óta használják, elődje az ógörög nyelv. Vallás: görög-ortodox 97% (a State Department szerint). A török megszállás után a görögök egy része áttért a muszlimra, de arányuk jelentősen csökkent a görög szabadságharc és az első világháborút követő lakosságcsere eredményeként. Hivatalos vallási kisebbségek a török nyelvű muzulmánok és a muzulmán bolgárok (pomákok), arányuk 2%. Sokáig kötelező volt a vallásoktatás az állami iskolákban, ám 2008-ban eltörölték.

15.3. Görögország gazdasága és idegenforgalma

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése: **2,3 %** (2015, OECD). Egy főre eső GDP vásárló erő paritáson: **26 000 dollár** (2015, OECD). Inflációs ráta: **1 %** (2013) (forrás 2015. FAct Book). Munkanélküliségi ráta: **26,5 %** (forrás 2015. Fact Book)

Görögország fejlett piacgazdasággal rendelkezik, amelyben a szolgáltatások adják a GDP több mint kétharmadát. A legjelentősebb iparágak a **turizmus, a hajógyártás, az élelmiszer-feldolgozás és a dohányipar**. A bevándorlók teszik ki a munkaerő csaknem ötödét, főként a mezőgazdaságban és az építkezéseken dolgoznak. Görögország a bruttó hazai termék 3%-ának megfelelő támogatást kap az Európai Uniótól. A szektor igen magas arányban részesedik a nemzeti termékből. A síkságokat részben mesterséges öntözéssel teszik a növénytermesztésre alkalmassá. Termékeny vidékei a Makedónia-síkság, Thesszáliai-síkság, Bóióttiai-síkság, Argoliszi-síkság. Mezőgazdaságának vezető ága a növénytermesztés, legfőbb terményei a **szőlő illetve a mazsola, az olívbogyó, a citrusfélék, a zöldség és a gyümölcs**. Juh- és kecsketenyésztése is jelentős. Kitermelt ásványkincsei: bauxit, vas, nikkel, réz, króm, barnaköszén, tőzeg, magnezit. A görög ipar gerincét továbbra is az élelmiszer- és a könnyűipar képezi. Az építőipar gyorsan bővül. Jelentős a fémipara és vezető helyen áll a hajóépítésben.

Görögország 1981-ben csatlakozott az Európai Unióhoz. Az eurózónának 2002. január 1. óta tagja, de az egységes valuta 1999. évi startjánál nem lehetett ott, mert nem volt képes teljesíteni a szigorú feltételeket. A szokatlanul erős szolgáltatási szektor a bruttó hazai termék (GDP) több mint 80 százalékát teszi ki, a munkaerő hozzávetőleg 68 százalékát foglalkoztatja, meghatározó az idegenforgalom szerepe. A gazdaság 2003 és 2007 között évi négy százalékkal nőtt, főként a 2004. évi athéni olimpiához kapcsolódó infrastrukturális fejlesztéseknek köszönhetően. Ezzel párhuzamosan azonban az ország hitelállománya és a lakossági fogyasztás is soha nem látott mértékben emelkedett. 2008-ban a világméretű pénzügyi válság recesszióba döntötte a görög gazdaságot. Az is kiderült, hogy a kormány kozmetikázta a gazdasági statisztikákat. A nemzetközi hitelminősítők a bővli kategóriába sorolták az országot. Az Európai Unió és a nemzetközi pénzügyi élet szereplőinek nyomására a kabinet súlyos megszorító intézkedések sorozatára kényszerült, hogy megkapja az államcsőd elkerüléséhez szükséges hiteleket. Az ország 2010 óta 240 milliárd euró hitelt kapott az Európai Uniótól, az Európai Központi Banktól és a Nemzetközi Valutaalaptól. Az állandósult recesszió és a takarékosági intézkedések miatt mindennaposak a sztrájkok, tüntetések, zavargások, az országot korrupció is sújtja.

Görögország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1945.10.25. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1949.08.09. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1952.02.18. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ); 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1981.01.01. - az Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1992.11.- a Nyugat-európai Unió (WEU) tagja; 2005.04.19. - ratifikálta az EU-alkotmányt; 2008.06.11. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

Míg a 20. század első felében az ország bevételeinek fő forrását a mezőgazdasági termények exportja, a halászat és a külföldön élő görögök hazautalásai jelentették, a második világháborút követő fejlődést főként turizmusra alapozták. **A terciér szektor súlya kiemelkedő.** Az idegenforgalom a szolgáltatásokból származó bevételek mintegy 20%-át teszi ki. Évente körülbelül 12 millió turista látogat el ide, főként európai országokból (Nagy-Britanniából és Németországból). A magyar turistáknak is az egyik legkedveltebb külföldi

üdülőhelye Görögország. A tengerpart, a csodálatos szigetvilág mellett az ókori Hellas emlékei vonzzák a legtöbb külföldi látogatót.

15.4. Albánia természeti adottságai és történelme

Albánia, Albán Köztársaság (Albania, Република Албанија). Terület: **28 748 km²**. Népesség: **3 00 000 fő** (2014). Főváros: **Tirana**. A Balkán-félszigeten, az Adriai- és a Jón-tenger partján fekszik, északnyugaton Montenegróval és Koszovóval, keleten Macedóniával, délkeleten Görögországgal határos. Albánia domborzati szempontból két nagyobb tájegységre oszlik: keleten 70–120 kilométeres szélességben a nehezen járható fiatal lánchegységi Magas-Albániára, amelynek negyvenöt csúcsa emelkedik 2000 méter fölé, illetve Észak- és Közép-Albániában a 20–50 kilométer széles tengerparti síksági Alacsony-Albániára. Az ország vízrajzát – minthogy a keleti határvidéken húzódik a vízváltó – az Adriai- és a Jón-tenger felé tartó, kelet–nyugati irányú folyók sűrű hálózata jellemzi. Az ország egyetlen hajózható folyója a **Buna**. Éghajlatát az ország földrajzi elhelyezkedése és változatos domborzata határozzák meg. Az ország belső magashegyvidékeinek éghajlatokontinentális, alacsony téli és nyári átlaghőmérséklet, illetve magas évi csapadékmennyiség (1800–2250 mm) jellemzi.

Albánia az első Balkán-háborút lezáró londoni békét követően, több mint 400 év török uralom után, 1912. november 28-án nyerte el függetlenségét. A II. világháború utáni első választásokat 1945 decemberében tartották. 1946. január 11-én ideiglenes kormány alakult a kommunista Enver Hodzsa vezetésével, és kikiáltották a Népköztársaságot. 1985-ben bekövetkezett haláláig Enver Hodzsa az ország élén maradt. Az ország nevét 1976-ban Albán Szocialista Népköztársaságra változtatták. A kommunista hatalom bukása után, 1991-ben rendeztek először választásokat. Akkor az Albán Munkapárt szerezte meg a győzelmet, új alkotmányt fogadtak el, és az ország nevét Albán Köztársaságra változtatták. Albánia 2009 áprilisa óta tagja a NATO-nak, és ugyanebben a hónapban adta be felvételi kérelmét az Európai Unióhoz. A Sali Berisha miniszterelnök jobbközép kormányát támogató Albán Demokrata Párt és az ellenzékben lévő Albán Szocialista Párt 2013 májusában a parlamentben megszavazott három olyan törvényt, amelyek az Európai Bizottság szerint elengedhetetlenek az európai uniós tagjelölti státusz elnyeréséhez.

15.5. Albánia közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

A törvényhozó hatalmat a 140 tagú, négy évre választott **Népi Gyűlés** (Kuvendi Popullor) gyakorolja, mely kétharmados többséggel ötéves időszakokra választja meg a köztársasági elnököt. 2012. július 24-én a parlament Bujar Nishani jogászt, korábbi belügyminisztert, a kormányzó Albán Demokrata Párt (PD) tagját választotta meg államfőnek. Legutóbb 2013. június 23-án tartottak parlamenti választásokat, amelyen a baloldali választási szövetség, élén a Szocialista Párt győzött a szavazatok 57 százalékával, ezzel 85 mandátumot szerzett a parlamentben. Az ország **tizenkét megyére**, ezek harminchat kerületre oszlanak. Emellett Albánia egyetlen megyei jogú városa **Tirana**. A megyei közigazgatás élén a választott megyei tanácsok, illetve a kormány által kinevezett **prefektusok** állnak.

A 2011-es népszámlálás szerint a lakosság 82%-a (2 312 356 fő) albán nemzetiségű, ezen belül is megkülönböztetendők a Shkumbin folyótól északra élő gegek, és az attól délre élő toszkok. Sok albán él a szomszédos Koszovóban (1 800 000 fő), Macedóniában (700 000) és Görögországban (120 000, becslés). A 15. században a törökök elől menekülve nagyszámú albán telepedett le Dél-Itália egyes tartományaiban, nyelvüket, sajátos zárványkultúrájukat mindmáig őrzik (önelnevezésük szerint ők az arberesek). Az albánok mellett 24 243 görög, 5 512 macedón, 366 montenegrói, 8 266 aromán, 8 301 roma, 3 368 egyiptomi él. 390 938 fő nem válaszolt a népszámlálás során a nemzetiségi kérdésre. Albánia hivatalos nyelve az albán toszk dialektusa, néhol a görög nyelvet is beszélik. A középkorban az albán népesség felekezetiileg is

megoszlott: a gegek a katolikus, míg a toszkok az ortodox felekezethez tartoztak. Az oszmán uralom alatt a toszkok nagy része szunnita muzulmán lett, de mára a gegek egyes csoportjai is muzulmán hitre tértek – ezt a 20. század elején a lakosság 70%-a vallotta magáénak. Ma, – miután a pártállami egyházüldözés során Albánia a Föld egyetlen hivatalosan is ateista állama lett – nem hivatalos becslések szerint a lakosság egy része ateista. A 2011-es népszámlálás során a vallási megoszlás a következő volt: 1 587 608 muszlim, 58 628 bektasi, 280 921 katolikus, 188 992 ortodox, 3 797 evangélikus, 1 919 egyéb keresztény, 69 995 ateista. 153 630 fő egyetlen vallási közösséghez sem tartozott, 386 024 fő nem válaszolt a vallási kérdésre.

15.6. Albánia gazdasága és idegenforgalma

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai termék (GDP) növekedése: **0,7 %** (2013) (forrás World Factbook 2014). Egy főre jutó GDP: **10 700 dollár** (2013) (forrás World Factbook 2014). Munkanélküliségi ráta: **16,9 %** (2013) (forrás World Factbook 2014) Inflációs ráta: **1,7 %** (2013) (forrás World Factbook 2014). Albánia természeti erőforrásokban bővelkedő, de elmaradott gazdaságú ország. Elmaradottságának oka történelmi okokban gyökerezik: már 1912-es függetlenné válása idején is messze elmaradt Európa országaitól, s e gazdasági hátrányt a későbbi évtizedek zűrzavarai és politikai csatározásai, majd a torz iparszerkezetet az országra erőltető és az infrastrukturális fejlesztéseket elhanyagoló kommunizmus csak tovább súlyosbította. Az 1991-es rendszerváltást követő évtized a szerkezeti átalakítás, illetve a politikai-gazdasági stabilizáció jegyében telt el, s napjainkban Albánia egy nehéz átmeneti időszak végére látszik érni, de elmaradottsága még mindig számottevő. Nagy gondot okoz **a korrupció**, az alacsony adózási és járulékfizetési fegyelem, a fekete- és szürkegazdaság markáns jelenléte. 2005-ben a regisztrált munkanélküliség 14,3%-os volt a keresőképes korúak körében, s mintegy 352 ezer albán külföldön dolgozott vendégmunkásként. A korábbi zárt tervgazdaság a köztársaság kikiáltása, 1991 óta nyílt piacgazdasággá alakult át. A gazdaság növekedése a nemzetközi válság hatására számottevően mérséklődött. A kormányzat a piaci nyitással párhuzamosan próbálta megfékezni az erőszakos bűncselekményeket, kiépíteni az út- és vasúthálózatot, hogy az országot a befektetők számára vonzóbbá tegye. A mezőgazdaságból él a foglalkoztatottak csaknem fele, miközben az ágazat a bruttó hazai termék (GDP) mindössze egyötödét termeli meg.

Albánia hagyományosan és természeti feltételeinél fogva elsősorban **mezőgazdasági ország** (bár az ország egy része szántóföldi művelésre alkalmatlan), 2004-ben az aktív népesség 58%-a a mezőgazdaságban dolgozott. Ugyanakkor az agrárium részesedése a bruttó nemzeti össztermékből 2006-ban mindössze 23,3%-os volt. Az összterület művelési ágankénti megoszlása a következő: 36% erdő, 21% szántóföld, 15% legelő (ennek 60%-a havasi legelő), 3% szőlő és gyümölcsös, 5% víz, 20% egyéb, műveletlen terület. A döntően családi és magángazdaságokban folytatott hagyományos állattartáson belül jelentős a juh-, a kecske-, illetve a szarvasmarhatenyésztés és a méhészet, valamint teherhordás céljából a számartartás. A mocsarak lecsapolásával bővített és javarészt öntözés alatt álló szántóföldek a hazai igényeket sem elégítik ki, s Albánia jelentős gabonaimporra szorul. Jelentős a búza- és a kukorica-, ezektől valamivel kisebb hozamú a burgonya-, cukorrépa- és dohánytermesztés. 800 méteres tengerszint feletti magasságig elterjedt a szőlő, s jelentős az erre épülő **bortermelés**. A nagyobb városok környékén sokféle zöldség, mérsékelt övi és déligyümölcs terem (füge, olajbogyó, citrusfélék). A halászat és az erdőgazdálkodás jelentősége az elmúlt évtizedekben visszaszorult.

A 20. század második felében, a kommunizmus alatt a gazdag ásványi nyersanyagot kitermelő bányászatot és a nyersanyagok feldolgozására épülő ipart erőltetetten fejlesztették. A rendszerváltást követően azonban a torz szerkezetű ipar összeomlott. 2004-ben az aktív népesség

19%-a dolgozott a szektorban, amelynek részesedése a bruttó nemzeti jövedelemből 2006-ban mindössze 18,8%-os volt. Napjainkban jelentős, de a korábbi termelési mutatók kis hányadát éri csak el a kőolaj- és földgáztermelés, a kőszén-, bitumen-, kősó-, rézérc- és vasércbányászat. Az ipar vezető ága a **könnyűipar**, ezen belül a textil-, az élelmiszer-, a fa- és a dohányipar. A kommunizmusban kialakított, az ásványi nyersanyagok feldolgozására épülő nehézipar mára jóformán megszűnt, csak a kőolaj-finomítás jelentős. A villamos áram 98%-át a jobbára a Drin folyóra telepített vízerőművek fejlesztik.

Az ország viharos történelme következtében változatos kulturális emlékekkel (antik görög, bizánci, török), és összetett ízvilágú gasztronómiával büszkélkedhetnek az albánok. A gazdag és máig eleven folklór is ezt az összetettséget tükrözi vissza. UNESCO Világörökségi rangot kapott Butrint és Berat, de Shkodra és Durresi is 2500 éves múlttal büszkélkedhet. Albániába a legtöbb külföldi turista a szomszédos országokból érkezik, de a németek, olaszok is felfedezték már a nemcsak szép, de jutányos árfekvésű országot. Az Albán Nagykövetség szívesen ad tájékoztatást a magyar turistáknak útjuk szervezéséhez.

16. Téma: Olaszország és Vatikán

- 16.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások
- 16.2. Történelem
- 16.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika
- 16.4. Demográfia
- 16.5. Gazdaság és régiók
- 16.6. Idegenforgalom
- 16.7. Vatikán jellemzése

16.1. Általános adatok, földrajzi fekvés, természeti erőforrások

Olaszország, Olasz Köztársaság (olasz nyelven Repubblica Italiana, Italy, Республика Италия). Terület: **301 323 km²**. Néesség: **60 700 000 fő** (2015). Főváros: **Róma**. Olaszország Dél-Európában, a Földközi-tenger középső medencéjébe nyúló, csizma alakú félszigeten, az **Appennini-félszigeten** található, magába foglalva két nagy szigetet is, **Sziciliát és Szardíniát**, valamint sok kisebb szigetet a térségben. Az országot a Földközi-tenger különböző beltengerei és peremtengerei veszik körül, keletről az Adriai-tenger, nyugatról a Tirrén-tenger, délről a Jón-tenger és északnyugatról a Ligur-tenger. Az ország északi határvonalát az **Alpok** vonulatai adják. Olaszország területén enklávéként fekszik a Vatikán pápai állam és San Marino, ami a világ legrégebbi köztársasága. Olaszország számos kis folyóval rendelkezik. Leghosszabb folyói a **Pó** (652 km) és az **Adige** (410 km). A Pó Torinótól az Adriai-tengerig hajózható. Az itáliai folyók többsége sekély, a nyári hónapokban medrük teljesen kiszárad, ezért hajózásra vagy ipari célokra nem alkalmasak. Az Appennini-félsziget leghosszabb folyói az **Arno** (241 km) és a Tevere (az egykori Tiberis). Olaszország legnagyobb tavai az Alpok lábánál fekszenek, mint a **Garda-tó** (Lago di Garda), a Lago Maggiore és a Comói-tó (Lago di Como). Igazi mediterrán éghajlatot csak délen találunk: a nyár igen meleg és száraz, a tél enyhe, a csapadék rendszertelen, hó csak ritkán hull. Az Alpok vidéke télen-nyáron alacsony hőmérsékletű, bőséges a csapadék.

16.2. Történelem

Olaszország, mint különálló politikai tényező elég későn, 1861-ben jött létre. Itália területe az őskortól lakott volt. A Kr.e. IX. században felemelkedő etruszoktól a VIII-IV. században a rómaiak vették át a vezető szerepet. A rómaiak meghódították az ismert világ jelentős részét,

Britanniától Afrikáig, az Eufrátesztől Hispaniáig. A hatalmasra nőtt birodalmat végül ketté kellett osztani. A kereszténységet 313-ban tette Konstantin államvallássá. A Nyugat-római birodalom utolsó uralkodóját, Romulus Augustulust 476-ban tette le trónjáról germán testőrparancsnoka, Odoaker. Itáliát ezután lombardok, frankok, szaracénok, germánok özönlötték el több hullámban, a félsziget déli területeit arabok, utánuk normannok hódították meg. A frankok hozták el a konszolidációt, Nagy Károlyt 800-ban koronázták császárrá. A XII. században egymással versengő városállamok jöttek létre északon, amelyek vagy a világi hatalomra is törő pápát, vagy az uralkodót (általában a német-római császárt) biztosították támogatásukról. A városok és a kereskedő osztály felemelkedése kulturális nagykorúsághoz vezetett, a XV. századi reneszánszban teljesedett ki. Itália területeit hol Spanyolország, hol Franciaország, hol Ausztria kaparintotta meg, majd Napóleon birodalmi törekvéseinek helyszínévé váltak. A Napóleon utáni időszak megrázkódtatásai a függetlenségi mozgalom fellángolásához vezettek. Az Olasz Királyságot 1861-ben kiáltották ki, bár Velencét csak 1866-ban szerezték meg Ausztriától, az ország "természetes fővárosát", Rómát, a pápák székhelyét pedig 1870-ben szállta meg az olasz hadsereg. Benito Mussolini, a fasiszta párt vezetője, aki 1922-ben lett kormányfő, diktatúrát vezetett be, s Hitler oldalán belépett a II. világháborúba. A vesztes háború utáni évtizedeket gazdasági fellendülés, erőteljes korrupció és a hetvenes években terrorista csoportok szélsőséges erőszaka jellemezte. A köztársaság politikai életét a kereszténydemokrata, a szocialista és a kommunista párt határozta meg (utóbbi 1947 után nem került kormányra, de a helyi és tartományi önkormányzatokban nagy szerepet kapott). A korrupciós elitet a független vizsgálóbírók "*Tiszta Kezek*" néven ismert vizsgálatsorozata söpörte el, a kilencvenes évek elején politikusok, köztisztviselők, köztük két volt kormányfő ellen emeltek vádat. A tekintélyüket veszített pártok feloszlottak és más neveken szerveződtek újjá.

16.3. Politikai fejlődés, közigazgatás, külpolitika

Olaszország államformája *parlamentáris köztársaság*. Alkotmányát 1937. december 22-én fogadták el, 1948. január 1-jén lépett életbe. 1993-ban módosították. Az ország élén a köztársasági elnök áll, akit hét évre választ a parlament két házából és a tartományok küldötteiből álló ezer fős elektori testület. Az államelnök a parlament mindkét házát idő előtt feloszthatja. Az államfő nevezi ki a miniszterelnököt, valamint az utóbbi javaslatára a kormány tagjait. A jelenlegi köztársasági elnököt, Giorgio Napolitano-t 2006. május 15-én iktatták be hivatalába, amelyben a 2013. április 20-i elnökválasztáson újból megerősítették. 2015. január 14-én Napolitano idős kora miatt tisztségéről lemondott. Az új államfő megválasztásáig Pietro Grasso, a szenátus elnöke látja el ideiglenesen az államfői teendőket. A legfőbb törvényhozó hatalmat gyakorló parlament két egyenrangú testületből, a 321 tagú (315 választott, 6 örökös tag) *Szenátusból* és a 630 tagú *Képviselőházból* áll. 6 örökös szenátor kivételével az összes parlamenti tagot öt évre választják. A legutóbbi, 2013. február 24-25-én megtartott parlamenti választásokon igen szoros eredmény született, ami miatt a kormányalakítási tárgyalások rendre kudarcot vallottak. Az új kormány megalakulásáig, ügyvezetőként, Mario Monti 2012. december 21-én lemondott kormánya volt hivatalban. 2013. április 24-én Giorgio Napolitano államfő Enrico Lettát, a balközép Demokrata Párt (PD) politikusát bízta meg kormányalakítással. Az Enrico Letta által vezetett kormány április 28-án tette le a hivatali esküt. 2014. február 14-én azután, hogy a Demokrata Párt vezetősége a leváltásáról döntött, Enrico Letta kormányfő benyújtotta lemondását Giorgio Napolitano államfőnek, aki elfogadta azt. 2014. február 22-én Matteo Renzi kormánya letette a hivatali esküt. A legkisebb olaszországi közigazgatási egység a község (comune), amelyek együttese alkotja a megyét (provincia). A megyék régiókat (regione) alkotnak. Olaszország 20 régióra oszlik.

16.4. Demográfia

Olaszország az Európai Unió negyedik (Németország, Franciaország és az Egyesült Királyság után), a világ 23. legnépesebb országa. A népességszám növekedése a bevándorlóknak és az emelkedő átlagos élettartamnak (jelenleg 79,81 év) köszönhető. A lakosság rohamosan öregszik, már ma öt lakosból egy nyugdíjas, és ha ez folytatódik, akkor 2050-re Olaszország lakossága a jelenlegi háromnegyedére csökkenhet. Európában ebben az országban az 5. legnagyobb a népsűrűség, ami **195 fő/km²**. A népsűrűség Észak-Olaszországban, Lombardiában és Piemont tartományokban a legnagyobb. Itt él az olasz lakosság egynegyede. A milánói agglomerációban több mint 7,4 millió fő lakik. Népcsoportok: olasz (német, francia kis népcsoportok, északon szlovén-olasz, délen albán-olasz és görög-olasz népcsoportok) (2014, World Factbook). Vallás: 80 százalék római katolikus, 20 százalék protestáns, zsidó és muzulmán (2014, World Factbook).

Az ISTAT 2011. januári adatai szerint a bevándorlók száma kb. 4 563 000, azaz a lakosság 7,5%-a. A legnagyobb közösségek a román (1 000 000 fő), az albán (491 000), és a marokkói (457 000)

Sorrend ↕	Ország ↕	Lakosság ↕	↕
1	 Olaszország	56 220 251	
2	 Románia	997 000	
3	 Albánia	491 000	
4	 Marokkó	457 000	
5	 Kína	201 000	
6	 Ukrajna	192 000	
7	 Fülöp-szigetek	131 000	
8	 Moldova	123 000	
9	 India	118 000	
10	 Lengyelország	111 000	
11	 Tunézia	107 000	
12	 Macedónia	98 000	
13	 Peru	95 000	
14	 Ecuador	91 000	
15	 Egyiptom	87 000	

Bevándorlás országok szerint (2011)

16.5. Gazdaság és régiók

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése: **1,5 %** (2015, OECD), Egy főre jutó GDP: **35 000 dollár** (2015, OECD), Munkanélküliségi ráta: **12,7 %** (2015, OECD), Inflációs ráta: **1,2 %** (2014, World Factbook). Olaszország fejlett **ipari-agrár ország**, az északi és déli országrész között jelentős különbség van fejlettségben, az északi terület javára. Rendkívül fejlett az idegenforgalom.

Az észak-dél különbség az egyik legismertebb regionális ellentétpár Európában. Míg az északi, lombard és piemonti területek a kontinens legdinamikusabb térségei közé tartoznak, addig délen a mai napig nagy munkanélküliség és elvándorlás a jellemző. Olaszország a 19. század első felében szegény és elmaradott területe volt Európának, az ipari forradalom még nem érezte a hatását. A modern tőkés fejlődés feltételei az ország északi területein alakultak ki, elsősorban a fekvés miatt. Ezek a térségek ugyanis a gyorsan fejlődő nyugat-európai területekhez való közelségük miatt könnyen be tudtak kapcsolódni az európai vérkeringésbe. Ezzel szemben

a Dél fejlődését sok tényező is hátráltatta. A déli területek több hódítást is megszenvedtek, sokáig idegen uralom alatt voltak. Délen kedvezőtlenebbek a természetföldrajzi adottságok is, hiszen a terület 85%-át hegyek illetve dombok borítják. Ez megnehezítette a mezőgazdasági termelést, akárcsak a megfelelő mennyiségű víz is hiányzott az éghajlati adottságok miatt. A mezőgazdaság fejlődését gátolta a nagybirtokokra (latifundiumokra) épülő rendszer is. Az ország kevés természeti erőforrással rendelkezik, de ami van (vízi energia, földgáz), az is északon található. A fejlettségi különbségek leküzdésére 1950-től elindították a „Cassa per il Mezzogiorno” (Déli Fejlesztési Program) kezdeményezést, ami 1975-ig létezett. Ennek keretén belül földreformot hajtottak végre, infrastrukturális fejlesztéseket (pl. úthálózat fejlesztése) végeztek, és állami vállalatok beruházásait irányították ide. Emellett az Európai Unió is támogatta és támogatja a déli térség felzárkóztatását. Mindezek ellenére Dél-olaszország ma is elmaradott térségnek számít.

A Pó-alföld gazdaságai sok élőmunka és korszerű technika alkalmazásával, kihasználva a nedvesebb éghajlatot és az öntözési lehetőségeket, rizst, búzát, kukoricát és cukorrépat termesztnek, és a tejelő szarvasmarha-tenyésztés is jelen van. Délen az öntözhető földeken citrusféléket, zöldséget, szőlőt termesztnek. A rossz éghajlati adottságok miatt az olajfa és a gabona hozama alacsony. A hegyvidékek a rossz termőtalaj miatt csak juh- és kecskepásztorkodásra alkalmasak. A déli mezőgazdaság számára az is problémát jelent, a termék szerkezete (citrusfélék, kertészeti termékek) nem, vagy csak részben felel meg a piaci igényeknek, emiatt az Olaszországra jutó európai uniós mezőgazdasági támogatások nagyobb része északra, az állattenyésztő és gabonatermesztő területekre jut. Olaszország ipari központja mai napig a **Torinó–Milánó–Genova háromszög**. A gazdasági és pénzügyi élet legfontosabb – Rómát is megelőző - központja az 1,3 millió lakosú **Milánó**. Sokoldalú iparának fő elemei a vegyipar (Montedison, Pirelli), autógyártás (Alfa Romeo), és itt van az olasz kőolaj-és földgázipari konszern, az ENI székhelye. Milánó ismert pénzügyi- kereskedelmi- és divatközpont, de világhírű operaháza révén a komolyzenében is fontos szerepe van. A környék kisebb városaiban a hagyományos textil- és élelmiszeripar jellemző, de több helyen modern iparágak, pl. az elektronika, gépgyártás is felbukkant.

Az ipar legfontosabb ágazatai: Bányászata: Olaszország területe szegény ásványkincsekben. Kőolaj és földgáz a Pó-alföld déli részén található. Energiagazdasága: Szénhidrogén-tüzelésű hőerőművek és az Alpok folyóin épült vízerőművek biztosítják az ország villamosenergia-termelését. Feldolgozóiparának központjai ágazatok szerint. vaskohászat: Genova, Milánó, Nápoly, Bari, Taranto, Siracusa színesfémkohászat: Velence – Porto Marghera autógyártás: Milánó az Alfa Romeo, Torino a Fiat, és a Lancia gyáráról nevezetes, Maranello a Ferrari, Modena a Maserati, Bologna pedig a Lamborghini-ről is ismert. hajógyártás: Genova, La Spezia, Nápoly, Livorno, Viareggio, Ancona, Messina, Palermo, mozdony- és vasgőzgyártás: Milánó, Verona, Nápoly, Cagliari, repülőgépgyártás: Torino, Varese, kőolajfinomítás: Genova, La Spezia, Nápoly, Brindisi, Augusta, Messina, vegyipar: Milánó (Montedison, Pirelli), Az ország a divatáru készítésének fellelegvára. Textilipari centrumai: Milánó, Torino, Varese, Bergamo, Cremona. Cipőipara ugyancsak világhírű. A könnyűgépek, villamos készülékek gyártása az utóbbi időben nemzeti iparrá vált. Hűtők, mosógépek termelésében a világ élvonalában áll. Jelentős még az iroda- és számítógépek gyártása.

Olaszország az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1949.04.04. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagja; 1949.08.03. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1955.05.06. - a Nyugat-európai Unió (WEU) tagja; 1955.12.14. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1958.01.01. - az Európai Gazdasági Közösség, 1967.07.01-től Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet(OECD) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és

Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1989.11.12. - a Közép-európai Kezdeményezés (KeK) (1990.05.28-1991.07.27. Pentagonale, 1991.07.27-1992.07.18. Hexagonale) tagállama; 2005.04.06. - ratifikálta az EU-alkotmányt; 2008.07.31. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

16.6. Idegenforgalom

Olaszország mint vendégfogadó állam a 4. helyet foglalja el világviszonylatban Franciaország, Spanyolország és az Amerikai Egyesült Államok után. Leglátogatottabb régiói **Veneto, Emilia-Romagna és Toszkána**. Turisztikai vonzereje igen sokrétű, kulturális, archeológiai, természeti látnivalók illetve téli-nyári sport és vakációs lehetőségek teszik attraktív célponttá. Fogadóképessége a hotelekben 1-5*-os kategóriákban, üdülőfalvakban (villaggio turistico) és kempingekben eléri a 4,5 millió ágyat. Agroturizmusa folyamatosan növekvő tendenciát mutat, 2001-ben megközelítőleg 10 000 gazdasági egységet soroltak ezen kategóriába.

Olaszország több városa is rendelkezik ókori műemlékekkel, például görög színházakkal (pl. Siracusa) vagy amfiteátrumokkal (Róma, Verona). A Római Birodalom egykori központjaként a főváros rengeteg ókori (és természetesen középkori) látnivalóval rendelkezik. A Colosseum (amely a Birodalom legnagyobb amfiteátruma volt), a Pantheon, a Forum Romanum vagy a Palatinus világszerte ismert turisztikai célpontok. De az ókorból vízvezetékek és fürdők is fennmaradtak. A középkorban a pápákhoz kapcsolódó építkezések növelték Róma fényét, ebből az időből származik például a Szent Péter tér és Székesegyház, amelyek a barokk művészet remekművei. Róma – Firenze után - a reneszánsz építészet egyik legjelentősebb központja, és a barokk számtalan mesterművét is őrzi.

Az Arno partján fekvő Firenze, Toszkána székhelye a középkor egyik legjelentősebb városállama volt, amely a reneszánsz művészet központja. Legtöbb látnivalója a 14-16. század közötti időszakból származik, így a Dóm, a harangtorony vagy a Palazzo Vecchio.

A Pó és Piave torkolata közötti mocsaras területre épült Velence városállamként fontos kereskedelmi, politikai és művészeti központként az európai történelem egyik meghatározó szereplője volt a középkorban. A lagúnákról is ismert város központja a Szent Márk tér, és a téren található Szent Márk katedrális. A várost a tenger folyamatosan veszélyezteti, hiszen a terület jelenleg is süllyed. A Firenzéhez hasonlóan az Arno mentén található Pisa, amely a középkorban fontos kikötőváros volt, a dóm mellett található ferde tornyáról ismert világszerte. A torony - amely a dóm harangtornya – építése a 12. században kezdődött. Ferdesége a laza talajnak köszönhető. Az olasz Riviéra Ligúriában, az Alpok és az Appenninek találkozásánál fekszik, központja Genova, de ezen kívül számtalan egyéb látnivalóval rendelkezik.

16.7. Vatikán jellemzése

A Vatikán, hivatalos nevén Vatikánvárosi Állam, gyakran Vatikánváros (latinul Status Civitatis Vaticanae, olaszul: Stato della Città del Vaticano) független állam Európában, az Appennini-félszigeten. A világ legkisebb területű (0,44 km²) és népességű független állama, melyet teljes egészében körülvesz Róma, Olaszország fővárosa.

1929. február 11-én, a Lateráni egyezmény eredményeképpen jött létre a Pápai állam jogutódjaként. Létének célja, hogy az Apostoli Szentszéknek, mint a katolikus egyház legfőbb intézményének biztosítsa „az abszolút és látható függetlenséget és nemzetközi téren vitathatatlan szuverenitást garantáljon neki”, azaz lényegében a Szentszék és a katolikus egyház függetlenségének eszköze. Államformája **teokratikus monarchia** ill. (választott) abszolút monarchia, államfője a pápa.

A Róma városával szemben, a Tevere túlszéljén lévő terület eredetileg lakatlan volt (ager vaticanus). Caligula császár (37-41) idején egy kocsiversenypályát kezdtek el építeni,

amit Nero fejeztetett be. A vatikáni obeliszket eredetileg Nero hozatta Egyiptomból és a versenypálya közepén állíttatta fel. Ez a hely volt sok keresztény mártíriumának színhelye a 64-es római nagy tűz után. Ősi hagyomány szerint Szent Pétert is itt feszítették keresztre. A versenypályától északra, egy mellékút mellett húzódó temetőben temették el a hagyomány szerint Szent Pétert; itt épült 324–326-ban épült az első templom, a konstantinusi bazilika. A római püspököknek a 4. századtól meglévő birtokait 754 és 756 között Kis Pipin frank uralkodó bőkezű adományokkal egészítette ki. Ekkor jött létre Itália középső részén a Pápai Állam, amely a mindenkori pápa világi hatalmának keretét szolgált. A 19. század közepén területe még tengertől tengerig ért mintegy 42 000 km²-nyi területen, és több mint 3 millió alattvalóra terjedt ki a pápa világi hatalma. Ebben az időben a pápák többnyire nem a Vatikánban laktak. Gyakrabban volt lakhelyük a Lateráni- vagy a Quirinale-palota. Az Itália egységéért küzdő csapatok 1859–1860-ban a Pápai Állam északi részét elfoglalták és Olaszországhoz csatolták. 1870-ben Rómára is kiterjesztették hatalmukat, és a mai Vatikán kivételével az egész várost beolvasztották az Olasz Királyságba, amelynek 1871-től Róma a fővárosa. A pápa nem ismerte el világi hatalmának csorbítását egészen 1929-ig.

1929. február 11-én írták alá az Apostoli Szentszék és Olaszország között kötött lateráni egyezményt, melynek eredményeképpen létrejött a Vatikánvárosi Állam. Az egyezmény nemzetközi jog szerinti szuverén jogalanyiságot biztosított neki, hogy az Apostoli Szentszéknek, mint a katolikus egyház legfőbb intézményének biztosítsa „az abszolút és látható függetlenséget és nemzetközi téren vitathatatlan szuverenitást garantáljon neki”. A lateráni egyezményt 1929. június 7-én ratifikálták. A szerződést 1984-ben átdolgozva megújították.

A Vatikán népessége 793 fő (2011. március 1.). Ebből 572-en rendelkeznek vatikáni állampolgársággal, míg 221-en állandó vagy ideiglenes lakók állampolgárság nélkül. Az állampolgárok mintegy fele azonban nem a városállam területén lakik, hanem főként szolgálati (elsősorban diplomáciai szolgálati) okokból a világ más országaiban. A népesség 85%-a olasz. Nagy csoportot képeznek a Svájci Gárda tagjai is. Vatikán államnak érdekeltségei vannak különböző – nagyrészt olaszországi – bankokban, illetve földtulajdonokban. Jövedelmeit egyéb forrásokból is kiegészíti: egyházi adók, adományok, kegytárgyárúsítás, bélyegkibocsátás, idegenforgalom stb. Az ország postája, a Post Vaticane olyan bélyeget gyárt, amely nemcsak az állam területén érvényes. A telefonkártyák is érvényesek külföldön.

17. Téma: Spanyolország és Portugália

- 17.1. Spanyolország természeti adottságai és történelme
- 17.2. Spanyolország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 17.3. Spanyolország gazdasága és idegenforgalma
- 17.4. Portugália természeti adottságai és történelme
- 17.5. Portugália közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai
- 17.6. Portugália gazdasága és idegenforgalma

17.1. Spanyolország természeti adottságai és történelme

Spanyolország, Spanyol Királyság (spanyol nyelven Reino de España, Kingdom of Spain, Королівство Іспанія). Terület: **504 842 km²**. Népesség: **46 600 000** fő (2015). Főváros: **Madrid**. Spanyolország Dél-Európában, Franciaországtól délre, a Pireneusi (Ibériai)-félszigeten fekszik, nyugatról az Atlanti-óceán, Portugália, délen a Gibraltári-szoros, keletről a Földközi-tenger határolja. Portugáliával és Gibraltárral osztozik az Ibériai-félszigeten. Északon a Pireneusok természetes határt képez Franciaországgal és Andorra felé. Keleten és délkeleten a Földközi-tengerrel (1663 km) érintkezik, északon a Vizcayai-öböl, északnyugaton illetve délnyugaton a Cádizi-öböl jelenti szintén természetes határát az Atlanti-óceán (711 km) felé. Délen

a Gibraltári-szoros választja el Afrikától (14 km). A partok teljes hossza 3144 km. Spanyolország területének nagy részét **fennsíkok és hegységek uralják**. Az ország átlagos tengerszint feletti magassága 600 m felett van.

Évente mintegy 12 millióan keresik fel a szigeteket (főleg britek, németek és spanyolok), így az idegenforgalom a GDP 32%-át adja. A turizmus mellett a halászat és a mezőgazdaság foglalkoztatja az itt élőket. Az ország túlnyomó részét a Mezeta („asztal”) 700–800 m magas, fennsíkja adja, amely jobbra a földtörténeti óidőben keletkezett kristályos kőzetekből áll. A Mezeta felszíne nem egyenletes, kettéosztja a Kasztíliai-választóhegység, szélein pedig röghegységek szegélyezik. Nagyobb alföldek csak a fő folyók mentén alakultak ki, így északon az Ebro vidékén és a Guadalquivir mellékén (Andalúzia). A Pireneusi-félszigeten három (az egész ország területén pedig négy) különböző éghajlat is megtalálható, természetesen ez befolyásolja a mezőgazdaságot is. Az északnyugati területeken óceáni éghajlat jellemző, magasabb csapadék mennyiséggel, és alacsonyabb átlaghőmérséklettel. A Mezeta éghajlata száraz kontinentális, évente mindössze 400–500 mm csapadékot kap – a szárazságot fokozza, hogy a fennsíkot hegységek veszik körbe. Végül a Földközi-tenger partvidékén, a Baleár-szigeteken, és délen, Andalúziában pedig mediterrán éghajlat jellemző. Emellett az országhoz tartozó Kanári-szigeteken szubtrópusi az éghajlat, a Kanári-áramlás okozta hatás miatt egész évben kellemes hőmérséklettel. Az ország legbővizűbb folyója az északon található, 910 km hosszúságú **Ebro**, amely a Földközi-tengerbe ömlik. A második legjelentősebb vízfolyás a több mint 650 km-es **Giadalquivir** amely az Atlanti-óceánba folyik. Az ország középső részén található történelmi Kasztília területe a spanyol nyelv bölcsője, amely két tájegységre, Ó- és Új-Kasztíliára osztható. Itt található az ország fővárosa, Madrid. A keleti partvidéken fekvő Katalónia Spanyolország egyik legfejlettebb tartománya, fejlett iparral és turizmussal. Hasonló fejlettségi értékekkel rendelkezik Baszkföld, amely elsősorban nehéziparának köszönheti kedvező helyzetét. A gallegók által lakott Galícia volt az első stabil állam a területen a Római Birodalom bukása után – e korai állam déli részei ma Portugáliához tartoznak. A délen fekvő Andalúzia a 8. és 14. század között arab uralom alatt állt – ennek nyomát őrzik a mór emlékek, amelyek például Granadában is nagy számban megtalálhatóak.

Spanyolország őslakói az **ibérek**, akik a keltákkal keveredtek. Időszámítás előtt 218-201 között római uralom alá került és erős romanizáció indult meg, 414-től a nyugati gótok (vizigótok) uralták az országot. Roderik gót király országát 711 után az arabok foglalták el, és 756-ban létrehozták a cordóbai emirátust. Uralmuk alatt sajátosan keveredett a muszlim és keresztény kultúra. Az Ibériai-félsziget visszafoglalása - a reconquista - csak 1492-ben fejeződött be. 1479-ben Kasztíliai Izabella és Aragóniai Ferdinánd házasságával létrejött az egységes spanyol királyság, amelynek trónját 1516-ban a Habsburgok örökölték. Spanyolország a földrajzi felfedezések révén a **XVI. században világhatalom** lett. 1588-ban a híres spanyol hajóhad, az Armada megsemmisülése alapjaiban rendítette meg Spanyolország világuralmi tekintélyét. A spanyol örökösödési háború (1701-1713) után a Bourbonok kerültek trónra. Az 1898-as spanyol-amerikai háborúban elveszítették Kubát, Puerto Ricót, Guamot és a Fülöp-szigeteket, csak néhány afrikai terület maradt spanyol uralom alatt. Az I. világháborúban Spanyolország semleges maradt. Primo de Rivera 1923-1930 közötti katonai diktatúrája után, 1931-ben a helyi választások a köztársaságiak győzelmét hozták, kikiáltották a II. Köztársaságot. (Az I. köztársaság 1873-74-ben volt.) Az 1936-os választásokat a baloldali többségű Népfront nyerte, ellene Franco tábornok Spanyol- Marokkóból megkezdte a harcot, ezzel kitört a spanyol polgárháború (1936-1939). 1939-ben Franco tábornok fasiszta diktatúrát vezetett be, de nem lépett be a II. világháborúba, csak a Kék hadosztály 18 000 önkéntesét küldte Hitler nyomására az orosz frontra. **1947-ben** Spanyolország ismét **monarchia** lett, azzal, hogy Franco mint régens lemondása vagy halála esetén a hatalom újból a koronára száll. A Franco-diktatúra nyomán Spanyolország elszigetelődött. 1969-ben Franco örökösének jelölte ki Juan Carlos de Borbont

(az Asztúria hercege cím helyett azonban a Spanyolország hercege címet kapta), aki Franco halála után 1975. november 22-én I. János Károly néven lépett trónra, és vezető szerepet vállalt a demokrácia visszaállításában. A katonai rezsim visszaállítására 1981-ben történt puccskísérlet nagyrészt a király demokrácia iránti elkötelezettségének köszönhetően bukott meg.

17.2. Spanyolország közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

Az 1978 decembere óta érvényben lévő alkotmány szerint Spanyolország parlamentáris monarchia. Az alkotmányt utoljára 1992-ben módosították. Spanyolország regionális állam, 17 régió alkotja az országot. Államfő: A monarchia feje a király, aki egyben a fegyveres erők főparancsnoka. Ő nevezi ki a kormányfőt és a kormányfő javaslata alapján a kormány tagjait, ő oszlatja fel a parlamentet és írja ki a választásokat. 1975. november 22. óta János Károly király uralkodik. A parlament **két házának** tagjait az alaptörvény értelmében általános, egyenlő, közvetlen és titkos szavazással négy évre választják a 18 éven felüli állampolgárok. A külföldön élő spanyol állampolgárok is rendelkeznek szavazati joggal. Az Alsóházban (Képviselők Kongresszusa - Congreso de los Diputados) jelenleg 350 képviselő foglal helyet. A választók a különböző pártok, tömörülések zárt listáira adják le szavazataikat a választóközrzetekben. A belga d'Hondt által kidolgozott rendszer alapján, a legerősebb átlag elve alapján, többszörös számítási művelettel kapják meg a végeredményt. A Felsőház (Szenátus - Senado) a területi képviselőház, 264 tagú, amelyből 208 szenátort közvetlen szavazással választanak, 56 szenátort kineveznek. Legutóbb 2008. március 9-én tartottak parlamenti választásokat. A választásokat Spanyol Szoocialista Munkáspárt (PSOE) nyerte.

Spanyolország **közigazgatása háromszintű**. Az állam 17 autonóm közösségre (comunidad autónoma), 50 tartományra (provincia), továbbá mintegy 8000 községre (municipio, helyi önkormányzat) oszlik. A két észak-afrikai város, Ceuta és Melilla egyszerre autonóm város és község. Mindezekon kívül a legtöbb autonóm közösségben vannak bizonyos közigazgatási funkciói a comarca nevű területi egységnek, amely a tartománynál kisebb, de általában több községből áll, így az egykori magyar járásokhoz hasonlítható. Az autonóm közösségek és városok mindegyike saját törvényekkel és több-kevesebb önállósággal kormányozhatja magát. Az autonómia legmagasabb fokáig eljutott közösségek Baszkföld, Galicia, Katalónia és Andalúzia.

A 20. században Spanyolország lakosságának száma megduplázódott, köszönhetően az 60-as és 70-es éveklátványos demográfiai fellendülésnek. Az ország átlagos termékenységi rátája (TFR): 1,28, ami nem éri el a népesség fenntartásához szükséges mértéket (2,1) és egyike a legalacsonyabbaknak a világon. Az, hogy a népesség - ami 2000-ben még csak 40 millió volt - az utóbbi 5 évben mégis évi 700 000 fővel nőtt, csakis a bevándorlásnak köszönhető. Az ország jelenkori fejlődésében a főváros mellett a tengerpartok jutottak előnyhöz – ezért ezek ma is a legsűrűbben lakott területek, ahol 80-500 fő él km²-enként. Az ország lakosainak 72%-a kasztíliai, 8%-a katalán, ugyanekkora része galíciai, és 2%-a baszk nemzetiségűnek vallja magát.

Az Európai Unió bevándorlásának 50%-a Spanyolországban csapódik le. Spanyolország az Európai Unió belső migrációjának is a célállomása. Legnagyobb bevándorló csoportok: a latin-amerikaiak (1,5 millió), románok (1 millió)¹, marokkóiak (576 000), britek (314 000), németek (163 000), olaszok (134 000), bolgárok (121 000), kínaiak (104 000), portugálok (100 000), franciák (100 000), ukránok (70 000), lengyelek (61 000). A lakosság 62%-a kasztíliai spanyol. 17% az autonóm Katalóniában élő katalán. A szintén autonóm Galicia lakói, a gallegók aránya 6%. A senkivel sem rokon baszkok Baszkföld lakói 2%-ot tesznek ki. Szintén 2% az aránya az országban szétszórtan élő cigányoknak. Az országban milliós nagyságrendben élnek a latin-amerikaiak, afrikaiak és kínaiak.

Bár a spanyol alkotmány második fejezete kimondja, hogy az országnak nincs fő vallása, a legtöbb követője mégis a katolikus egyháznak van. A spanyolok 76%-a vallja magát katolikusnak, 2% valamilyen más vallás követőjének és 19% nem hívőnek vagy ateistának. 2006 októberében a Spanyol Szociológiai Kutatások Központja elvégzett egy közvélemény-kutatást, amely szerint a magát katolikusnak valló emberek 54%-a nem, vagy csak nagyon ritkán jár templomba, 15%-a egy évben néhányszor, 10%-a havonta néhány alkalommal és 19%-a minden vasárnap és néha kétszer is egy héten. Spanyolországban összesen öt különböző nyelvet (illetve ezek nyelvjárásait), valamint két dialektust beszélnek. A hivatalos államnyelv, amelyet mindenki beszél, a *kasztíliai spanyol*. A bonyolult ősi és nem indoeurópai eredetű baszk nyelv kivételével valamennyi nyelv és dialektus alatin nyelvből származik. A spanyol államnyelv mellett a katalán, a galíciai (amely tulajdonképpen portugál nyelvváltozat), valamint a baszk hivatalos nyelvek a saját autonóm közösségeikben.

17.3. *Spanyolország gazdasága és idegenforgalma*

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése: **-2,8 %** (2015, OECD). Egy főre eső GDP: **33 700 dollár** (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **24,4 %** (2015, OECD). Inflációs ráta: **-0,2 %** (2010, Eurostat). Bár a felfedezések révén Spanyolország nagy gyarmatbirodalmat hozott létre, nem sikerült erre tartós fejlődést alapozniuk. A spanyol állam a nagy felfedezések és a gyarmatosítás rövid fénykora után fokozatosan elszegényedett, és kikerült a kontinens gazdaságának fősodorából. Az 1930-as évektől kemény diktatúra volt Spanyolországban. A fejlődés csak az 1960-as évektől indult meg, amit felgyorsított a diktatúra bukása, illetve az Európai Közösséghez történő csatlakozás (1986). A mezőgazdaság területi elhelyezkedését elsősorban az éghajlat szabja meg. Az északnyugati tengerpart esős, óceáni klímáján sok az erdő, a rét és a legelő, a növénytermesztésben a búza és a kukorica a meghatározó. A partvidéken fontos a halászat is. A Mezeta területén a szárazabb éghajlat miatt gyenge minőségű legelőkön juh- és kecsketartás jellemző, illetve a kevesebb csapadékkal is beérő gabonaféléket is természetnek. A szárazság miatt rengeteg duzzasztógát épült a folyókon, amelyek az öntözővizet szolgáltatják – az öntözött gazdaságok jó termésátlagokat adnak. A Földközi-tenger partján és Andalúziában a mediterrán éghajlat adottságait kihasználva olíva- és szőlőtermesztés folyik. Valencia és Murcia környékén az öntözött kertekből (huerták) évente akár két termést is be lehet takarítani. Különböző citrusfélék és a korai zöldségfélék jelentik itt a fő termékeket, amelyek nagy részét exportálják.

Spanyolország jelentős *kőszén és érckészlettel* rendelkezik, szénhidrogénekben viszont kevésbé gazdag, csupán vízi energiával rendelkezik – ezért az elektromos áram legnagyobb részét felét víz- és atomerőművek termelik. Nemzetközileg is jelentős ásványkincsek a Mezeta déli területein bányászott ólom, cink, volfrám, és higany, de a pirit és az uránérc is fontos. A Cantabriai-heység vasérc és széntelepei hozták létre az északi területek nehéziparát. Ezek közül lényeges az asztúriai iparvárosok, *Gijón, Oviedo*, illetve a fontos baszkföldi kikötő, *Bilbao*. Ezek az 1960-as évektől a bányászat és kohászat mellett a gépgyártás és a vegyipar központjaivá is váltak. A Katalónia központja, Barcelona fejlődését a nagy múltú visszatekintő textiliparon kívül kikötője és turizmusa is segítette. Barcelona közelében található ma már a Volkswagen tulajdonában álló SEAT autógyár központja is. Az ország elmaradott belső területein csak Madrid ért el gyors fejlődést; itt jobbra fogyasztási cikkek előállító üzemek telepedtek le.

Spanyolország az alábbi főbb nemzetközi szervezetek tagja: 1955.12.14. - az Egyesült Nemzetek Szervezetek (ENSZ) tagállama; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEE); 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1977.11.24. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1982.05.30. - az Észak-atlanti Szerződés

Szervezete (NATO) tagja; 1986.01.01. - az Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1988.11.14. - a Nyugat-európai Unió (WEU) tagja; 2005.05.18. - ratifikálta az EU-alkotmányt; 2008.07.15. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést.

Kiemelkedő jelentőségű állami bevételforrás az idegenforgalom (turizmus). Spanyolország turisztikai vonzását egyrészt tengerpartjai, másrészt kultúrájának sokszínűsége alapozza meg. 2000-ben az ország vezető helyen állt a világörökség kincseinek ranglistáján, ekkor 38 volt számuk. Az utóbbi két évtizedben a gazdasági növekedés motorjává az idegenforgalom lépett elő: ma Spanyolország a világ egyik leglátogatottabb országa. A főváros, Madrid múzeumai, építésze (pl. Prado, Királyi Palota stb.) rengeteg turistát vonzanak. A mediterrán tengerparton ma már egymásba érnek az üdülőtelepek, eltüntetve az érintetlen tengerpart nagy részét. A turizmusnak hála, a Földközi-tengeren található Baleár-szigetek az ország egyik leggazdagabb tartománya lett. Az afrikai partok tőszomszédságában az Atlanti-óceánból kiemelkedő Kanári-szigeteket évente több mint tízmillióan látogatják meg. Barcelona tengerpartja építésze, ezen belül Gaudí munkássága, (főképp a még jelenleg is épülő Sagrada Familia) miatt népszerű. Ismert vallási zarándokút az El Camino, azaz a szent Jakab-út, amely Santiago de Compostelába vezet. Mór emlékei teszik jelentőssé a dél-spanyolországi, Andalúziában fekvő Granadát. A Marokkó területébe ékelődő Melillát vallási sokszínűsége, amely építészetében is tükröződik, teszi látogatásra méltóvá.

Barcelona

17.4. Portugália természeti adottságai és történelme

Portugália, Portugál Köztársaság (portugál nyelven República Portuguesa, Portugal, Portuguese Republic, Республика Португалия). Terület: **93 391 km²**. Népesség: **10 700 000 fő** (2015). Főváros: **Lisabon**. Portugália Dél-Európában, a Pireneusi (Ibériai)- félsziget nyugati részén, az Atlanti-óceán partján terül el. Északról és keletről Spanyolország határolja. Portugália a Pireneusi-félsziget 1/6 részét foglalja el. Az ország területét a Tejo és a Douro folyó három részre osztja. Az északi rész völgyekkel tagolt felföld, aminek magassága csak helyenként éri el az 1500 m-t, éghajlatában az óceáni jelleg dominál. A Tejótól dél felé fekvő országrész alföld, illetve fennsík; a partvidéken homokos és sziklás szakaszok váltakoznak. Portugália vízrajzának fő jellemzője, hogy a terep a félsziget középső részéről a tengerpart felé lejt; ezért a jelentősebb vízfolyások Spanyolországban erednek, és nagyjából nyugat felé folynak. A legnagyobb folyók

a Tejo, a Douro és a Guadiana. Az északi rész éghajlata enyhe, óceáni. A déli partvidéke azonban már mediterrán.

Portugália legrégebb lakói a luzitánok és keltibérek voltak. A rómaiak uralma után germán törzsek harcoltak a területért, majd arab fennhatóság alá került. 1139-ben létrejött a portugál királyság és 1250-re visszafoglalták az egész területet az araboktól. A XV-XVI. században nagy gyarmatbirodalmat építettek ki. 1580-1640 között perszonálunióban voltak a spanyolokkal, de később ellenségekké váltak, csak brit segítséggel tudtak megszabadulni tőlük. 1822-ben Brazília különvált Portugáliától. 1910-ben megdöntötték a monarchiát, kikiáltották a köztársaságot. 1932-ben kezdődött Antonio de Olivera Salazar közel negyvenéves diktatúrája. 1974-ben demokratikus érzelmű katonatisztek a szegfűk forradalmával eltörölték a diktatúrát. 1976-ban választottak először demokratikusan miniszterelnököt Antonio Ramalho Eanes tábornok személyében. Az új hatalom az addigi portugál gyarmatoknak - Angola, Bissau-Guinea és Mozambik - függetlenséget adott. 1986-tól tíz évig Mario Soares volt az első polgári köztársasági elnök (előzőleg két ízben már miniszterelnök). Az ország demokratizálódott, és lehetősége nyílt, hogy politikailag és gazdaságilag betagoódjon Nyugat-Európába.

17.5. Portugália közigazgatása, államszerkezete, demográfiai sajátosságai

A 1976. évi, azóta többször módosított szocialista jellegű alkotmány értelmében Portugália államformája **köztársaság**. Az országot az általános választójog alapján öt évre választott elnök és az elnök által kinevezett miniszterelnök irányítja. A jelenlegi köztársasági elnök 2006 óta Anibal Cavaco Silva. A törvényhozó testület az egykamarás **Köztársasági Gyűlés**, az alkotmány értelmében legfeljebb 230 tagú. A képviselői mandátumok négy évre szólnak, a választási korhatár 18 év, a szavazójog általános és titkos. Portugália **18 kerületből** (distrito) áll. Van két autonóm körzete: **Azori-szigetek és Madeira**.

Népcsoportok: 99 százalék portugál, 1 százalék egyéb (2014, World Factbook) Vallás: katolikus 81 százalék, keresztény 3,3 százalék, felekezeten kívüli 15,7 százalék (2014, World Factbook). Érdekes, hogy a világon összesen 230 millió ember beszél portugálul. Portugálián kívül nyolc országban hivatalos nyelv. A népességszám 2012 óta csökkenő tendenciát mutat.

A népességszám alakulása Portugáliában (2006-2015) (2015, Trading Economics)

17.6. Portugália gazdasága és idegenforgalma

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése: **1,8 %** (2015, OECD). Egy főre eső GDP: **28 300 dollár** (2015, OECD). Munkanélküliségi ráta: **13,9 %** (2015,

OECD). Inflációs ráta: **0,4 %** (2014, World Factbook). A teljes külkereskedelmi forgalom értéke a GDP-hez viszonyítva megközelíti a 60 százalékot, az import exportfedezettsége viszont csak körülbelül 70 százalék. A föld nagy részét a mezőgazdaság hasznosítja, az 1990-es években a gazdaság alapja volt. Az északi, óceáni éghajlatú területeken főleg gabonaféléket és krumplit, a déli, mediterrán részeken szőlőt és citrusféléket termesztenek. Iparában a következő ágazatok dominálnak: bányászat: vasérc, volfrám, ón, kőszén, foszfát, urán, réz, kaolin, energiagazdálkodás: természeti kincsekben szegény, az energiát importálni kénytelenek, feldolgozó ipar: főleg textilipara és élelmiszeripara jelentős. Az ipar fejlődése messze elmarad a szolgáltatászektor mögött, bár kétségtelen, hogy egyes alágazatai, így mindenekelőtt az építőipar, látványos eredményekkel dicsekedhet. Nagy megrendeléseknek tett és tesz eleget, lankadatlan erővel folynak a főleg EU-pénzekből finanszírozott út- és vasútépítések, a nagy városokban felújítják a régi épületeket, és nem áll le a közművek, a hatalmas bevásárlóközpontok építése sem. Ugyancsak EU-támogatással sikerült a hagyományos portugál cipőipart korszerűsíteni. Ennek köszönhetően Portugália napjainkra az Unió második legnagyobb cipőexportőre. A tradicionális portugál iparágak mellett (halászat, növénytermesztés, bányászat) melyek főleg a lakosság fenntartására épültek folyamatosan megjelennek a modern iparágak (export, a szolgáltatói iparágak, a turizmus, pénzügyi szolgáltatások) és egyre jelentősebb szerepet játszanak Portugália gazdaságában. Jelentős az autógyártás (VW, Peugeot, Citroen), a biotechnológia és úrkutatás.

Portugália az alábbi főbb nemzetközi szervezeteknek tagja: 1949.04.04. - az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagja; 1955.12.14. - az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) tagállama; 1961.09.30. - a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet(OECD) tagja; 1975.08.01. - az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), 1995.01.01. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagja; 1976.09.22. - az Európa Tanács (ET) tagja; 1986.01.01. - az Európai Közösség, 1993.11.01-től Európai Unió (EU) tagja; 1988.11.14. - a Nyugat-európai Unió (WEU) tagja; 2008.04.23. - ratifikálta az EU működési kereteit megreformáló lisszaboni szerződést. Portugália a világ 20 legjobban látogatott országai között van, évente 13 millió turista érkezik az országba. A leglátogatottabb helyek Lisszabon, Algarve, Madeira és Porto.

18. Téma: Európa törpeállamai

- 18.1. Monaco
- 18.2. Liechtenstein
- 18.3. San Marino
- 18.4. Andorra
- 18.5. Málta

18.1. Monaco

Monaco (monacóiul Munegu, Князівство Монако). Terület: **1,9 km²**. Népesség: **33 500 fő** (2015). Egy kis városállam, a világ második legkisebb országa, amely Franciaország és a Földközi-tenger közé ékelődik a francia Riviérán. Egyedül Franciaországgal határos. Területe, amely szinte csak Monaco városából áll, a világ legsűrűbben lakott országa. Monaco adóparadicsom mind a lakosság, mind a helyi bejegyzésű cégek számára. 1292 óta a Grimaldi-ház uralkodik a hercegségben. A Földközi-tenger partján, Nizzától 18 kilométerre keletre fekszik, a francia-olasz határ közelében, szárazföldön csak Franciaországgal határos. A várost genovai kolóniaként alapították 1215-ben. Monaco 1911 óta **alkotmányos monarchia**, az államfő a herceg. A végrehajtó hatalmat az államminiszter (aki a kormányfő szerepét tölti be) és az általa elnökölt négytagú Kormányzótanács, a Kormány állami szervkabinet gyakorolja. Az

államminiszter francia állampolgár, akit a herceg választ 3 évre a francia kormány által jelölt személyekből. Az alkotmány szerint a herceg megosztja hatalmát a 18 tagú, egykamarás parlamenttel, a Nemzeti Tanáccsal, amelynek tagjait 5 évre, közvetlen szavazással választják. A belügyeket a polgármester által elnökölt, 15 tagú Községi Tanács tartja kézben. Monaco a világ legsűrűbben lakott országa, és a legnagyobb népsűrűséggel rendelkező település, Makaó után.

Az őslakos monacóiak kisebbségben vannak országukban. A legnagyobb népcsoportot a franciák adják (47%), míg a monacóiak és az olaszok 16-16%-ot alkotnak, a maradék 21% pedig 125 különböző ország állampolgáraiból tevődik össze. Az ország hivatalos nyelve a francia, de az angolt, az olaszt és a helyi monacói nyelvet (sokan csak a ligur nyelvdialektusának tartják, de az erős francia és okcitan hatás miatt. számos eltérés van a kettő között, egyik sem tekintendő viszont az olasz nyelv dialektusának) szintén beszélik.

A hivatalos vallás a *katolikus* vallás, de az alkotmány biztosítja a vallásszabadságot. A monacóiak 90%-a katolikus. Öt katolikus templom és egy katedrális van Monacóban. Monacónak saját érseke is van.

Monaco egyik legfontosabb bevételi forrása a turizmus, a turistákat főleg a klíma és a kaszinó vonzza. 2001-ben az üdülőhajók által használt mólót ki is egészítették a nagy forgalom miatt.

Az országban nincs jövedelemadó, a társasági adó alacsony, ezáltal adóparadicsom mind a lakosság, mind a helyi bejegyzésű cégek számára. Bizonyos üzleti szektorok, mint a dohányipar és a posta állami monopóliumok. Az életszínvonal rendkívül magas. Az 5000 monacói őslakos a világ legelkényeztetettebb etnikai csoportja: nem fizetnek adót, nagylelkű állami támogatásokat kapnak, mert a kormányzati épületekben a lakbéréket mesterségesen alacsony szinten tartják. A monacóiak elsőbbséget élveznek az alkalmazás területén, 1997-ben összesen 35 munkanélküli volt az országban.

Egy közelmúltban készült francia jelentés szerint Monacóban lazák a pénzmosásra vonatkozó törvények és szabályok, beleértve a kaszinó szabályait is, és Monaco kormánya akadályozza az ilyen jellegű ügyek kivizsgálását.

18.2. Liechtenstein

Liechtenstein (hivatalosan Liechtenstein Hercegség, Fürstentum Liechtenstein, Князівство Ліхтенштейн). Terület: **160 km²**. Néesség: **35 600 fő** (2015). Kis európai monarchia Ausztria és Svájc között, a Rajna völgyében. Kis mérete ellenére nagy nemzetközi hírnévnek örvend, mivel az adóparadicsomok egyike. Fővárosa és a hercegi család székhelye Vaduz. Liechtenstein alkotmányos monarchia, élén II. János Ádám herceg áll apja 1989-es halála óta. A parlament, a Landtag 25 választott képviselőből áll. Az öttagú kormány felelős a mindennapi kérdésekben.

A *hercegség* területe két választókerületre oszlik: északon Unterland, délen Oberland. 1984. július 1. óta az országban a nők is szavazhatnak, kivéve az önkormányzati választásokat. 2003. március 16-án megreformálták a demokratikus alkotmánylevelet is, amely kibővítette, illetve megerősítette az uralkodó jogköreit. Ezenkívül amelyik község megszavazza, az kiléphet az államból.

Az ország védelmét Svájc biztosítja. Liechtensteinnek Bécsben, Bernben, Berlinben, Brüsszelben, Strassbourgan, Washingtonban és New Yorkban van külképviselete. Liechtenstein és az Európai Unió kapcsolata Norvégiához és Izlandhoz hasonlítható. Bár az Európai Uniónak nem tagja, de az Európai Gazdasági Térségnek igen. A lakosság 2/3-a az országban született. A lakosság 10,8%-a Svájcból, 5,9%-a Ausztriából, 3,4%-a Németországból érkezett. Ezenkívül élnek itt olaszok és jugoszlávok (3,3%) valamint törökök (2,6%). Liechtenstein alapvetően délnémet nyelvet beszélő emberekből áll, de jelentős számú

(elsősorban német, osztrák, francia, olasz) bevándorló is él az országban. Az országban a média és az írott sajtó a leggyakrabban a svájci németet használja. A tősgyökeres liechtensteini lakosság az alemant beszéli.

A leginkább elterjedt az országban a római katolikus vallás. Liechtenstein Svájjal gazdasági unióban van, hivatalos pénzneme a svájci frank (CHF). Liechtensteinben a szolgáltató és kereskedelmi szektor mellett szinte minden más eltörpül. ***Az egy főre eső GDP értéke alapján a világ leggazdagabb államai közé sorolható***, amelyet a rendkívül jó életkörülmények, illetve az Európában legalacsonyabb munkanélküliségi ráta is tükröz. Alacsony adóinak (legfeljebb 18%) köszönhetően rengeteg külföldi cég jegyzi be székhelyét Liechtensteinben. Ennek köszönhető, hogy az ország mintegy 30 000 lakosára 100 000 postafiók jut. A Liechtensteinben termeléssel nem foglalkozó, pusztán adózó vállalatok a nemzeti jövedelem 30%-át adják.

Az iparban leginkább az építőipari, élelmiszeripari, elektronikai és fogászati cégek jellemzőek (HILTI). A szolgáltatás rendkívül fejlett, amely az infrastruktúra rendkívül jó állapotának is betudható. A legnagyobb állami vállalat a liechtensteini posta, amely egyben a nemzeti busztársaság (LBA), nemzeti telefontársaság tulajdonosa is. Az ország területén kb. 30 mobiltelefontársaság kínálja szolgáltatásait, bár az országban a svájci, sok helyen az osztrák mobilszolgáltatók is elérhetők.

18.3. San Marino

San Marino, teljes nevén a San Marino Köztársaság (olaszul Serenissima Repubblica di San Marino, Республіка Сан-Марино). Terület: **61,19 km²**. Néesség: **31 400 fő** (2015). a világ legkisebb országainak egyike. Dél-Európában helyezkedik el, Olaszország teljesen körülöleli. San Marino Olaszország enklávéja. San Marino parlamentáris köztársaság, 1244-ben alkotott köztársasági alkotmánya az egyik legrégebbi az egész világon. A parlamentként működő Általános Nagytanács (Consiglio Grande e General) tagjait öt évente, népszavazással választják. A parlament két saját tagját jelöli kirégenskapitánynak, akiket hat hónapra választanak. A két régens és a kabinet alkotja a végrehajtó hatalom gerincét. Bár San Marino hivatalosan nem tagja az Európai Uniónak, megegyezés alapján használhatja az eurót saját pénznemeként, és joga van saját euróérméket verni. Az euró bevezetése előtt a San Marinó-i lírát használták, amely lényegében az olasz lírával megegyező pénz volt. A San Marinó-i euróérmék alacsony példányszámuk miatt, ahogy korábban a San Marinó-i lírával is volt, az érmegyűjtők kedvencei közé tartoznak.

A turizmus több mint 50%-át hozza az ország GDP-jének, éves szinten több mint 3 millió turista látogat el ide. Az ország főbb látnivalói – a természeti szépségeken kívül – San Marinóban található. A városfallal körülvett középkori óvárosban több száz éves épületek, templomok állnak.

A fő iparágak a **banki szolgáltatások, a ruhaipar, az elektronikai ipar és a kerámiaipar**. A fő mezőgazdasági termékek a bor és a sajt.

18.4. Andorra

Az Andorrai Hercegség, másként Andorrai Fejedelemség vagy Andorrai Völgyesség (katalánul Principat d'Andorra, Князівство Андорра). Terület: **467,76 km²**. Néesség: **82 000 fő** (2015). A Pireneusok keleti részén, Franciaország és Spanyolország között elterülő ország, Európa legnagyobb törpeállama. Egészen a legutóbbi időkig Andorrában a hatalom nem volt felosztva külön végrehajtó, törvényhozó és igazságügyi testületre. Az 1993-ban elfogadott alkotmány szerint Andorra független parlamentáris demokrácia; a társhercegek továbbra is betöltik az államfői funkciót, de a kormányfőé a végrehajtó hatalom. Az államfőnek (társhercegeknek) korlátozott hatalma van, amiben nincs benne a vétőjog a kormány tevékenysége felett. Andorrában az államfőket delegáltjaik képviselik.

Az andorrai katalánok kisebbségben vannak saját országukban, a népességnek csupán 33%-át alkotják. A legnagyobb idegen népcsoport a spanyoloké (33%), a további nagy csoportokat a portugálok (11%), franciák (7%), angolok (2%), és egyéb más népek (4%) alkotják.

A hivatalos nyelv a katalán, a szomszédos spanyol autonóm terület, Katalónia nyelve, amelyhez Andorrát szoros kulturális szálak fűzik. A spanyolt és a francia nyelvet szintén széles körben beszélik. A domináns vallás a római katolikus.

Andorra nem teljes jogú tagja az Európai Uniónak, de kapcsolatuk speciális, mivel a készárumozgások terén tagként kezeli az unió (vámmentesség), és EU-n kívüli országnak számít a mezőgazdasági termékek mozgásakor. Saját pénze nincs és soha nem is volt, mindig is a szomszédaiét használta; 1999 előtt ezek a spanyol peseta és a francia frank voltak, azóta ezeket felváltotta az euró. Ellentétben a másik három EU-n kívüli törpeállammal, San Marinóval, Monacóval és a Vatikánnal, Andorra nem kötött megállapodást az Unióval a saját mintás érmék kibocsátására a közös valuta bevezetésekor. 2003-ban Andorra kérvényezte a jogot a saját mintás érmék kiadására. A következő évben az Európai Tanács megkezdte a tárgyalásokat az országgal. Az egyezményt végül 2011 június 30-án írták alá, és 2012. április 1-jén lépett hatályba. Az egyezmény kimondja, hogy Andorra hivatalos pénzneme az euró. 2012 októberében az andorrai pénzügyminiszter, Jordi Cinca bejelentette, hogy az ország első saját euróérméi 2014. január 1-jén kerülnek forgalomba. A mezőgazdasági termelés korlátozott, a földterületnek csupán 2%-a megművelhető, így a legtöbb élelmiszert importálni kell. A legfontosabb tenyészállat ajuh.

Az ipari termelés főleg szivar, cigaretta és bútor gyártását jelenti. Nem elhanyagolható bevételi forrást jelentenek az ország vízierőműveiben termelt villamosenergia.

Európa törpeállamai

18.5. Málta

Málta (hivatalos nevén Máltai Köztársaság; máltai nyelven: Repubblika ta' Malta, Республика Мальта). Terület: **315,2 km²**. Népesség: **445 000 fő** (2015). szigetország, törpeállam Dél-Európában. A Földközi-tenger középső részén, stratégiai pozícióban elhelyezkedő szigetekfölötti uralomért az évszázadok során sok nagyhatalom harcolt. Málta az Európai Unió (EU) tagállama. A világ kilencedik, és Európa ötödik legkisebb nemzetközileg elismert független országa. A törpeállam ezek mellett az Európai Unió legkisebb tagállama.

Málta már az i.e. III. évezredtől lakott terület, a föníciaiak gyarmatosították, majd Karthágó, később pedig Róma birtokolta. A Rodoszról elűzött ispotályos vagy más néven

johannita rend 1530-ban V. Károly német-római császár segítségével birtokba vette Máltát, mai nevét, a Máltai Lovagrend nevet azóta viseli. 1814-től brit koronagyarmat. 1921-ben korlátozott önkormányzatot kapott, amit a II. világháború idején felfüggesztettek. 1964. szeptember 21-e óta független, de a nemzetközösség tagja maradt. 1974. december 13-án köztársaság lett. 1979. március 31-én, a Brit Hadászati Egyezmény lejáratja után a Máltai Köztársaság bezáratta a szigetországban üzemeltetett NATO-támaszpontot, azóta e nap az ország nemzeti ünnepe. 2004. május 1-től az Európai Unió tagja.

Az 1964. évi Függetlenségi Alkotmányt felváltó 1974. évi alkotmány értelmében Málta államformája köztársaság, a brit Nemzetközösség keretein belül. A köztársaság élén az elnök áll (1974 előtt a nemzetközösségi formának megfelelően főkormányzó állt.). Az elnököt a Képviselőház tagjai választják meg öt évre. Az elnök nevezi ki a miniszterelnököt, illetve annak javaslatára a kormány tagjait. A jelenlegi elnököt, Marie Louise Coleiro Precát 2014. április 4-én választották a Máltai Köztársaság elnökévé. A Képviselőház általában 65 tagú (a törvényhozásban többséget szerzett párt növelheti a helyek számát). Tagjait öt évre, az arányos képviselő elve alapján választják meg. 2013. március 9-i előre hozott parlamenti választásokat tartottak, miután 2012 decemberében megbukott a kormány. A képviselők többsége a kormányfő betervezett költségvetési tervezete ellen szavazott. A választást a Máltai Munkáspárt nyerte meg a szavazatok 54,8 százalékaival. A Nemzeti Párt 43,3, a zöldek 1,8 százalékot értek el. (forrás 2013.03.19.Rulers) A jelenlegi kormányfő Joseph Muscat, a Munkáspárt vezetője 2013. március 9-én lépett hivatalba.

1993-ban Máltán megszüntették a tíz körzetet, ezek helyett 67 helyi tanács jött létre. 2000-ben Mtarfa önállósodott, így ma 68 helyi tanács működik. Ezek képviselik a kormányzó hatalmat, köztes szint a helyi tanácsok és a kormány között nincs. 2010 márciusától 16 településrészt ún. mini-tanácsot (részlegesen önálló önkormányzatot) kapott. Ezek célja az anyatelepüléstől távolabb eső részek lakosságának jobb képviselete. A mini-tanácsok a települések forrásainak egy részével önállóan rendelkezhetnek.

A lakosság 89%-a városlakó. Málta nem rangsorolja a településeket, az egyetlen felosztás a 68 helyi tanács és az azon belül lévő 16 mini-tanács. Egy tanácshoz tartozhat egy, de akár több település is. Legnépesebb helyi tanácsai: Birkirkara, Mosta, Qormi. Etnikai kisebbségek Máltán hivatalosan nincsenek, hivatalos adatok szerint 4000 fős afrikai közösség él a szigeten. Illegális bevándorlók a Hal Far repülőtéren kialakított sáttortáborban kapnak helyet. Nyelv: Málta két hivatalos nyelve a máltai (egy, a sémi nyelvcsaládba tartozó nyelv) és az angol, de olaszul, franciául, néhol arabul is beszélnek. A katolikus vallás az ország (törvény szerinti) államvallása, 90% körüli hívővel, a vallásszabadság biztosított. Egyéb fontosabb vallások: anglikán, muzulmán.

A gazdaság főbb mutatói: Bruttó hazai össztermék (GDP) növekedése: **-2,1 %** (2010. Eurostat). Egy főre jutó GDP vásárlóerő paritáson: **18 400 euró** (2010, Eurostat) Munkanélküliségi ráta: **7 %** (2010 Eurostat). Inflációs ráta: **1,8 %** (2010. Eurostat).

Közepesen fejlett, elsősorban a pénzügyi, kereskedelmi és idegenforgalmi szolgáltatásokra szakosodott. Gazdasága, főként az ipartól és a kereskedelemtől függ. Ipara a hajógyártáshoz és javításhoz kötődik, a haditengerészeti hajógyárakat kereskedelmi ajógyártásra állították át. Tengeri flottája negyedik a világon. Legfontosabb kereskedelmi partnerei közül az importban Olaszország, exportban Franciaország vezet. Mezőgazdasági termelése jelentéktelen. Málta fő kincsei a mészkő, a jó földrajzi elhelyezkedés, és a termelékeny munkaerő. Az ország csak mintegy 20%-át termeli meg élelmiszerszükségletének, ivóvízkészletei szűkösek, és nincsenek saját energiahordozói. A gazdaság a külkereskedelemtől (a sziget hajózási csomópont), az ipartól (elektronikai és textilipar), és aturizmustól függ.

A gazdaság legfőbb ágazata a szolgáltatás, az idegenforgalom.

5.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Коротка країнознавча характеристика країни (за вибором). Аналіз національної атрибутики країн світу.	2
2.	Практична робота: Різні види адміністративно територіального поділу країн світу	2
3.	Типологія країн світу. Практична робота: Географічно-країнознавча типологія світу.	2
4.	Практична робота: Залежні країни світу	2
5.	Російська Федерація, Україна, Білорусь . Казахстан і країни Середньої Азії	2
6.	Велика Британія та Ірландія	1
7.	Франція	1
8.	ФРН	2
9.	Скандинавські країни: Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція	1
10.	Чехія, Словаччина	1
11.	Угорщина, Польща	2
12.	Болгарія та Румунія	1
13.	Країни Піренейського півострова: Іспанія та Португалія	1
14.	Китайська Народна Республіка	2
15.	Японія	1
16.	Корея	1
17.	Індонезія та країни Індокитаю: Лаос, Камбоджа, В'єтнам	2
18.	Індія	2
19.	Іран, Афганістан, Ірак	1
20.	Ізраїль та країни Близького Сходу	1
21.	Країни Африки	2
22.	Сполучені Штати Америки	1
23.	Канада	1
24.	Мексика та Куба	2
25.	Країни Центральної Америки та Карибського басейну	1
27.	Країни Південної Америки	1
28.	Австралія. Нова Зеландія й Океанія	2

5.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Поняття про політичну карту світу	6
2.	Географічна модель світового господарства.	4
3.	Основні аспекти характеристики країни	2
4.	Основні завдання країнознавства	4
5.	Україна та Росія: спільні та відмінні риси політичної, економічної, соціальної систем держав.	2
6.	Адміністративно-територіальний устрій Росії.	2
7.	Економічні реформи Б.М.Єльцина та його епоха.	2
8.	Молдовсько-Придністровський конфлікт	4
9.	Роль Грузії в житті країн Закавказзя	4
10.	Азербайджансько-вірменський конфлікт	4
11.	Співдружність націй, очолювана Великобританією, як форма правління та асоціація незалежних держав. Склад держав, мета функціонування.	8

12.	Конфесійно-національні протистояння у Північній Ірландії	2
13.	Характеристика політичної діяльності У. Черчеля, М. Тетчер та Тоні Блера	4
14.	Політична діяльність Наполеона Бонапарта, Генерала де Голль та Жака Ширака	8
15.	Суть „Пангерманізму”	2
16.	Ото фон Бісмарк, Конрад Аденауер, Гельмут Коль	4
17.	Вступ балтійських країн в ЄС	4
18.	Характеристика ролі Католицької церкви в житті Поляків	6
19.	Особливості економічного розвитку Румунії	4
20.	Дж. Гарібальді, Б. Муссоліні, С. Берлусконі.	6
21.	Іспанський внесок у світову культурну спадщину	2
22.	Географія Європейських держав-метрополій	2
23.	КНР: загальна характеристика, історія	6
24.	Монголія	2
25.	Японія: природно-ресурсний потенціал, економіка, політика	6
26.	Корейська Народно-Демократична Республіка.	2
27.	Проблема співіснування 2-х Корей.	2
28.	Індонезія і Східний Тімор	6
29.	Шлях Сінгапура виняток часу чи майбутнє всього людства.	2
30.	Індійсько-пакистанський конфлікт: перспективи вирішення.	4
31.	Іран та Ірак	4
32.	Туреччина	2
33.	Країнознавчий огляд Лівії.	2
34.	Країнознавча характеристика Тунісу.	2
35.	Країнознавча характеристика Алжиру.	2
36.	Країнознавчий огляд Марокко.	2
37.	Країнознавча характеристика Нігерії.	4
38.	Країнознавчий огляд Камерун.	2
39.	Країнознавчий огляд Республіки Конго.	4
40.	Країнознавча характеристика ПАР	4
41.	Особливості розвитку та етапи становлення американської історії.	4
42.	Роль та місце політичних партій і громадських організацій в американському суспільстві	2
43.	Американізм та американська мрія.	2
44.	Країнознавчий огляд країн Карибського моря (Куба, Ямайка, Гаїті, Домініканська республіка, Пуерто-Ріко	8
45.	Країнознавча характеристика Малих Антильських островів	2
46.	Країнознавчий огляд Бразилії	6
47.	Характеристика Меланезії, Мікронезії та Полінезії	4

Індивідуальні завдання (теми до рефератів)

1. Географічні засади становлення країнознавства як науки.
2. Теорія міжнародних відносин - ядро сучасного країнознавства.
3. Регіональна політика та країнознавство: точки дотику та взаємодії.
4. Система міжнародних відносин: розуміння й особливості сучасного розвитку.
5. Країнознавчі ідеї в працях арабських, перських, китайських вчених.
6. Країнознавчі ідеї вчених епохи великих географічних відкриттів.
7. Російське класичне країнознавство (І.Кирилов, В.Татищев, М.Ломоносов, К.Арсеньєв, Ч.Веліханов, М.Пржевальський, П.Семенов Тань-Шанський).
8. Сучасні країнознавчі концепції російської школи: районна школа (М.Баранський).
9. Проблемне країнознавство (С.Ларов, Г.Сдасюк).
10. Концепції територіальної структури господарства (І.Маєргойз).
11. Концепція середовища суспільного розвитку як предмета країнознавства (В.Анучін).
12. Комплексне країнознавство (І.Вітер, Я.Машбіц, В.Максаковський).
13. Країнознавчі ідеї та погляди Д.Журавського.
14. Країнознавчі ідеї та погляди В.Григоровича-Барського.

15. Країнознавчі ідеї та погляди П.Чубинського.
16. Країнознавчі ідеї та погляди С.Рудницького.
17. Країнознавчі ідеї та погляди В.Кубійовича.
18. Країнознавчі ідеї та погляди К.Воблого.
19. Країнознавчі ідеї та погляди О.Діброви.
20. Аналіз етнонаціонального чинника у сучасному державотворенні.
21. Країна як один із основних об'єктів країнознавчого дослідження.
22. Регіон / район як один із основних об'єктів країнознавчого дослідження.
23. Міжнародні організації як суб'єкти сучасних міжнародних відносин.
24. Транснаціональні корпорації (ТНК) і їх роль у сучасному світі.
25. Проблема міжнародного тероризму в сучасному світі.
26. Сучасні наукові прогнози розвитку світу (С.Хантінгтон, Ф.Фукуяма, Д.Белл, О.Тоффлер).
27. Глобалізація сучасного світу: характерні риси та проблеми.
28. Соціально-економічна характеристика та політична палітра Москви.
29. Соціально-економічна характеристика та політична палітра Санкт-Петербурга..
30. Конспект екскурсії по Кремлю.
31. Конспект екскурсії по Ермітажу.
32. Храми Володимира та Суздаля (опис екскурсії).
33. Соціально-економічна характеристика та політична палітра Києва.
34. Соціально-економічна характеристика та політична палітра Харкова.
35. Києво-Печерська лавра (опис екскурсії).
36. Середньовічний Львів (опис екскурсії).
37. По місцях бойової слави і трагедії Великої Вітчизняної війни (опис екскурсії до Бреста і Хатині).
38. Екскурсія до Тбілісі і Мцхета.
39. Екскурсія до Єревана і Ечміадзина.
40. Історичними місцями Середньої Азії (Самарканд, Бухара).
41. Екскурсія по Лондону (опис).
42. Британський національний музей (екскурсія).
43. Екскурсія по Парижу.
44. Багатства Лувра (опис екскурсії).
45. Дрезденська картинна галерея (історія створення та опис екскурсії).
46. Екскурсія по Риму.
47. Венеціанські дива (опис екскурсії).
48. Ватиканський палац і Собор Св. Петра.
49. Флорентійські палаци (проведення екскурсії).
50. Іспанська корида.
51. Музей Прадо в Мадриді.
52. Канарські острови (екскурсія).
53. Екскурсія по Амстердаму.
54. Мандрівка Бельгією.
55. Історичні пам'ятки Відня.
56. Мандрівка Женевським озером.
57. Мандрівка Фінляндією.
58. По країні льоду і гейзерів (екскурсія).
59. Екскурсія Стокгольмом.
60. Екскурсія до Копенгагена.
61. Норвезькими фіордами (екскурсія).
62. Греція – колыска європейської цивілізації (екскурсія до пам'яток Стародавньої Еллади).
63. Соціально-економічна характеристика та політична палітра Сербії.
64. Мандрівка узбережжям Далмації.
65. Курортні місця Болгарії (опис екскурсії).
66. Карлові Вари – всесвітньвідомий курорт.
67. Соціально-економічна характеристика та культурні осередки Бухареста.
68. Олімпія – колыска Олімпіад.
69. Середньовічна праця.
70. Екскурсія по Кракову.
71. Музеї Варшави.

72. Екскурсія по Будапешту.
73. На курортах Балатона.
74. Мальта – один із центрів світового туризму.
75. Екскурсія до Ліхтенштейну.
76. Князівство Монако – центр світового агробізнесу.
77. Екскурсія Андоррою.

6. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- виконання письмових завдань;
- виступи на семінарських заняттях;
- тести;
- залік;
- захист реферату;
- екзамен.

Результати діяльності студентів оцінюються за 100-бальною системою за такими формами контролю: поточний — виступ на практичному занятті (до 5 балів), виконання презентації, домашніх індивідуальних занять (до 40 балів: кожне індивідуальне завдання оцінюється до 5 балів; тематичний (за модулем) контроль (тестування) — до 50 балів (кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал).

Підсумковий контроль — виставлення семестрової оцінки студентам, які опрацювали теоретичні теми і практично засвоїли їх.

За результатами поточного контролю та виконання домашніх індивідуальних завдань студенти, які отримали від 90 до 100, балів можуть бути звільнені від підсумкового контролю та отримати оцінку "відмінно", від 80 до 90 балів — "добре", від 70 до 80 балів — "задовільно".

Заплановано дві модульні контрольні, захист реферату, заслуховування доповіді, перегляд презентації студента.

7. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Форми поточного контролю: усне опитування, виконання практичних завдань.

Форма модульного контролю: виконання модульної контрольної роботи.

Форма підсумкового семестрового контролю: залікові/екзаменаційні питання.

Перевірка та оцінювання знань, умінь і практичних навичок студентів здійснюються за 100-бальною, ECTS та національними шкалами (табл.7.1).

Таблиця 7.1. Загальна шкала оцінювання: рейтингова, національна та ECTS

СУМА БАЛІВ за 100-бальною шкалою	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	не задовільно з можливістю повторного складання	
1-34	F	не задовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Розподіл балів, які отримують здобувачі за поточний та модульний контроль

Оцінювання окремих видів навчальної роботи

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість балів	Максимальна кількість балів (сумарна)
Виступи на семінарських (практичних) заняттях	1-5	35
Виконання письмового завдання	1-5	5
Тестування	6	60
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота містить 5 теоретичне питань. Максимальна кількість балів, які може отримати здобувач, - це 10 балів за теоретичне питання.

Критерії оцінювання підсумкового контролю

Програмою передбачено іспит, як підсумковий семестровий контроль даної навчальної дисципліни. Підсумковий семестровий контроль здійснюється за результатами модульного контролю та усної відповіді на питання, що входять до екзаменаційних білетів. Оцінка виставляється за 100-бальною шкалою, яка переводиться у національну шкалу та шкалу ЄКТС.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	F _x	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

I. СЕМЕСТР

1. Az országismeret helye a tudományok között
2. Földünk nagyobb régiói és jellemzésük

3. Az országismeret tudományközi kapcsolatai
4. Az országismeret történetének jellemzése
5. Az ország fogalma
6. Országismeret külföldi iskolái
7. Az állam, mint a nemzetközi kapcsolatok alapegysége
8. Az ukrán országismeret fejlődése
9. Az országismeret főbb forrásai
10. A régió megkülönböztetésének főbb tényezői
11. A régióismeret alapfogalmai és egységei
12. A táj fogalma és részei
13. Az országismeret és tájismeret kapcsolatai
14. Az országismeret általános kutatási módszerei
15. Gazdasági nemzetközi szervezetek
16. Országismeretről szóló információ forrásai és alkalmazásuk
17. A Föld régiókra való bontásának általános szabályai
18. Grúzia általános bemutatása
19. Grúzia kialakulása és népessége
20. Grúzia ipara és mezőgazdasága
21. Örményország gazdasága és szolgáltató szférája
22. Örményország kialakulása és népessége
23. Örményország általános bemutatása
24. Azerbajdzsán általános bemutatása
25. Azerbajdzsán kialakulása és népessége
26. Közép-Ázsia országai
27. Oroszország gazdaságának bemutatása
28. Oroszország ipara és regionális különbségei
29. Oroszország kialakulása és népessége
30. Ukrajna népessége és a gazdaság általános jellemzése
31. Ukrajna kialakulása és népessége
32. Ukrajna ipara és szolgáltató szférája
33. Ukrajna mezőgazdasága
34. Ukrajna regionális különbségei
35. Fehéroroszország kialakulása és népessége
36. Fehéroroszország ipara és szolgáltató szférája
37. Fehéroroszország mezőgazdasága
38. Fehéroroszország gazdaságának általános bemutatása
39. Moldova gazdaságának általános bemutatása
40. Moldova regionális különbségei
41. Kazahsztán ipara és mezőgazdasága
42. Kazahsztán kialakulása és népessége
43. Üzbegisztán ipara és mezőgazdasága
44. Üzbegisztán népessége és regionális különbségei
45. Üzbegisztán kialakulása
46. Türkmenisztán gazdasági élete
47. Türkmenisztán kialakulása
48. Türkmenisztán lakossága és mezőgazdasága

49. Kirgizisztán ipara, mezőgazdasága és közlekedése
50. Kirgizisztán kialakulása és népessége
51. Kirgizisztán regionális különbségei
52. Tádzsikisztán népessége
53. Tádzsikisztán általános bemutatása
54. Tádzsikisztán ipara és mezőgazdasága

II СЕМЕСТР

1. Az Európai kontinens általános jellemzése
2. Európa természetföldrajzi jellemzése
3. Az Európai Unió kialakulása
4. Az Európai Unió általános társadalomföldrajza
5. Az Európai Unió intézményrendszere és regionális politikája
6. Európai makrorégiók jellemzése
7. Nagy-Britannia gazdaságföldrajzi bemutatása
8. Nagy-Britannia története és demográfiai sajátosságai
9. Nagy-Britannia regionális sajátosságai
10. Nagy-Britannia idegenforgalmi földrajza
11. Írország népessége és gazdasági életének bemutatása
12. Írország idegenforgalmi földrajza
13. Franciaország szolgáltató szférája
14. Franciaország idegenforgalmi földrajza
15. Franciaország általános gazdasági jellemzése
16. Franciaország regionális különbségeinek bemutatása
17. Németország iparának jellemzése
18. Németország népességföldrajzi sajátosságai
19. Németország általános gazdaságföldrajzi bemutatása
20. Németország turisztikai jellemzése
21. A német állam kialakulásának története és legnagyobb városai
22. Ausztria általános bemutatása: természetföldrajz és társadalomföldrajz
23. Ausztria ipara és mezőgazdasága
24. Svájc idegenforgalmi jellemzése
25. Svájc kapcsolata az Európai Unióval és más országokkal
26. A Benelux államok általános jellemzése
27. Hollandia gazdasági jellemzése
28. Hollandia legnagyobb régiói, városai és jellemzésük
29. Belgium története és politikai rendszere
30. Luxemburg általános jellemzése
31. A Benelux államok összehasonlító jellemzése
32. Észak-Európa általános jellemzése: a földrajzi fekvés és demográfia
33. Svédország szolgáltató szférája
34. Svédország idegenforgalmi földrajza
35. Svédország általános gazdasági jellemzése
36. Svédország regionális különbségeinek bemutatása
37. Svédország iparának jellemzése

38. Finnország szolgáltató szférája
39. Finnország idegenforgalmi földrajza
40. Finnország általános gazdasági jellezése
41. Finnország regionális különbségeinek bemutatása
42. Finnország iparának jellemzése
43. Norvégia általános bemutatása
44. Norvégia gazdasági sajátosságai és nagyobb városai
45. Norvégia idegenforgalmi földrajza
46. Izland turisztikai sajátosságai
47. A balti országok gazdasági életének általános jellemzése
48. Lettország és Litvánia fontosabb régiói és városai
49. Észtország általános jellemzése
50. Csehország történetének bemutatása
51. Csehország gazdasági jellemzése
52. Csehország idegenforgalmi sajátosságai. Turisztikai központok
53. Csehország legnagyobb városai
54. Szlovákia népességének általános jellemzése
55. Szlovákia gazdaságának bemutatása
56. Lengyelország kialakulása és történelmének fontosabb eseményei
57. Lengyelország iparának és mezőgazdaságának jellemzése
58. Lengyelország idegenforgalmi földrajza
59. A közép-európai régió általános jellemzése
60. Románia regionális sajátosságai és nagyobb városai
61. Románia nemzetközi kapcsolatai
62. Románia idegenforgalmi földrajza
63. Bulgária történelmének általános jellemzése
64. Bulgária legnagyobb régiói és városai
65. Bulgária gazdaságának általános jellemzése
66. A jugoszláv utódállamok általános jellemzése
67. Szerbia gazdaságföldrajzi jellemzése. A koszovói kérdése
68. Szlovénia és Horvátország nagyobb régiói és legnagyobb városai
69. Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Macedónia általános jellemzése
70. A görög állam kialakulása és történelme
71. Görögország népességföldrajzi sajátosságai
72. Görögország idegenforgalmi földrajza
73. Görögország legnagyobb városai és fontosabb régiói
74. Görögország gazdaságának általános jellemzése
75. Albánia gazdasági élete
76. Albánia idegenforgalmi sajátosságai
77. Olaszország szolgáltató szférája
78. Olaszország idegenforgalmi földrajza
79. Olaszország általános gazdasági jellemzése
80. Olaszország regionális különbségeinek bemutatása
81. Olaszország iparának jellemzése
82. Spanyolország szolgáltató szférája
83. Spanyolország idegenforgalmi földrajza

84. Spanyolország általános gazdasági jellezése
85. Spanyolország regionális különbségeinek bemutatása
86. Spanyolország iparának jellemzése
87. Portugália gazdasági életének bemutatása
88. Portugália természetföldrajzi és népességföldrajzi sajátosságai
89. Az európai törpeállamok általános jellemzése
90. Etnikai különbségek és problémák az európai kontinensen

III CEMECTP

91. Az ázsiai világrész általános jellemzése
92. Ázsia természetföldrajzi jellemzése
93. Ázsiai makrorégiók jellemzése
94. Kína gazdaságföldrajzi bemutatása
95. Kína története és demográfiai sajátosságai
96. Kína regionális sajátosságai
97. Kína idegenforgalmi földrajza
98. Mongólia népessége és gazdasági életének bemutatása
99. Mongólia idegenforgalmi földrajza
100. Dél-Korea szolgáltató szférája
101. Dél-Korea idegenforgalmi földrajza
102. Észak-Korea általános gazdasági jellemzése
103. Észak-Korea regionális különbségeinek bemutatása
104. Japán iparának jellemzése
105. Japán népességföldrajzi sajátosságai
106. Thaiföld általános gazdaságföldrajzi bemutatása
107. Thaiföld turisztikai jellemzése
108. Mianmár turisztikai jellemzése
109. Japán kialakulásának története és legnagyobb városai
110. Japán gazdaságának általános jellemzése
111. Vietnám általános bemutatása: természetföldrajz és társadalomföldrajz
112. Vietnám ipara és mezőgazdasága
113. Laosz és Kambodzsa általános jellemzése
114. Malajzia és Szingapúr idegenforgalmi jellemzése
115. Indonézia általános jellemzése
116. Indonézia gazdasági jellemzése
117. Indonézia legnagyobb régiói, városai és jellemzésük
118. A Fülöp-szigetek története és politikai rendszere
119. Brunei általános jellemzése
120. India szolgáltató szférája
121. India idegenforgalmi földrajza
122. India általános gazdasági jellemzése
123. India regionális különbségeinek bemutatása
124. India iparának jellemzése
125. Srí Lanka idegenforgalmi földrajza
126. Banglades általános gazdasági jellezése
127. Pakisztán regionális különbségeinek bemutatása
128. Nepál iparának jellemzése
129. Bhután általános bemutatása
130. Nepál gazdasági sajátosságai és nagyobb városai

131. Törökország idegenforgalmi földrajza
132. Ciprus turisztikai sajátosságai
133. Törökország gazdasági életének általános jellemzése
134. Törökország fontosabb régiói és városai
135. Ciprus általános jellemzése
136. Irán történetének bemutatása
137. Irán gazdasági jellemzése
138. Irán legnagyobb városai
139. Afganisztán népességének általános jellemzése
140. Afganisztán gazdaságának bemutatása
141. Irak kialakulása és történelmének fontosabb eseményei
142. Irak iparának és mezőgazdaságának jellemzése
143. Libanon idegenforgalmi földrajza
144. Szíria általános jellemzése
145. Jordánia regionális sajátosságai és nagyobb városai
146. Izrael nemzetközi kapcsolatai
147. Izrael idegenforgalmi földrajza
148. Izrael történelmének általános jellemzése
149. Izrael legnagyobb régiói és városai
150. Izrael gazdaságának általános jellemzése
151. A Palesztin autonóm területek utódállamok általános jellemzése
152. Szaud-Arábia gazdaságföldrajzi jellemzése.
153. Oman és Jemen nagyobb régiói és legnagyobb városai
154. Az Arab-félsziget államainak általános jellemzése
155. Az Egyesült Arab Emírségek kialakulása és történelme
156. Egyesült Arab Emírségek népességföldrajzi sajátosságai
157. Egyesült Arab Emírségek idegenforgalmi földrajza
158. Egyesült Arab Emírségek legnagyobb városai és fontosabb régiói
159. Egyesült Arab Emírségek gazdaságának általános jellemzése
160. Katar gazdasági élete
161. Bahrein idegenforgalmi sajátosságai
162. Kuveit szolgáltató szférája
163. Ausztrália idegenforgalmi földrajza
164. Ausztrália általános gazdasági jellezése
165. Ausztrália regionális különbségeinek bemutatása
166. Új-Zéland szolgáltató szférája
167. Új-Zéland idegenforgalmi földrajza
168. Új-Zéland általános gazdasági jellezése
169. Új-Zéland regionális különbségeinek bemutatása
170. Új-Zéland iparának jellemzése
171. Óceánia országainak gazdasági életének bemutatása
172. Óceánia természetföldrajzi és népességföldrajzi sajátosságai

**10. ИНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ,
ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА
(за потребою)**

Обладнання: мультимедійне обладнання;

Програмне забезпечення: робоча програма; електронні варіанти лекцій, презентації лекційного матеріалу, методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять та самостійної роботи.

11. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Безуглий В.В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: Навч. посібник. – К.: Академія, 2005. – 704 с.
2. Безуглий В.В., Козинець С.В. Регіональна економічна та соціальна географія світу. – К.: Академія, 2003.
3. Блій Г. де, Муллер П.П., Шаблій О.І. Географія: світи, регіони, концепти. – К.: Либідь, 2004. – 740 с.
4. Губарев В, К. Все страны мира. – К.: БАО, Донецк, 2009.
5. Дорошко Р. А., Крижанівський В. П. Країнознавство. Країни СНД, Європи, Північної Америки. Навчальний посібник. – К.: Ніка-Центр, 2009.
6. Дубович І. А. Країнознавчий словник-довідник. – К.:ЛНУ, Видавничий дім Панорама, Львів, 2003
7. Колосов В.А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география: Учебник. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 2005. – 479 с.
8. Країни світу Довідник. – К.: Либідь, 1999. – 368с.
9. Мадісон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2003. – 176 с.
10. Максаковский В.П. Географическая картина мира: В 2-х кн. Кн. I: Общая характеристика мира. – М., 2003. – 496 с.: ил., карт.; Кн. II: Региональная характеристика мира. – М., 2004. – 480 с.: ил., карт.
11. Масляк П.О. Країнознавство: Підручник. – К.: Знання, 2007. – 292 с.
12. Международные экономические отношения: Учебник / Под ред. В.Е. Рыбалкина. – М., 2001.
13. Міжнародна економіка: Підручник / За ред. В.М. Тарасевича. – К.: ЦНЛ, 2006. – 224 с.
14. Міжнародні організації: Навч. посібник / За ред. О.С. Кучика. – К.: Знання, 2005.
15. Міжнародні організації: Навч. посібник / За ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського, З. Кутайні. – К.: ЦУЛ, 2007. – 440 с.
16. Окладникова Е.А. Занимательное страноведение. – Спб.: Изд-во РАН, 1999.
17. Петранівський, Рутинський М. Й. Туристичне країнознавство: навчальний посібник. – К.: Знання, 2006.
18. Скоропад І.С. Країнознавство. Навчальний посібник. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2006. – 355 с.
19. Социально-экономическая география зарубежных стран / Под ред. В.В. Вольского. – М., 1998. – 592 с.
20. Социально-экономическая география мира / Под ред. В.В. Вольского. – М., 2001.
21. Соціально-економічна географія світу / За ред. С.П. Кузика – Львів: Світ, 2005.
22. Фізична географія Європи. Навчальний посібник. – К.: АртЕк, 1998.
23. Циганкова Т.М., Гордєєва Т.В. Міжнародні організації: Навч. посібник. – К., 2001.
24. Шаповал В. М. Державний лад країн світу. — К.: УЦПС, 1999. —
25. Юрківський В.М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни. – К.: Либідь, 2001. – 416 с.
26. Яценко Б.П. Політична географія. – К.: НАНУ, 2005.

Допоміжна література

1. Becsei J. Népegyföldrajz. Ipszilon Kiadó Kft., Békéscsaba, 2004.
2. Bernát T. Általános gazdasági földrajz. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.
3. Bernek Ágnes (szerk.): A globális világ politikai földrajza. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002.
4. Bora Gy.– Korompai A. (szerk.) A természeti erőforrások gazdaságtana és földrajza. Aula, Budapest, 2003.
5. Borsy Z. (szerk.) Általános természetföldrajz. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.
6. Cséfalvay Zoltán. A modern társadalomföldrajz kézikönyve. Budapest IKVA Könyvkiadó Kft, 1994.
7. Enyedi Gy. A városnövekedés szakaszai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.
8. Erdős Tibor. Fenntartható gazdasági növekedés. Akadémia Kiadó Budapest, 2003.
9. Font Márta-Krausz Tamás-Niederhauser Emil-Szvák Gyula. Oroszország története. Pannonica Kiadó kft. Budapest, 2001.
10. G. Fekete Éva. Általános gazdaságföldrajz. Miskolci Egyetemi Kiadó, 1998.

11. Gábris Gyula, Dr. Próbáld Ferenc, Szabó Pál (szerk.). Európa regionális földrajza 1-2. (természet- és társadalomföldrajz). ELTE Eötvös Kiadó, 2007.
12. Haggett, P. Geográfia – Globális szintézis. Typotex, Budapest, 2006.
13. Hajdú Z. Magyarország közigazgatási földrajza. Dialóg Campus. Budapest–Pécs, 2001.
14. Hunyadi L. A világ vallásföldrajza. Végeken Kiadó, Budapest, 1995.
15. Kárász I. Környezetbiológia. Főiskolai jegyzet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.
16. Kerényi A. Környezettan. Mezőgazda Kft., Budapest, 2003.
17. Kiss Ilona. Mindenki szellemi kalauza: Oroszország. Jászöveg Műhely Könyvkiadó.
18. Kovács Z. Társadalomföldrajzi kislexikon. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2001.
19. Kovács Z. Néesség-éstelepföldrajz. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2002.
20. Krugman, P. A földrajz szerepe a fejlődésben. – Tér és Társadalom. 2000/4. szám 1–21. old.
21. Lengyel I. – Rechnitzer J. Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004.
22. Livi-Bacci, M. A világ népességének rövid története. Osiris Kiadó. Budapest, 1999.
23. Ljubov Siselina. Oroszország és Európa - Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény. Zrínyi Kiadó, 2004.
24. Ludvig Zsuzsa. Oroszország és a kibővült Európai Unió gazdasági kapcsolatai. Akadémia Kiadó, 2008.
25. Majoros Pál. Szovjetunió, avagy a Birodalom szétesése. In: Világgazdaság és nemzetközi kereskedelem. Külkereskedelmi Főiskola, Budapest, 1993.
26. Mendöl T. Általános településföldrajz. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.
27. Meyer Dietmar. Az újjgazdaságföldrajz gazdaságpolitikai implikációi – növekedésmélethez közelítésben. Műegyetemi Kiadó Budapest, 2005
28. Molnár Adrián. Oroszország a reformok útján. Az orosz gazdaság helyzete a politikai változások tükrében 1997-2000 között. EU Working Papers, 2000/4. szám.
29. Pásztor E., Oborny B. Ökológia. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 2007.
30. Szabó József (szerk.). Általános természetföldrajz I.-II. Elte Eötvös Kiadó. Budapest, 2013.
31. Péczely Lajos. Közép-Ázsia - 'Aki erre jár, nem tér vissza'. Kelet Kiadó, 2007.
32. Próbáld Ferenc. Regionális földrajz a gimnáziumok számára .Nemzeti Tankönyvkiadó, 2006.
33. Samuel P. Huntington. A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002.
34. Simai Mihály. Oroszország két világ között. Akadémia Kiadó. Budapest, 2011.
35. Simai Mihály–Gál Péter. Új trendek és stratégiák a világgazdaságban Akadémiai Kiadó, 2001.
36. Szabó L. (szerk.). A mezőgazdaság földrajza. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 2005.
37. Szentés Tamás. Világgazdaságtan. Aula, Budapest. 1999.
38. Szvák Gyula. Oroszország helye Eurázsiaiban. Pannonica Kiadó, 2006.
39. Tóth J. (szerk.). Általános társadalomföldrajz I-II. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2002.
40. Varga Beáta, Font Márta. Ukrajna története, JATEPress, 2006.
41. Vofkori László. Gazdasági földrajz. Kossuth Egyetemi Kiadó, 2002.
42. Безуглий В.В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: Навч. посібник. – К.: Академія, 2005. – 704 с.
43. Безуглий В.В., Козинець С.В. Регіональна економічна та соціальна географія світу. – К.: Академія, 2003.
44. Блій Г. де, Муллер П.П., Шаблій О.І. Географія: світи, регіони, концепти. – К.: Либідь, 2004. – 740 с.

45. Бухарин Н.Г. Строительство гражданского общества в странах Центральной и Юго-Восточной Европы 90-е гг. XX в – начало XXI в.// Новая и новейшая история (НИИ).- 2005.- №1.- С.20-49.
46. Вандіч П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від середньовіччя до сьогодення.- К.,2004.- 463 с
47. Васильев В.И. История германского федерализма // Новая и новейшая история.- 1998 .- № 3.- с. 27-49.
48. Губарев В, К. Все страны мира. – К.: БАО, Донецк, 2009.
49. Дорошко Р. А., Крижанівський В. П. Країнознавство. Країни СНД, Європи, Північної Америки. Навчальний посібник. – К.: Ніка-Центр, 2009.
50. Дубович І. А. Країнознавчий словник- довідник. – К.:ЛНУ, Видавничий дім Панорама, Львів, 2003
51. Колосов В.А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география: Учебник. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 2005. – 479 с.
52. Країни світу Довідник. – К.: Либідь, 1999. – 368с.
53. Мадісон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2003. – 176 с.
54. Максаковский В.П. Географическая картина мира: В 2-х кн. Кн. I: Общая характеристика мира. – М., 2003. – 496 с.: ил., карт.; Кн. II: Региональная характеристика мира. – М., 2004. – 480 с.: ил., карт.
55. Масляк П.О. Країнознавство: Підручник. – К.: Знання, 2007. – 292 с.
56. Международные экономические отношения: Учебник / Под ред. В.Е. Рыбалкина. – М., 2001.
57. Міжнародна економіка: Підручник / За ред. В.М. Тарасевича. – К.: ЦНЛ, 2006. – 224 с.
58. Міжнародні організації: Навч. посібник / За ред. О.С. Кучика. – К.: Знання, 2005.
59. Міжнародні організації: Навч. посібник / За ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського, З. Кутайні. – К.: ЦУЛ, 2007. – 440 с.
60. Окладникова Е.А. Занимательное страноведение. – Спб.: Изд-во РАН, 1999.
61. Петранівський, Рутинський М. Й. Туристичне країнознавство: навчальний посібник. – К.: Знання, 2006.
62. Скоропад І.С. Країнознавство. Навчальний посібник. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2006. – 355 с.
63. Социально-экономическая география зарубежных стран / Под ред. В.В. Вольского. – М., 1998. – 592 с.
64. Социально-экономическая география мира / Под ред. В.В. Вольского. – М., 2001.
65. Соціально-економічна географія світу / За ред. С.П. Кузика – Львів: Світ, 2005.
66. Фізична географія Європи. Навчальний посібник. – К.: АртЕк, 1998.
67. Циганкова Т.М., Гордєєва Т.В. Міжнародні організації: Навч. посібник. – К., 2001.
68. Шаповал В. М. Державний лад країн світу. — К.: УЦПС, 1999. —
69. Юрківський В.М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни. – К.: Либідь, 2001. – 416 с.
70. Яценко Б.П. Політична географія. – К.: НАНУ, 2005.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. <http://www.cis.minsk.by/russian/home>
2. <http://www.cisstat.com/>
3. <http://termtud.akg.hu/okt/9/azsia/4fak.htm>
4. <http://www.e-cis.info/>